

maugham

579

maugham
robie

«...E mai probabil ca o capodoperă să fie punctul culminant al unei cariere laborioase decât lovitura norocoasă a unui geniu incult. Scriitorul nu poate fi fertil decât dacă se reînnoiește neîncetat, lucru pe care nu-l poate face fără a-și îmbogăți în permanență sufletul cu experiențe noi. Pentru aceasta nu există sursă mai rodnică decât încântătoarea explorare a marilor literaturi ale trecutului.»

«Valoarea culturii constă în efectul asupra caracterului. Ea n-are nici o valoare dacă nu-l înobilează și nu-l întărește. Cultura slujește vieții. Telul ei nu este frumusețea, ci bunătatea.»

«Romancierul tinde să fie un artist și artistul nu copiază viața, ci alcătuiește din ea un aranjament care să corespundă propriilor lui scopuri. După cum pictorul gândește cu penelul și culorile tot așa romancierul gândește cu povestirea lui; concepția lui despre viață, chiar dacă el se întâmplă să nu fie conștient de ea, personalitatea lui, există sub forma unei serii de acțiuni umane.»

«Nu știu de ce se face o distincție între arta veche și arta modernă. Nu există decât artă pur și simplu. Artă e vie. A încerca să dai viață unui obiect de artă insistând asupra asociațiilor sale istorice, culturale sau arheologice, e un lucru inutil.»

«Frumosul este superior. Multă vreme am socotit că numai frumosul dă o semnificație vieții și că singurul scop care poate fi atribuit generațiilor viermuitoare ce se succed pe suprafața pământului a fost să producă din când în când cite un artist.»

«Nu e posibil să susții că o formă de sensibilitate împărtășită numai de eliță poate fi o necesitate a vieții omenești... O artă este mare și importantă numai dacă se pot bucura toți de ea. Artă a unei clii este doar o jucărie.»

WILLIAM SOMERSET MAUGHAM (Recapitularea)

maugham

editura minerva

Vol. I — III, lei 15

74.

Coperta : *Victor Feodorov*

william
somerse~~t~~ maug~~h~~am

robie

ROMAN

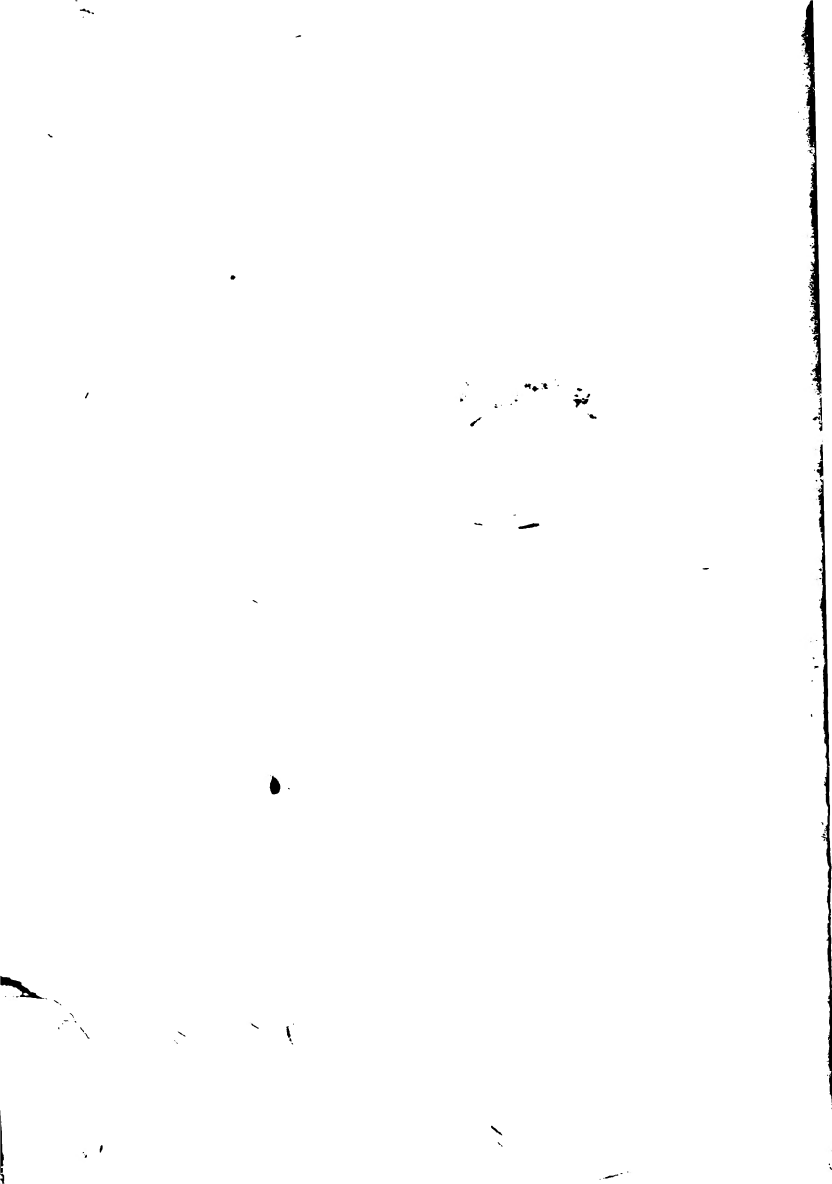
★★

TRADUCERE DE
ANDREI BANTAȘ

C. BATA

1970

EDITURA MINERVA
BUCUREȘTI

Capitolul XXXIX

Preotul din Blackstable nici nu vru să audă de planul pe care i-l expuse Philip. Ideia lui fundamentală era că omul trebuie să se țină cu dinții de ceea ce a început să facă, indiferent ce anume. Că toți oamenii slabi, punea un accent exagerat pe menținerea aceleiași atitudini, fără a te răzgîndi niciodată.

— Doar de bună voie ți-ai ales meseria de contabil, îi spuse el.

— M-am apucat de ea doar pentru că era singura șansă pe care o vedeam de-a ajunge la Londra. Dar nu pot să sufăr Londra, nu pot să sufăr slujba și pentru nimic în lume n-o să mă mai întorc la ea.

Domnul și doamna Carey fură sincer șocați de ideia lui Philip de a se face pictor. Nu trebuie să uităm, ziceau ei, că tatăl și mama lui au fost oameni de condiție bună, iar pictura nu e o profesie serioasă ; e ceva de boemă, imoral și rușinos. Și pe urmă, tocmai la Paris !

— Atîta vreme cît am un cuvînt de spus în această chestiune, n-am să-ți dau voie să stai la Paris, zise preotul cu fermitate.

Era o adevărată cloacă a ticăloșilor. Femeia vopsită și stricata aceea din Babilon își purtau

ticăleșia pe acolo ; nici măcar în Sodoma și Gomora nu era atîta stricăciune.

— Ai fost crescut ca *gentleman* și creștin și aș trăda încrederea pe care mi-au acordat-o tatăl și mama ta dacă ți-aș permite să te expui la asemenea ispite.

— Mă rog, eu știu bine că nu sînt creștin și încep să mă îndoiesc dacă sînt *gentleman*, zise Philip.

Cearta deveni tot mai violentă. Mai rămînea un an pînă să poată Philip să intre în posesia micii lui moșteniri și în acest răstimp domnul Carey se oferea să-i dea o alocație numai dacă rămîne la birou. Pentru Philip era limpede că dacă avea de gînd să renunțe la contabilitate, trebuia să părăsească slujba atîta vreme cît mai putea recupera jumătate din banii plătiți la încheierea contractului. Dar preotul nici nu vru să-l asculte. Pierzîndu-și orice urmă de rezervă și timiditate, Philip începu să spună tot felul de lucruri menite să jignească și să irite.

— Dar n-ai nici un drept să-mi risipești banii, zise el în cele din urmă. La urma urmei sînt banii mei. Doar nu sînt copil. Nu mă poți împiedica să mă duc la Paris dacă așa m-am hotărît. Și nici nu mă poți sili să mă întorc la Londra.

— Tot ce-mi stă în putință este să refuz să-ți dau vreun ban dacă nu faci ceea ce socot eu că e bine.

— Mă rog, puțin îmi pasă, pentru că sînt hotărît să mă duc la Paris. Am să-mi vînd hainele și cărțile și bijuteriile rămase de la tata.

Mătușa Louisa ședea de o parte, speriată și nefericită, fără să scoată o vorbă ; vedea că Philip și-a ieșit din fire și că orice ar fi spus ea atunci n-ar fi făcut decît să-i sporească minia. În cele din urmă preotul anunță că nu mai vrea să audă

de povestea asta și părăsi plin de demnitate încăperea. Timp de trei zile nici Philip, nici el nu-și adresară cuvîntul. Philip îi scrisese lui Hayward ca să-i ceară informații despre Paris și luă hotărîrea de a pleca de îndată ce va avea un răspuns. Doamna Carey răsuci fără încetare în gînd această problemă ; simțea că Philip o amestecă și pe ea în ura cu care-l privea pe soțul ei și acest gînd o chinuia. Ea îl iubea din toată inima. În cele din urmă încercă să-i vorbească ; apoi îl ascultă cu atenție în timp ce el își destăinuia toate deziluziile pe care i le pricinuise Londra și toate ambițiile sale entuziaste pentru viitor.

— S-ar putea să nu fac nici o scofală, dar cel puțin dați-mi voie să încerc. E imposibil să mă dovedesc un ratat mai cumplit decît am fost în biroul acela nesuferit. Și am sentimentul că de pictat știu să pictez. Simt eu în mine această putere.

Doamna Carey nu era la fel de sigură ca soțul ei că procedează bine împotrivindu-se unei înclinații atît de puternice. Citise despre pictori mari ai căror părinți se opuseseră dorinței copiilor de a studia și evenimentele ulterioare dovediseră cît de proști fuseseră ; și la urma urmei și un pictor putea să ducă o viață la fel de virtuoasă ca și un contabil autorizat, spre lauda lui Dumnezeu.

— Mi-e așa frică de plecarea ta la Paris, zise ea patetic. Dacă ai rămîne să studiezi la Londra poate n-ar fi atît de rău.

— Dacă mă apuc de pictură, trebuie s-o fac cu toată seriozitatea și numai la Paris poți găsi arta veritabilă.

La sugestia lui, doamna Carey îi scrisese avocatului Nixon spunîndu-i că Philip e nemulțumit de muncă

lui de la Londra și întrebându-l ce părere ar avea despre o schimbare. Avocatul răspunse astfel :

„Dragă doamnă Carey,

Am vorbit cu domnul Herbert Carter și cu regret trebuie să vă spun că Philip nu s-a descurcat chiar așa de bine cum am fi dorit noi. Dacă este pornit împotriva acestei slujbe, poate ar fi mai bine să profite de prilejul ce i se oferă în momentul de față pentru a denunța contractul. Firește că eu sînt foarte dezamăgit dar, după cum știți foarte bine, un cal poate fi dus la apă, dar nu poate fi adăpat cu de-a sila.

Al dumneavoastră devotat

Albert Nixon“

Îi arătară preotului scrisoarea, ceea ce însă nu făcu decît să-i sporească încăpăținarea. El se arăta dispus să-l lase pe Philip să aleagă vreo altă meserie, și chiar propuse cariera tatălui său, medicina, dar nimic nu-l putea determina să-i plătească o alocație lui Philip dacă se duce la Paris.

— Asta nu e decît un pretext pentru comoditate și o viață imorală.

— Vai ce interesant că blamezi pe alții pentru că le place comoditatea, îi replică acru Philip.

Dar între timp sosise și răspunsul lui Hayward care-i dădea numele unui hotel unde Philip putea închiria o cameră cu treizeci de franci pe lună și îi trimitea și o scrisoare de recomandatie adresată unei *massière*¹ de la o școală. Philip îi citi doamnei Carey scrisoarea și îi spuse că intenționează să plece la întii septembrie.

¹ Coordonatoare, delegată a studenților dintr-un atelier de pictură, care stringe taxele de la ei și ține legătura cu profesorii (fr.).

— Dar ce, ai vreun ban ? întrebă ea.

— Mă duc azi după amiază la Tercanbury să vînd bijuteriile.

Philip moștenise de la taică-său un ceas de aur cu lanț cu tot, vreo cîteva inele, niște butoni de manșetă și două ace de cravată. Unul dintre ele era împodobit cu o perlă și spera să obțină pe el o sumă considerabilă.

— Să știi că e o mare diferență între valoarea unui lucru și prețul pe care-l poți obține vînzîndu-l, îi spusese mătușa Louisa.

Philip zîmbi pentru că era unul din clișeele pe care le repeta unchiul său.

— Știu, dar în cel mai rău caz tot cred că pot să obțin o sută de lire dacă le vînd pe toate și din astea mă pot întreține pînă cînd împlinesc douăzeci și unu de ani.

Doamna Carey nu-i răspunse nimic dar se duse sus, își puse boneta neagră și plecă la bancă. Peste un ceas se întoarse. Se apropie de Philip care citea în salon și-i întinse un plic.

— Ce-i asta ? întrebă el.

— Un mic cadou pentru tine, răspunse ea, zîmbind sfios.

Philip deschise plicul și găsi în el unsprezece bancnote de cinci lire și un săculeț de hîrtie plin de monezi de cîte o liră.

— Nu puteam suporta gîndul de a te lăsa să vinzi bijuteriile lui taică-tău. Aștia sînt banii pe care-i aveam la bancă. Sînt aproape o sută de lire.

Philip se îmbujoră la față și fără să știe de ce, se trezi cu ochii scăldați în lacrimi.

— Vai, tanti dragă, dar nu pot să-i primesc, zise el. Tare ești bună cu mine, dar eu în schimb nu pot suporta gîndul de a-i primi.

Cînd se căsătorise, doamna Carey avea trei sute de lire și din banii aceștia, administrați cu grijă, făcuse față cheltuielilor neprevăzute, dăduse bani pentru acțiuni filantropice care nu sufereau amî-nare și cumpărase cadouri de Crăciun și de ziua lor soțului ei și lui Philip. În decursul anilor, averea ei scăzuse îngrozitor, dar ea mai constituia încă un prilej de glume pentru preot. El vorbea despre nevastă-sa ca despre o femeie bogată și pomenea adesea despre „oul de aur din cuibar”.

— Vai, Philip, te rog, ia-i. Tare îmi pare rău că am fost așa de nechibzuită și au rămas numai banii ăștia. Dar în orice caz aș fi tare fericită dacă ai vrea să-i primești.

— Bine, dar o să ai și tu nevoie de ei, zise Philip.

— Nu, cred că nu. Îi păstram pentru cazul în care unchiul tău ar fi murit înaintea mea. Mă gîndeam că ar fi util să am o mică sumă pe care s-o pot pune imediat la bătaie dacă e nevoie, dar acum nu cred să mai trăiesc prea mult.

— Vai, tanti dragă nu vorbi așa. Tu o să trăiești o sută de ani. Ce mă fac eu fără tine ?

— A, nu, nu-mi pare rău.

Glasul ei se frînse și ea își ascunse ochii, dar peste o clipă, după ce-și șterse lacrimile, zîmbi cu mult curaj.

— La început mă rugam lui Dumnezeu să nu mă strîngă întii pe mine la el, pentru că nu vroiam ca unchiul tău să rămînă singur pe lume și nu vroiam să aibă el parte de suferințe, dar acum știu că lucrul ăsta ar însemna mai puțin pentru unchiul tău decît pentru mine. El vrea să trăiască mai mult decît vreau eu. N-am fost niciodată soția pe care și-a dorit-o și cred că dacă mi s-ar întîmpla ceva,

s-ar recăsători. Așa că aş prefera să mă sting eu înaintea lui. Ce zici, Philip, sint oare prea egoistă ? Dar dacă s-ar prăpădi el ar fi un chin prea mare pentru mine.

Philip îi sărută obrazul slab și zbîrcit. Nu știa de ce dovada pe care tocmai o primise în privința acestei iubiri copleșitoare îl umplea de un straniu sentiment de rușine. Era de neînțeles de ce ținea ea așa de mult la un om atât de indiferent, de egoist și de ordinar în comoditatea lui ; și Philip vedea sau mai de grabă ghicea că în inima ei mătușa Louisa își dă seama de indiferența și egoismul preotului, era conștientă de ele și totuși îl iubea cu smerenie.

— Ai să primești banii, nu-i așa, Philip ? zise ea mîngîindu-l cu blîndețe pe mînă. Eu știu că te poți descurca și fără ei, dar o să fiu mult mai fericită dacă o să-i primești. Întotdeauna am vrut să fac ceva pentru tine. Vezi tu, eu n-am avut niciodată copii și te-am iubit pe tine ca și cum ai fi fost băiatul meu. Cînd ărai mic, deși știam că e o ticăloșie, aproape că doream să te îmbolnăvești ca să pot să te îngrijesc zi și noapte. Dar n-ai fost bolnav decît o dată și asta s-a întimplat cînd erai la școală. Așa de mult aş vrea să te ajut ! E singura șansă pe care o s-o am vreodată. Și poate că într-o bună zi, cînd vei fi un mare artist, nu mă vei uita, ci îți vei aminti că te-am ajutat să te lansezi.

— Ești tare bună cu mine, zise Philip. Îți rămîn recunoscător.

În ochii ei obosiți se ivi un zîmbet, un zîmbet de fericire neîntinată.

— Vai, ce bine-mi pare !

Cîteva zile mai tirziu doamna Carey îl conduse pe Philip la gară. Rămase în ușa vagonului încercînd să-și stăpînească lacrimile. Philip era agitat și nerăbdător. Abia aștepta să plece.

— Mai sărută-mă o dată, îi spuse ea.

Philip se aplecă pe fereastră și o sărută. Trenul porni și ea rămase pe peronul de lemn din gara aceea prăpădită, fluturînd o batistă pînă cînd nu se mai văzu. Avea inima tare grea și drumul de cîteva sute de metri pînă la casa parohială i se păru nesfîrșit. Era destul de firesc ca băiatul să fie nerăbdător să plece, gîndi ea, pentru că nu era decît un copil și viitorul parcă-i făcea semn cu mîna; dar ea strînse din dinți ca să nu plîngă. În inima ei îi adresă Celui-de-sus o scurtă, rugăciune să-l păzească pe băiat, să-l ferească de ispite și să-i aducă fericire și puțin noroc.

Dar Philip și-o scoase din minte de îndată ce se instală în vagon. Nu se mai gîndea decît la viitor. Îi scrisese doamnei Otter, acea *massière* pentru care îi dăduse o recomandatie Hayward și primise de la ea o invitație la ceai pentru ziua următoare. O avea în buzunar. Cînd sosi la Paris puse un hamal să-i urce bagajele într-o birje care-l hurea fără grabă pe străzile vesele și zgomotoase dincolo de pod și apoi pe ulicioarele înguste din Cartierul Latin. Își angajase o cameră la „*Hôtel des deux écoles*” care se afla pe o străduță sordidă în spatele bulevardului Montparnasse; așezarea lui era destul de convenabilă, pentru că era aproape de școala Amitrano la care urma el să lucreze. Un chelner îi luă geamantanul și i-l urcă la etajul cinci, conducîndu-l pe Philip într-o odăiță în care

plutea un aer greu pentru că nu se mai deschiseseră de mult ferestrele ; cea mai mare parte a spațiului era umplut de un pat mare de lemn, cu un baldachin de rips roșu ; la ferestre erau perdele grele din același material sărăcăcios ; scrinul slujea și de lavoar ; în cameră se mai afla un garderob masiv, aparținând stilului care este legat de bunul rege Louis Philippe. Tapetul de pe pereți era decolorat de ani ; era cenușiu închis și se puteau vedea vag pe el ghirlande de frunze cafenii. Lui Philip camera i se păru ciudată și încântătoare.

Deși se făcuse târziu, Philip era prea emoționat ca să doarmă și, ieșind din casă, își îndreptă pașii către bulevard și merse spre partea mai luminoasă. Astfel, ajunsese pînă la gară ; și spectacolul pieții din fața gării, strălucind în bătaia lămpilor cu arc voltaic, tulburată de zgomotele tramvaielor galbene care păreau să o traverseze în toate direcțiile, îi trezi o bucurie care-l făcu să izbucnească într-un rîs puternic. De jur împrejur erau cafenele și, întimplător, fiind și însetat și doritor să privească mai de aproape mulțimea, Philip se instalează la o masuță din fața cafenelei „Versailles“. Deoarece se întimplase să fie o seară frumoasă, toate celelalte mese erau ocupate și Philip privi plin de curiozitate oamenii — ici un mic grup de familie, colo o mină de bărbați cu pălării de o formă ciudată și bărbi caraghioase, vorbind tare și gesticulînd ; alături de el erau doi bărbați care arătau a pictori, însoțiți de femei despre care Philip spera că nu sînt nevestele lor legitime ; în spatele lui auzi niște americani discutînd cu aprindere despre artă. Sufletul lui palpita. Rămase acolo pînă târziu de tot ; era istovit dar prea fericit ca să se poată ridica să plece ; cînd într-un târziu se

duse la culcare, era mai treaz ca oricind ; ascultă zgomotele variate ale Parisului.

A doua zi, pe la ora ceaiului, se îndreptă către Leul din Belfort ¹ și pe o stradă nouă care dădea în bulevardul Raspail găsi casa doamnei Otter. Era o femeie complet ștearsă, de vreo treizeci de ani, cu un aer provincial și cu maniere studiat aristocratice ; îl prezentă mamei ei. Philip descoperi curînd că ea studiază la Paris de trei ani și mai tîrziu află că e despărțită de soț. În salonașul ei avea vreo două-trei portrete pictate de ea și lui Philip, care era total lipsit de experiență, i se păură extrem de bine realizate.

— Mă întreb dacă voi izbuti vreodată să pictez și eu așa de bine, îi spuse el.

— O, eu sper că da, răspunse doamna Otter foarte măgulită. Dar bineînțeles că nu te poți aștepta să faci totul dintr-o dată.

Se dovedi foarte amabilă. Îi dădu adresa unei prăvălii de unde putea să-și cumpere o mapă, hîrtie de desen și cărbune.

— Eu mă duc la Școala Amitrano mîine pe la ora nouă și, dacă te găsesc acolo, am să am grijă să-ți aranjez un loc bun și tot ce-ți mai trebuie.

Îl întrebă ce intenționează să facă și Philip simți că n-ar fi bine s-o lase să vadă cît de vagi sînt ideile lui despre întreaga problemă.

— Păi, mai întii de toate aș vrea să învăț să desenez.

— Îmi pare foarte bine că te aud spunînd acest lucru. Oamenii vor întotdeauna să facă lucrurile în prea mare grabă. Eu nici n-am pus mîna pe

¹ Monument, creat de sculptorul Bartholdi (1834—1904) în cinstea apărătorilor localității Belfort împotriva invaziei germane din 1870.

pensulă și pe uleiuri înainte de a fi lucrat aici doi ani. Și rezultatul, iată-l !

Spunînd acestea ea aruncă o privire către portretul mamei ei, un tablou în ulei, pictat destul de stingaci, atîrnat deasupra pianului.

— Și dacă aș fi în locul dumitale aș fi foarte atent față de cunoștințele noi pe care ar fi să le leg. N-aș vrea să am de a face cu străinii. Eu personal am foarte multă grijă în privința asta.

Philip îi mulțumi pentru sugestii deși i se părură destul de ciudate. El personal nu ținea prea mult să aibă atîta grijă.

— Noi trăim exact ca și cum am fi în Anglia, zise mama doamnei Otter care pînă atunci vorbise foarte puțin. Cînd am venit aici ne-am adus cu noi toată mobila.

Philip se uită în jurul lui. Camera era plină de o garnitură de mobilă masivă și la fereastră erau cam același gen de perdele de dantelă albă, ca și cele pe care le punea vara mătușa Louisa la casa parohială. Pianul avea o husă de mătase, ca și paravanul din fața vetrei căminului. Doamna Otter îi urmări privirea care rătăcea prin cameră.

— Seara, cînd închidem obloanele, ai senzația că ești cu adevărat în Anglia.

— Și mesele le luăm exact ca acasă, adăugă mama ei. Mîncăm carne la micul dejun și luăm masa principală în mijlocul zilei.

Plécînd de la doamna Otter, Philip se duse să-și cumpere materiale pentru desen și, a doua zi dimineată, exact cînd bătea ceasul nouă, se prezentă la școală, încercînd să pară cît mai sigur pe sine. Doamna Otter se afla deja acolo și îi ieși în întîmpinare cu un zîmbet prietenos. El avusese oarecare temeri în privința primirii de care se va

bucura ca *nouveau*¹ pentru că citise o mulțime despre farsele ordinare la care erau supuși noii veniți în unele ateliere de pictură ; dar doamna Otter îl liniștise.

— A, nu, aici nu există așa ceva, îi spuse ea. Știi, cam jumătate dintre studenții noștri sînt domnișoare și ele dau tonul instituției.

Atelierul era o încăpere mare și goală, cu pereții cenușii, pe care erau expuse studiile încoronate cu premii. Pe un scaun ședea un model — o femeie înfășurată într-o pînză evazată și în jurul ei se aflau vreo zece tineri și tinere care stăteau în picioare vorbind sau lucrînd la schița lor. De fapt, în momentul acela modelul avea prima pauză din ziua respectivă.

— Cel mai bine ar fi ca la început să nu încerci să faci ceva prea dificil, îi spuse doamna Otter. Așează-ți șevaletul aici. Ai să vezi că ăsta e unghiul cel mai comod.

Philip puse un șevalet unde îi arătă ea și doamna Otter îl prezentă unei domnișoare care se afla alături.

— Domnul Carey — domnișoara Price. Domnul Carey n-a mai studiat pînă acum, așa că, dacă nu te superi, te-aș ruga să-l ajuți puțin la început.

Apoi doamna Otter se întoarse către model și-i spuse :

— *La pose*.²

Modelul aruncă la o parte ziarul pe care-l citise — *La Petite République* — și, cam morocănoasă, scoțîndu-și pînza cu care era drapată, se ridică pe pedestal. Rămase proptită bine pe amîndouă picioarele, cu mîinile împreunate pe ceafă.

¹ Novice, boboc, nou venit (fr.).

² Pozează (fr.).

— E o poză stupidă, zise domnișoara Price. În
ruptul capului nu înțeleg de ce au ales-o.

Cînd intrase Philip, studenții din atelier se
uitară la el plini de curiozitate, iar femeia care
poza îi aruncase o privire indiferentă ; acum nimeni
nu-i mai dădea nici o atenție. El își așeză hîrtia
aceea frumoasă în față și se uită stînjedit la model.
Nu prea știa cum să înceapă. Era prima dată cînd
vedea o femeie goală. Asta nu era prea tînără și
avea sinii cam zbîrciți. Părul ei blond, spălăcit,
îi cădea în dezordine pe frunte, și pe față avea
pistrui mari. Philip trase cu coada ochiului la
desenul domnișoarei Price. Nu lucrase decît două
zile la el, și, după cît se părea, avusese dificultăți
destul de mari ; hîrtia era toată roasă și murdară
pentru că domnișoara folosisese într-una guma de
șters, iar după părerea lui Philip, în viziunea
domnișoarei Price, trupul modelului arăta ciudat
de diform.

„Cred că atîta lucru aș putea face și eu“, își
spuse el în sinea lui.

Începu să deseneze mai întîi capul, socotind că
de acolo o să poată să meargă încet în jos, dar, cu
toate că nu prea înțelegea de ce, i se păru infinit
mai greu să deseneze un cap după natură decît din
imaginație. Întîmpină nenumărate dificultăți. Tră-
gea mereu cu coada ochiului la domnișoara Price
care lucra cu îndrîjire și cu un aer grav. Concen-
trarea o făcea să-și încrețească foarte tare fruntea,
iar ochii ei păreau de-a dreptul îngrijați. Era
tare cald în atelier și tîmplele i se broboniseră de
sudoare. Avea douăzeci și șase de ani și părul ei
auriu era foarte bogat, deși nu prea strălucitor ;
n-ar fi fost urît, dar nu era bine pieptănat, ci doar
legat în grabă la spate ca să-i degajeze fruntea.

Avea o față mare cu-trăsături late și turtite și cu ochii mici; pielea era păstoasă, tenul teribil de nesănătos și obrajii complet lipsiți de culoare. Avea un aer nespălat și nu puteai să nu te întrebi dacă nu cumva doarme cu hainele pe ea. Era gravă și tăcută. La pauza următoare se dădu cîțiva pași înapoi ca să-și privească opera.

— Nu știu de ce mă necăjesc atîta cu lucrarea asta, zise ea, dar țin morțiș să-mi iasă bine. Apoi se întoarse către Philip: Dar dumneata cum te-ai descurcat?

— Mai deloc, răspunse el, cu un zîmbet trist. Domnișoara Price se uită la ce făcuse el.

— În felul ăsta o să-ți vină greu să realizezi ceva. Trebuie să faci cîteva măsurători și să-ți împarți hîrtia în pătrățele.

Repede de tot îi arătă cum trebuie să procedeze. Philip fu impresionat de seriozitatea fetei, deși lipsa ei de farmec îl respingea. Îi rămase recunoscător pentru sugestiile pe care le primi de la ea și se apucă din nou de treabă. Între timp mai veniseră la școală și alți studenți, majoritatea bărbați, pentru că femeile soseau întotdeauna primele. Atelierul era relativ plin, dacă ținem seamă de faptul că era abia la începutul sezonului. Curînd intră un tînr cu păr negru și mătăsos, cu un nas enorm și o față atît de prelungă încît semăna cu un cap de cal. Se așeză lingă Philip și o salută din cap pe domnișoara Price.

— Ai întîrziat cam mult, zise ea. Abia te-ai sculat?

— Era o zi atît de frumoasă încît mi s-a părut că cel mai bun lucru ar fi să ~~mer~~ stau puțin în pat să mă gîndesc ce splendid e afară.

Philip zîmbi, dar domnișoara Price primi această explicație cu multă gravitate.

— Cam ciudat să faci așa ceva ; eu aş fi zis că era mai potrivit să te scoli şi să te bucuri de frumuseţea acestei zile.

— Viaţa unui umorist nu e deloc uşoară, zise cu gravitate tânărul.

Nu părea să aibă chef de lucru. Se uită la pînza de pe şevaletul lui ; lucra în culori şi cu o zi înainte schiţase modelul care poza. Se întoarse către Philip.

— Vii direct din Anglia ?

— Da.

— Şi cum de ai ajuns la Amitrano ?

— Era singura şcoală de care auzisem.

— Sper că n-ai venit cu ideia că aici o să poţi să înveţi ceva care să-ţi fie cît de cît folositor ?

— E cea mai bună şcoală din Paris, zise domnişoara Price. E singura la care arta este luată în serios.

— Dar ce, arta trebuie luată în serios ? întrebă tânărul, şi întrucit drept răspuns domnişoara Price se mulţumi cu o mişcare dispreţuitoare a umerilor, el adăugă : Chestia este că toate şcolile-s proaste. Evident, sînt academice. Asta e mai puţin dăunătoare decît majoritatea celorlalte, pentru că profesorii sînt mai incompetenţi decît în altă parte. Pentru că nu înveţi nimic...

— Dar atunci de ce mai vii aici ? îl întrerupse Philip.

— Eu cunosc calea cea mai bună, dar n-o urmez. Domnişoara Price, care e foarte cultivată, o să-şi amintească desigur cum se spune chestia asta pe latineşte.

— Ți-aş fi recunoscătoare dacă nu m-ai amesteca meru în conversația dumată, domnule Clutton, îl bruscă domnişoara Price.

— Singura cale de a învăța pictura, continuă el imperturbabil, este să închiriezi un atelier, să-ți

angajezi un model și să te lupți singur cu dificultățile.

— Asta pare un lucru foarte simplu, zise Philip.

— Nu-ți trebuie altceva decât bani, răspunse Clutton.

Începu să picteze și Philip îl supraveghe cu coada ochiului. Era înalt și îngrozitor de slab; ciolanele imense îți dădeau impresia că-i ies prin piele; avea coatele atît de ascuțite încît parcă răzbăteau prin mînele hainei ponosite pe care o purta. Pantalonii se roseseră tare în fund și amîndouă ghetele erau peticite. Domnișoara Price se ridică și se apropie de șevaletul lui Philip.

— Dacă domnul Clutton ar avea bunătatea să-și țină o clipă gura, aș dori să te ajut, puțin, zise ea.

— Domnișoara Price nu mă agrează pentru că am umor, zise Clutton privindu-și gînditor pînza, și mă detestă pur și simplu pentru că am și geniu.

Vorbea cu un aer solemn iar nasul lui imens și urît făcea ca vorbele să-i pară și mai caraghioase. Philip nu putu să nu rîdă, dar domnișoara Price se făcu aproape vinătă de furie.

— Ești singura persoană care te-a acuzat vreodată de geniu.

— Și pe lângă asta, sînt și singura persoană a cărei părere prețuiește cît se poate de puțin pentru mine.

Domnișoara Price începu să critice lucrarea lui Philip. Îi vorbi cu multă elocință despre anatomie și construcție, despre planuri și linii și despre multe alte lucruri pe care Philip nu le înțelegea. Ea lucra de multă vreme în atelier și cunoștea elementele principale asupra cărora insistau profesorii, dar cu toate că-i putea arăta lui Philip

ce a greșit, nu-î putea spune cum să-și îndrepte lucrarea.

— Sînteți foarte drăguță că vă dați atîta osteneală cu mine, îi spuse Philip.

— Vai, dar e un fleac, răspunse ea, roșind stînjinită. Și pentru mine au făcut oamenii același lucru cînd eram la început. Și, de altfel, sint gata să ajut pe oricine.

— Domnișoara Price vrea să-ți arate că-ți oferă avantajele cunoștințelor ei dintr-un sentiment al datoriei, mai de grabă decît grație farmecului personal al dumatăle, îi spuse Clutton.

Domnișoara Price îl privi furioasă și se întoarse la șevaletul ei. Se auzi ceasul bătînd douăsprezece și, cu un strigăt de ușurare, modelul se dădu jos de pe estradă.

Domnișoara Price își strînse lucrurile.

— Unii dintre noi iau prînzul la „Gravier“, îi spuse ea lui Philip, uitîndu-se la Clutton. Eu personal mă duc întotdeauna acasă.

— Dacă vrei te duc eu la „Gravier“, spuse Clutton.

Philip îi mulțumi și se pregăti de plecare. La ieșire doamna Otter îl întrebă cum s-a descurcat.

— Fanny Price te-a ajutat ? întrebă ea. Te-am așezat acolo pentru că știu că dacă are chef, te poate ajuta. E o fată dezagreabilă și ți-fnoasă și ea personal habar n-are să deseneze, dar cunoaște toate chițibușurile și dacă vrea să-și dea osteneala, poate fi de mare folos noilor veniți.

Pe stradă, Clutton îi spuse :

— Să știi că ai dat-o gata pe Fanny Price. Ar fi bine să ai grijă.

Philip rise. În viața lui nu văzuse o persoană pe care să dorească mai puțin s-o dea gata. Ajunseră

la un restaurant mic și ieftin, la care mîncau mai mulți studenți și Clutton se așază la o masă la care erau deja ocupate vreo trei sau patru scaune. În schimbul sumei de un franc, căpătară un ou, o farfurie de rasol, brînză și o sticlă mică de vin. Cafeaua trebuia plătită separat. Apoi se instalară în fața restaurantului și priviră la tramvaiele galbene care treceau în sus și-n jos pe bulevard sunînd neîncetat din clopot.

— *A propos*, cum te cheamă ? întrebă Clutton așezîndu-se mai bine.

— Carey.

— Permiteți-mi să vă prezint un vechi prieten, verificat și la bine și la rău, pe numele său Carey, zise cu gravitate Clutton. Domnul Flanagan, domnul Lawson.

Riseră și-și continuară conversația. Discutară despre o mulțime de lucruri, vorbind toți odată. Nici unul nu dădea cîtuși de cît atenție celorlalți. Povestiră cite în lună și în stele despre locurile vizitate în timpul verii, despre ateliere, despre diferite școli. Pomeniră nume care nu-i erau familiare lui Philip : Monet, Manet, Renoir, Pissaro, Degas. Philip era numai ochi și urechi și cu toate că se simțea nițel lăsat pe dinafară, inima lui tresărea de bucurie. Timpul trecu repede. Cînd se ridică, Clutton spuse :

— Dacă vrei să vii astă seară aici cred că o să mă găsești și pe mine. Ai să constăți curînd că acesta este cel mai bun local din Cartierul Latin în care poți să capeți o dispepsie, la prețul cel mai scăzut.

Philip coborî pe bulevardul Montparnasse. Nu avea de loc aerul Parisului pe care-l văzuse în primăvară cînd venise să verifice conturile hotelului St. Georges — îl cuprindeau fiori numai cît își amintea de acea perioadă a vieții lui — și aducea mai mult cu ideia lui despre felul cum trebuie să arate un oraș de provincie. Avea un aer nonșalant și mult spațiu, spațiu însoțit care îți invita mintea la visare cu ochii deschiși. Eleganța copacilor bine îngrijiți, albeața vie a caselor, lărgimea străzilor, toate erau agreabile ; și el se și simțea ca acasă. Se plimba agale uitîndu-se la oameni ; muncitori cu brîuri late roșii și cu pantaloni largi, soldați mărunți în uniforme sărăcicioase și totuși încîntătoare, — chiar și cei mai ordinari dintre ei păreau să aibă o anumită eleganță. Ajunse curînd în Avenue de l'Observatoire și scoase un oftat de încîntare dînd cu ochii de perspectiva aceea magnifică și totodată plină de grație. Ajunse la grădina Luxembourg : copiii se jucau, guvernantele cu panglici lungi se plimbau încet două cite două, oameni ocupați treceau grăbiți cu serviete sub braț, tinerii erau îmbrăcați ciudat. Scena avea un aer oficial și select ; natura era aranjată și ordonată, dar cu atîta perfecțiune încît natura nearanjată și neordonată părea ceva barbar. Philip era încîntat. Îl emoționa faptul că se află exact în locul acela despre care citise atîta ; pentru el era un adevărat teren clasic ; îl cuprindea spaima și încîntarea pe care ar fi putut s-o simtă orice savant elenist care privește pentru prima dată cîmpia zîmbitoare de la Sparta.

În timp ce rătăcea pe acolo, o zări din întâmplare pe domnișoara Price stînd singură pe o bancă. La început șovăi, pentru că de fapt în momentul acela nu vroia să vadă pe nimeni și atitudinea ei ursuză părea deplasată în mijlocul fericirii pe care o simțea el de jur-împrejur ; dar el îi ghicise sensibilitatea față de afronturi și întrucît ea îl observase, i se păru că ar fi un gest de politețe necesară să stea de vorbă cu ea.

— Ce faci aici ? întrebă ea cînd Philip se apropie.

— Mă distrez. Dumneata nu ?

— A, eu vin aici în fiecare zi între patru și cinci. Am impresia că nu e bine pentru nimeni să lucreze tot timpul.

— Îmi dai voie să stau și eu o clipă ? întrebă el.

— Dacă ții...

— Nu mi se pare un răspuns prea cordial, rîse el.

— Nu prea sînt eu persoana care să spună lucruri agreabile.

Puțin deconcertat, Philip tăcu și aprinse o țigară.

— A spus ceva Clutton despre felul cum lucrez eu ? întrebă ea brusc.

— Nu, am impresia că nu, zise Philip.

— Știi, băiatul ăsta nu face două parale. El se crede un geniu, dar de fapt nu e. În primul rînd, e mult prea leneș. Geniul e o capacitate infinită de a te strădui. Singurul lucru pe care trebuie să-l faci este să-ți dai osteneala. Dacă te hotărăști cu destulă seriozitate să realizezi un lucru, nu poți să nu-l realizezi.

Vorbea cu o pasiune atît de intensă încît lui Philip i se păru uimitoare. Pe cap avea o canotieră de pai negru, bluza ei albă nu prea era curată.

Purta o fustă maron, n-avea mânuși și mîinile ei erau destul de murdare. Era atît de puțin atrăgătoare încît lui Philip îi păru rău că a intrat în vorbă cu ea. Și nici nu-și dădea seama dacă ea preferă ca el să rămînă sau să plece.

— Am să fac tot ce am să pot pentru dumneata, zise ea dintr-o dată, fără nici o legătură cu ceea ce discutaseră pînă atunci. Eu știu ce greu e la început.

— Mulțumesc foarte mult, zise Philip. Apoi, după o clipă adăugă : Nu vrei să vii să bem ceaiul împreună la vreun local ?

Fata îi aruncă o privire repezită și se îmbujoră. Cînd roșca, pielea ei păstoasă se păta în mod ciudat ca o farfurie de căpșuni cu frișcă ținută la căldură.

— Nu, mulțumesc. Ce te face să crezi că aș avea nevoie de ceai ? Abia am mîncat.

— Ziceam și eu așa, ca să mai treacă timpul, zise Philip.

— Dacă ți se pare că trece timpul greu nu trebuie să te sinchisești de mine. Știi, pe mine nu mă deranjează dacă rămîn singură.

În momentul acela trecură doi bărbați cu sacouri de catifea maron, cu niște pantaloni îngrozitor de largi și berete de pictori. Erau tineri, dar amîndoi purtau barbă.

— Spune-mi, ăștia sînt studenți la belle-arte ? întrebă Philip. Parcă ar descinde direct din *Scene din viața boemă*.

— Sînt americani, zise domnișoara Price, cu mult dispreț. Franțujii nu mai poartă asemenea haine de treizeci de ani, dar americanii din Far West cumpără lucruri dintr-astea și se fotografiază cu ele a doua zi după ce sosesc la Paris. Asta e singura apropiere pe care o stabilesc ei cu arta.

Dar pentru ei nu contează, pentru că toți au foarte mulți bani.

Lui Philip îi plăcea îndrăzneala pitorească a costumelor acestor americani ; i se părea o manifestare a spiritului romantic. Domnișoara Price îl întrebă cit e ceasul.

— Trebuie să mă întorc la atelier, zise ea. Vii la ora de schițe ?

Philip nu știa de aceste ore și domnișoara Price îi spusese că în fiecare după amiază, între cinci și șase, poza-un model și oricine putea să vină să deseneze în schimbul sumei de cincizeci de cen-time. Aveau în fiecare zi alt model și era un exercițiu foarte bun.

— Mă întreb dacă ești destul de avansat pentru acest gen de lucru. Cred că de fapt ar fi mai bine să mai aștepți o vreme.

— Nu văd de ce n-aș putea încerca. Tot n-am altceva mai bun de făcut.

Se ridicară și porniră către atelier. Din atitudinea ei Philip nu-și putea da seama dacă domnișoara Price dorește să fie însoțită de el sau preferă să meargă singură. Rămase cu ea pur și simplu pentru că era încurcat și nu știa prea bine cum s-o părăsească ; dar ea nu vroia deloc să vorbească ; răspundea foarte sec și nepoliticos la toate întrebările lui.

La ușa atelierului stătea un bărbat cu o farfurie mare în mână și cine intra puneă acolo jumătatea sa de franc. Atelierul era mult mai plin decât fusese dimineata și englezii și americanii nu mai erau în majoritate ; și nici femeile nu mai erau în proporție atât de mare. Philip simți că de data asta are de a face într-adevăr cu societatea la care se așteptase. Era foarte cald și curînd aerul deveni de-a dreptul fetid. Modelul care poza acum era

un bătrîn cu o barbă mare căruntă și Philip încercă să aplice puținul pe care îl învățase în dimineața respectivă ; dar nu izbuti să facă mare lucru ; își dădu seama că nu știe să deseneze nici pe departe așa de bine cum își închipuise. Se uită cu invidie la schițele cîtorva colegi din jur și se întrebă dacă va fi vreodată în stare să utilizeze cu atîta măiestrie cărbunele. Ora de clasă trecu repede. Nedorind s-o incomodeze pe domnișoara Price stătu mai la o parte și, la sfîrșit, cînd trecu pe lîngă ea îndreptîndu-se spre ieșire, fata îl întrebă brusc cum i-a mers.

— Nu prea bine, zimbi el.

— Dacă ai fi catadicsit să vii să te așezi lîngă mine, ți-aș fi putut da unele mici indicații. Dar am impresia că ți s-a părut că ești mai presus de un asemenea lucru.

— Nu, cîtuși de puțin, dar m-am temut să nu te plictisesc.

— Dacă o să se întîmple una ca asta, am să ți-o spun de la obraz.

Philip își dădu seama că în ciuda manierei ei ursuze, de fapt ea îi oferea cu generozitate ajutorul.

— Perfect, atunci mîine am să mă vîr în sufletul dumitale.

— Să știi că nu mă supăr deloc, răspunse ea.

Philip plecă și se întrebă cum ar putea să-și omoare timpul pînă la masa de seară. Era nerăbdător să facă un lucru pe specificul orașului. *Absinthe*¹ ! Bineînțeles că asta era lucrul potrivit, așa că, pornind agale spre gară, se așeză pe terasa unei cafenele și comandă un pahar. Îl bău cu greață și satisfacție. I se păru scîrbos la gust, dar efectul

¹ *Absinthe* (fr.), rachiu de pelin. Astăzi interzis în Franța.

moral era admirabil ; se simți artist din creștet pînă-n tălpi, și întrucît îl băuse pe stomacul gol deveni imediat foarte optimist. Privea mulțimea și simțea că toți oamenii sînt frații lui. Era fericit. Cînd ajunse la restaurantul „Gravier“, la masa unde se așezase Clutton nu mai era nici un scaun liber, dar de îndată ce dădu cu ochii de Philip care venea șontic, șontic, Clutton îl strigă. Se înghesuiri ca să-i facă și lui loc. Cina era destul de frugală — o farfurie de supă, o mîncare cu carne, fructe, brînză și o jumătate de sticlă de vin ; dar Philip nu acordă nici o importanță mîncării. Îl interesau doar oamenii de la masă. Flanagan era iarăși acolo : era un american scund, cu nasul cîrn și o față tînă și veselă, cu gura veșnic zîmbitoare. Purta o jachetă larg deschisă, cu carouri în culori vii, un fular albastru la gît și o șepcută cadrilată de o formă destul de ciudată. Pe vremea aceea impresionismul era la putere în Cartierul Latin, dar victoria sa asupra școlilor mai vechi era de dată recentă ; și lumea-ii opunea pe Carolus Duran ¹, Bouguereau ² și alții, lui Manet, Monet și Degas. A-i aprecia pe aceștia era încă un semn de amabilitate. Whistler ³ exercita o puternică influență asupra englezilor și asupra compatrioților săi, iar rafinații colecționau stampe japoneze. Marii maștri de demult erau evaluați pe baza unor etaloane noi. Pentru tinerii înțelepți, stima de care se bucurase timp de secole Rafael era un subiect de derîdere. Ei erau gata să dea toate operele lui pentru portretul lui Philip al IV-lea făcut de

¹ Portretist monden francez (1837—1917).

² Pictor francez (1825—1905).

³ *James McNeill Whistler* (1834—1903), pictor și gravor american.

Velasquez ¹ și expus la Galeria Națională. Philip constată că a picat în mijlocul unei discuții furtunoase despre artă. În fața lui stătea Lawson pe care îl cunoscuse la dejun. Era un tânăr slab, cu părul roșu și fața pistriuată. Avea ochi verzi foarte strălucitori. Când se așează Philip pe scaun, Lawson își aținti ochii asupra lui și făcu deodată următoarea observație :

— Rafael a fost acceptabil numai când a reprodus tablourile altora. Când a făcut copii după Perugino ² sau Pinturicchio ³ a fost încântător ; când a pictat tablourile lui proprii a fost — adăugă el dînd disprețuitor din umeri — Rafael pur și simplu.

Lawson vorbea atît de agresiv încît Philip rămase nedumerit, dar nu fu obligat să-i răspundă pentru că, pierzîndu-și răbdarea, Flanagan interveni în discuție :

— O, dă-o dracului de artă ! strigă el. Hai să ne îmbătăm cu gin.

— Dar asta ai făcut aseară, Flanagan, zise Lawson.

— În mult mai mică măsură decît am de gînd s-o fac astă-seară, răspunse el. Închipuie-ți, să te afli la Paris și să nu te gîndești tot timpul decît la artă. Vorbea cu un accent lăbărțat, specific regiunii de vest a Statelor Unite. Doamne, ce bine e să trăiești. Își adună toate puterile și apoi izbi cu pumnul în masă. Dă-o dracului de artă ! zic eu.

— Nu numai că o zici, dar o zici repetîndu-te într-un mod obositor, îi reproșă sever Clutton.

¹ Mare pictor spaniol (1599—1660).

² *Pietro Vannucci* zis *Il Perugino* (1446—1523), pictor italian.

³ *Bernardino Betti* zis *Pinturicchio* (1454—1513), pictor italian.

La masă mai era și un alt american, îmbrăcat ca domnișorii aceia pe care îi zărise Philip după-amiază în grădina Luxembourg. Avea o față frumoasă, slabă și ascetică, cu ochi negri. Își purta îmbrăcămintea aceea fantezistă cu aerul îndrăzneț al unui corsar. Avea mult păr negru care-i cădea mereu peste ochi și gestul său cel mai frecvent era să-și dea capul pe spate cu o mișcare impresionantă, ca să-și degajeze privirea de șuvițele aclelea lungi. Începu să vorbească despre *Olympia*, un tablou de Manet, expus chiar atunci la Luxembourg.

— Azi am stat un ceas în fața ei și pot să vă spun că nu e o lucrare bună.

Lawson lăsă din mână cuțitul și furculița. Ochii lui verzi scăpărau văpăi și el icni de furie ; totuși, ceilalți își dădură seama că se străduiește să-și impună calmul.

— E foarte interesant să auzi părerile sălbaticilor lipsiți de învățătură, zise el. Ai avea bunătatea să ne spui de ce nu e o lucrare bună ?

Înainte ca americanul să poată răspunde, altcineva interveni violent în discuție.

— Vrei să spui că te poți uita la felul cum e pictată carnația aceea și totuși să afirmi că nu e bun tabloul ?

— N-am spus asta. Socot că sinul drept e foarte bine pictat.

— Dă-I dracului de sin drept, strigă Lawson. Întreaga lucrare este o minune a picturii.

Începu să descrie în amănunt frumusețile tabloului respectiv, dar la masa aceasta de la restaurantul „Gravier“, cei care vorbeau pe larg, vorbeau de fapt pentru propriul lor folos și pentru propria lor luminare. Nu-l asculta nimeni. Americanul îl întrerupse furios.

— Nu cumva vrei să zici că ți se pare bine pictat capul ?

Alb de minie, Lawson începu să ia apărarea capului respectiv ; dar Clutton, care pînă atunci tăcuse, arborînd tot timpul un aer disprețuitor și amuzat, se amestecă și el.

— Dă-i lui capul, nouă nu ne trebuie. El nu afectează cu nimic tabloul.

— Mă rog, îți dau capul, strigă Lawson. Ia capul ăla și du-te dracului cu el cu tot.

— Dar ce facem cu linia aceea neagră ? strigă americanul, dîndu-și la o parte cu un gest triumfător o șuviță de păr care era gata să intre în supă. În jurul obiectelor din natură nu vezi niciodată o linie neagră care să marcheze conturul.

— O, Doamne ! Aruncă focul din ceruri ca să-l ardă pe acest hulitor ! zise Lawson. Dar ce-are a face natura cu treaba asta ? Nimeni nu știe ce e în natură și ce nu e ! Lumea vede natura prin ochii artistului. Timp de secole întregi lumea a văzut caii sărînd peste garduri cu toate picioarele întinse și, pe legea mea, domnilor, erau într-adevăr întinse. Lumea a văzut umbrele negre pînă cînd Monet a descoperit că sînt colorate și, pe legea mea, domnilor, jur că erau negre. Dacă găsim de cuviință să înconjurăm obiectele cu o linie neagră, ea va exista ; și dacă facem iarba roșie și vacile albastre în tablourile noastre, lumea o să le vadă roșii și respectiv albastre și, jur pe ceruri, că ele vor fi cu adevărat roșii și albastre.

— Dă-o dracului de artă, murmură Flanagan. Eu vreau să bem gin.

Lawson nici nu băgă în seamă întreruperea.

— Acum uitate ce e, cînd a fost prezentată *Olympia* la Salonul Oficial, Zola — printre rîsetele batjocoritoare ale burtă-verzimii și printre fluieră-

turile „pompiierilor“¹, ale academiștilor² și ale publicului — Zola a spus : „Aștept cu încredere ziua în care tabloul lui Manet va fi expus la Luvru în fața *Odaliscii* lui Ingres³ și comparația, sint convinși, nu va fi favorabilă acesteia din urmă. Și tabloul va fi într-adevăr acolo. În fiecare zi văd cum se apropie momentul respectiv. Peste zece ani *Olympia* va fi expusă la Luvru.“

— Niciodată ! strigă americanul slujindu-se de data asta de amîndouă mîinile într-o încercare disperată de a-și degaja privirea de șuvițele rebele. Peste zece ani tabloul acela va fi mort. E doar o modă momentană. Nici un tablou nu poate trăi dacă e lipsit de elementul acela de care tabloul ăsta rămîne departe, la un milion de kilometri.

— Și anume, care element ?

— Marea artă nu poate exista fără un element moral.

— O, Doamne ! strigă furios Lawson. Știam eu că asta e. El vrea morală. Își împreună mîinile și le îndreptă către cer ca într-o rugăciune. O, Cristofor Columb, Cristofor Columb ! Cine te-a pus să descoperi America ?

— Ruskin spu...

Dar înainte de a putea el adăuga încă o vorbă, Clutton lovi poruncitor în masă cu mînerul cuțitului.

— Domnilor — zise el cu o voce severă, și nasul lui imens se încreți pur și simplu de furie — s-a pomenit aici un nume pe care speram să nu-l mai aud niciodată în societatea oamenilor cumsecade. Libertatea cuvîntului e și ea bună la ceva, dar

¹ Pictori de factură banală.

² Pictori conduși de canoanele clasice.

³ *Jean Auguste Dominique Ingres* (1780—1867), reprezentantul principal al picturii clasice franceze.

trebuie să respectăm limitele buneii cuviințe. N-aveți decît să vorbiți despre Bouguereau dacă doriți ; numele lui are ceva dezgustător de vesel, care stîrnește rîsul ; dar să nu ne pîngărim buzele noastre caste cu numele lui J. Ruskin, G.F. Watts ¹ sau E.B. Jones ².

— Dar la urma urmei, cine era Ruskin ? întrebă Flanagan.

— A fost unul dintre marii victorienii. Era un maestru al stilului englezesc.

— Stilul lui Ruskin — un lucru alcătuit din zdrențe și petice purpurii, zise Lawson. Și, în afară de asta, dă-i naibii de mari victorienii. Ori de cîte ori deschid un ziar și citesc despre moartea unui mare victorian, îi mulțumesc lui Dumnezeu că s-a mai dus încă unul din ei. Singurul lor talent a fost longevitatea și nici unui artist n-ar trebui să i se permită să depășească vîrsta de patruzeci de ani ; pînă la această vîrstă omul a dat ce a avut mai bun și tot ce face după aceea este doar o repetare. Nu ți se pare că pentru Keats ³, Shelley, Bonnington ⁴ și Byron a fost cel mai mare noroc că au murit de timpuriu ? Ia gîndiți-vă ce geniu l-am fi considerat noi pe Swinburne ⁵ dacă ar fi murit în ziua în care i s-a publicat prima culegere de *Poeme și Balade* !

Sugestia lui îi încîntă pentru că nici unul dintre comeseni nu avea mai mult de douăzeci și patru

¹ George Frederic Watts (1817—1904), pictor englez pre-rafaelit.

² Edward Burne-Jones (1833—1898), pictor englez pre-rafaelit.

³ John Keats (1795—1821), mare poet englez.

⁴ Richard Bonnington (1801—1828), pictor englez, colaborator al lui Delacroix.

⁵ Algernon Charles Swinburne (1837—1907), poet neo-clasic englez.

de ani, așa că se repezică s-o îmbrățișeze cu entuziasm. De data asta realizară unanimitatea. Chibzuiră tot felul de propuneri. Cineva se gândi să se facă un foc mare în care să se arunce operele celor patruzeci de academicieni, precum și marii victorienți în momentul în care împlineau patruzeci de ani. Ideia fu primită cu urale. Carlyle¹ și Ruskin, Tennyson², Browning,³ G. F. Watts, E. B. Jones, Dickens, Thackeray se treziră cu toții aruncați în flăcări, împreună cu domnul Gladstone⁴, cu John Bright⁵ și cu Cobden⁶; avură oarecare ezitări și discuții în privința lui George Meredith, dar renunțară cu mare bucurie la Matthew Arnold⁷ și la Emerson⁸. În cele din urmă îi veni rîndul și lui Walter Pater⁹.

— Nu, Walter Pater, nu, murmură Philip.

Lawson îl fixă o clipă cu ochii lui verzi și apoi încuviință din cap.

— Da, ai perfectă dreptate, Walter Pater este singura justificare pentru *Mona Lisa*¹⁰. Îl cunoști pe Cronshaw? El l-a cunoscut pe Pater.

— Cine e Cronshaw? întrebă Philip.

¹ Thomas Carlyle (1795—1881), istoric și filozof englez.

² Lord Alfred Tennyson (1809—1892), poet englez clasicizant.

³ Robert Browning (1812—1889), mare poet englez.

⁴ William Gladstone (1809—1898), mare politician englez.

⁵ John Bright (1811—1889), orator și om de stat englez.

⁶ Richard Cobden (1804—1865), politician și economist englez.

⁷ Matthew Arnold (1822—1888), poet și critic clasicizant englez.

⁸ Ralph Waldo Emerson (1803—1882), filozof, poet și eseist american.

⁹ Walter Pater (1839—1894), critic și escist englez, fruntaș al mișcării „artă pentru artă“.

¹⁰ Gioconda lui Leonardo da Vinci (1452—1511).

— E un poet care stă aici la Paris. Să mergem la „Lilas“.

„La Closerie des Lilas“¹ era o cafenea la care se duceau adesea după cină și acolo îl găseau întotdeauna pe Cronshaw între orele nouă seara și două noaptea. Dar Flanagan se săturase de conversație intelectuală pentru seara respectivă și când Lawson făcu această propunere se întoarse către Philip.

— O, Doamne, hai să mergem unde sînt niște fete, zise el. Vino la „Gaité Montparnasse“ și o să ne îmbătăm cu gin.

— Aș prefera să merg să-l văd pe Cronshaw și să nu mă îmbăt, rîse Philip.

Capitolul XLII

Se produse o tulburare generală. Flanagan și cu încă doi sau trei prieteni se duseră la music-hol pe cînd Philip porni agale cu Clutton și Lawson către „Closerie des Lilas“.

— Trebuie să te duci la „Gaité Montparnasse“, îi spuse Lawson. E unul din lucrurile cele mai adorabile din Paris. Într-o bună zi am să-l pictez.

Influențat de Hayward, Philip privea cu dispreț music-hol-urile, dar el sosise la Paris într-un moment în care tocmai se dezvăluiau posibilitățile lor artistice. Particularitățile lor de iluminat, abundența culorilor roșietice și aurii, umbrele masive și liniile decorative, ofereau o temă nouă ; jumătate din atelierele de pictură situate în Cartierul Latin

¹ Grădină cu liliac (fr.), grădină de vară

conțineau schițe făcute în vreunul din teatrele locale. Urmind exemplul pictorilor, oamenii de litere făcură și ei deodată o conspirație pentru a găsi valori artistice în numerele de music-hol; iar comedianții cu nasul roșu erau preamăriți pentru simțul lor teatral; cîntărețelor obeze care urlau fără glorie timp de douăzeci de ani, li se atribuia un haz inimitabil; erau și oameni care descopereau o încîntare estetică în spectacolele date de ciini, pe cînd alții își epuizau vocabularul pentru a sui în slava cerului distincția scamatorilor și a clovnilor care făceau acrobații pe bicicletă. Sub acțiunea altor influențe și mulțimea devenea obiectul unei atenții plină de simpatie. Împreună cu Hayward, Philip disprețuise în masă omenirea; el adoptase atitudinea aceluia care se înfășoară în mantia singurătății și privește cu dezgust giumbușlucurile vulgului; dar Clutton și Lawson vorbeau cu entuziasm despre mulțime. Ei descriau gloata agitată care umplea diversele iarmaroace din Paris, oceanul acela de fețe întrezărite în lumina lămpilor cu acetilenă, dar ascunse pe jumătate de întuneric, zarva trîmbițelor, fluierelor și glasurilor. Ceea ce spuneau ei părea o noutate ciudată pentru Philip. Îi vorbiră despre Cronshaw.

— Ai citit vreodată ceva din scrierile lui ?

— Nu, zise Philip.

— Au apărut în *The Yellow Book*¹.

Îl priveau cu dispreț, așa cum îi privesc adeseori pictorii pe scriitori, întrucît era un profan — dar și cu îngăduință — pentru că practica o artă — și cu oarecare teamă și respect, — pentru că se sluzea de un mediu în care ei nu se simțeau la largul lor.

¹ Revistă de avangardă editată și ilustrată de Aubrey Beardsley (1872—1898).

— E un om extraordinar. La început poate că o să te dezamăgească un pic, nu e la înălțime decît cînd e beat.

— Și marea nenorocire, adăugă Clutton, este că îi trebuie enorm de mult timp pînă se îmbată bine.

Cînd sosiră la cafenea, Lawson îi spuse lui Philip că n-o să poată să stea afară, ci vor trebui să intre în local. Era o toamnă foarte blîndă, însă Cronshaw avea o teamă bolnăvicioasă de curent și stătea înăuntru chiar și cînd murea de cald.

— El cunoaște pe toți oamenii pe care merită să-i cunoști, îi explică Lawson. L-a cunoscut pe Pater și pe Oscar Wilde¹, și-l cunoaște pe Mallarmé² și pe toți ceilalți.

Persoana căutată ședea în colțul cel mai adăpostit al cafenelei, cu paltonul pe el și cu gulerul ridicat. Își ținea pălăria bine înfundată pe frunte ca să evite aerul rece. Era un om voinic, corpulent fără să fie obez, cu fața rotundă, o mustată subțire și niște ochi mici lipsiți de inteligență. Capul părea surprinzător de mic pentru trupul lui. Semăna cu un bob de mazăre stînd în echilibru precar pe un ou. Juca domino cu un franțuz și-i salută pe noii veniți cu un zîmbet calm ; nu vorbește, dar, cu aerul că vrea să le facă loc, împinse la o parte micul morman de farfurioare de pe masă, care indicau numărul păhărelelor pe care le băuse deja. Cînd i-l prezentară pe Philip, îl salută din cap și jucă mai departe. Philip nu știa prea bine franțuzește, dar în orice caz știa destul ca să-și dea seama că, deși stătea la Paris de ani de zile, Cronshaw vorbea o franceză execrabilă.

¹ Scriitor englez, reprezentantul principal al curentului „artă pentru artă” (1856—1900).

² *Stéphane Mallarmé* (1824—1898), poet simbolist francez.

În cele din urmă, poetul se lăsă pe spate cu un zîmbet triumfător.

— *Je vous ai battu* ¹ zise el cu un accent mizerabil. *Garçong* ² !

Strigîndu-l pe chelner el se întoarse către Philip

— Ai sosit acum din Anglia ? Ai văzut vreun meci de cricket ?

Philip se arătă puțin nedumerit de această întrebare neașteptată.

— Cronshaw cunoaște scorurile realizate de toți marii jucători de cricket din ultimii douăzeci de ani, îi explică Lawson zîmbînd.

Francezul, cu care jucase domino se duse să stea cu niște prieteni de la altă masă, iar Cronshaw, cu aerul sentențios dar nonșalant, care-l caracteriza, începu un discurs privitor la avantajele comitatului Kent și respectiv Lancashire. Le vorbi despre ultimul meci internațional de cricket la care asistase și descrise filmul partidului fază cu fază.

— Țsta e singurul lucru căruia îi duc dorul la Paris, zise el sorbind pînă la fund halba de bere neagră pe care i-o adusese chelnerul. Din păcate aici nu poți vedea meciuri de cricket.

Philip fu dezamăgit și Lawson, manifestîndu-și dorința — scuzabilă de altfel — de a-i arăta în cea mai bună lumină una din celebritățile Cartierului Latin, începu să-și piardă răbdarea. În seara aceea Cronshaw părea să evolueze foarte lent pînă să ajungă în formă, deși farfurioarele de lîngă el demonstrau convingător că-și dăduse toată silința să se îmbete. Clutton urmărea amuzat scena. I se păru că există o doză de afectare în cunoștințele detaliate ale lui Cronshaw în materie de cric-

¹ Te-am învins (fr.).

² Chelner (fr.). Autorul imită pronunțarea franceză a englezilor care nazalizează consoanele în locul vocalelor.

ket. Îi plăcea să chinuie oamenii vorbindu-le despre lucruri care în mod evident îi plictiseau ; Clutton aruncă o întrebare așa, la întâmplare :

— L-ai mai văzut pe Mallarmé în ultima vreme ?

Cronshaw ridică încet ochii spre el de parcă ar fi frământat întrebarea prin minte și înainte de a-i răspunde bătu cu o farfurioară în placa de marmură de pe masă.

— Adu-mi sticla mea de whisky. Să întoarse din nou către Philip. Eu îmi păstrez sticla mea de whisky. Nu-mi da mâna să plătesc cincizeci de centime pentru fiecare degetar de băutură.

Chelnerul îi aduse sticla și Cronshaw o ținu în dreptul becului.

— Mi-au băut din ea. Chelner, cine a consumat din whisky-ul meu ?

— *Mais, personne, monsieur Cronshaw.*¹

— Am făcut un semn pe ea aseară și uite unde a ajuns.

— *Monsieur* a făcut un semn, dar a mai băut din ea și după aceea. În felul acesta, *monsieur* își pierde vremea făcând semne.

Chelnerul era un tip destul de jovial și-l cunoștea foarte bine pe Cronshaw. Acesta îl privi lung.

— Dacă-mi dai cuvîntul dumitale de aristocrat și de *gentleman* că nu mi-a băut nimeni din whisky, îți accept declarația.

Această replică tradusă cuvînt cu cuvînt în franceza cea mai elementară suna foarte caraghios și doamna de la *comptoir*² nu-și putu stăpîni rîsul.

— *Il est impayable*³, murmură ea.

¹ Nimeni, domnule Cronshaw (fr.).

² Tejghea, bar (fr.).

³ E teribil, are un haz nespus (fr.).

Auzind-o, Cronshaw își întoarse privirile blegi către ea ; era o femeie masivă, între două vârste, cu un aer de matroană ; Cronshaw îi făcu bezele cu un gest solemn. Ea dădu din umeri.

— Nu vă temeți, doamnă, îi spuse el greoi, am trecut de vîrsta cînd mă poate ispiti farmecul femeilor la patruzeci și cinci de ani sau recunoștința.

Își turnă un whisky la care adăugă puțină apă și-l bău fără grabă. Se șterse pe buze cu dosul mîinii.

— A vorbit foarte frumos.

Lawson și Clutton își dădură seama că această observație a lui Cronshaw constituia răspunsul la întrebarea despre Mallarmé. Cronshaw se ducea adesea la întîlnirile de marțea seara, la care poetul îi primea pe literați și pictori și vorbea cu o subtilă oratorie despre orice subiect pe care i-l sugera cineva. Era evident că Cronshaw fusese de curînd la una din ele.

— A vorbit foarte frumos, dar a vorbit prostii. A vorbit despre artă de parcă ar fi fost lucrul cel mai important din lume.

— Păi dacă nu este, atunci ce căutăm noi aici ? întrebă Philip.

— Ce căutați aici ? Nu știu, asta nu-i treaba mea. Dar arta e un lux. Oamenii dau importanță numai autoconservării și perpetuării speciei lor. Numai cînd sînt satisfăcute aceste instincte, consimt ei să se ocupe de distracțiile oferite lor de scriitori, pictori și poeți.

Cronshaw făcu o pauză ca să bea. De douăzeci de ani medita la problema dacă iubește băutura pentru că-l face să vorbească, sau iubește conversația pentru că-i face sete.

Apoi spuse :

— Ieri am scris o poezie.

Fără să-l roage nimeni începu s-o recite, rar de tot și bătînd ritmul cu degetul întins. Poate că era o poezie foarte frumoasă, dar în momentul acela intră o femeie tînă. Avea buzele foarte roșii și era evident că obrajii ei de o culoare foarte vie nu indicau neapărat o natură vulgară; își înnegrise genele și sprîncenele și-și vopsise pleoapele cu un albastru intens care se continua cu un triunghi în colțul ochilor. Era o ținută fantastică și amuzantă. Își lăsase părul negru peste urechi după moda pe care o răspîndise domnișoara Cléo de Mérode ¹.

Privirile lui Philip se îndreptară către ea și Cronshaw sfîrșind de recitat versurile sale îi zîmbi îngăduitor.

— Nu m-ai ascultat, zise el.

— Ba da.

— Nu te țin de rău pentru că ai oferit o ilustrare foarte convingătoare a afirmației pe care am făcut-o adineauri. Ce este arta în comparație cu dragostea? Îți respect și-ți aplaud indiferența față de poezia frumoasă cînd poți contempla farmecele înșelătoare ale acestei tinere curtezane.

Tînăra tocmai trecea pe lîngă masa la care sedeau ei și Cronshaw o apucă de braț.

— Vino și așează-te lîngă mine, copila mea, și hai să jucăm divina comedie a dragostei.

— *Fichez-moi la paix* ², zise ea și, împingîndu-l într-o parte, continuă să umble prin local.

— Artă, continuă Cronshaw făcînd un gest cu mîna, este pur și simplu refugiul pe care l-au inventat oameni ingenioși, ca să scape de plictiseală.

¹ Celebră curtezană, favorita regelui Leopold II al Belgiei.

² Dați-mi pace (fr.).

scala vieții în momentul în care aveau din belșug mâncare și femei.

Cronshaw își umplu iarăși paharul și începu să vorbească pe îndelete. Făcea fraze foarte frumoase, își alegea cu grijă cuvintele. Amesteca înțelepciunea și aiurelile într-un mod uluitor, batjocorindu-și cu gravitate ascultătorii, iar peste o clipă dându-le în glumă sfaturi foarte sănătoase. Vorbi despre artă, literatură și viață. Era când pios și obscen, când vesel și plângăreț. Se îmbătă de tot și apoi începu să recite versuri, dintre ale lui și dintr-ale lui Milton, ale lui și ale lui Shelley, ale lui și ale lui Marlowe¹.

În cele din urmă Lawson, istovit, dădu să plece acasă.

— Vin și eu, zise Philip.

Clutton, cel mai tăcut dintre toți, rămase pe loc, ascultînd cu un zîmbet sardonice divagațiile lui Cronshaw. Lawson îl însoți pe Philip pînă la hotel, și apoi îi spuse noapte bună. Dar cînd se culcă, Philip văzu că nu poate adormi. Toate aceste idei noi care-i fuseseră aruncate la întîmplare în față începură să clocotească în mintea lui. Era teribil de emoționat. Simțea în el mari posibilități. Pînă atunci nu avusese niciodată atîta încredere în el.

„Sînt convins că o să ajung un mare artist, își zise el. Simt asta în mine.“

Îl străbătu un nou fior cînd îi veni în minte un alt gînd pe care nu îndrăzni să-l formuleze nici măcar în sinea lui : „Doamne, am convingerea că sînt genial“.

¹ *Christopher Marlowe* (1564—1593), dramaturg elisabetan, a dat strălucire versului alb.

De fapt era numai beat dar, întrucît nu băuse decît un pahar de bere, probabil că beția se datora unei otrăvi mai primejdioase decît alcoolul.

Capitolul XLIII

Marțea și vinerea profesorii stăteau o dimineată întreagă cu elevii de la Amitrano discutîndu-le lucrările. În Franța pictorii cîștigă prea puțin dacă nu fac portrete sau dacă nu sînt patronați de americani bogați; iar artiștii care se bucură de faimă sînt foarte doritori să-și sporească veniturile petrecînd două-trei ore pe săptămînă în vreunul din numeroasele ateliere unde se învață pictura. Marțea era ziua în care venea la școala Amitrano pictorul Michel Rollin. Era un om în vîrstă cu barbă albă și fața roșcovană. Pictase o mulțime de lucrări decorative, comandate de stat, dar acestea constituiau un subiect de batjocură pentru elevii pe care-i instruia: era discipolul lui Ingres cu totul impenetrabil și refractar la progresele artei și veșnic tuna și fulgera împotriva acelor *tas de farceurs*¹ și ale căror nume erau Manet, Degas, Monet și Sisley; dar era un profesor excelent, foarte îndatoritor, politicos și gata să-și încurajeze elevii. În schimb, Foinet, care vizita atelierul vinerea, era un om foarte dificil. Mic de statură, stafidit, cu dinți urîți și un aer coleric, cu barba cărunță neșesălată și cu ochii de sălbatic, vorbea întotdeauna tare și sarcastic. I se cumpă-

¹ Șleahță de șarlatani (fr.).

raseră tablouri de către Galeriile Luxembourg și la douăzeci și cinci de ani păruse să aibă perspectiva unei cariere frumoase ; dar talentul și-l datora mai degrabă tinereții, decât personalității și timp de douăzeci de ani nu făcuse altceva decât să repete peisajul care-i adusese primul succes. Când i se reproșa monotonia răspundea :

— Nici Corot ¹ n-a pictat decât un singur lucru. De ce aş face eu altfel ?

Foinet pizmuia succesele altora și avea o ură personală de o factură cu totul deosebită împotriva impresionistilor, întrucît socotea că nereușita lui se datorește modei nebunești care atrăsese către operele lor publicul — *sale bête* ². Disprețul binevoitor al lui Michel Rollin pentru impresionisti — pe care îi numea impostori — se transforma la Foinet într-un potop de insulte dintre care *crapule* ³ și *canaille* ⁴ erau cele mai puțin violente ; se distra criticîndu-le viața particulară și, cu un umor sardonic, hulind și aducînd detalii obscene, le contesta calitatea de copii legitimi și puritatea relațiilor lor conjugale ; pentru a-și accentua disprețul său de mășcărici recurgea la imagini orientale și la sublinieri cu caracter exotic. De fapt nu-și ascundea disprețul nici pentru elevii ale căror lucrări le analiza. Aceștia se temeau de el și-l urau ; prin sarcasmul său brutal le făcea adeseori să plîngă pe elevé și lacrimile lor îi stîrneau batjocura ; și totuși, rămînea în atelier, în ciuda protestelor ridicate de cei care

¹ Jean Baptiste Camille Corot (1796—1875), pictor impresionist francez.

² Dobitoc, animal (fr.).

³ Ticălos (fr.).

⁴ Nemernic, neam prost (fr.).

sufereau prea cumplit de pe urma atacurilor sale, pentru că nu încăpea îndoială că era unul din cei mai buni profesori din Paris. Uneori, fostul model care conducea școala încerca să-l pună la punct, dar în fața obrăzniciei violente a pictorului, argumentele lui se transformau foarte repede în scuze umile.

Philip veni mai întâi în contact cu Foinet. Cînd sosi la atelier îl găsi deja acolo. Se plimba de la șevalet la șevalet însoțit de doamna Otter, organizatoarea. Aceasta traducea observațiile lui elevilor care nu înțelegeau franceza. Fanny Price, care ședea lângă Philip, lucra cu înfrigurare. Era palidă la față din cauza nervozității și din cînd în cînd se oprea din lucru ca să-și șteargă mîinile de bluză pentru că transpira mereu de încordare. Deodată se întoarse către Philip cu un aer speriat, pe care încercă să-l mascheze încruntîndu-se.

— Ce zici, merge ? întrebă ea făcînd semn cu capul către desenul ei.

Philip se sculă de pe scaun și se uită. Era uluit ; i se părea că fata n-are cîtuși de puțin ochi de artist ; desenul era total diform.

— Ce n-aș da să pot desena și eu măcar pe jumătate atît de bine, răspunse Philip.

— Dar n-ai cum, pentru că de-abia ai venit. Ar trebui să te aștepti la prea mult dacă ai vrea să desenezi ca mine. Eu lucrez aici de doi ani.

Philip nu putea de loc s-o înțeleagă pe Fanny Price. Era de o îngîmfare uimitoare. Philip descoperise deja că toată lumea din atelier o anti-patiza din adîncul inimii ; și nici nu era de mirare, întrucît fata părea să-și dea toată stăruința să jignească oamenii.

— M-am plîns doamnei Otter în privința lui Foinet, zise ea acum. De două săptămîni nici nu

s-a mai uitat la desenul meu. Stă cite o jumătate de oră cu doamna Otter pentru că ea este *mas-sière*. La urma urmei și eu plătesc ca și toți ceilalți, și bănuiesc că banii mei sînt la fel de buni ca și ai lor. Nu văd de ce ar trebui să mi se dea mai puțină atenție decît celorlalți.

Puse din nou mîna pe cărbune, dar peste o clipă îl lăsă jos gemînd.

— Acum nu mai sînt în stare de nimic. Sînt îngrozitor de tulburată.

Se uită la Foinet care se apropia de ei, însoțit de doamna Otter. Aceasta, o ființă supusă, mediocră și încîntată de sine, avea un aer plin de importanță. Foinet se așeză în fața șevaletului unei englezoaice micuțe și neșesălate, numită Ruth Chalice. Avea ochi negri, frumoși, cu o privire languroasă dar pasionată, și fața ascuțită, ascetică dar senzuală, precum și pielea de culoarea fildeșului vechi — un gen care sub influența pictorului Burne Jones era cultivat în vremea aceea de domnișoarele din mahalaua londoneză Chelsea. Foinet părea bine dispus; nu-i zise mare lucru dar, luîndu-i cărbunele din mîna, îi arată greșelile din cîteva trăsături repezi și hotărîte. Cînd se ridică, domnișoara Chalice radia de fericire. Foinet se opri apoi la Clutton. Între timp și Philip devenise cam agitat, dar doamna Otter îi făgăduise să-i ușureze puțin situația. Foinet rămase o clipă în fața lucrării lui Clutton mușcîndu-și degetul mare fără o vorbă și apoi scûipă distrat pe pînză bucățica de piele pe care o mușcase.

— Asta e o trăsătură frumoasă, spuse el în cele din urmă arătîndu-i cu degetul mare ceea ce-i plăcea. Văd că ai început să mai înveți nițel desenul.

Clutton nu-i răspunse ci îl privi pe profesor cu aerul său obișnuit de nepăsare sardonică față de părerea lumii.

— Încep să cred că ai totuși o umbră de talent.

Doamna Otter, care nu-l agreea pe Clutton, strinse din buze. Ea nu vedea nimic deosebit în desenul acestuia. Foinet se așeză și intră în amănunte tehnice. Doamna Otter se cam plictisise de stat în picioare. Clutton nu zicea nimic, dar din când în când încuviința din cap. Foarte satisfăcut, Foinet simțea că băiatul înțelegea și ce-i spunea, și motivele care-l îndemneau să-i spună aceste lucruri; majoritatea elevilor îl ascultau dar era limpede că de înțeles nu-l înțelegeau. Apoi Foinet se ridică și veni la Philip.

— A sosit doar de două zile, se grăbi să explice doamna Otter. E începător. N-a mai studiat până acum.

— *Ca se voit*, zise profesorul. Asta se vede.

Trecu mai departe și doamna Otter îi șopti:

— Asta e domnișoara despre care v-am vorbit.

Foinet se uită la ea ca și cum ar fi fost un animal respingător și glasul lui deveni mai aspru.

— S-ar părea că după impresia dumitale nu-ți dau destulă atenție. Te-ai plîns organizatoarei. Mă rog, arată-mi lucrarea căreia dorești să-i acord atenție.

Fanny Price roși. Singele care se vedea în transparență pe sub tenul ei bolnăvicios avea o culoare vinetie, ciudată. Fără să răspundă arătă desenul la care lucra de la începutul săptămîinii. Foinet se așeză pe scaun.

— Ei, ce-ai vrea să-ți spun? Ai vrea să-ți spun că e frumos? Nu e. Ai vrea să-ți spun că e bine desenat? Nu e. Ai vrea să-ți spun că e meritoriu? Nu e. Ai vrea să-ți arăt ce e greșit în el? Totul

e greșit. Ai vrea să-ți spun ce să faci cu el? Rucpe-l. Acuma ești mulțumită?

Domnișoara Price se făcu albă ca hîrtia. Era furioasă pentru că profesorul spusese toate acestea de față cu doamna Otter. Deși era de atîta vreme în Franța și înțelegea destul de bine limba țării, nu știa să spună nici două cuvinte franțuzește.

— N-are nici un drept să se poarte cu mine în felul ăsta. Banii mei sînt la fel de buni ca și ai celorlalți. Îi plătesc ca să mă învețe. În felul ăsta nu mă învață nimic.

— Ce zice? Ce zice? întrebă Foinet.

Doamna Otter șovăi dacă să-i traducă sau nu și domnișoara Price își repetă spusele într-o franceză stilcită.

— *Je vous paye pour m'apprendre* ¹.

Foinet o fulgeră cu o privire minioasă, ridică glasul și o amenință cu pumnul.

— *Mais, nom de Dieu* ², n-am ce să te învăț. Mi-ar veni mai ușor s-o învăț să picteze pe o cămilă. Apoi se întoarse către doamna Otter. Întreab-o, te rog, dacă pictează doar așa, ca să se distreze, sau se așteaptă chiar să cîștige și bani cu asta.

— Am de gînd să-mi cîștig existența cu pictura, îi răspunse domnișoara Price.

— Atunci e de datoria mea să-ți spun că-ți pierzi vremea de pomană. Că n-ai talent, n-ar avea nici o importanță, pentru că în zilele noastre nu umblă talentele în pîlcuri pe stradă, dar n-ai nici măcar un simbul de aptitudine. De cîtă vreme ești aici? După două lecții pînă și un copil de cinci ani ar

¹ Vă plătesc ca să mă învățați (fr.).

² Dar, fir-ar să fie (fr.).

fi desenat mai bine decît dumneata. Eu îţi spun un singur lucru : renunţă la încercarea asta lipsită de perspective. Ai mai multe şanse să-ţi câştigi existenţa ca *bonne à tout faire*¹ decît ca pictoriţă. Uite.

Luă un cărbune care se rupse de cum îl apăsă pe hîrtie. Scoase o înjurătură şi apoi cu ciotul rămas desena cîteva linii mari şi ferme. Desena repede şi vorbea în acelaşi timp scuipînd parcă vorbe veninoase.

— Uite, braţele alea nu sînt egale. Genunchiul ăla e grotesc. Îţi spun că şi un copil de cinci ani ar picta mai bine. Poftim, nici nu stă în picioare. Şi laba aia a piciorului !

O dată cu fiecare cuvînt pe care-l rostea făcea cîte un semn cu cărbunele şi peste o clipă desenul pentru care Fanny Price cheltuisese atîta timp şi atîtea eforturi deveni de nerecunoscut — un vîlmăşag de linii şi pete. În cele din urmă trînti jos cărbunele şi se ridică.

— Ascultă sfatul meu, *mademoiselle*, apucă-te de croitorie. Foinet se uită la ceas. E douăsprezece. *À la semaine prochaine, messieurs.*²

Domnişoara Price îşi strînse încet lucrurile, Philip rămase în urma celorlalţi ca să-i spună o vorbă de consolare. Dar nu-i trecu nimic altceva prin cap decît să-şi exprime regretul şi să spună că Foinet e o bestie.

Fata se năpusti cu asprime asupra lui :

— De asta m-ai aşteptat ? Cînd am să am nevoie de compătimirea dumatăle am să ţi-o cer. Te rog dă-te la o parte.

¹ Femeie la toate (fr.).

² Pe săptămîna viitoare, domnilor (fr.).

Fanny Prince trecu pe lângă el și ieși din atelier, iar Philip dădu din umeri și porni șchiopătînd către restaurantul „Gravier“ ca să ia masa.

— Așa-i trebuie, zise Lawson cînd îi povesti Philip ce s-a întîmplat. E o țoapă țifnoasă.

Lawson era foarte sensibil la critică și atunci, ca s-o evite, nu se ducea niciodată la atelier cînd urma să vină Foinet.

— N-am nevoie de părerile altora despre lucrările mele, spunea el. Îmi dau seama și singur dacă sînt bune sau rele.

— Vrei să spui că n-ai nevoie de părerile rele ale altora despre lucrările tale, îi răspunse Clutton sec.

După-amiază Philip se gîndi să se ducă la Luxembourg ca să vadă tablourile și, trecînd prin parc, o zări pe Fanny Price așezată la locul ei obișnuit. Pe Philip îl duruse asprimea cu care întîmpinase ea încercarea lui plină de bune intenții de a-i spune ceva agreabil, așa că trecu pe acolo de parcă nici n-ar fi observat-o. Dar fata se ridică imediat și veni spre el.

— Te faci că nu mă cunoști ? întrebă ea.

— Nu, bineînțeles că nu. Dar m-am gîndit că poate n-ai chef de conversație.

— Unde te duci ?

— Vroiam să mă uit la tabloul lui Manet pentru că am auzit foarte mult discutîndu-se despre el.

— Mă lași să vin cu dumneata ? Cunosce destul de bine Galerile Luxembourg. Aș putea să-ți arăt vreo două lucrări bune.

Philip înțelesese că, deoarece ea n-avea tăria să-și ceară scuze pe față, îi făcuse această propunere ca o reparație pentru scena de dimineață.

— Ești foarte drăguță, îmi faci o mare bucurie.

— Dacă preferi cumva să mergi singur, nu e nevoie să spui da, zise ea bănuitoare.

— Zău că nu prefer.

Se îndreptară împreună spre galerie. Colecția lui Caillebotte¹ fusese expusă de curînd și pentru prima dată elevii aveau posibilitatea să cerceteze pe îndelete operele impresionistilor. Pînă atunci, nu le putuseră vedea decît în magazinul lui Durand-Ruel din Rue Lafitte (și negustorul, spre deosebire de confrății săi britanici, care adoptă față de pictori o atitudine de superioritate, era întotdeauna încîntat să-i arate chiar și celui mai prăpădit învățacel orice vroia să vadă) sau în casa lui particulară în care te puteai duce marțea, întrucît o invitație era ușor de obținut. Acolo erau expuse tablouri celebre în lumea întreagă. Domnișoara Price îl conduse pe Philip direct la *Olympia* lui Manet. Philip o privi uimit, fără o vorbă.

— Îți place? întrebă domnișoara Price.

— Nu știu, răspunse el, fără să se poată hotărî.

— Ascultă-mă pe mine, e lucrarea cea mai bună din toată galeria, poate doar cu excepția portretului făcut de Whistler mamei sale.

Îi lăasă timp să contemple capodopera și apoi îl duse la un tablou care înfățișa o gară.

— Uite, ăsta e un Monet, zise ea. E gara St. Lazare.

— Dar șinele nu sînt paralele, zise Philip.

— Ce importanță are? întrebă ea cu un aer semeț.

Lui Philip i se făcu rușine. Fanny Price prinsese din zbor vorbele de duh din atelier și-i venea

¹ *Gustave Caillebotte* (1848—1894), pictor impresionist; a lăsat statului francez o amplă colecție de capodopere ale impresionistilor.

foarte ușor să-l impresioneze pe Philip, prin vastitatea cunoștințelor ei. Se aruncă să-i explice tablourile cu un aer de superioritate, dar cu un spirit destul de pătrunzător și-i arată ce încercaseră pictorii să facă și ce trebuie să caute el în tablourile lor. Vorbea agitînd mereu degetul mare și Philip, pentru care tot ce spunea ea constituia o noutate, o asculta cu interes profund și cu uimire. Pînă acum idolii lui fuseseră Frederic Watts și Burne Jones. Culoarele agreabile ale celui dintîi și desenul afectat al celui din urmă îi satisfăcuseră pe deplin sensibilitatea estetică. Vagul lor idealism, bănuiala că îndărătul titlurilor pe care le dădeau tablourilor lor se ascundea o idee filozofică, se armonizau perfect cu funcțiile artei așa cum le înțelesese el citindu-l și recitindu-l în mod conștiincios pe Ruskin ; aici însă era cu totul altceva ; nu mai exista nici un fel de apel la etică ; iar contemplarea acestor opere nu putea ajuta pe nimeni să ducă o viață mai înaltă și mai pură. Philip era nedumerit.

În cele din urmă spuse :

— Sînt mort pur și simplu. Nu cred că mai pot asimila cu folos altceva. Hai să mergem să stăm pe banca de colo.

— Nu e bine să înghiți arta cu lingura, răspunse domnișoara Price.

După ce ieșiră, Philip îi mulțumi călduros pentru că-și dăduse atita osteneală cu el.

— N-ai pentru ce, zise ea cu foarte puțină politețe. Am făcut-o pentru că-mi place. Dacă vrei, mîine putem merge la Luvru și pe urmă am să te duc și la Durand-Ruel.

— Zău, ești prea drăguță cu mine.

— Va să zică dumneata nu crezi că sînt o bestie cum mă consideră mai toți ăilalți ?

— Nu, zimbi el.

— Ei socotesc că o să mă alunge din atelier ; dar n-o să poată ; am să rămîn acolo exact atîta cît vreau. Tot ce s-a întîmplat azi dimineată a fost numai din pricina lui Lucy Otter, ştiu eu prea bine. Niciodată nu m-a putut suferi. Spera că după scena de azi dimineată am să-mi iau tălpaşita. Cred şi eu că i-ar conveni să mă vadă plecînd. Se teme de mine pentru că ştiu prea multe despre ea.

Domnişoara Price îi relată o poveste lungă şi complicată din care ar fi reieşit că doamna Otter, o persoană mititică, total neinteresantă şi foarte onorabilă, are tot felul de legături amoroase de o factură îndoielnică. Apoi îi vorbeşte despre Ruth Chalice, fata pe care o lăudase dimineata Foinet.

— Asta a umblat cu toţi băieţii din atelier. E pur şi simplu o femeie de stradă. Şi e murdară. N-a făcut baie de o lună. Ştiu precis.

Philip o asculta cu un sentiment de jenă. Au-zise deja că circulă tot felul de zvonuri în legătură cu domnişoara Chalice, dar despre doamna Otter, care locuia împreună cu mama ei era ridicol să presupui că n-ar fi virtuoasă, ba chiar o persoană cu concepţii rigide. Femeia asta care mergea alături de el turnînd la minciuni răuvoitoare îl îngrozea pur şi simplu.

— Dar mie puţin îmi pasă de ce spun ei. Eu am să-mi urmez în orice caz drumul. Eu ştiu ce e în adîncul meu. Simt că sînt artistă înnăscută. Mai bine mă omor decît să renunţ. N-am să fiu eu prima persoană de care au rîs toţi pe la şcolile pe unde a umblat şi pe urmă s-a dovedit a fi singurul geniu adevărat din tot grupul respectiv. Arta e unicul lucru de care-mi pasă şi sînt gata

să-mi dau viața pentru ea. Totul este să te ții de treabă și să muncești pe rupte fără să te dai bătut.

Tuturor celor care nu-i împărtășeau părerea despre ea însăși le atribuia motive rușinoase pentru această atitudine. Pe Clutton îl detesta. Îi spuse lui Philip că prietenul lui n-are de fapt nici un pic de talent ; e doar o strălucire superficială care-ți ia ochii pentru moment ; nici dacă s-ar fi dat peste cap și tot n-ar fi putut să compună o siluetă ca lumea. Iar despre Lawson se exprimă astfel :

— Un animal prăpădit cu părul roșu și cu pistrii. Se teme atât de rău de Foinet încît nici nu-l lasă să-i vadă lucrarea. La urma urmei eu cel puțin nu dau bir cu fugiții, nu-i așa ? Dar puțin îmi pasă ce-mi spune Foinet, pentru că eu știu că am cu adevărat stofă de artist.

Intrucît ajunseseră pe strada unde locuia ea, Philip o părăsi cu un oftat de ușurare.

C a p i t o l u l XLIV

Cu toate acestea, duminica următoare, cînd domnișoara Price se offeri să-l ducă la Luvru, Philip acceptă. Îi arată *Mona Lisa*. Philip o privi cu o ușoară dezamăgire, dar citise de atîtea ori cuvintele cu care Walter Pater a înfrumusețat și mai mult cel mai celebru tablou din lume, încît le știa pe de rost și i le repetă domnișoarei Price.

— Asta-i literatură, zise ea puțin disprețuitoare. Trebuie să fugi de asemenea lucruri.

Îi arată tablourile lui Rembrandt și-i spuse multe vorbe de bun simț despre ele. Se opri în fața tabloului *Pelerinii în Emaus*.

— Când ai să simți frumusețea acestui tablou, îi spuse ea, ai să te pricepi la pictură.

Apoi îi arată lucrările lui Ingres — *Odalisca* și *Izvorul*. Fanny Price era un ghid foarte categoric, nu-l lăsa să se uite la ce vroia el și încerca să-i smulgă cuvinte de admirație pentru tot ce admira ea. Lua mult prea în serios studiile ei de artă și când Philip, oprindu-se în dreptul unei ferestre din Galeria lungă care dădea spre grădina Tuilleries, veselă, însoțită și civilizată ca un tablou de Raffaelli ¹, exclamă : „Hei, uite ce frumos e ! Hai să ne oprim aici o clipă“, domnișoara Price îi spuse cu indiferență :

— Da, e destul de frumos. Dar noi am venit aici ca să ne uităm la tablouri.

Aerul de toamnă plin de voiciune și veselie îl încânta pe Philip ; și când se opriră pe la amiază în curtea cea mare a Luvrului, Philip avu chef să exclame ca și Flanagan : „Dă-o dracului de artă !“

— Ascultă, ce-ar fi să mergem la un restaurant de pe Boul'Mich ² să luăm o gustare împreună ? propuse el.

Domnișoara Price îl privi cu suspiciune.

— Pe mine mă așteaptă masa gata pregătită acasă, răspunse ea.

— Nu contează. Ai s-o măninci mâine. Dă-mi voie să te invit la dejun.

— Nu prea văd de ce ții neapărat la asta.

¹ Jean François Raffaelli (1850—1924), pictor impresionist francez.

² Prescurtarea familiară pentru Bulevardul Saint Michel.

— Pentru că o să-mi facă plăcere, răspunse el zîmbind.

Traversară Sena și la colțul Bulevardului St. Michel dădură peste un restaurant.

— Hai să intrăm aici.

— Nu, aici nu merg, că pare să fie mult prea scump.

Porni mai departe cu pași hotărîți și Philip se văzu silit s-o urmeze. Curînd găsiră un restaurant mai mic unde vreo zece clienți luau masa pe trotuar, sub o marchiză de pînză ; pe vitrină scria cu litere mari albe : „*Déjeuner 1,25 vin compris*“¹.

— Mai ieftin decît aici n-o să găsim, și mie mi se pare că e exact ceea ce ne trebuie.

Se așezară la o masă liberă și așteptară omleta care era înscrisă pe meniu la felul întii. Philip îi privea cu încîntare pe trecători. Vederea lor îi umplea inima de fericire. Era obosit dar vesel.

— Hei, ia uită-te la tipul ăla îmbrăcat cu bluză, nu-i grozav ?

Întoarse capul către domnișoara Price și spre marea lui uimire văzu că ea stă cu ochii în farfurie fără să-i pese de priveliștea din jur. Pe obraji i se scurgeau lacrimi mari.

— Hei, dar ce-ai pățit ? exclamă el.

— Dacă-mi spui ceva mă scol și plec imediat, răspunse ea.

Philip era în culmea nedumeririi dar, din fericire, chiar în clipa aceea chelnerul le aduse omleta. O împărțiră în două și începură să mănînce. Philip își dădu osteneala să vorbească numai despre lucruri indiferente, iar domnișoara Price părea că face și ea eforturi să fie agreabilă ;

¹ Prețul dejunului 1 franc și 25 centime, cu vin cu tot (fr.).

dar în ansamblu prinzul nu fu prea reușit. În felul lui, Philip se îngreșoșa ușor, și manierele domnișoarei Price la masă îi tăiau pur și simplu pofța de mâncare. Mînca zgomotos, lacom, aducînd puțin cu o fiară de la o menajerie, și după ce termina fiecare fel ștergea bine farfuria cu miez de pîine pînă ce strălucea de albeață, de parcă se temea să nu piardă vreo picătură de sos. Chelnerul le servi brînză Camembert și Philip constată cu dezgust că ea o mănîncă pînă la ultima bucățică, cu coajă cu tot. Dacă ar fi fost hămesită de cine știe cît timp și tot n-ar fi mîncat cu mai multă lăcomie.

Domnișoara Price era foarte schimbătoare, reacțiile ei erau imprevizibile așa că, dacă într-o zi se despărțea de ea în termenii cei mai prietenoși, n-avea de unde să știe dacă a doua zi n-o să fie posomorită și nepoliticoasă ; dar învăță de la ea o mulțime de lucruri : deși ea personal nu desena bine, știa tot ce putea să te învețe un profesor și sugestiile ei permanente îl ajutară să progreseze. Și doamna Otter îi era de mult folos, iar uneori îi mai făcea critici și domnișoara Chalice ; Philip învăța din flecăreala facilă a lui Lawson și din exemplul pe care i-l dădea Clutton. Dar lui Fanny Price nu-i plăcea de loc să-l vadă că mai primește sugestii și de la alții, și dacă o ruga să-l ajute după ce ascultase sfaturile altora, ea îl refuza cu brutalitate. Ceilalți colegi, Lawson, Clutton, Flanagan îl luau peste picior din pricina ei.

— Ai grijă, băiete, îi spuneau ei, că asta e moartă după tine.

— Aș, prostii ! rîdea el.

Părea absurd să crezi că domnișoara Price ar putea fi îndrăgostită de cineva. Îl treceau fiori cînd se gîndea cît de puțin atrăgătoare e, cu părul

ei răvășit și cu mâinile murdare, cu rochia maron pe care o purta în fiecare zi, pătată, și cu tivul desfăcut ; bănuia că o duce greu cu banii — de fapt toți o duceau greu cu banii — dar ar fi putut cel puțin să fie îngrijită și curată ; și fără doar și poate că n-ar fi fost mare lucru să pună mina pe ată și ac și să-și coasă fusta .

Philip începu să-și rînduiască oarecum impresiile despre oamenii cu care venea în contact. Nu mai era chiar candid ca la Heidelberg, în vremurile care i se păreau acum atât de îndepărtate, și începînd să se intereseze cu tot dinadinsul de omenire se simțea înclinat să cerceteze și să critice. Pe Clutton nu-i era ușor să-l cunoască mai bine acum, după cel văzuse zi de zi timp de trei luni, decît îl cunoscuse în prima zi. Impresia generală a celor din atelier era că e un om capabil ; se presupunea că o să facă lucruri mari și Philip împărtășea părerea celorlalți ; dar ce anume avea să facă nu știa prea bine nici el și nici altcineva. Lucrase în mai multe ateliere înainte de a veni la Amitrano — la Julien, La Belle Arte și la Mac Pherson și stătuse mai multă vreme la Amitrano decît la celelalte pentru că aici îl lăsa lumea mai mult în pace. Nu-i plăcea să-și arate lucrările și spre deosebire de majoritatea tinerilor care studiază pictura nu era bucuros nici să primească, nici să dea sfaturi. Se spunea că în micul atelier din Rue Campagne Première care-i servea și de dormitor și de odaie de lucru, are tablouri minunate care i-ar cîștiga o frumoasă reputație dacă l-ar fi putut convinge cineva să le expună. Nepuțindu-și plăti modelele, picta naturi moarte, și Lawson vorbea neîncetat de o *Farfurie cu mere* pe care o declara o capodoperă. Era foarte meticulos și țintind spre lucruri pe care nu izbutea să le

prindă pe deplin se arăta mereu nemulțumit de munca lui în ansamblu ; poate că unele părți i-ar fi plăcut — antebrațul sau gamba sau laba piciorului de la un nud sau un pahar sau o ceașcă dintr-o natură moartă ; drept care tăia bucata respectivă și o păstra, distrugînd restul pînzei ; de aceea, cînd oamenii se invitau la el acasă pentru a-i vedea lucrările, putea răspunde, fără să mintă, că nu are de arătat nici un tablou. În Bretagne dăduse peste un pictor de care nu auzise nimeni, un tip ciudat care fusese mai înainte agent de bursă și se apucase de pictură aproape de bătrînețe și Clutton era profund influențat de lucrările acestuia. El le întorcea spatele impresiunilor și își elabora cu multă trudă o manieră personală nu numai de a picta, ci și de a vedea lucrurile. Philip găsea la el o ciudată originalitate.

Cînd mînceau la „Gravier“ sau, seara, la „Versailles“ sau la „Closerie des Lilas“, Clutton era taciturn. Ședea liniștit pe scaun cu o expresie sardonică pe fața lui scofilcită și vorbea numai cînd se ivea prilejul să arunce vreo vorbă de spirit. Îi plăcea să aibă o țintă a batjocurei și cel mai vesel era cînd dădea peste vreun om asupra căruia își putea revărsa sarcasmul. Rareori vorbea despre altceva decît despre pictură și chiar și asta o făcea numai cu cele două-trei persoane pe care le socotea vrednice de o asemenea conversație. Philip se întreba dacă omul are cu adevărat oarecare calități : reticența lui, înfățișarea istovită și tulburată, umorul ascuțit păreau să fie semne ale unei personalități puternice, dar tot așa de ușor putea să fie doar o mască reușită îndărătul căreia nu se ascundea nimic.

Pe de altă parte, Philip se împrieteni curînd cu Lawson, pe care îl interesau tot felul de lucruri,

ceea ce făcea compania lui agreabilă. Citea mai mult decît majoritatea studenților și cu toate că avea un venit modest îi plăcea grozav să cumpere cărți. Nu făcea de loc mofturi cînd era vorba să le împrumute și altora ; așa începu Philip să facă cunoștință cu Flaubert și Balzac, cu Verlaine, Hérédia¹ și Villiers de L'Isle Adam². Se duceau împreună la teatru și uneori își luau locuri la galerie la Opéra Comique. Teatrul Odéon era foarte aproape de ei și curînd Philip ajunsese să împărtășească pasiunea prietenului său pentru tragedienii din epoca lui Ludovic al XIV-lea și pentru sonorele alexandrine. În Rue Taitbout se țineau acele Concerts Rouges, la care cu bilete de șaptezeci și cinci de centime puteai să auzi muzică excelentă și pe deasupra să mai capeți și ceva bun de băut ; scaunele erau incomode, sala era ticsită, aerul îmbîcsit de fum gros de mahorcă, dar toate aceste lucruri erau privite cu nepăsare de entuziasmul lor tineresc. Uneori se duceau la balul Bullier la care îi însoțea deobicei și Flanagan. Emotivitatea acestuia și entuziasmul său zgomotos le stîrneau risul. Era un dansator excelent și după mai puțin de zece minute de la sosirea lor în sală îl și vedeau învîrtindu-se țăntoș cu vreo vînzătoare de magazin pe care abia o cunoscuse.

Ceea ce-și doreau cu toții era să aibă o amantă. Asta făcea parte din arsenalul tinerilor artiști la Paris. În plus asta te făcea să crești în ochii colegilor. Era un lucru cu care te puteai lăuda. Dar dificultatea o constituia faptul că banii pe care-i aveau abia le ajungeau ca să se întrețină pe ei, și cu toate că susțineau cu aprindere că franțu-

¹ José Maria de Hérédia (1842—1905), poet francez de origine cubană.

² Scriitor francez simbolist și fantastic (1838—1881).

zoaicele sînt atît de deştepte încît tot atîta te costa să întreţii două persoane sau una, nu le-a fost deloc uşor să cunoască tinere dispuse să accepte acelaşi punct de vedere în problema respectivă. În majoritatea cazurilor trebuiau să se mulţumească să rîvnească — folosind cuvinte injurioase — la doamnele care acceptau protecţia pictorilor mai aşezaţi şi mai respectabili ca ei. Eră extraordinar să constaţi ce greu merg asemenea lucruri la Paris. Lawson făcea cunoştinţă cu o tînră şi-i dădea o întîlnire ; douăzeci şi patru de ore era în culmea emoţiei şi o descria în tot amănuntul pe femeia care-l încîntase, împuind urechile tuturor ; dar niciodată n-a avut norocul ca fata respectivă să vină la întîlnire. El se întorcea foarte tîrziu şi foarte prost dispus la „Gravier“ şi exclama :

— Fir-ar al dracului să fie, iar am luat plasă ! Nu ştiu de ce nu mă plac fetele astea. Probabil pentru că nu ştiu destul franţuzeşte sau pentru că am părul roşu. E groaznic să ştii că ai stat mai bine de un an la Paris şi tot n-ai pus mîna pe o puicuţă.

— Am impresia că nu ţi-ai găsit încă un stil bun în care să acţionezi, zicea Flanagan.

Era gata oricînd să înşire o listă lungă de victorii demne de invidiat şi cu toate că ei îşi permitau să nu creadă tot ce spunea el, dovezile îi sileau să admită că nu spunea numai minciuni. Însă Flanagan nu căuta niciodată un aranjament cu caracter stabil. N-avea de petrecut la Paris decît doi ani. Îşi convinsese familia să-i dea voie să vină şi să studieze artele plastice la Paris în loc să se ducă la colegiu. Dar la sfîrşitul acelei peri-

oade trebuia să se întoarcă la Seattle¹ și să vadă de afacerile tatălui său. Se hotărîse ca între timp să se distreze cît mai bine și în aventurile sale amoroase prefera variația mai degrabă decît trăinicia.

— Eu nu înțeleg cum pui tu mina pe ele, zicea Lawson furios.

— În privința asta, băiete, nu e nici o greutate, răspundea Flanagan. Trebuie pur și simplu să dai de-a dreptul. Mai greu e să scapi de ele. În privința asta îți trebuie mult tact.

Philip era mult prea ocupat cu munca lui, cu cărțile pe care le citea, cu spectacolele la care se ducea, cu conversațiile pe care le asculta, pentru ca să se mai agite din pricina dorinței de a avea o societate feminină. Se gîndea că o să aibă timp berechet pentru asta cînd o să poată vorbi mai curgător franțuzește.

Trecuse mai bine de un an de cînd n-o mai văzuse pe domnișoara Wilkinson și în cursul primelor săptămîni petrecute la Paris fusese prea ocupat ca să-i răspundă la o scrisoare primită de la ea în ajunul plecării lui de la Blackstable. Cînd sosi o nouă scrisoare, știind că o să fie plină de reproșuri și neavînd în momentul acela dispoziția potrivită pentru a le accepta, o puse de o parte, cu intenția de a o deschide mai tîrziu ; dar o uită complet și nu dădu peste ea decît după o lună cînd scotocea un sertar ca să găsească niște ciorapi fără găuri. Se uită cu spaimă la scrisoarea rămasă nedeschisă. Se temea că domnișoara Wilkinson a suferit foarte mult și asta îl făcu să se simtă • bestie ; dar suferința sau ceea ce fusese

¹ Oraș din Statele Unite ale Americii, pe coasta Pacificului.

mai greu îi trecuse probabil între timp. Scrisoarea în sine îi sugera că femeile sînt adeseori prea pompoase în exprimare. Ceea ce spuneau nu însemna exact același lucru ca în gura bărbaților. El se hotărîse definitiv ca pentru nimic în lume să n-o mai revadă pe domnișoara Wilkinson. Trecuse atît de mult timp de cînd nu-i mai scrisese, încît nici nu mai părea să merite osteneala să se apuce acum de scris. Își puse în gînd ca nici măcar să nu deschidă scrisoarea.

— Sînt convins că n-o să-mi mai scrie, își zise el. E imposibil să n-și dea seama că totul s-a terminat. La urma urmei putea să-mi fie și mamă ; ce dracu, doar nu e chiar așa de proastă ca să nu înțeleagă.

Vreo două ceasuri nu se prea simți la largul lui. Nu încăpea îndoială că atitudinea lui era justă și totuși nu-și putea înfrînge un sentiment de nemulțumire față de toată această poveste. Domnișoara Wilkinson nu-i mai scrisese ; și, cu toate temerile lui absurde, nici nu apăru deodată la Paris ca să-l facă de rîs în fața prietenilor lui. Nu trecu multă vreme și o dădu cu totul uitării.

Între timp își părăsi definitiv vechile zeități la care se închina. Uimirea cu care privise la început operele impresioniștilor se prefăcu în admirație ; și curînd se trezi vorbind la fel, de apăsător ca și ceilalți despre meritele lui Manet, Monet și Degas. Cumpără o fotografie a desenului lui Ingres după *Odalisca* și o fotografie a tabloului intitulat *Olympia*. Erau prinse alături în perete, deasupra lavoarului, ca să le poată contempla frumusețea în timp ce se bărbierea. Acum știa cu siguranță că înaintea lui Monet peisagistica nici nu existase ; și simțea un fior veritabil cînd stătea în fața tabloului lui Rembrandt — *Pelerinii în*

Emaus sau în fața *Doamnei cu nasul ciupit* pictată de Velasquez. De fapt nu asta era numele adevărat al picturii, dar așa i se spunea la „Gravier” pentru a sublinia frumusețea lucrării în ciuda înfățișării revoltător de specifice a modelului. Împreună cu Ruskin, Burne-Jones și Watts, lăsase la o parte gambeta și cravata albastră cu picățele albe pe care le purtase la venirea sa la Paris; acum umbla cu o pălărie moale cu borul lat, o lavalieră neagră imensă și o mantie de croială romantică. Se plimba pe Bulevardul Montparnasse de parcă acolo s-ar fi născut și printr-o lăudabilă perseverență învățase să bea fără scîrbă *absinthe*. Își lăsase părul lung și numai pentru că natura e aspră și n-are pic de înțelegere pentru dorințele nemuritoare ale tinereții, nu încercase să-și lase și barbă.

Capitolul XLV

În scurtă vreme Philip își dădu seama că spiritul care alimenta intelectul prietenilor săi era acela al lui Cronshaw. De la el se aprovizionau Lawson cu paradoxuri; și chiar și Clutton, care tindea după individualitate și originalitate se exprima în termeni adoptați pe nesimțite de la starostele lor. Ideile lui erau ventilate de ei la masă și pe baza autorității lui își formau și judecățile; dar compensau respectul cu care-l tratau în mod inconștient rîzînd de slăbiciunile lui și deplîngîndu-i viciile.

— Bineînțeles, bietul Cronshaw n-o să fie niciodată bun de ceva, ziceau ei. N-are nici cea mai mică perspectivă.

Se mîndreau cu faptul că numai ei îi apreciază geniul ; și cu toate că disprețul tinerilor pentru naivitățile și nebuniile oamenilor între două vîrste îi făcea să-l ia cam de sus în societatea lor, totuși nu încetau să-l considere un titlu de glorie pentru ei, din moment ce întîmplător el era pe atunci singurul om extraordinar. Cronshaw nu venea niciodată la „Gravier“. De patru ani trăia o viață sordidă cu o femeie pe care numai Lawson izbutise s-o vadă o dată, într-o cămăruță de la etajul șase al uneia din casele cele mai dărăpănate de pe Quai des Grands Augustins : Lawson descria cu lux de amănunte dezordinea, gunoiul și murdăria din camera aceea.

— Și duhoarea care m-a izbit putea pur și simplu să-ți mute nasul din loc.

— Te rog, Lawson, nu la masă, îl admonestă unul dintre cei de față.

Dar Lawson nu vroia nici în ruptul capului să se priveze de plăcerea de a le descrie cu amănunte pitorești mirosurile care-i pătrunseseră în nări. Savurînd cu un realism feroce povestirea sa, le înfățișă femcia care-i deschisese ușa. Era oacheșă, mică de statură și grasă, foarte tînără, cu un păr negru năvalnic, imposibil de stăpînit. Era îmbrăcată șleampăt, cu o bluză neglijentă și fără corset. Avea obraji roșii, o gură mare și senzuală și ochii strălucitori și pofticioși, amintindu-ți de *Țiganca* lui Frans Hals¹ de la Luvru. Vulgaritatea ei sfidătoare te amuza și te îngrozea în același timp. Pe dușumele se juca un țînc murdar și neîngrijit. Se știa că otreapa asta șleampătă îl înșeală pe

¹ Pictor olandez (1580—1666).

Cronshaw cu haimanalele cele mai nemernice din Cartierul Latin și pentru tinerii candizi care sorbeau înțelepciunea lui Cronshaw la masa de la cafenea, rămânea un mister cum de acest om cu un intelect atât de ager și cu pasiunea lui pentru frumusețe se putea înhăita cu o asemenea creatură. Și totuși el părea încântat de limbajul ei ordinar și adeseori relata câte o propoziție de-a ei care parcă duhnea a canal. Se referea la ea sub denumirea ironică de *la fille de mon concierge*¹. Cronshaw era sărac lipit pământului. Trăia de azi pe mâine cu ce cîștiga făcînd la vreo două ziare englezești cronicile expozițiilor deschise la Paris și mai scotea ceva bani și din traduceri. Lucrase la redacția unui ziar englezesc editat la Paris dar fusese dat afară din pricina beției; mai colabora din cînd în cînd la el cu reportaje despre licitațiile de la Hotel Drouot sau despre spectacolele de revistă. Viața pariziană îi pătrunsese pînă în măduva oaselor și nu vroia s-o schimbe pentru nimic în lume, în ciuda caracterului ei sordid, în ciuda muncii de salahor și a tuturor greutăților. Rămânea acolo în tot timpul anului, chiar și vara cînd îi plecau toate cunoștințele și nu se simțea la largul lui dacă se îndepărta prea tare de bulevardul Saint Michel. Dar ceea ce era foarte curios era că nu învățase nici acum să vorbească acceptabil franțuzește și măcar că hainele lui ponosite fuseseră cumpărate de la magazinul „La Belle Jardinière“, totuși ele îi dădeau o înfățișare vădit britanică.

Acest om ar fi izbutit foarte bine în viață cu un secol și jumătate în urmă, cînd conversația era un paspartu pentru societatea aleasă, iar beția nu constituia un motiv de ostracizare.

¹ Fiica portarului meu (fr.).

— Eu trebuia să mă nasc la începutul secolului, spunea chiar el. Mie îmi trebuie un patron generos, un Mecena. Mi-aș fi publicat poeziile prin colecția publică și le-aș fi dedicat unui nobil. Tare mi-ar fi plăcut să scriu cuplete în cinstea cățelului unei contese. Sufletul meu tinjește după dragostea cameristelor și după conversația episcopilor.

Îl cită pe romanticul Rolla ¹ :

„*Je suis venu trop tard dans un monde trop vieux*“ ².

Era plăcerea lui să vadă fete noi, așa că făcu o pasiune pentru Philip care pare-se realiza performanța remarcabilă de a vorbi suficient pentru a sugera o conversație și totuși nu atât de mult încât să împiedice monologul. La rîndul lui, Philip era de-a dreptul cucerit. El nu-și dădea seama că Cronshaw spune prea puține lucruri noi. În conversație, personalitatea acestuia exercita o putere miraculoasă. Avea o voce frumoasă și sonoră și un fel de a exprima lucrurile care prezenta o atracție irezistibilă pentru tineri. Tot ce spunea părea să-ți dea de gîndit și adeseori, în drum spre casă, Lawson și cu Philip se conduceau reciproc de la hotelul unuia la hotelul celuilalt nemaisăturîndu-se să discute vreo chestiune sugerată de cine știe ce vorbă rostită la întîmplare de Cronshaw. Pe Philip, care, ca orice tînr, ținea nerăbdător către un rezultat, îl nedumerea faptul că poeziile scrise de Cronshaw nu se ridicau la nivelul așteptărilor. Ele nu fuseseră niciodată publicate în volum, deși cele mai multe dintre ele apăruseră prin periodice ; și după multe discuții care se dovediseră

¹ Erou al poemului omonim de Alfred de Musset (1810—1857).

² *Născutu-m-am tîrziu în lumea prea bătrînă* (fr.).

convingătoare, Cronshaw le adusese un teanc de pagini rupte din *The Yellow Book*, *The Saturday Review* și alte reviste, fiecare din ele cuprinzând câte o poezie de-a lui. Philip constată cu uimire că majoritatea îi aminteau fie de Hanley¹, fie de Swinburne. Era absolut indispensabilă strălucirea recitării lui Cronshaw pentru a le da un caracter personal. Philip își manifestă această dezamăgire vorbind cu Lawson și acesta, lipsit de tact, îi reproduce poetului conversația ; drept care, data următoare când se duse la „Closerie des Lilas“, Cronshaw i se adresa cu zîmbetul său onctuos :

— Aud că n-ai o părere prea bună despre versurile mele. ,

Philip se simți stînjedit.

— N-aș ști să spun. Mi-au plăcut foarte mult cînd le-am citit.

— Nu te strădui să-mi cruți sentimentele, reluă Cronshaw, fluturîndu-și mîna grăsulie. Să știi că eu nu dau o importanță exagerată operelor mele poetice. Viața există ca s-o trăiești mai degrabă decît ca să scrii despre ea. Tîlul meu este să caut să descopăr experiența multiplă pe care ți-o oferă viața storcînd din fiecare clipă toate emoțiile pe care ți le înfățișează. Eu îmi consider scrisul o abilitate grațioasă care nu absoarbe existența ci mai degrabă îi adaugă un plus de bucurie. Cît despre posteritate — dă-o naibii.

Philip zîmbi, deoarece sărea în ochi faptul că în viață artistul nu realizase decît o mîzgăleală informă. Cronshaw îl privi gînditor și-și umplu paharul. Trimise chelnerul să-i cumpere un pachet de țigări.

¹ *William Henry Hanley* (1849—1903), obscur literat englez.

ACTUL I

— Te amuzi pentru că vorbesc în felul ăsta și dumneata știi că sînt sărac și trăiesc într-o mansardă cu o otreapă ordinară care mă înșeală cu frizerii și cu chelnerii de la cafenea ; traduc niște cărți prăpădite pentru cititorii englezi și scriu articole despre tablouri vrednice de dispreț care n-ar merita nici măcar să fie înjurate. Dar spune-mi, te rog, care este sensul vieții ?

— Hei, dar asta e o întrebare dificilă. N-ai prefera să dați chiar dumneavoastră răspunsul ?

— Nu, pentru că dacă nu-l descoperi singur n-are nici o valoare. Dar de ce crezi că te afli pe lumea asta ?

Philip nu-și pusese niciodată o astfel de întrebare așa că se văzu silit să chibzuiască o clipă înainte de a răspunde.

— A, nu știu : bănuiesc că pentru a-mi face datoria și pentru a-mi valorifica pe deplin facultățile și pentru a evita să-i rănesc pe alții.

— În două vorbe, ca să te porți cu alții cum ai vrea să se poarte ei cu dumneata.

— Da, cam așa ceva.

— Creștinism.

— Nu, nu e vorba de asta, replică Philip indignat. N-are nimic de-a face cu creștinismul. E pur și simplu o morală abstractă.

— Morală abstractă nu există.

— În cazul ăsta, presupunînd că sub influența alcoolului v-ați uita punga aici la plecare și eu aș lua-o, de ce vă închipuiți că ar trebui să v-o înapoiez ? Doar nu de teama poliției.

— E vorba de teama de iad dacă păcătuiești, de nădejdea înălțării la cer dacă ești virtuos.

— Dar eu nu cred nici în iad, nici în rai.

— Se prea poate. Nici Kant nu credea cînd a născocit imperativul categoric. Dumneata ai aruncat la o parte un crez dar ai păstrat etica întemeiată pe el. Din toate punctele de vedere ești încă creștin și dacă există un Dumnezeu în ceruri îți vei primi fără îndoială răsplata. Atotputernicul nu poate fi un prost atît de mare cum încearcă să-L înfățișeze bisericile. Atîta vreme cît te supui legilor Lui, cred că nu-i pasă nici cît negru sub unghie dacă crezi sau nu în El.

— Dar dacă mi-aș uita aici punga, fără îndoială că mi-ați înapoia-o, zise Philip.

— Nu din rațiuni de morală abstractă, ci pur și simplu de teama poliției.

— Dar nu e nici măcar o șansă la o mie ca poliția să vă descopere.

— Strămoșii mei au trăit așa de mult timp într-un stat civilizat încît teama de poliție mi-a pătruns și în oase. Fiica portarului meu n-ar șovăi nici o clipă. Dumneata o să-mi răspunzi că ea aparține claselor cu înclinații criminale. Dar asta nu e cîtuși de puțin adevărat. Ea e pur și simplu lipsită de prejudecăți vulgare.

— Dar atunci asta elimină cîntea și virtutea, și bunătatea, și decența, și toate celelalte, zise Philip.

— Ai săvîrșit vreodată un păcat ?

— Nu știu, bănuiesc că da, răspunse Philip.

— Vorbești cu gura pastorului unei secte dizidente. Eu n-am săvîrșit niciodată un păcat.

Îmbrăcat în paltonul lui jerpelit, cu gulerul ridicat, cu pălăria trasă pe ochi, cu fața grasă și roșie și cu ochii mici și scînteietori, Cronshaw avea o înfățișare extraordinar de comică ; dar Philip era prea serios ca să rîdă.

— N-ați făcut niciodată vreun lucru pe care să-l regretați ?

— Cum aş putea să regret din moment ce fapta mea era inevitabilă ? întrebă la rîndul său Cronshaw.

— Bine, dar asta înseamnă fatalism.

— Iluzia pe care o are omul că voinţa lui este liberă e atît de profund înrădăcinată, încît sînt gata s-o accept. Mă port de parcă aş fi liber în acţiunile mele. Dar o dată îndeplinită o acţiune e împede că toate forţele universului, din toate timpurile eternităţii, au complotat pentru a o pricinui, şi nimic din ceea ce eram capabil să fac n-ar fi putut s-o împiedice. Era inevitabilă. Dacă acţiunea a fost bună nu pot să-mi arog nici un merit ; dacă a fost rea, nu pot accepta nici un fel de critică.

— Mi se învîrte capul, zise Philip.

— Bea nişte whisky, răspunse Cronshaw dîndu-i sticla. Nimic nu e mai bun decît whisky-ul pentru limpezirea minţii. Nu e de mirare că-ţi merge greu mîntea dacă continui să bei bere.

Philip clătină din cap şi Cronshaw vorbi mai departe :

— Nu eşti băiat rău, dar nu vrei să bei. Cumpătarea tulbură conversaţia. Dar cînd vorbesc despre bine şi rău — Philip văzu că reia firul discursului — vorbesc în termeni convenţionali. Eu nu atribui nici un sens acestor cuvinte. Refuz să stabilesc o ierarhie a acţiunilor omenesti şi să le etichetez pe unele drept demne şi pe altele drept nedemne. Pentru mine termenii de viciu şi virtute n-au nici o semnificaţie. Eu nici nu-i laud, nici nu-i blamez pe alţii. Accept doar faptul că sînt etalonul tuturor lucrurilor. Eu sînt centrul universului.

-- Dar mai sînt vreo doi-trei oameni în acest univers, obiectă Philip.

— Mă refer numai la mine. Pe ceilalți oameni îi cunosc numai în măsura în care îmi limitează activitatea. Universul se învîrte în jurul fiecăruia dintre ei și fiecare este pentru el însuși centrul universului. Drepturile mele asupra lor sînt limitate de măsura puterii mele. Ceea ce sînt eu capabil să fac este singura limită care arată ceea ce am voie să fac. Întrucît sîntem ființe gregare, trăim în societate și societatea este apărată de destrămare cu ajutorul forței — forța armelor (adică polițistul) și forța opiniei publice (adică teama de ce-o să zică lumea). De o parte ai societatea și de cealaltă parte individul : fiecare din ele este un organism care se luptă pentru autoconservare. E vorba de o putere împotriva altei puteri. Eu rămîn singur acceptînd neapărat societatea și nu contra voinței mele, întrucît în schimbul impozitelor pe care le plătesc ea mă apără pe mine — un slăbănog — împotriva tiraniei altuia mai puternic decît mine ; dar mă supun legilor ei pentru că sînt obligat s-o fac ; nu le recunosc justetea, eu nu știu ce este justetea, știu numai ce este puterea. Și o dată ce am plătit pentru polițistul care mă ocrotește și — dacă trăiesc într-un stat în care există serviciul militar obligatoriu — o dată ce am slujit în armata care-mi apără casa și țara de cotropitori, sînt chit cu societatea ; în rest mă opun puterii ei prin șiretlicuri și viclenie. Ea își alcătuiește legile pentru autoconservarea ei și dacă eu le încalc mă întemnițează sau mă ucide : are puterea de a o face și, deci, are și dreptul de a o face. Dacă eu încalc legile, voi accepta răzbunarea statului, dar n-o voi considera ca o pedepsă și nici nu mă voi socoti pus sub acuzație ca un răufăcător. Prin onoruri și bogății și părerea bună a semenilor mei, societatea mă momeste să intru în serviciul ei ;

dar pe mine mă lasă rețe părerea bună a semenilor mei, onorurile le disprețuiesc și mă descurc foarte ușor fără bogății.

— Dar dacă toată lumea ar gândi ca dumneavoastră totul s-ar duce de ripă dintr-o dată.

— N-am nimic de-a face cu ceilalți, pe mine nu mă interesează decît propria mea persoană. Profit de faptul că majoritatea omenirii e călăuzită de anumite răsplăți acordate pentru lucruri care tind în mod direct sau indirect să slujească comodității sau plăcerii mele.

— Mi se pare un mod teribil de egoist de a privi lucrurile, zise Philip.

— Dar ai impresia că oamenii fac vreodată ceva fără să fie împinși de motive egoiste ?

— Da.

— Ar fi imposibil s-o faci. Pe măsură ce o să crești, o să descoperi că primul lucru necesar pentru a transforma universul într-un sălaș acceptabil, este să recunoști egoismul inevitabil al omenirii. Dumneata ceri altruism de la alții, ceea ce constituie pretenția absurdă ca ei să-și sacrifice dorințele de dragul dorințelor dumitale. Dar de ce ar face-o ? O dată ce te-ai împăcat cu ideia că pe lumea asta fiecare trăiește pentru sine, vei cere mai puțin de la semenii dumitale. Ei nu te vor dezamăgi și dumneata îi vei privi cu mai multă milă și îngăduință. În viață oamenii nu caută decît un singur lucru — propria lor plăcere.

— Nu, nu ! strigă Philip.

Cronshaw rîse satisfăcut.

— Te cabrezi ca un mînz speriat pentru că am folosit cuvinte cărora creștinismul dumitale le atribuie un sens peiorativ. Ai o ierarhie a valorilor ; plăcerile reprezintă punctul cel mai de jos pe scara valorilor și vorbești cu un mic fior de

emoție despre automulțumirea pe care ți-o aduc datoria, filantropia și sinceritatea. Crezi că plăcerea aparține doar simțurilor ; sclavii nenorociți care ți-au fabricat morala disprețuiau o satisfacție de care nu se puteau bucura pentru că le lipseau în cea mai mare măsură mijloacele adecvate. Dar n-ai mai fi chiar așa speriat dacă ți-aș fi vorbit despre fericire în loc de plăcere ; asta sună mai puțin șocant și mintea dumitale trece de la cocina lui Epicur¹ la grădina lui. Dar eu țin să vorbesc despre plăcere pentru că văd oamenii ținând către ea și nu mi se pare că oamenii ținesc la fericire. Tocmai plăcerea se ascunde îndărătul practicării fiecăreia dintre virtuțile dumitale. Omul îndeplinește diverse acțiuni pentru că sînt bune pentru el, iar cînd sînt bune și pentru alții sînt considerate virtuozitate ; dacă-i face plăcere să dea de pomană e un filantrop ; dacă-i face plăcere să-i ajute pe alții, e un om cumsecade ; dacă-i face plăcere să lucreze pentru societate, e un activist pe tărîm obștesc ; dar dacă dai doi gologani unui cerșetor o faci pentru plăcerea dumitale personală, exact așa cum eu pentru plăcerea mea personală mai beau un whisky cu sifon. Eu, fiind mai puțin fariseu decît dumneata, nici nu mă aplaud singur pentru această plăcere a mea, și nici nu-ți solicit admirația.

— Dar n-ați văzut niciodată vreun om făcînd lucruri care nu-i erau pe plac în locul lucrurilor care i-ar fi plăcut ?

— Nu. Pui greșit întrebarea. Ceea ce vrei să spui este că oamenii acceptă o durere imediată mai degrabă decît o plăcere imediată. Obiecția este la fel de stupidă ca și felul în care ai for-

¹ Filozof elen, adept al plăcerilor materiale (342—270 î.e.n.).

mulat-o. E limpede că oamenii acceptă mai degrabă o durere imediată decît o plăcere imediată, dar asta o fac numai pentru că ținesc la o plăcere mai mare în viitor. Adeseori plăcerea este iluzorie dar greșeala lor de calcul nu constituie o infirmare a regulii. Ești nedumerit pentru că nu-ți poți înlătura obsesia că plăcerile aparțin numai simțurilor ; dar ascultă, copil ce ești, un om care moare pentru țara lui, moare pentru că așa vrea, întocmai cum cineva mănîncă varză murată pentru că-i place. Este o lege a creației. Dacă era cu putință ca oamenii să prefere durerea în locul plăcerii, atunci neamul omenesc ar fi dispărut de mult.

— Dar dacă toate astea sînt adevărate, strigă Philip, atunci înseamnă că nimic nu mai are nici un rost pe lume. Dacă dați la o parte datoria, și bunătatea, și frumusețea, atunci de ce ne mai naștem ?

— Aici răspunsul ni-l sugerează orientul strălucitor, zîmbi Cronshaw.

Arată cu degetul două persoane care tocmai deschideau ușa cafenelei, intrînd însoțite de o suflare de aer rece. Erau levantini, vînzători ambulanți de covoare ieftine și fiecare purta cîte un sul. Se nimerise să fie într-o duminică seara și cafeneaua era înțesată de lume. Cei doi trecură printre mese și în atmosfera aceea grea și decolorată de fumul de tutun, duhnind a omenire, ei păreau să introducă un aer de mister. Erau îmbrăcați în haine europenești ponosite, paltoanele lor erau subțiri și jerpelite, dar purtau fes cu turban. Fetele le erau învinețite de frig. Unul era un bărbat între două vîrste cu barba neagră, iar celălalt un tînăr de optsprezece ani cu fața ciupită

tare de vărsat și cu un singur ochi. Trecură pe lângă Cronshaw și Philip.

— Allah este mare și Mahomed e profetul său, zise Cronshaw pe un ton impresionant.

Cel mai vîrstnic dintre necunoscuți se apropie cu un zîmbet servil, slugarnic, ca o jăvră deprinsă să fie mereu lovită. Cu o mișcare rapidă făcută pe furiș în timp ce trăgea cu ochiul la ușă, îi arată o poză pornografică.

— Dumneata ești Masr-ed-Deen, negustorul din Alexandria sau îți aduci mărfurile din îndepărtatul Bagdad, o, unchiule și tinărul chior de acolo, oare văd în el pe unul din cei trei regi despre care îi spunea Șeherezada povești domnului și stăpînului ei ?

Negustorul zîmbi și mai onctuos deși nu înțelegea o vorbă din ce-i spunea Cronshaw și, ca un scamator, scoase la iveală o cutie de lemn de santal.

— A, nu, unchiule, arată-ne, rogu-te, produsul neprețuit al războaielor orientale de țesut, grăi Cronshaw. Pentru că aș vrea să scot din el o morală și să împodobesc un basm.

Levantinul desfășură o față de masă roșie cu galben, vulgară, hidoasă și grotescă.

— Treizeci și cinci de franci, zise el.

— O, unchiule, dar pînza aceasta nu a cunoscut miinile meșterilor din Samarcand, iar vopselele acestea nu au fost lucrate în ciuberele din Bukhara.

— Douăzeci și cinci de franci, zîmbi umil negustorul.

— Ultima Thule¹ este locul în care a fost făurită, după cum Birmingham a fost locul nașterii mele.

¹ Limita nordică a pămînturilor cunoscute pe vremuri ; capătul pămîntului.

— Cincisprezece franci, se umili bărbosul.

— Părăsește localul acesta, omule, zise Cronshaw. Fie ca măgarii sălbatici să spurce mormîntul bunicii tale după mamă.

Imperturbabil, dar pierzîndu-și surîsul de pe buze, levantinul se îndreptă cu mărfurile lui spre altă masă. Cronshaw se întoarse către Philip.

— Ai fost vreodată la Muzeul Cluny? Acolo o să vezi covoare persane cu culori extraordinar de delicate și cu un model de o frumusețe complicată care-ți încîntă și-ți uimesc ochii. În ele vei vedea misterul și frumusețea senzuală a Orientului, trandafirii lui Hafiz¹ și pocalul lui Omar Khayam²; dar curînd vei vedea și altele. Mă întrebai adineauri care este sensul vieții. Du-te și privește covoarele acelea persane și într-o bună zi răspunsul o să-ți vină de la sine.

— Sînteți criptic, zise Philip.

— Sînt beat, răspunse Cronshaw.

Capitolul XLVI

Philip constată că viața la Paris nu e chiar așa de ieftină cum i se spusese, și prin februarie se trezi că a cheltuit mai toți banii cu care venise. Era prea mîndru ca să ceară ajutorul tutorelui și nici nu vroia ca mătușa Louisa să știe de strîmtorarea lui, întrucît era sigur că ea o să facă un efort să-i trimită ceva din propriii ei bani de

¹ Poet persan din sec. al XIV-lea.

² Poet, astronom și matematician persan (mort 1123)

buzunar, iar el ştia cât de greu o să-i fie. Peste trei luni avea să ajungă la majorat şi deci urma să intre în posesia micii lui averi. Căută ca între timp să facă faţă necesităţilor vânzînd cele cîteva fleacuri pe care le moştenise de la taică-său.

Cam pe vremea aceea Lawson îi propuse să ia împreună un mic atelier de pe o stradă vecină cu bulevardul Raspail. Era liber în momentul acela şi costa foarte puţin. Lîngă atelier se afla o cameră pe care o puteau folosi drept dormitor ; şi cum Philip se ducea în fiecare dimineaţă la şcoală, Lawson putea folosi nestîinjenit atelierul pînă la prînz. După ce rătăcise de la o şcoală la alta, Lawson ajunsese la concluzia că cel mai bine lucrează singur şi-şi propunea să-şi angajeze din banii lui un model de trei-patru ori pe săptămîină. La început Philip şovăi din pricina cheltuielilor pe care le comporta tranzacţia, dar îşi făcură împreună socotelile şi ieşiră bine ; calculînd într-un stil foarte pragmatic — întrucît abia aşteptau să aibă propriul lor atelier — ajunseră la concluzia că n-ar costa mult mai mult decît viaţa pe care o duceau acum, locuind la hotel. Deşi chiria împreună cu plata portăresei pentru curăţenie s-ar fi ridicat la o sumă ceva mai mare decît cea de pînă acum, aveau să facă economii la micul dejun, pregătindu-şi-l singuri. Cu vreo doi ani sau chiar cu un an mai înainte, Philip ar fi refuzat să stea în cameră cu cineva, întrucît era tare sensibil în privinţa piciorului său bont, dar concepţiile sale morbide în legătură cu acest subiect se mai tociseră pe parcurs ; la Paris acest lucru nu părea să mai aibă atîta importanţă şi cu toate că lui nu i se întîmpla niciodată să uite că e estropiat, încetase să mai aibă senzaţia că oamenii îi observă în permanenţă defectul.

Se mutară în atelier, cumpărară două paturi, un lavoar, câteva scaune și simțiră pentru prima dată fiorul proprietății. Erau atât de emoționați încît în prima noapte cînd se culcară în ceea ce puteau numi căminul lor, rămaseră treji și stătută de vorbă pînă la trei dimineța ; a doua zi li se păru că aprinsul focului și prepararea cafelei pe care o băură în pijama e o poveste atât de amuzantă, încît Philip ajunse la școala Amitrano abia pe la unsprezece. Era într-o dispoziție excelentă. O salută pe Fanny Price.

— Cum îți mai merge ? întrebă el vesel.

— Ce te interesează ? îi replică ea tot cu o întrebare.

Philip nu se putu ține să nu rîdă.

— Ei stai, nu te repezi așa la mine, că nu încercam decît să fiu politicos.

— N-am nevoie de politețea ta.

— Crezi că merită să te cerți și cu mine ? întrebă cu blîndețe Philip. Și așa au rămas prea puțini oameni cu care mai ești în relații.

— Asta mă privește numai pe mine, nu ?

— Firește.

Începu să lucreze întrebîndu-se așa, într-o doară, de ce s-o fi străduind Fanny Price să fie atât de dezagreabilă. Ajunsesese la concluzia că n-o poate suferi. Nimeni n-o putea suferi. Dacă era cineva politicos cu ea, o făcea numai de frica limbii ei ascuțite ; pentru că spunea oricui — și de la obraz și pe la spate — lucruri îngrozitoare. Dar Philip era atât de fericit încît nu vroia să-l dușmănească nimeni, nici măcar domnișoara Price. Recurse atunci la artifiiciul care în repetate rînduri reușise să-i alunge toanele rele.

— Ascultă, n-ai vrea să fii așa de bună să te uiți puțin la desenul meu ? M-am încurcat îngrozitor în el.

— Mersi frumos, dar am treburi mai importante cu care să-mi umplu timpul.

Philip o privi uimit, pentru că singurul lucru pe care se grăbea să ți-l ofere vreodată erau sfaturile și pe asta te puteai bizui întotdeauna. Domnișoara Price reluă însă repede vorba cu glasul îngroșat de o furie sălbatică.

— Acum, dacă a plecat Lawson, îți închipui că ai să poți să strângi relațiile cu mine. Mersi frumos. Du-te și găsește-ți pe altcineva să te ajute. N-am nevoie de firimiturile de la masa nimănui.

Lawson avea un mare instinct pedagogic ; ori de câte ori descoperea un lucru era gata să-l împărtășească și altora ; și întrucît predă învățătura cu bucurie, o predă cu mult folos. Philip, fără a se gândi cîtuși de puțin la asta se deprinsese să se așeze lângă el ; nici prin cap nu-i trecuse că Fanny Price e roasă de gelozie și că privește cu o furie mereu crescîndă faptul că el acceptă învățăturile altuia.

— Te bucurai mult să intri în relații cu mine cînd nu cunoșteai pe nimeni din atelier, zise ea pe un ton vehement, dar de îndată ce te-ai împrietenit cu alții m-ai azvîrlit ca pe o mînușă veche. Și ea repetă satisfăcută metafora aceea banală : Ca pe o mînușă veche. — Mă rog, n-ai decît, mie puțin îmi pasă, dar să știi că altădată nu mă mai păcălești.

În ceea ce spunea ea era un mic simbure de adevăr și asta îl supără într-atîta pe Philip, încît îl făcu să-i răspundă cu primele vorbe care-i trecură prin minte.

— La naiba, eu îți ceream sfatul doar pentru că vedeam că-ți face plăcere.

Fetei i se tăie respirația. Ieni și îi aruncă deodată o privire chinuită, plină de suferință. Două lacrimi i se rostogoliră pe obraji. Avea o înfățișare nenorocită, de-a dreptul grotescă. Philip, neștiind ce implicații are noua ei atitudine, se apucă din nou de lucru. Nu se simțea la largul lui, îl mustra conștiința ; dar nu vroia să se ducă la ea și să-i spună că-i pare rău dacă a îndurerat-o, întrucît îi era teamă că o să profite de prilej pentru a-i da peste nas. Vreo două-trei săptămîni fata nici nu-i vorbi și, după ce lui Philip îi trecu senzația de stînjeală provocată de faptul că ea nu-l bagă în seamă, se simți oarecum ușurat pentru că se eliberase de o prietenie atît de dificilă. Fusesse pus oarecum în incurcătură de aerul de proprietară pe care și-l luase domnișoara Price față de el. Era o femeie extraordinară. Venea în fiecare zi la atelier la opt fix și în clipa în care modelul se așeza, ea era gata să înceapă să lucreze ; muncea cu ardoare, fără să se întrerupă, fără să vorbească cu cineva, lup-tîndu-se ceas după ceas cu dificultăți pe care nu le putea înfrînge și nu se oprea din lucru pînă nu bătea ceasul douăsprezece. Munca ei era deznădăduită. N-avea nici cea mai mică șansă de a se apropia măcar de realizările mediocre de care erau capabili cei mai mulți tineri după cîteva luni de la intrarea în școală. Purta veșnic aceeași rochie cafenie urită, fără să șteargă de pe tiv noroiul din ultima zi ploioasă și fără să coasă rupturile pe care Philip le observase încă de cînd o cunoscuse.

Dar într-o bună zi veni ea la el și, împurpurată la față, îl întrebă dacă ar putea să stea de vorbă cu el după aceea.

— Bineînțeles, oricînd dorești, zîmbi Philip. Te aștept la plecare, la douăsprezece.

Cînd terminară lucrul, Philip se duse la ea.

— Vrei să te plimbi puțin cu mine ? întrebă ea stînjenită, fără să-l privească.

— Cu plăcere.

Merseră în tăcere cîteva minute.

— Ți-aduci aminte ce mi-ai spus deunăzi ? întrebă ea brusc.

— Vai, te rog frumos, să nu ne certăm, zise Philip. Zău că nu merită. Fata trase repede aer în piept, cu o respirație chinuită.

— Nu vreau să mă cert cu tine. Ești singurul prieten pe care l-am avut la Paris. Am crezut chiar că mă plăci. Mi se părea că e ceva între noi. Mă simțeam atrasă de tine. Înțelegi ce vreau să spun — din cauza piciorului tău bont.

Philip roși și instinctiv încercă să meargă fără să șchiopăteze. Nu-i plăcea să pomenească nimeni de diformitatea lui. Știa ce vrea să spună Fanny Price. Ea era urîtă și neatrăgătoare și pentru că el era infirm exista între ei o oarecare înțelegere. Se înfurie îngrozitor pe ea dar se stăpîni și nu scoase un cuvînt.

— Mi-ai spus că îmi cereai sfatul numai ca să-mi faci plăcere. Ți se pare că desenele mele nu sînt bune de nimic ?

— N-am văzut decît ceea ce lucrezi la Amitrano. E destul de greu să judeci numai după asta.

— Mă întrebam dacă n-ai vrea să vii să-ți arăt și celelalte lucrări ale mele. Pînă acum n-am poftit pe nimeni să se uite la ele. Dar ție aș vrea să ți le arăt.

— Ești foarte amabilă. Mi-ar face mare plăcere să le văd.

— Stau foarte aproape, zise ea și cum s-ar fi scuzat. N-o să-ți ia decît zece minute.

— Vai, dar mergeam și dacă era mai departe, zise el.

Se aflau pe bulevard și ea o luă pe o stradă perpendiculară, apoi îl conduse pe altă străduță încă și mai sărăcăcioasă, cu prăvălii mizere la partea imobilelor. În sfîrșit, se opri în dreptul unei curți și urcară mai multe etaje pe scări. Fanny Price descuie o ușă și intrară împreună într-o chihineată de la mansardă cu acoperișul în pantă și cu o singură fereastră. Și aceea era închisă și încăperea mirosea a mucegai. Deși era tare frig afară, nu ardea focul și nici nu părea să fi ars în ultima vreme. Patul era desfăcut. Toată mobila se compunea dintr-un scaun, un scrin care slujea și de lavoar și un șevalet ieftin. Odată ar fi fost sordidă în orice caz, dar murdăria de pe jos și dezordinea îi dădeau o înfățișare de-a dreptul revoltătoare. Pe cămin, printre vopsele și pensule erau o ceașcă, o farfurie murdară și un ceainic.

— Dacă vrei să fii amabil să rămii în picioare acolo, am să așez tablourile pe un scaun ca să le poți vedea mai bine.

Îi arată douăzeci de pînze de proporții mici, cam de patruzeci de centimetri pe treizeci. Le așeză pe rînd pe scaun, urmărind reacțiile de pe fața lui ; Philip înclina din cap după ce se uita la fiecare în parte.

— Îți plac, nu-i așa ? întrebă ea după o vreme cu sufletul la gură.

— Stai mai întii să le văd pe toate, răspunse el. După aceea am să-ți vorbesc.

Philip căuta să se liniștească. Era cuprins de panică. Nu știa ce să spună. Nu numai că erau prost desenate sau că vopselele fuseseră trîntite

pe pînză ca de un amator care n-are cîtuși de puțin ochi pentru culori ; dar nici măcar nu se vădea vreo încercare de a obține valorația fiecărui lucru în parte, iar perspectiva era de-a dreptul grotescă. Păreau să fie opera unui copil de cinci ani, dar copilul ar fi avut puțină naivitate și s-ar fi străduit cel puțin să aștearnă pe pînză ceea ce vedea ; în schimb ce i se înfățișa lui era creația unei minți vulgare, îmbîcsită de reminiscențe ale unor tablouri vulgare. Philip își aminti că fata îi vorbise cu entuziasm despre Monet și despre impresioniști, dar în tablourile ei nu se oglindeau decît tradițiile cele mai proaste ale Academiei regale britanice.

— Ei, zise ea în cele din urmă. Astea-s toate.

Philip nu era mult mai sincer decît alți oameni, dar îi venea tare greu să spună cu bună știință o minciună gogonată, așa că se făcu roșu ca para focului cînd îi răspunse :

— Eu zic că-s strașnic de bune.

Obrajii ei cu o mină nesănătoasă se colorară ușor și fata zîmbi puțin.

— Să știi că nu e nevoie să spui decît ceea ce gîndești. Eu nu vreau decît adevărul.

— Bine, dar ți-am spus exact ce gîndesc.

— Și n-ai să-mi faci nici o critică ? Bănuiesc că nu toate îți plac la fel de mult.

Philip se uită disperat în jur. Văzu un peisaj — „lucrarea“ pitorească tipică pentru un amator — un pod vechi, o căsuță îmbrăcată în iederă și un mal infrunzit.

— Bineînțeles eu n-am pretenția că mă pricep, zise el. Dar nu sînt prea sigur că ai găsit valorația potrivită în tabloul ăsta.

Fata se făcu neagră la față și ridicînd repede tabloul îi întoarse spatele lui Philip.

— Nu înțeleg de ce l-ai ales tocmai pe ăsta ca să-ți bați joc de el. E cel mai bun lucru pe care l-am făcut vreodată. Sînt sigură că valoarea e corectă. Asta-i un lucru pe care nu-l poți preda altora sub formă de învățătură ; ori înțelegi valorile, ori nu le înțelegi.

— Mie mi se par toate strașnic de bune, repetă Philip.

Fata se uită la tablouri cu un aer de automulțumire.

— Nu cred că aș avea de ce să-mi fie rușine de ele.

Philip se uită la ceas.

— Hei, s-a făcut tîrziu. Nu-mi dai voie să te invit la un mic prînz ?

— Pe mine mă așteaptă prînzul aici.

Philip nu văzu nici urmă de așa ceva dar presupuse că poate avea să-l aducă portăreasa după plecarea lui. Se grăbea să plece de acolo. Îl apucase durerea de cap din pricina mirosului stătut din cameră.

Capitolul XLVII

În martie trăiră emoțiile mari ale trimiterii tablourilor la Salonul oficial. Cum era și firesc pentru el, Clutton n-avea nimic gata și vorbea cu mult dispreț despre cele două portrete pe care le trimise Lawson ; se vedea de la o poștă că sînt lucrările unui student, simple portrete ale unor modele, dar aveau o oarecare vigoare ; Clutton, care țintea la perfecțiune, nu suporta eforturile care

trădau ezitare și, dînd din umeri, îi spuse lui Lawson că e o adevărată impertinență să expui lucrări cărora n-ar fi trebuit să li se permită să iasă din atelier; el nu-și atenuă disprețul nici cînd cele două portrete fură acceptate de juriu. Flanagan își încercă și el norocul, dar tabloul lui fu refuzat. Doamna Otter trimise un ireproșabil *Portrait de ma mère*¹, lucrare realizată, dar de mîna a doua, care fu expusă într-un loc foarte bun.

Hayward, pe care Philip nu-l mai văzuse de cînd plecase din Heidelberg, veni să petreacă vreo cîteva zile la Paris, sosind tocmai la timp ca să participe la petrecerea pe care o dădeau Lawson și cu Philip în atelierul lor pentru a sărbători primirea tablourilor lui Lawson la expoziție. Philip fusese nerăbdător să-l revadă pe Hayward dar, cînd se reîntîlniră în cele din urmă, încercă o oarecare dezamăgire. Hayward se schimbase puțin la înfățișare: părul lui frumos se mai rărise și, cum blonzii se ofilesc repede, și el se cam smochinise și-și pierduse culorile; ochii lui albaștri erau și mai spălăciți decît fuseseră, iar trăsăturile lui erau cam șterse. Pe de altă parte, mintea nu părea să i se fi schimbat deloc, și cultura care îl impresiionase pe Philip la optsprezece ani îi stîrnea acum la douăzeci și unu de ani un oarecare dispreț. Și el se schimbase mult și, cum își privea cu dispreț toate vechile concepții despre artă, viață și literatură, îl énevrau toți cei care le mai păstrau. Aproape că nu-și dădea seama de faptul că dorea să facă pe grozavul în fața lui Hayward, dar cînd îl conduse prin galeriile de pictură revărsă asupra lui un torent de opinii revoluționare pe care și el

¹ Portretul mamei (fr.).

abia le adoptase. Il duse în fața *Olympiei* lui Manet și-i spuse pe un ton dramatic :

— Aș renunța la toți marii maestri ai trecutului, cu excepția lui Velasquez, Rembrandt și Vermeer ¹, pentru acest unic tablou.

— Cine a fost Vermeer ? întrebă Hayward.

— O, dragul meu, nu-l cunoști pe Vermeer ? Asta înseamnă că nu ești un om civilizat. Nu mai poți în nici un caz să mai trăiești măcar o clipă fără să-l cunoști. Este singurul din vechii maestri care picta ca modernii.

Îl tiră pe Hayward afară din muzeul Luxembourg și-l mină repede către Luvru.

— Dar nu mai sînt alte tablouri aici ? întrebă Hayward, cu pasiunea oricărui turist de a face lucrurile pînă la capăt.

— Absolut nimic important, poți să vii să le privești singur, cu *Baedecker*-ul ² în mînă.

Cînd sosiră la Luvru, Philip își conduse prietenul prin Galeria lungă.

— Aș vrea să văd *Gioconda*, zise Hayward.

— Vai, dragul meu, dar aia e doar literatură, răspunse Philip.

În cele din urmă, într-o sală mai mică, Philip se opri în fața *Negustorului de dantele* de Vermeer.

— Uite, asta e cel mai bun tablou din Luvru. Este exact ca un Manet.

Și, folosindu-și în mod expresiv și elocvent degetul mare, Philip analiză pe larg această lucrare încîntătoare. Folosi jargonul atelierelor cu un efect zdrobitor.

¹ *Jan van der Meer van Delft* (1632—1675), pictor olandez.

² Cea mai cunoscută colecție de ghiduri turistice.

— Mie nu mi se pare că aş vedea ceva cu adevărat extraordinar în el, zise Hayward.

— Bineînţeles, e un tablou pentru profesionişti, zise Philip. Nici nu mă miră că un profan nu vede mare lucru în el.

— Cine ? întrebă Hayward.

— Un profan.

Ca majoritatea oamenilor care cultivă interesul pentru arte, Hayward ţinea grozav de mult să aibă dreptate. Era dogmatic cu cei care nu aveau curajul autoafirmării, dar cu cei care-l aveau în prea mare măsură, era foarte modest. Îl impresiona siguranţa cu care vorbea Philip şi acceptă cu umilinţă de la el sugestia voalată că pictorul este singurul în stare să judece pictura, pretenţie arogantă susţinută doar prin imperinenţă.

Peste vreo două zile Philip şi cu Lawson dădură petrecerea anunţată. Făcînd o excepţie în favoarea lor, Cronshaw acceptă să le mănînce mîncarea ; iar domnişoara Chalice se oferi să vină să le prepare trataţia. Reprezentantele sexului ei n-o interesau de loc, aşa că ea refuză propunerea să mai fie invitate şi alte fete pentru a-i ţine companie. Fură invitaţi Clutton, Flanagan, Potter şi încă doi băieţi. Nu prea aveau mobilă, aşa că folosiră estrada pentru model drept masă, iar oaspeţii aveau să stea pe geamantane, dacă doresc, iar dacă nu, pe podea. Festinul consta dintr-un *pôt-au-feu*¹ pe care-l făcuse domnişoara Chalice, o pulpă de berbec friptă într-o casă de după colţ şi adusă fierbinte şi aburindă (domnişoara Chalice gătisese cartofii şi în atelier mai mirosea şi a morcovi soté ; specia-

¹ Rasol (fr.).

litatea ei culinară erau morcovii). După aceea serviră *poires flambées*, pere cu punș aprins, pe care se oferise Cronshaw să le facă. Masa avea să se încheie cu o enormă *fromage de Brie*¹ care era așezată lângă fereastră și adăuga miresmele sale tuturor celorlalte care umpleau atelierul. Cronshaw ședea la locul de onoare, pe o valiză înaltă, cu picioarele sub el, ca un pașă, radiind de bonomie în felul cum privea tineretul de care era înconjurat. Din obișnuință, deși în atelierul neîncăpător era foarte cald, fiindcă ardea focul în sobă, el rămase cu paltonul pe el, cu gulerul ridicat și cu gambeta pe cap: privea mulțumit la cele patru *fiaschi* mari de Chianti³, rînduite în fața lui cite două de fiecare parte a unei sticle de whisky; Cronshaw spunea că asta îi amintește de o circaziană zveltă și blondă, păzită de patru eunuci corpolenți. Pentru a-i face și pe ceilalți să se simtă bine, Hayward se îmbrăcase într-un costum de golf și purta o cravată à la Trinity Hall⁴. Avea o înfățișare grotescă, pur britanică. Ceilalți se purtară cu el cu o politeță studiată și în timp ce mîncau supă, vorbiră despre vreme și despre situația politică. Urmă o pauză pînă veni pulpa de berbec și domnișoara Chalice aprinse o țigară.

— Rampunzel, Rampunzel⁵, despletește-ți părul, zise ea deodată.

¹ Brinză din regiunea Brie.

² Sticle, butelii (ital.).

³ Vin roșu italianesc.

⁴ Sediul breslei marinărești din Londra.

⁵ Aluzie la un basm al fraților Jacob (1785—1863) și Wilhelm Grimm (1786—1859).

Cu un gest elegant își desfăcu panglica lăsându-și șuvițele bogate să-i cadă pe umeri. Apoi își scutură capul.

— Totdeauna mă simt mai bine cînd sint despletită.

Cu ochii ei mari negri, cu fața slabă, ascetică, cu pielea palidă și fruntea înaltă, părea descinsă dintr-un tablou de Burne-Jones. Avea mîini lungi și frumoase, cu degetele foarte îngălbenite de tutun. Purta veșminte cu falduri largi, mov și verde. Avea aerul romantic al cartierului londonez Kensington. Manifesta un interes frivol pentru estetică; dar avea un caracter excelent, bun și blînd; iar afectarea ei era numai o chestiune de suprafață. Să auzi o bătaie în ușă și cu toții strigară de bucurie. Domnișoara Chalice se ridică și deschise. Luă pulpa de berbec, o înălță în aer de parcă ar fi fost capul lui Ion Botezătorul adus pe o tipsie și, fără să scoată țigara din gură, înaintă cu pași solemni, hieratici.

— Fii binevenită, fiică a Herodiadei¹, strigă Cronshaw.

Mîncară friptura cu o poftă nebună și îi făcea plăcere să vezi ce lacomă e domnișoara cea palidă. Clutton și Potter stăteau de o parte și de alta a ei și toată lumea știa că nici unul, nici celălalt nu găsiseră că ea ar fi fost prea sfioasă. Se plictisea de majoritatea oamenilor în șase săptămîni, dar știa exact cum trebuie să-i trateze după aceea pe domnii care-și depuseseră inimile lor tinere la picioarele ei. Nu le purta pică deși, după ce-i iubise, înceta s-o mai facă și-i trata prietenește dar fără familiarități. Din cînd în cînd, îl privea pe Lawson cu ochi melancolici. Perele coapte

¹ Soția lui Irod Antippa, mama Salomeei.

avură mare succes, în parte datorită punşului şi în parte deoarece domnişoara Chalice insistă foarte mult pînă îi convinge să le mănince cu brînză.

— Nu-mi dau exact seama dacă e o îmbinare delicioasă sau dacă îmi vine să vărs, zise ea după ce gustase din acest amestec.

Cafeaua şi coniacul urmară destul de repede ca să împiedice orice consecinţe nedorite şi apoi se aşezară cu toţii să fumeze liniştiţi. Ruth Chalice, incapabilă să facă vreun lucru care nu era ostentativ artistic, se aşeză într-o atitudine graţioasă lîngă Cronshaw şi-şi odihni capul delicat pe umărul lui. Privea cu ochi meditativi genunea întunecată a timpului şi din cînd în cînd, aruncîndu-i o privire gînditoare lui Lawson, ofta din adîncul inimii.

Apoi veni vara şi pe aceşti tineri îi cuprinse agitaţia. Seninul cerului îi ispita să plece la mare, dar briza plăcută care suspina printre frunzele platanilor de pe bulevarde îi chema la ţară. Toţi îşi făceau planuri cum să părăsească Parisul ; discutau despre formatul cel mai potrivit al pînzelor pe care intenţionau să le ia cu ei ; îşi făceau stocuri de cartoane pentru schiţe ; se certau în privinţa meritelor pe care le aveau diferite localităţi din Bretagne. Flanagan şi Potter se duseră la Concarneau ; doamna Otter şi cu maică-sa, avînd un instinct înnăscut de a face ceea ce este evident logic, plecară la Pont-Aven ; Philip şi cu Lawson se hotărîră să se ducă în pădurea Fontainebleau, iar domnişoara Chalice cunoştea un hotel foarte bun la Moret, unde se puteau picta o mulţime de lucruri ; era foarte aproape de Paris şi chestiunea costului călătoriei

nu-i era indiferentă nici lui Philip, nici lui Lawson. Dacă tot avea să fie acolo Ruth Chalice se gîdea să-i facă un portret în aer liber. Era exact epoca în care Salonul oficial gemea de portrete de oameni în grădini, într-o lumină puternică, cu ochii mijiiți și purtînd pe fețele lor reflexele verzi ale frunzelor bătute de soare. Îl poftiră și pe Clutton să-i însoțească, dar el prefera să petreacă singur vara. Tocmai îl descoperise pe Cézanne¹ și abia aștepta să se ducă în Provence; vroia să vadă ceruri grele, apăsătoare, din care albastrul fierbinte părea să picure ca sudoarea, și drumuri late, albe de colb, și acoperișuri în culori palide, istovite de căldură, și măsline cenușii, uscați de arșiță.

În ziua dinaintea plecării lor, după orele de dimineață, Philip vorbi cu Fanny Price în timp ce-și stringea lucrurile.

— Miine-plec, zise el vesel.

— Unde pleci? zise ea repede. Părăsești Parisul? Domnișoara Price se schimbă la față.

— Plec în vacanță, zise Philip. Tu nu?

— Nu, rămîn la Paris. Credeam că rămii și tu. Abia așteptam...

Se opri și dădu din umeri.

— Bine dar n-o să fie îngrozitor de cald aici? întrebă Philip. Nu e bine pentru sănătatea tă.

— Parcă ție-ți pasă de sănătatea mea. Unde pleci?

— La Moret.

— Și Chalice se duce acolo. Pleci cu ea?

— Mă duc cu Lawson. Și ea vine tot acolo. Nu am impresia că mergem efectiv împreună.

¹ *Paul Cézanne* (1839—1906), pictor francez.

Fanny Price scoase un sunet gros din gît și fața ei lată se întunecă și se împurpură.

— Vai, ce scîrbos ! Credeam că ești un băiat de treabă. Erai de fapt singurul de pe-aici. Ea a fost în combinație cu Clutton, și cu Potter, și cu Flanagan, și chiar cu bătrînul Foinet — de aceea își dă el atîta osteneală cu ea — și acuma e rîndul vostru — tu și cu Lawson. Mi se face și greață.

— Vai, ce prostie ! E o fată foarte bună. Noi o tratăm ca pe un bărbat.

— Vai, te rog, nu-mi mai spune, nu-mi mai vorbi.

— Dar ce importanță poate să aibă pentru tine ? întrebă Philip. În fond ce te privește pe tine unde îmi petrec eu vara ?

— Vai, și eu așteptam cu atîta nerăbdare, zise ea aproape numai pentru sine, și i se tăie respirația. Credeam că n-ai bani destui ca să pleci și n-ar mai fi rămas nimeni pe aici, și am fi putut lucra împreună, și am fi mers să vedem tot felul de lucruri. Apoi gîndurile ei se îndreptară din nou spre Ruth Chalice : — Scîrba dracului ! strigă ea. Nici nu merită să-i vorbești.

Philip se uită la ea și i se făcu inima cît un purice. Nu era omul care să-și închipuie că se îndrăgostesc fetele de el ; era prea conștient de infirmitatea lui și se simțea stîngenit și stîngaci cu femeile ; dar nu înțelegea ce altceva ar fi putut să însemne această izbucnire. În fața lui se afla Fanny Price, stînd în picioare, îmbrăcată cu rochia ei cafenie, murdară, cu părul căzîndu-i în dezordine pe față, neîngrijită și neșesălată. Și pe obraji îi curgeau lacrimi de furie. Era respingătoare. Philip trase cu ochiul spre ușă sperînd în mod instinctiv că o să intre cineva și o să pună capăt acestei scene.

— Îmi pare foarte rău, zise el.

— Ești la fel ca toți ceilalți. Iei tot ce poți apuca și nu spui nici măcar mulțumesc. Te-am învățat tot ce știi. Nimeni altcineva nu și-ar fi dat osteneala cu tine. Oare Foinet și-a bătut capul cu tine ? Și, ascultă-mă pe mine, poți să lucrezi aici și o mie de ani și tot n-o să fie nimic de capul desenelor tale. N-ai pic de talent. N-ai pic de originalitate. Și asta n-o spun numai eu, o spun toți. Cît o să trăiești și tot n-ai să ajungi pictor !

— Nici asta nu te privește pe tine, nu ? zise Philip îmbujorîndu-se la față.

— A, tu crezi că-ți spun asta numai pentru că sînt furioasă ? Întreabă-l pe Clutton, întreabă-l pe Lawson, întreab-o pe Chalice. Niciodată, niciodată n-ai să ajungi pictor. N-ai stofă.

Philip dădu din umeri și părăsi încăperea. Fanny Price strigă în urma lui :

— Niciodată ! Niciodată ! Niciodată !

Pe vremea aceea Moret era un orășel demodat înșirat de-a lungul unei singure străzi, la liziera pădurii Fontainebleau și „L'Ecu d'Or“ era un hotel care mai păstra aerul decrepit de *ancien régime*¹. Fațada hotelului dădea spre meandrele râului Loing ; domnișoara Chalice avea o cameră cu o mică terasă chiar spre râu ; de acolo se vedea foarte frumos podul vechi și poarta sa fortificată. Scara, după cină, stăteau acolo și beau cafele, fumau și discutau despre artă. Puțin mai departe se vărsa în râu un canal îngust mărginit de plopi și pe malurile lui se plimbau ei adesea după ce terminau munca zilei. Cît era lumină pictau tot timpul. Ca majoritatea generației lor și ei erau obsedați de

¹ Vechiul regim (fr.).

teama de pitoresc, așa că întorceau spatele frumuseții evidente a orașului pentru a căuta subiecte lipsite de drăgălășenia pe care o disprețuiau. Sisley și Monet zugrăviseră canalul cu plopii de pe mal și ei simțeau dorința de a-și încerca la rîndul lor mîna la un subiect atît de tipic pentru Franța ; dar îi speria frumusețea lui formală și de aceea își puseseră în minte s-o evite cu orice preț. Domnișoara Chalice, posesoare a unei dexterități foarte mari care îl impresiona pe Lawson în ciuda obiceiului său de a privi de sus arta feminină, începu un tablou în care încercă să ocolească banalitatea, eliminînd vîrfurile copacilor ; iar Lawson avu ideea strălucită de a pune în prim plan o reclamă mare albastră pentru șocolata Menier ca să sublinieze scîrba pe care i-o provocau cutiile de șocolată.

Philip începu și el să picteze în ulei. Simți un fior de încîntare cînd folosi prima dată acest mijloc de expresie dătător de atîtea satisfacții. Ieșea o dată cu Lawson dimineața cu cutia de culori și se așeza lingă el pictînd un panou. Era atît de mulțumit încît nu observa că nu face decît o copie ; în așa de mare măsură se afla sub influența prietenului său încît nu vedea lucrurile decît cu ochii acestuia. Lawson picta în tonuri foarte joase și amîndoi vedeau smaraldul ierbii ca o catifea întunecată, în timp ce strălucirea cerului se transforma în miinile lor într-un ultramarin posomorît. În tot cursul lunii iulie zilele frumoase și călduroase se țînură lanț ; frigîndu-i inima lui Philip, arșita îl făcea să tînjească ; nu mai putea lucra ; în mintea lui fierbeau o mie de gînduri. Adeseori petrecea diminețile pe marginea canalului în umbra plopilor citind cîteva rînduri, iar apoi visînd o jumătate de oră. Uneori închiria o bicicletă rahitică și se plimba pe drumul prăfuit care ducea în pădure și pe urmă

stătea trîntit într-o poiană. În capul lui se învîrteau tot felul de fantezii romantice. Printre copacii uriași păreau să rătăcească, însoțite de cavalerii lor, doamnele lui Watteau¹ șoptindu-și una alteia fleacuri încîntătoare, deși se simțeau oarecum apăsate de o teamă nedeslușită.

Nu mai era nimeni în hotelul unde stăteau ei, afară doar de o franțuzoaică grasă între două vîrste, o figură rabelais-iană cu un rîs gros și obscen. Își petrecea toată ziua șezînd răbdătoare pe malul rîului, cu undița în mînă, deși nu prindea nici un pește. Philip se ducea uneori și stătea de vorbă cu ea. Descoperi că doamna aparținuse unei profesiuni a cărei reprezentantă mai celebră pentru generația noastră era doamna Warren² și, întrucît adunase bani bunișori, ducea acum viața tihnită a burgheziei. Îi povestea lui Philip anecdote deșănțate.

— Trebuie să mergi la Sevilla, zicea ea, ru-pînd-o puțin pe englezește. Celē mai frumoase femei din lume.

Rînjea lasciv și clătina din cap. I se zguduiau de rîs bărbia triplă și burta imensă.

Se făcu așa de cald încît aproape nu mai puteai dormi noaptea. Căldura părea că stăruie sub copaci ca un obiect, palpabil, materializat. Nu vroiau să se despartă de cerul înstelat al nopții și stăteau toți trei pe terasa camerei lui Ruth Chalice ceasuri de-a rîndul, fără să scoată o vorbă, prea obosiți ca să mai facă conversație, dar savurînd cu voluptate liniștea. Ascultau murmurul rîului. Ceasul bisericii bătea unu, două, și uneori

¹ *Jean Antoine Watteau* (1684—1721), pictor francez, convențional.

² Proxenetă, croina principală a piesei lui G. B. Shaw *Profesiunea doamnei Warren*.

chiar trei pînă să aibă ei puterea să se ducă la culcare. Deodată Philip își dădu seama că Ruth Chalice și Lawson sînt amanți. O ghici din felul în care îl privea fata pe tînărul pictor și din aerul lui posesiv ; și în timp ce Philip stătea cu ei simțea un fel de efluvii care-i înconjoară de parcă aerul ar fi fost încărcat de ceva straniu. Această dezvăluire însemnă pentru el un șoc. O considerase pe domnișoara Chalice un camarad foarte bun și îi plăcuse să stea de vorbă cu ea, dar nu i se păruse niciodată posibil să ajungă la relații mai strînse. Într-o duminică, plecaseră cu toții la pădure luîndu-și un coșuleț cu merinde și, cînd ajunseră într-un luminiș care avea o înfățișare suficient de silvestră, domnișoara Chalice susținu că într-un cadru atît de idilic trebuie neapărat să-și scoată pantofii și ciorapii. Lucrul ar fi fost foarte agreabil dacă n-ar fi avut etichetele picioarelor atît de mari și pline de bătăături. Tocmai din această pricină, lui Philip gestul ei i se păru ridicol. Dar acum o vedea cu totul altfel ; ochii ei mari și pielea măslinie aveau o dulceață feminină ; își zise că e un prost dacă nu și-a dat seama că e ispititoare. I se păru că detectează în privirile ei o undă de dispreț pentru el, care n-avusese înțelegerea de a vedea că ea se află acolo, în calea lui, iar la Lawson i se păru că observă un vag aer de superioritate. Îl invidia pe Lawson și era gelos nu atîta pentru persoana în cauză, ci pentru că are o dragoste. Ce n-ar fi dat să fie în pielea lui și să simtă cu inima lui. Era tulburat și-l cuprinsese teama că dragostea o să-l ocolească. Vroia să cadă pradă unei pasiuni, să fie pur și simplu măturat de puterea ei și purtat ca în transă de o rafală care să-l ducă indiferent unde. Domnișoara Chalice și cu Lawson îi apăreau acum

intr-o lumină diferită și tovărășia lor permanentă îl făcea să-și piardă liniștea. Era nemulțumit de el însuși. Viața refuza să-i aducă ceea ce dorea și-i dădea sentimentul supărător că-și pierduse timpul.

Franțuzoaica corpulentă ghici curînd care sînt adevăratele relații dintre cei doi și discută pe față chestiunea cu Philip.

— Dar dumneata — întrebă cu zîmbetul îngăduitor al unei persoane care a prosperat de pe urma poftelor semenilor săi — ai și dumneata o *petite amie* ¹?

— Nu, răspunse Philip roșind.

— Dar de ce nu ? *C'est de votre âge.* ²

Philip dădu din umeri. Avea în mină un volum de poezii de Verlaine și se îndepărtă. Încercă să citească dar era prea tulburat. Se gîndi la femeile de ocazie cu care îl pusese în legătură Flanagan, vizitele făcute pe furiș prin casele ascunse în fundături cu saloane tapisate în mătase de Utrecht și grațiile plătite ale femeilor sulemenite. Îl trecură fiori. Se trînti pe iarbă, întinzîndu-și mîinile și picioarele ca un pui de animal care abia s-a trezit din somn ; și apa cu vîlurele, plopilor tremurînd firav în bătaia brizei ușoare, cerul albastru, îl covîrșeau. Era îndrăgostit de dragoste. Își închipui că simte pe buze o sărutare fierbinte, iar pe gît mîngîierea unor mîini gingașe. Parcă se vedea în brațele lui Ruth Chalice, se gîndi la ochii ei negri și la pielea ei catifelată ; a fost o adevărată nebunie să lase să-i scape printre degete o aventură atît de minunată. La urma urmei dacă o făcuse Lawson de ce să n-o facă și el ? Dar toate astea

¹ O micuță prietenă (fr.).

² La vîrsta dumitale ar fi normal (fr.)

le gîndea cînd nu era în prezența ei, noaptea tîrziu, cînd nu putea dormi sau cînd visa aievea pe malul canalului ; cînd o vedea simțea deodată cu totul altceva. N-avea nici cea mai mică dorință de a o strînge în brațe și nu-și imagina de loc cum ar fi putut s-o sărute. Era foarte curios. Dacă Ruth nu era de față o socotea frumoasă și-și amintea doar de ochii ei grozavi și de paloarea pufoasă a obrazilor ei ; dar cînd era alături de ea nu vedea decît că are pieptul plat și dinții cam stricați ; și nu putea să uite bătăturile de pe degetele ei de la picioare. Nu înțelegea ce-i cu el. Oare întotdeauna o să fie îndrăgostit numai în absență și oare viziunea aceea deformată care părea să exagereze aspectele revoltătoare avea să-l împiedice întotdeauna să se bucure de ceea ce i se oferea ?

Nu-i păru rău de loc cînd schimbarea vremii, vestind fără doar și poate sfîrșitul acelei veri îndelungi, îi mină pe toți înapoi la Paris.

Capitolul XLVIII

Cînd se întoarse la Școala Amitrano, Philip descoperi că Fanny Price nu mai lucrează acolo. Predase cheia dulăpiorului ei. Philip o întrebă pe doamna Otter dacă nu știe ce a devenit ; doamna Otter îi răspunse dînd din umeri că probabil s-a întors în Anglia. Philip încercă un sentiment de ușurare. Se plictisise pînă în gît de firea ei tîmnoasă. Și pe lingă asta ea tot insistă să-i dea sfaturi cum să lucreze și se arăta ofensată dacă

el nu-i urma preceptele și nici nu vroia să înțeleagă că el nu se mai simte chiar așa de ageamiu ca la început. Curînd o dădu cu totul uitării. Acum lucra în ulei și era plin de entuziasm. Spera ca pînă la deschiderea Salonului din anul următor să aibă gata vreo lucrare destul de importantă ca s-o poată trimite. Lawson îi făcea portretul domnișoarei Chalice. Fața ei se preta foarte bine la un portret și toți tinerii care căzuseră victimă farmecelor ei o pictaseră. Firea ei nonșalantă imbinată cu pasiunea pentru atitudini pitorești o făceau un model excelent, gata oricînd să pozeze ; în plus avea și ea destule cunoștințe tehnice ca să poată face observații critice utile. Întrucît adorația ei pentru artă însemna mai ales dorința de a trăi viața artiștilor, era foarte mulțumită dacă-și putea neglija propriile ei lucrări. Îi plăcea căldura atelierului și posibilitatea de a fuma țigară după țigară ; vorbea cu un glas scăzut și încîntător despre dragostea pentru artă și despre arta dragostei. De fapt nici nu făcea o distincție prea clară între ele.

Lawson picta cu un efort chinuitor, lucrînd zile întregi pînă cînd abia se mai ținea pe picioare, după care adeseori rădea tot ce pictase. Orice model și-ar fi pierdut răbdarea, afară doar de Ruth Chalice. În cele din urmă Lawson făcu un talmeș-balmeș îngrozitor din care nici el nu mai știa cum să se descurce.

— N-am altceva de făcut decît să pun mîna pe o altă pînză și s-o iau de la capăt. Acum știu exact ce vreau și n-o să-mi mai ia multă vreme.

Philip era de față și domnișoara Chalice îi spuse :

— De ce nu mă pictezi și dumneata ? Ai să poți învăța o mulțime văzîndu-l pe domnul Lawson cum lucrează.

Una dintre delicatețile domnișoarei Chalice era faptul că folosea întotdeauna numele de familie cînd li se adresa amantilor.

— Mi-ar face grozav de mare plăcere, dacă nu se supără Lawson.

— Mă doare-n cot, zise Lawson.

Philip se apucă pentru prima dată de un portret și începu să lucreze cu o emoție trepidantă, dar și cu mîndrie. Se așeză lingă Lawson și pictă așa cum îl vedea pe acesta că pictează. Profita de exemplul lui și de sfaturile lui pe care i le dădeau atît Lawson cît și domnișoara Chalice. În cele din urmă Lawson termină portretul și-l pofti pe Clutton să-i facă critica. Clutton abia se întorsese la Paris. Din Provence plecase mai departe în Spania, dorind să vadă tablourile lui Velasquez chiar la Madrid, iar de acolo se dusesese la Toledo. Rămăsese acolo trei luni și se întorsese aducînd cu el un nume nou pentru tinerii lui colegi : le relată lucruri minunate despre un pictor numit El Greco¹ care, după cît se părea, nu putea fi studiat decît la Toledo.

— A, da, am auzit de el, zise Lawson. Este vechiul maestru care se distinge prin aceea că picta la fel de prost ca și modernii.

Clutton, mai taciturn ca oricînd, nu răspunse, ci se mulțumi să-l privească pe Lawson cu un aer sardonice.

— Nu vrei să ne arăți lucrările pe care le-ai făcut în Spania ? întrebă Philip.

¹ *Domenico Theotocopulos*, zis *El Greco* (1548—1614 ?), celebru pictor spaniol.

— În Spania n-am pictat. Am fost prea ocupat.

— Dar atunci ce-ai făcut acolo ?

— M-am gândit. M-am gândit bine. Cred că am terminat cu impresioniștii ; părerea mea e că peste cîteva ani lucrările lor o să pară foarte firave și superficiale. Vreau să șterg cu buretele tot ce am învățat și s-o iau de la capăt. Cînd m-am întors am distrus tot ce pictasem. Acum nu mai am nimic în atelier decît șevaletul, culorile și cîteva pinze goale.

— Și ce-ai să faci ?

— Încă nu știu. Aîm doar o vagă idee despre ceea ce doresc.

Vorbea rar, într-un mod ciudat, de parcă s-ar fi străduit să prindă niște sunete care abia se auzeau. Părea să fie posedat de o forță misterioasă pe care nici el n-o înțelegea, dar care ducea o luptă surdă pentru a-și găsi o cale de manifestare. Te impresiona această vigoare a lui. Lawson se temea de criticile pe care le solicitase și căutase să minimalizeze din capul locului ocările la care se cam aștepta, afectînd disprețul pentru toate părerile lui Clutton ; dar Philip știa că nimic nu l-ar încînta mai mult decît laudele lui Clutton. Acesta privi un timp portretul în tăcere, apoi se uită la tabloul lui Philip așezat și el pe un șevalet.

— Dar asta ce-i ? întrebă el.

— O, mi-am încercat și eu mîna la un portret.

— Maimuța silitoare, murmură Clutton.

Se întoarse la pinza pictată de Lawson. Philip roși dar nu scoase o vorbă.

— Ei, ce părere ai de el ? întrebă în cele din urmă Lawson.

— Modelajul e destul de bun, zise Clutton. Și am impresia că e foarte bine desenat.

— Valorația ți se pare corectă ?

— Da, sigur.

Lawson zîmbi încîntat. Se scutură ca un câine ud.

— Phii, să știi că-mi pare foarte bine că-ți place.

— Nu-mi place. Am impresia că e un lucru total lipsit de interes.

Lawson făcu o mutră plouată și se uita înmărmurit la Clutton : habar n-avea ce vrea să spună. Clutton nu avea darul vorbirii, așa că se exprima cu multă dificultate. Ceea ce avea de spus era confuz și el rostea vorbele cu pauze penibile, încîlcindu-se în fraze pompoase ; dar Philip cunoștea cuvintele care slujeau drept text al divagațiilor din discursul lui. Clutton, care nu citea nimic, le auzise prima dată de la Cronshaw ; și cu toate că-i făcuseră prea puțină impresie îi rămăseseră întipărite în memorie ; iar în ultima vreme, ieșind deodată la suprafață, fuseseră o adevărată revelație : un pictor bun avea de pictat două elemente principale, și anume omul și intențiile din sufletul lui. Impresioniștii se ocupaseră de alte probleme, pictaseră admirabil omul, dar în privința intențiilor sufletului lui își dăduseră aproape la fel de puțină osteneală ca și portretiștii englezi din secolul al XVIII-lea.

— Dar cînd încerci să obții acest lucru, începi să faci literatură, îl întrerupse Lawson. Dacă aș izbuti să pictez omul așa cum l-a pictat Manet, ducă-se naibii intenția din sufletul lui.

— Toate astea ar fi bune dacă ai putea să-l bați pe Manet cu propriile lui arme. Dar tu n-ai să poți să-l ajungi niciodată, ai să rămii întotdeauna la un kilometru în urma lui. Și nu te poți hrăni cu ziua de ieri sau de alaltăieri. E un teren

bătut, uscat de vânturi. Trebuie să te întorci înapoi. Când am văzut tablourile lui El Greco am simțit că din portrete se poate scoate mai mult decît știam noi înainte.

— Asta înseamnă întoarcerea la Ruskin, strigă Lawson.

— Nu. Știi, el căuta etica ; pe mine etica mă lasă absolut rece. În pictură n-are ce căuta aspectul didactic sau cel moralizator și altele asemenea, ci numai pasiunea și emoția. Cei mai mari portretiști au pictat și una și alta — și omul, și intenția din sufletul lui ; Rembrandt și El Greco, de pildă ; numai artiștii de mîna a doua l-au pictat doar pe om. O lăcrămioară ar fi încîntătoare chiar și dacă n-ar miroși dar e și mai încîntătoare pentru că are și un parfum. Tabloul ăsta — continuă el arătînd spre portretul făcut de Lawson — mă rog, desenul e bun și modelarea e bună, dar e pur și simplu convențional ; ar fi trebuit să fie desenat și modelat în așa fel încît să se vadă că fata e o putoare ordinară. Corectitudinea are și ea valoarea ei, bineînțeles ; El Greco își făcea oamenii înalți de aproape doi metri pentru că vroia să exprime un lucru pe care n-avea cum să-l realizeze altfel.

— Termină dracului cu El Greco al tău, zise Lawson. Ce rost are să tot pălăvrăgești despre un om ale cărui lucrări n-am avut ocazia să le vedem ?

Clutton dădu din umeri, fumă în tăcere o țigară și plecă. Philip și cu Lawson se uitară unul la altul.

— Să știi că e ceva în ce spune el, zise Philip. Lawson își privi furios tabloul.

— Cum naiba poate omul să exprime intenția sufletului altfel decît pictînd exact ceea ce vede ?

Între timp Philip legase o nouă prietenie. Lunea dimineața se adunau la școală diverse persoane ca să se vadă cine va fi ales să pozeze pentru săptămîna respectivă și într-o zi fu angajat un tînăr care se cunoștea de la o poștă că nu e model de profesie. Atenția lui Philip fu atrasă de atitudinea pe care și-o lua ; o dată urcat pe estradă, se proțăpea ferm pe picioare, țeapăn, cu pumnii strînși și cu bărbia împinsă provocator înainte ; atitudinea lui îi sublinia silueta frumoasă ; n-avea pic de grăsime pe trup și mușchii îi ieșeau în relief de parcă ar fi fost de fier. Era tuns, avea un cap cu trăsături frumoase și purta bărbuță ; ochii lui mari, negri erau străjuți de sprîncene stufoase. Păstra aceeași poză ceasuri la rînd fără să dea semne de oboseală. Expresia de pe fața lui trăda un amestec de rușine și hotărîre. Aerul lui de energie pătimașă stimula imaginația romantică a lui Philip și cînd se termină ședința și-l văzu îmbrăcat, i se păru că-și poartă hainele de parcă ar fi fost un rege înveșmîntat în zdrențe. Nu era o fire comunicativă, dar peste vreo cîteva zile Philip află de la doamna Otter că e spaniol și că nu mai pozase niciodată pînă atunci.

— Am impresia că era muritor de foame, zise Philip.

— Te-ai uitat la hainele lui ? Sînt curate și decente, nu-i așa ?

Întîmplarea vru ca Potter, unul din americanii care lucra la Amitrano, să plece în Italia pe vreo două luni și să-i ofere lui Philip atelierul lui. Philip fu încîntat. Începuse să se cam sature de sfaturile pretențioase ale lui Lawson și vroia să lucreze singur. La sfîrșitul săptămîinii se duse la tînărul model și sub pretext că n-a izbutit să-și

termine desenul, îl întrebă dacă nu vrea să vină să-i pozeze într-o zi.

— Nu sînt model de profesie, răspunse spaniolul. Săptămîna viitoare am altceva de făcut.

— Vino să iei masa cu mine și o să mai discutăm, zise Philip. Văzînd că celălalt ezită, adăugă cu un zîmbet : N-o să ți se întîmple nimic dacă o să prînzim împreună.

Modelul acceptă dînd nepăsător din umeri și se duseră împreună la o *crèmerie*¹. Deși spaniolul vorbea stilcit franțuzește — destul de fluent, dar greu de urmărit — Philip izbuti să se înțeleagă binișor cu el. Descoperi că de fapt e scriitor. Venise la Paris să scrie romane și între timp se întreținea prin orice expedient accesibil unui om fără o para chioară ; dădea lecții, făcea orice traducere pe care izbutea să pună mîna, în special acte comerciale, și în cele din urmă se văzuse silit să-și folosească fizicul frumos drept mijloc de a-și cîștiga existența. I se plăteau bine orele de pozat și din ceea ce cîștigase în cursul săptămîinii aceleia mai putea trăi încă două săptămîni ; îl uimi pe Philip spunîndu-i că se descurca destul de ușor cu doi franci pe zi. Dar mărturisi că-l rușinează faptul că e obligat să-și expună trupul pentru bani și că el considera profesia de model drept o degradare pentru care singura scuză putea fi foamea. Philip îi explică la rîndul lui că nu vrea să-i picteze trupul, ci numai capul ; ar fi dorit să-i facă portretul pentru a-l trimite eventual la viitorul Salon oficial.

— Dar de ce ții să mă pictezi tocmai pe mine ? întrebă spaniolul.

¹ Lăptărie, aproximativ „lactobar“ (fr.).

Philip îi răspunse că-l interesează figura lui și socoate că ar putea să iasă un portret bun.

— Dar n-am timp. Îmi pare rău de fiecare clipă pe care o fur scrisului.

— N-ar fi vorba decît de după-amieze. Dimineața lucrez la școală. La urma urmei tot e mai bine să-mi pozezi mie decît să traduci acte juridice.

În Cartierul Latin dăinuiau legende privitoare la o epocă în care studenții din diverse țări trăiau laolaltă într-o atmosferă intimă, dar această epocă trecuse de mult și acum diferitele națiuni erau aproape la fel de separate ca și într-un oraș oriental. La Școala Julian și la Academia de Belle Arte, un student francez era privit cu ochi răi de conaționalii lui dacă-l vedeau în tovărășia unor străini, iar englezii nu reușeau să-i cunoască decît superficial pe parizienii în mijlocul cărora trăiau. Ba chiar, li se întimpla multor studenți care trăiseră cinci ani la Paris să nu știe franțuzește decît pentru a se descurca în prăvălii și să ducă o viață la fel de britanică de parcă ar fi lucrat într-o suburbie londoneză.

Philip, cu pasiunea lui pentru romanțios, saluta cu bucurie posibilitatea de a intra în contact cu un spaniol. Își folosi toată capacitatea de convingere pentru a înfrînge reticența străinului.

— Uite ce am să fac, zise în cele din urmă spaniolul. Am să-ți pozez, dar nu pentru bani, ci doar pentru plăcerea mea.

Philip încercă să mai discute dar spaniolul nu se lăsă înduplecat și, în cele din urmă, se înțelescă să vină luna următoare la ora unu. Îi dădu lui Philip o carte de vizită pe care era tipărit numele lui : Miguel Ajuria.

Miguel îi poză cu regularitate și cu toate că refuză să accepte o plată, din cînd în cînd, împrumuta cîte cincizeci de franci de la Philip ; de fapt, pe Philip îl costa mai mult decît dacă ar fi plătit normal ședîntele ; dar asta îi dădea spaniolului satisfacția că nu-și cîștigă existența într-un mod degradant. Naționalitatea lui îl făcea pe Philip să-l considere un reprezentant al romantismului idilic, așa că-i puse tot felul de întrebări despre Sevilla și Granada, despre Velasquez și Calderon.¹ Dar Miguel era intolerant față de grandoearea țării lui. Pentru el, ca și pentru mulți din compatrioții lui, Franța era singura țară potrivită pentru un om inteligent, iar Parisul reprezenta centrul lumii.

— Spania a murit, striga el. N-are scriitori, n-are artă, nu mai are nimic.

Încetul cu încetul, cu exuberanța retorică specifică rasei lui, începu să-și dezvăluie ambițiile. Scria un roman cu care spera să-și cîștige un nume. Aflîndu-se sub influența lui Zola, își alesese ca decor Parisul. Îi povesti pe larg lui Philip subiectul. Lui Philip i se păru simplist și stupid ; obscenitatea naivă — *c'est la vie, mon cher, c'est la vie*², striga spaniolul — obscenitatea naivă nu făcea decît să accentueze caracterul convențional al anecdotei. Scria la acest roman de doi ani, suferind privațiuni de necrezut, refuzîndu-și toate plăcerile vieții care-l atrăseseră la Paris, luptîndu-se cu foamea, de dragul artei, hotărît să nu se lase împiedicat de nimic în realizarea marii lui opere. Făcea eforturi eroice.

¹ Pedro Calderon de la Barca (1600—1681), dramaturg spaniol.

² Așa e viața, dragul meu, așa e viața (fr.)

— Dar de ce nu scrii despre Spania ? strigă Philip. Ar fi mult mai interesant, mai ales că-î cunoşti atât de bine viaţa.

— Dar Parisul este singurul loc din lume despre care merită să scrii. Parisul este viaţa însăşi.

Într-o zi îi aduse o parte din manuscris şi îi citi diferite pasaje traducându-i pe parcurs în franceza lui proastă şi fiind atât de emoţionat încît Philip abia putea să-l înţeleagă. Era ceva lamentabil. Nedumerit, Philip se uită la tabloul pe care-l făcea ; mintea ascunsă îndărătul frunţii aceleia late era lipsită de orice valoare ; iar ochii aceia scinteietori şi pătimişi nu vedeau nimic din viaţă decît ceea ce era evident pentru toată lumea. Philip nu era mulţumit de portretul lui şi la sfîrşitul unei şedinţe de pozat mai întotdeauna răzuia tot ce făcuse. Bine, bine, era foarte frumos să năzuieşti către redarea intenţiei din sufletul omului, dar cine putea să-ţi spună ce înseamnă asta, din moment ce oamenii păreau un ghem de contradicţii ? Îi plăcea Miguel şi suferea cumplit dîndu-şi seama că lupta grandioasă a acestuia e lipsită de sens : pentru a deveni un bun scriitor, avea tot ce-i trebuia în afară de talent. Philip se uită la propria lui lucrare. De unde poţi să ştii dacă are vreo valoare sau îţi pierzi pur şi simplu timpul de pomană ? Era limpede că voinţa de a realiza ceva nu te putea ajuta, iar încrederea în tine însuţi nu însemna nimic. Philip se gîndi la Fanny Price. Fata credea cu patimă în talentul ei ; avea o voinţă extraordinar de puternică.

— Dacă aş socoti că n-o să fie niciodată nimic de capul meu, aş prefera să renunţ la pictură, zise Philip. Nu văd ce rost are să fii un pictor de mîna a doua.

Într-o dimineată, tocmai cînd ieşea, îl strigă portăreasa ca să-i spună că are o scrisoare. Lui nu-i scria nimeni decît mătuşa Louisa şi din cînd în cînd Hayward. De data asta era un scris pe care nu-l cunoştea. Iată conţinutul scrisorii :

„Te rog vino de îndată ce primeşti acest bilet. N-am mai putut suporta. Te rog vino chiar tu. Îmi face rău gîndul că m-ar putea atinge altcineva. Vreau să-ţi rămînă totul ție.

F. Price

De trei zile n-am mai mâncat nimic.“

Lui Philip îi veni rău de frică. Alergă la casa unde locuia fata. Fu uluit să afle că e la Paris. N-o mai văzuse de luni de zile şi-şi închipuia că s-a întors de mult în Anglia. Cînd sosi îl întrebă pe portar dacă domnişoara Price e acasă.

— Da, n-am mai văzut-o ieşind de două zile.

Philip urcă scările şi bătu la uşa ei. Nu răspunse nimeni. O strigă. Uşa era încuiată şi aplecîndu-se văzu cheia în broască.

— O, Doamne, sper să nu fi făcut vreo grozăvie, strigă el.

Alergă jos şi-i spuse portarului că, fără îndoială, domnişoara Price e în cameră. Îi povesti că a primit o scrisoare de la ea şi că se teme de un accident îngrozitor. Zise că ar fi bine să spargă uşa. Portarul, care se arătase morocănos şi îl ascultase fără prea mult interes, intră şi el în panică ; zise că nu-şi poate lua răspunderea să spargă uşa ; trebuiau să-l caute pe *commissaire de police*. Se duseră împreună la biroul acestuia şi aduseră şi un lăcătuş cu ei. Philip află că domnişoara Price nu mai plătise chiria de trei luni ; de Anul Nou nu-i dăduse portarului cadoul pe care obiceiul pămîntului îl făcea să-l considere dreptul

lui. Cei patru bărbați urcară scările și bătură din nou la ușă. Nu primiră nici un răspuns. Lăcătușul se apucă de treabă și în cele din urmă pătrunseră în cameră. Philip scoase un strigăt și, fără să vrea, își acoperi ochii cu mâinile. Nenorocita era spânzurată cu o funie pe care o atîrnase de un cîrlig fixat în tavan de cine știe ce locatar dinaintea ei, pentru a susține draperiile de la pat. Ea își mutase într-o parte pătuțul și se urcase în picioare pe un scaun căruia îi dăduse apoi cu piciorul. Scaunul era răsturnat pe podea. Retezară funia și constatară că trupul i se răcise de tot.

Capitolul XLIX

Povestea pe care Philip izbuti s-o închege din diferite crimpeie era îngrozitoare. Una dintre plîngerile colegelor ei era că Fanny Price nu vroia niciodată să participe la veselie meselor pe care le luau la restaurant; motivul era evident: trăia într-o sărăcie lucie. Își aminti de prînzul pe care-l luaseră împreună, îndată după sosirea lui la Paris și de hămeseala ei înfiorătoare, care pe el îl dezgustase. Acum își dădea seama că mînca astfel pentru că era moartă de foame. Portarul îi spuse lui Philip din ce se alcătuia hrana ei. În fiecare zi îi lăsa lăptăreasa un litru de lapte și ea își cumpăra cîte o pîine; mînca jumătate din pîine și bea jumătate din sticla de lapte la prînz, cînd se întorcea de la școală, iar restul îl consuma seara. Zi după zi mînca același lucru, și nimic altceva. Philip se gîndi cu o strîn-

gere de inimă la chinurile pe care trebuie să le fi îndurat fata. Nu dăduse a înțelege nimănui că e mai săracă decât ceilalți, dar era limpede că banii ei erau pe sfârșite și în cele din urmă nu-și mai putuse permite să vină la atelier. Cămaruța ei era aproape goală și alte haine n-avea decât rochia cafenie jerpelită pe care o purtase întotdeauna. Philip căută printre lucrurile ei adresa vreunei rude sau a vreunui prieten cu care ar fi putut să comunice. Găsi o hîrtie pe care era scris de douăzeci de ori numele lui. Această revelație îi produse un șoc deosebit. Bănuî că într-adevăr îl iubise ; se gîndi la trupul acela stăfidit, îmbrăcat în rochia cafenie și spînzurat de cîrligul din tavan ; îl cuprinseseră fiorii. Dar dacă ținea la el, de ce nu-l lăsase s-o ajute ? El ar fi fost bucuros să facă tot ce-i stătea în putință. Căzu pradă unor remușcări cumplite pentru că refuzase să vadă că ea îl privește cu sentimente deosebite și acum sunau teribil de patetic cuvintele acelea din scrisoarea ei : „...îmi face rău gîndul că m-ar putea atinge altcineva“. Fata murise de inaniție.

Philip găsi în cele din urmă o scrisoare care se încheia cu cuvintele : „*Fratele tău iubitor, Albert*“. Fusesse scrisă cu vreo două-trei săptămîni mai înainte, de undeva de la Surbiton¹, și din conținutul ei reieșea că îi refuză un împrumut de cinci lire. Autorul scrisorii spunea că trebuie să se gîndească și el la soția și copiii lui și nu-și găsea nici o justificare pentru a-i împrumuta banii și sfatul lui era ca Fanny să se întoarcă la Londra ca să încerce să-și găsească o slujbă.

¹ Localitate din Anglia.

Philip îi telegrafie lui Albert Price și primi peste puțin timp următorul răspuns :

„Profund îndurerat. Foarte dificil să părăsesc treburile. Prezența indispensabilă ?

Price.“

Philip telegrafie din nou răspunzînd afirmativ și succint și a doua zi dimineată se înfățișă la el la atelier un necunoscut.

— Numele meu e Price, zise el cînd îi deschise Philip ușa.

Era un tip oarecare, cu o mustață țepoasă, îmbrăcat în negru și cu o panglică neagră la pălărie ; avea ceva din înfățișarea stîngace a lui Fanny ; vorbea cu accentul mahalalelor londoneze. Philip îl pofti înăuntru. Price trăgea cu ochiul cînd în dreapta, cînd în stînga prin atelier, în timp ce Philip îi dădea amănunte despre accident și-i povestea ce a făcut.

— Nu-i nevoie s-o văd, nu-i așa ? întrebă Albert Price. Stau cam prost cu nervii și cele mai mici lucruri mă întorc pe dos.

Își dădu drumul la gură. Avea o prăvălie de cauciucărie și trebuia să-și întrețină nevasta și trei copii. Fanny fusese guvernantă și în ruptul capului nu putea înțelege de ce nu s-a ținut de treaba aia în loc să vină la Paris.

— Io și cu consoarta i-am zis că Parisul nu-i bun pentru o fată. Și p-ormă, din artă nu iese bani — n-a ieșit niciodată.

Era limpede că nu fusese în termeni buni cu soră-sa și privea cu ochi răi sinuciderea ei, ca o ultimă lovitură pe care i-o dăduse. Nu-i plăcea ideea că ar fi fost împinsă la sinucidere de sărăcie ; asta părea să arunce o lumină proastă

asupra familiei. Îi trecu prin minte posibilitatea vreunui motiv mai onorabil pentru gestul ei.

— Nu cumva o fi băgat-o vreun bărbat într-un bucluc, hă ? Înțelegi ce vreau să zic, Parisul, una, alta. O fi făcut-o ca să nu pată vreo rușine.

Philip simți că roșește și se ocări singur pentru slăbiciunea lui. Ochii mici și pătrunzători ai lui Price păreau să-l bănuiască de vreo legătură amoroasă.

— Sînt convins că sora dumitale a fost întotdeauna foarte virtuoasă, răspunse el acru. S-a omorît pentru că murea de foame.

— Mde, asta ar fi cam albastru pentru familia ei, dom'le Carey. Era de ajuns să-mi fi scris, că doar nu era io să-mi las sora să ducă lipsă de cevașilea.

Philip descoperise adresa fratelui tocmai citind scrisoarea prin care acesta îi refuza un împrumut ; dar dădu din umeri, pentru că, la urma urmei, acuzațiile n-aveau nici un rost. Îi era antipatic omulețul și vroia să termine cu el cît mai curînd cu putință. Și Albert Price dorea să facă repede tot ce trebuia ca să se poată întoarce la Londra. Se duseră în cămăruța în care locuise biata Fanny. Albert Price se uită la tablouri și la mobilă.

— Io nu zic că m-aș pricepe cine știe ce la artă, zise el. Bănuiesc că se pot scoate ceva bani pe cheștiile astea, nu ?

— Nu, răspunse Philip.

— Mobila nu face nici zece șilingi.

Albert Price habar n-avea de franceză, așa că Philip trebui să facă totul. I se păru un proces interminabil pînă izbuti să vadă trupul bieteii fete așezat la locul de veci ; actele trebuiau obținute de la o autoritate și apoi semnate de

alta ; trebui să se lupte cu tot felul de funcționari. Philip fu ocupat trei zile încheiate de dimineața pînă seara. În cele din urmă el și Albert Price meraseră în urma dricului pînă la cimitirul Montparnasse.

— Vreau să facem lucrurile ca lumea, zise Albert Price, dar n-are rost să irosim banii de pomană.

Scurta ceremonie fu o experiență cumplită, în frigul acelei dimineți cenușii. Vreo cinci-șase oameni care lucraseră alături de Fanny Price la atelier veniră la înmormîntare : doamna Otter, pentru că era *massière* și deci socotea că e de datoria ei s-o facă, Ruth Chalice, fiindcă avea inimă bună, Lawson, Clutton și Flanagan. Tuturor le fusese antipatică în timpul vieții. Privind la cimitirul încărcat de monumente, unele sărăcăcioase și simple, iar altele vulgare, pretențioase și urîte. Philip fu cuprins de fiori. Era groaznic. Cînd plecară, Albert Price îl pofti pe Philip să ia masa cu el. Philip ajunsese să-l urască și era și obosit : nu dormise bine pentru că o visa mereu pe Fanny Price în rochia ei cafenie, soioasă, atîrnînd de cîrligul din tavan ; dar nu izbuti să găsească un pretext ca să scape.

— Ia să mă duci dumneata undeva unde putem mînca pe cinste. Toate chestiile astea îmi face al dracului de rău la nervi.

— Cel mai bun local de pe aici e Lavenue, răspunse Philip.

Albert Price se răsturnă într-un scaun tapisat cu catifea, oftînd ușurat. Comandă o masă copioasă și o sticlă de vin.

— O, ce bine-mi pare că s-a terminat, zise el.

Din cîteva întrebări meșteșugite pe care i le puse lui Philip, acesta își dădu seama că Price

abia aşteaptă să afle cum e viaţa pictorilor la Paris. Şi-o închipuia mizerabilă dar vroia să afle amănunte despre orgiile pe care i le sugera fantazia. Clipind şiret din ochi şi chicotind pe ascuns, dădea să se înţeleagă că ştie foarte bine despre multe lucruri pe care Philip nu i le mărturisea. Doar era şi el trecut prin ciur şi prin dirmon, şi nu-l puteai duce aşa, cu una, cu două. Îl întrebă pe Philip dacă a fost la vreun local dintr-acelea din Montmartre, despre care vorbeşte toată lumea la Londra, din Temple Bar şi pînă la Royal Exchange¹. Ar fi vrut să poată spune şi el că a fost la „Moulin Rouge“. Masa era foarte bună, iar vinul excelent. Albert Price se dezlănţuia din ce în ce, pe măsură ce procesele digestive îşi urmau satisfăcător cursul.

— Ia să bem şi noi coalea un păhărel de coniac, zise el cînd le aduse chelnerul cafeaua. Acuma nu mă mai uit la bani.

Îşi frecă miinile.

— Ştii una ? Parcă tare mă bate gîndul să rămîn aici peste noapte şi să mă întorc la Londra abia mîine. Ce-ar fi să petrecem seara împreună ?

— Dacă vrei să spui că ai dori să te duc diseară prin Montmartre, să ştii că te trimit la dracu', îi răspunse Philip.

— Da, mă tem şi eu că n-ar fi lucrul cel mai potrivit.

Răspunsul fu rostit pe un ton atît de serios, încît Philip se simţi încîntat.

— Şi pe urmă nici nu ţi-ar face bine la nervii dumitale, zise el grav.

¹ De la Tribunal pînă la Bursă.

Albert Price trase concluzia că ar fi cazul să se întoarcă la Londra cu trenul de ora patru și își luă imediat rămas bun de la Philip.

— Ei, la revedere, șefule, zise el. Uite ce e, zilele astea, cîndva am să încerc să vin iar la Paris și am să te caut. Și atunci să știi că o să mergem de-adevăratelea în vîijială.

În după-amiaza aceea Philip se simțea prea agitat ca să lucreze, așa că se urcă într-un autobuz și se duse de partea cealaltă a Senei ca să vadă dacă sînt ceva tablouri noi expuse la Durand-Ruel. După aceea, se plimbă puțin pe bulevard. Era frig și bătea vîntul. Oamenii mergeau grăbiți, înfășurîndu-se strîns în mantale, zgribuliți de frig. Fetele lor erau pișcate de ger și preocupate. În cimitirul Montparnasse pămîntul trebuie să fi fost rece ca gheața printre toate pietrele acelea albe de mormînt. Philip se simți singur pe lume și în mod ciudat i se făcu dor de casă. Avea nevoie de tovărășia cuiva. La ora aceea Cronshaw lucra probabil, iar Clutton nu era niciodată bucuros de oaspeți. Lawson îi făcea alt portret lui Ruth Chalice și nu i-ar fi plăcut să-l deranjeze nimeni. Se hotărî să treacă pe la Flanagan. Îl găsi în fața șevaletului, dar încîntat să lase baltă lucrul și să stea la taifas. Atelierul era confortabil, pentru că americanul avea mai mulți bani decît majoritatea colegilor. Era cald la el; Flanagan se apucă să prepare ceaiul. Philip se uită la cele două portrete pe care vroia să le trimită la Salon.

— E o mare obrăznicie din partea mea să trimit ceva, zise Flanagan, dar puțin îmi pasă, eu tot le trimit. Ți se par foarte proaste?

— Nu chiar așa de proaste cum m-aș fi așteptat, zise Philip.

De fapt, ele dovedeau o iscusință uluitoare. Dificultățile fuseseră rezolvate cu îndemînare și se vădea o oarecare îndrăzneală impetuoasă în felul în care era așternută culoarea, surprinzătoare și chiar agreabilă. Fără să aibă prea multe cunoștințe sau o tehnică deosebită, Flanagan picta cu gesturile degajate ale unui om care a practicat toată viața arta.

— Dacă oamenilor li s-ar interzice să privească mai mult de treizeci de secunde la un tablou, ai fi un maestru, Flanagan, zîmbi Philip.

Acești tineri nu aveau obiceiul să se răsfețe reciproc cu complimente prea măgulitoare.

— În America n-avem timp să zăbovim mai mult de treizeci de secunde în fața nici unui tablou, rise celălalt.

Deși era omul cel mai zăpăcit de pe lume, Flanagan avea o gingășie sufletească deopotrivă de neașteptată și de încîntătoare. Ori de cîte ori era cineva bolnav, el se instala în casa lui ca infirmieră. Veselia lui era mai bună decît orice doctorie. Ca și majoritatea conaționalilor lui, nu împărtășea teama englezilor de sentimentalism, teamă care ține atît de strîns în frîu orice emoție ; și, negăsind nimic absurd în exteriorizarea sentimentelor, era gata oricînd să ofere înțelegerea și simpatia sa plină de exuberanță care se dovedea adeseori o adevărată binefacere pentru prietenii săi aflați la ananghie. Îl vedea pe Philip deprimat de toate prin cîte trecuse și de aceea, cu o bunătate absolut sinceră, se apucă cu tot dinadinsul să-l înveselească în maniera lui zgomotoasă. Exageră americanismele despre care știa că stîrnesc întotdeauna risul englezilor și dădu drumul la un șuvoi neîntrerupt de conversație optimistă, glumeată și trăsnită. La timpul

potrivit ieșiră să cîneze și după aceea se duseră la „Gaîté Montparnasse“, localul de distracție pe care-l prefera Flanagan. Către sfîrșitul acelei serii era în dispoziția lui cea mai bună. Băuse mult, dar oricît de beat ar fi fost, asta se datora în mai mare măsură vivacității lui decît alcoolului. Propuse să meargă împreună la „Bal Bullier“ și Philip, fiind prea obosit ca să se culce, acceptă cu dragă inimă. Se așezară la o masă în partea laterală a estradei puțin înălțată față de ringul de dans, așa că puteau privi perechile de dansatori. Băură bere neagră. Deodată Flanagan își recunoscu un prieten și scoțînd un strigăt dement sări peste parapetul care îi despărțea de ringul de dans. Philip rămase să observe lumea. „Bullier“ nu era un local elegant. Fiind joi seara era ticsit. Erau mulți studenți de la diferite facultăți, dar majoritatea clienților o alcătuiau vînzătorii de prăvălie și funcționarii; purtau hainele lor de fiecare zi, costume de gata din stofe cadrilate sau pepit, ori fracuri ridicole și pălării pe care, firește, le aduseseră cu ei înăuntru și în timp ce dansau n-aveau unde să și le pună decît pe cap. Unele dintre femei păreau să fie servitoare, iar altele dame vopsite violent, dar cele mai multe erau vînzătoare de prăvălie. Îmbrăcămintea lor sărăcăcioasă se străduia totuși să imite moda de pe malul celălalt al Senei. Damele se împopoțonaseră în așa fel, încît să semene cu artista de music-hol sau cu dansatoarea care se bucura de celebritate în momentul acela; aveau pleoapele încărcate de rimel și obrajii sulemeniți într-un stacojiu deșănțat. Lămpile mari albe din local, care atîrnau pînă jos de tot, accentuau umbrele de pe fețele lor; toate liniile păreau îngroșate în lumina aceea, iar culorile erau deosebit de violente. Era o scenă

sordidă. Philip se aplecă peste balustradă privind în jos și încetă să mai audă muzica. Se dansa nebunește. Perechile se învîrteau ca într-o bulboană de jur împrejurul sălii, încet, vorbind foarte puțin, toată atenția lor concentrându-se asupra dansului. Era o căldură înăbușitoare și pe fețele tuturor străluceau broboane de sudoare. Lui Philip i se păru că toți au renunțat la masca sub care oamenii își ascund chipul plătind tributul cerut de convenții și acum îi vedea așa cum sînt cu adevărat. În momentul acela de delăsare în voia plăcerilor, păreau ciudat de animalici; unii semănau cu niște vulpi, alții cu lupii; iar fețele altora erau prelungi și stupide, ca niște capete de oaie. Aveau pielea pămîntie pentru că duceau o viață nesănătoasă și erau prost hrăniți. Trăsăturile lor erau teșite de interesele meschine și ochii lor mici le trădau viclenia și caracterul nestatornic. Ținuta lor nu avea nici pic de noblețe și îți făcea impresia că pentru toți viața nu e decît o succesiune nesfîrșită de preocupări mărunte și de gînduri josnice. Mirosul urît al aglomerației făcea aerul apăsător. Dar oamenii dansau cu furie, de parcă le-ar fi dat pîteni cine știe ce putere stranie dinăuntru lor, și lui Philip i se păru că-i mîină mereu înaintea o dorință turbată de a se distra. Căutau cu disperare să evadeze dintr-o lume de groază. Goana după plăceri, despre care Cronshaw spusese că este unicul mobil al acțiunilor omenești, îi mîna din urmă cu biciul și tocmai intensitatea dorinței părea s-o golească de orice bucurie. Îi grăbea din urmă un vînt puternic căruia nu i se puteau împotrivi. Nu știau nici de ce, nici încotro îi împinge. Păreau cu toții în puterea soartei și dansau de parcă sub picioarele lor s-ar

fi căscat bezna fără de sfârșit. Tăcerea lor era vag alarmantă. S-ar fi zis că viața îi înspăimînta și le răpește puterea de a vorbi, așa că tipătul din inimă le pierdea în gitlej. Ochii lor erau obosiți la culme și înnebuniți de spaimă; și în ciuda poftelor animalice care-i desfigura, și a josniciei chipurilor lor, și a cruzimii, în ciuda timpeniei care părea lucrul cel mai rău din toate, chinul din ochii accia făcea întreaga mulțime de sub privirile lui să pară îngrozitoare și patetică. Philip îi ura și totuși i se strîngea dureros inima din cauza compătimirii nemărginite care-l copleșea.

Philip luă pardesiul de la garderobă și ieși în fața pătrunzător al nopții.

Capitolul I

Philip nu izbutea să-și scoată din minte nenorocirea întimplată. Ceea ce-l tulbura cel mai tare era inutilitatea eforturilor făcute de Fanny. Nimeni n-ar fi putut să lucreze mai harnic decât ea și nici mai sincer; credea din toată inima în propriile ei puteri; dar era limpede că încrederea în sine înseamnă prea puțin; o aveau toți prietenii lui, inclusiv Miguel Ajuria. Iar Philip fu șocat de contrastul dintre strădaniile eroice ale spaniolului și valoarea neînsemnată a încercării lui. Viața nefericită pe care o dusesese Philip la școală stîrnise în el capacitatea de autoanaliză; și acest viciu, la fel de insinuant ca și morfinomania, pusese stăpînire pe el, așa că acum își

sordidă. Philip se aplecă peste balustradă privind în jos și încetă să mai audă muzica. Se dansa nebunește. Perechile se învîrteau ca într-o bulboană de jur împrejurul sălii, încet, vorbind foarte puțin, toată atenția lor concentrându-se asupra dansului. Era o căldură înăbușitoare și pe fețele tuturor străluceau broboane de sudoare. Lui Philip i se păru că toți au renunțat la masca sub care oamenii își ascund chipul plătind tributul cerut de convenții și acum îi vedea așa cum sînt cu adevărat. În momentul acela de delăsare în voia plăcerilor, păreau ciudat de animalici; unii semănau cu niște vulpi, alții cu lupii; iar fețele altora erau prelungi și stupide, ca niște capete de oaie. Aveau pielea pămîntie pentru că duceau o viață nesănătoasă și erau prost hrăniți. Trăsăturile lor erau teșite de interesele meschine și ochii lor mici le trădau viclenia și caracterul nestatornic. Ținuta lor nu avea nici pic de noblețe și îți făcea impresia că pentru toți viața nu e decît o succesiune nesfîrșită de preocupări mărunte și de gînduri josnice. Mirosul urît al aglomerației făcea aerul apăsător. Dar oamenii dansau cu furie, de parcă le-ar fi dat pîteni cine știe ce putere stranie dinăuntru lor, și lui Philip i se păru că-i mîna mereu înainte o dorință turbată de a se distra. Căutau cu disperare să evadeze dintr-o lume de groază. Goana după plăceri, despre care Cronshaw spusese că este unicul mobil al acțiunilor omenești, îi mîna din urmă cu biciul și tocmai intensitatea dorinței părea s-o golească de orice bucurie. Îi grăbea din urmă un vînt puternic căruia nu i se puteau împotrivi. Nu știau nici de ce, nici încotro îi împinge. Păreau cu toții în puterea soartei și dansau de parcă sub picioarele lor s-ar

fi căscat bezna fără de sfârșit. Tăcerea lor era vag alarmantă. S-ar fi zis că viața îi înspăimînta și le răpește puterea de a vorbi, așa că tipătul din inimă le pierdea în gitlej. Ochii lor erau obosiți la culme și înnebuniți de spaimă; și în ciuda poftelor animalice care-i desfigura, și a josniciei chipurilor lor, și a cruzimii, în ciuda timpeniei care părea lucrul cel mai rău din toate, chinul din ochii accia făcea întreaga mulțime de sub privirile lui să pară îngrozitoare și patetică. Philip îi ura și totuși i se strîngea dureros inima din cauza compătimirii nemărginite care-l copleșea.

Philip luă pardesiul de la garderobă și ieși în fața pătrunzător al nopții.

Capitolul L

Philip nu izbutea să-și scoată din minte nenorocirea întimplată. Ceea ce-l tulbura cel mai tare era inutilitatea eforturilor făcute de Fanny. Nimeni n-ar fi putut să lucreze mai harnic decât ea și nici mai sincer; credea din toată inima în propriile ei puteri; dar era limpede că încrederea în sine înseamnă prea puțin; o aveau toți prietenii lui, inclusiv Miguel Ajuria. Iar Philip fu șocat de contrastul dintre strădaniile eroice ale spaniolului și valoarea neînsemnată a încercării lui. Viața nefericită pe care o dusesese Philip la școală stîrnise în el capacitatea de autoanaliză; și acest viciu, la fel de insinuant ca și morfinomania, pusese stăpînire pe el, așa că acum își

lui. Lawson, avînd o minte mai ascuțită, o observă și-l privi curios pe Philip. Și tabloul lui era bun, știa asta de vreo două zile, și îl impresionă destul de neplăcut atitudinea lui Philip. Însă și mai mult îl surprinse întrebarea pe care i-o puse brusc Philip îndată după plecarea americanului.

— Dacă ai fi în locul meu, ai lăsa totul baltă ?

— Ce vrei să spui, în fond ?

— Mă întreb dacă are vreo noimă să fii pictor de mîna a doua. Vezi, în alte domenii, pentru un doctor sau un om de afaceri, n-are așa de mare importanță dacă ești mediocru. Îți cîștigi existența și o duci așa mai departe. Dar ce rost are să produci tablouri de mîna a doua ?

Lawson ținea la Philip și, de îndată ce simți că băiatul e grav afectat de faptul că i se refuzase tabloul, se apucă să-l consoleze. Era de notorietate publică faptul că Salonul refuzase tablouri care deveniseră ulterior celebre ; Philip trimitea ceva pentru prima dată și trebuia să se aștepte la un refuz ; succesul lui Flanagan era explicabil, tabloul lui era arătos și superficial ; era exact genul de lucrare căreia putea să-i găsească merit un juriu bleg. Philip își pierdu răbdarea ; era umilitor ca Lawson să-l creadă capabil de a se lăsa cu adevărat tulburat de un necaz atît de mărunț și să nu-și dea seama că tristețea lui se datorește unei profunde neîncrederi în capacitatea lui.

În ultima vreme Clutton se cam retrăsese din grupul care luă masa la „Gravier” și stătuse mai mult singur. Flanagan spunea că e îndrăgostit, dar expresia austeră a lui Clutton nu părea să trădeze o mare pasiune ; lui Philip i se păru mai probabil că băiatul s-a separat de prieteni

ca să-și poată limpezi ideile noi care-i umblau prin cap. Dar în seara aceea, curînd după ce ceilalți plecară la un spectacol și Philip rămase singur, își făcu apariția Clutton și comandă ceva de mîncare. Începură să flecărească și găsindu-l pe Clutton mai limbut și mai puțin sardonice decît de obicei, Philip se hotărî să profite de buna lui dispoziție.

— Ascultă-mă, aș vrea să te rog să vii să te uiți la tabloul meu, zise el. Țin tare mult să-ți aflu părerea despre el.

— Nu, asta n-am s-o fac.

— De ce nu ? întrebă Philip roșind.

Era o rugăminte pe care și-o făceau cu toții între ei și nici unuia nu-i trecuse vreodată prin cap să refuze. Clutton dădu din umeri.

— Oamenii te roagă să le faci critica dar ceea ce doresc, de fapt, e doar o laudă. Și pe urmă, ce rost are critica ? Ce contează dacă tabloul tău e bun sau rău ?

— Pentru mine contează.

— Nu. Singurul motiv pentru care pictează cineva este că nu se poate opri s-o facă. E și asta o funcțiune fiziologică, ca și oricare altă funcțiune a corpului, numai că sînt puțini cei care o posedă. Pictezi pentru tine însuți ; altfel te-ai sinucide. Gîndește-te și tu puțin : pierzi Dumnezeu știe cît timp încercînd să așterni ceva pe pînză, un lucru în care torni sudoarea sufletului tău și care e rezultatul ? Ai zece șanse contra una că va fi respins de Salon ; și chiar dacă e acceptat, oamenii îl privesc timp de zece secunde, în trecere ; dacă ai noroc îl cumpără vreun dobitoc ignorant, îl agață pe pereți, și se uită la el tot atît de puțin cum se uită și la masa din sufragerie. Critica n-are nimic de-a face cu

artistul. Ea judecă obiectiv, dar obiectivitatea n-are nici o legătură cu artistul.

Clutton își acoperi ochii cu palma ca să-și poată concentra mintea asupra lucrurilor pe care vroia să le spună.

— Ceea ce vede artistul îi produce o senzație specială, iar el se simte îmboldit s-o exprime și fără să știe de ce, își poate exprima sentimentul numai prin linii și culori. Cazul lui e similar cu al muzicianului; citește câteva rinduri și i se înfățișează imediat o anumită combinație de note; nu știe de ce cutare sau cutare cuvinte stîrnesc în el cutare sau cutare note; și totuși, așa se întîmplă. Și am să-ți mai indic și un alt motiv pentru care critica e lipsită de sens: un pictor mare silește lumea să vadă natura așa cum o vede el; dar în generația următoare un alt pictor vede lumea în alt fel, și atunci publicul îl judecă nu pornind de la el, ci pornind de la predecesorul lui. Așa, de pildă, școala de la Barbizon¹ i-a învățat pe părinții noștri să privească pomii într-un anumit fel, iar cînd a venit Monet și a pictat altfel, oamenii au zis: dar copacii nu sînt așa. Lor nu le-a trecut prin minte niciodată că de fapt copacii sînt exact așa cum vrea să-i vadă un pictor. Noi pictăm dinăuntru în afară și dacă ne impunem lumii viziunea noastră, lumea zice că sîntem pictori mari; dacă nu, ne ignorează; dar noi rămînem aceiași. Noi nu dăm nici o importanță mărimii sau micimii. Ce se întîmplă ulterior cu munca noastră, nu contează; noi am stors tot ce am putut din munca noastră în timp ce o executam.

¹ Sat din apropierea Parisului, lîngă pădurea Fontainebleau, unde au lucrat pictori celebri (printre care și Nicolae Grigorescu).

Urmă o pauză în care Clutton devoră cu o poftă nestăpinită bucatele așezate în fața lui. Fumînd un trabuc ieftin, Philip îl scrută cu atenție. Capul lui colțuros care părea cioplit dintr-o piatră refractară, la daltă sculptorului, coama aspră de păr negru, nasul mare și fălcile masive, păreau să indice un om plin de forță; și totuși Philip se întreba dacă nu cumva masca aceea ascunde o ciudată slăbiciune. Refuzul lui Clutton de a le arăta lucrările lui putea să reprezinte o simplă vanitate; era incapabil să suporte gîndul criticilor făcute de cineva, și nu vroia să se expună ghinionului unui refuz la Salon; ținea să fie primit ca un maestru și nu dorea să riște comparațiile cu alte lucrări care îi puteau impune o depreciere a părerii bune despre el însuși. În cele optsprezece luni de cînd îl cunoștea pe Clutton, Philip îl văzuse cum se înăsprește și se amărăște; deși nu vroia să iasă pe cîmpul de bătaie și să se ia la întrecere cu colegii lui, îl indigna succesul facil al celor care procedau astfel. Lawson îl enerva, așa că nu mai era la fel de bun prieten cu el ca pe vremea cînd îl cunoscuse Philip.

— Lawson n-are probleme, zise el disprețuitor. O să se întoarcă în Anglia, o să devină portretist al protipendadei, o să cîștige zece mii de lire pe an și or să-l facă membru al Academiei regale înainte de a împlini patruzeci de ani. Portrete prozaice pentru înalta aristocrație și pentru cea mărunță!

Și Philip privi în viitor și parcă-l văzu pe Clutton peste douăzeci de ani, înăcrit, singur, sălbatic și necunoscut; avea să rămînă la Paris pentru că-i pătrunsese în sînge viața de acolo, avea să conducă un mic *cénacle*, cu limba ascu-

tită, războindu-se cu el însuși și cu lumea înconjurătoare, producînd foarte puțin din pricina patimii lui crescînde pentru o perfecțiune pe care n-o putea atinge ; și, eventual, căzînd în cele din urmă în patima beției. În ultima vreme Philip fusese captivat de ideea că intrucit o viață are omul, e important să n-o ratezi, dar el nu măsura succesul prin banii cîștigați sau prin faima căpătată ; nici nu știa prea exact ce vrea să înțeleagă prin succes, poate eventual o experiență variată și valorificarea la maximum a capacității. În orice caz era limpede că viața pentru care părea merit Clutton era de fapt ratarea. Singura ei justificare ar fi fost să picteze capodopere nepieritoare. Își aminti de metafora trăsniță folosită de Cronshaw în legătură cu covorul persan ; se gîndise adesea la ea ; dar Cronshaw, cu umorul lui de faun, refuzase să explice ce a vrut să spună : repetase doar că metafora n-are nici un sens dacă nu i-l descoperi singur. Tocmai dorința de a-și face viața reușită stătea la baza ezitărilor lui Philip în privința continuării carierei lui artistice. Dar Clutton reluu firul conversației.

— Ți-aduci aminte că ți-am vorbit despre tipul ăla pe care l-am cunoscut în Bretagne ? L-am văzut pe aici deunăzi. A plecat zilele trecute în Tahiti. Era pierdut pentru lumea noastră. Fusese *brasseur d'affaires* — agent de schimb, mi se pare că i se zice în Anglia ; și avea nevastă și copii, și cîștiga bani buni. La toate astea a renunțat ca să se facă pictor. A plecat pur și simplu și s-a instalat în Bretagne și a început să picteze. N-avea bani și aproape că murea de foame.

— Și ce-a făcut cu nevasta și cu copiii ? întrebă Philip.

— A, i-a părăsit. I-a lăsat să moară de foame pe cont propriu.

— Mie mi se pare o faptă tare josnică.

— O, dragul meu, dacă vrei să fii *gentleman* trebuie să renunți la veleitățile de artist. Între una și alta nu e nici o legătură. Auzi despre oameni care pictează lucruri de duzină ca să-și poată întreține mama bătrână — mă rog, asta arată că sînt fii foarte buni, dar nu e o scuză pentru arta de proastă calitate. Sînt doar negustori. Un artist și-ar lăsa mama să se ducă la azil. Cunosce un scriitor de pe aici care mi-a spus că nevastă-sa a murit din facere. O iubea foarte mult și a înnebunit de tristețe, dar în timp ce o privea cum își dă duhul, a descoperit deodată că mintal își făcea însemnări despre felul cum arăta ea, despre ce spunea și despre propriile lui sentimente. Asta e o atitudine de *gentleman*, nu?

— Și e bun pictor prietenul tău? întrebă Philip.

— Nu, încă nu, pictează exact ca Pissaro¹. Nu s-a descoperit pe el însuși, dar are simțul culorilor și e stăpîn pe arta decorativă. Dar nu asta e problema. Problema o constituie sentimentul. Ei bine, pe asta îl are. S-a purtat ca un porc cu nevastă-sa și cu copiii, întotdeauna se poartă ca un porc; felul cum îi tratează pe oamenii care l-au ajutat — și uneori, cînd era muritor de foame, numai bunătatea prietenilor l-a salvat — e pur și simplu îngrozitor. Dar întîmplător e un mare artist.

¹ Camille Pissarro (1830—1903), pictor impresionist francez.

Philip medită multă vreme la omul care era gata să sacrifice totul — confortul, căminul, banii, dragostea, onoarea, datoria — pentru a putea aşterne pe pânză, în culori, emoţia pe care i-o producea lumea înconjurătoare. Era un lucru mare şi totuşi lui îi lipsea curajul să-l facă.

Gîndindu-se la Cronshaw îşi aminti că nu l-a mai văzut de vreo săptămînă şi, cînd plecă Clutton, porni agale spre cafeneaua în care era sigur că avea să-l găsească pe scriitor. În primele luni ale şederii lui la Paris, Philip luase drept literă de evanghelie tot ce spunea Cronshaw, numai că, avînd concepţii practice, îl enervau de la o vreme teoriile care nu-şi propuneau nici un scop concret. Teancul nu prea gros de poezii ale lui Cronshaw nu i se părea a fi un rezultat suficient de substanţial pentru o viaţă sordidă. Philip nu-şi putea smulge din piept instinctele micii burghezii din sinul căreia se trăgea; şi viaţa sărăcăcioasă, hamalicul pe care-l făcea Cronshaw ca să trăiască de azi pe mîine, monotonia existenţei împărţită între mansarda soioasă şi masa de cafea, făcea notă discordantă cu onorabilitatea lui. Cronshaw avea un spirit destul de pătrunzător ca să ştie că tinărul îl dezaprobă, şi-i atacă filistinismul cu o ironie uneori jucăuşe dar alteori foarte ascuţită.

— Eşti un negustor, îi spuse el lui Philip. Vrei să-ţi investeşti viaţa în bonuri de tezaur ca să-ţi aducă un venit sigur de trei la sută. Eu sînt un risipitor şi îmi bag mîinile pînă la coate în capital. O dată cu ultima zvîcnire a inimii am să-mi cheltuiesc cel din urmă gologan.

Metafora îl irită pe Philip, pentru că îi conferea din capul locului vorbitorului o aureolă roman-

tică, aruncînd o umbră asupra concepției despre care Philip simțea în mod instinctiv că-și poate găsi mai multe justificări decît izbutea el să-i aducă pe moment.

Dar în seara aceea Philip, aflîndu-se în mare cumpănă, vroia să vorbească despre el. Din ferire era deja tîrziu și numărul de farfurioare puse una peste alta pe masa lui Cronshaw — fiecare din ele reprezentînd un pînărel băut — sugera că scriitorul e gata să adopte o părere independentă despre lucruri în general.

— Mă întreb dacă ați fi dispus să-mi dați niște sfaturi, zise Philip deodată.

— Dar sper că n-o să ascuți de ele, nu ?

Philip dădu din umeri enervat.

— Mă tem că n-o să fac niciodată mare lucru ca pictor. Nu văd ce rost are să fii un artist de mina a doua. Mă gîndesc serios să renunț la pictură.

— De ce n-ai face-o ?

Philip șovăi o clipă.

— Am impresia că-mi place viața asta.

Pe fața placidă, rotundă a lui Cronshaw se văzu o schimbare. Colțurile gurii i se lăsară deodată în jos, deprimate, ochii i se afundară în orbite, fără expresie ; păru deodată ciudat de girbovit și de bătrîn.

— Asta ? strigă el privind de jur împrejurul cafenelei în care se aflau. Glasul lui chiar tremură puțin. Dacă poți să scapi de ea, fă-o cit mai e timp.

Philip îl privi lung, uimit, dar se simțea întotdeauna intimidat cînd vedea emoția cuiva, așa că plecă ochii în jos. Știa că asistă la tragedia ratării. Urmă un răstimp de tăcere. Lui Philip i se păru că Cronshaw își privește propria lui

existență ; și poate că se gîndea la tinerețea lui cu speranțele ei luminoase și cu dezamăgirile care-i istoveau strălucirea ; monotonia nenorocită a plăcerilor și viitorul sumbru. Philip își opri o clipă privirea asupra mormanului de farfurioare și simți că tot acolo sînt ațintiți și ochii lui Cronshaw.

Căpitolul LI

Trecură două luni. Meditînd asupra acestor chestiuni lui Philip i se păru că în adevărații pictori, scriitori, muzicieni, există o putere care-i împinge către o absorbire totală în opera lor, încît devine inevitabil pentru ei să-și subordoneze viața artei. Cedînd unei influențe de care nu-și dădeau seama niciodată, se lăsau păcăliți de instinctul care-i poseda, și viața le scăpa printre degete, netrăită. Dar el avea sentimentul că viața trebuie mai degrabă trăită decît zugrăvită și vroia să cunoască direct diferitele ei experiențe și să smulgă fiecărui moment emoțiile pe care i le putea oferi. În cele din urmă se hotărî să facă un anumit pas și să se supună rezultatului obținut. De îndată ce-și puse în minte acest lucru, se hotărî să purceadă fără întîrziere la îndeplinirea planului. Din fericire, a doua zi dimineată urma să-și facă vizita obișnuită Foinet, așa că el se decise să-l întrebe de la obraz dacă mai are vreun rost să continue să studieze artele. Nu uitase nici acum sfaturile brutale pe care maestrul i le dăduse lui Fanny Price. Fuseseră

foarte sănătoase. După atita vreme și Philip încă nu izbutise să și-o scoată complet din minte pe Fanny. Atelierul școlii i se părea straniu fără ea și din cînd în cînd, gestul vreuneia dintre studentele care lucrau acolo sau tonul folosit de una din ele îl făcea să tresară deodată, amintindu-i de ea : prezența ei era mai pregnantă acum de cînd murise decît fusese vreodată în timpul vieții ei ; adesea o visa noaptea și se trezea țipînd de spaimă. Era îngrozitor să se gîndească la toate suferințele pe care fără doar și poate trebuie să le fi îndurat fata.

Philip știa că în zilele în care venea la atelier, Foinet lua masa la un mic restaurant din strada Odessa. Se grăbi să mănînce cît mai repede ca să se poată duce să-l aștepte pe pictor afară cînd o ieși. Se plimbă în sus și-n jos pe strada aglomerată, și, în sfîrșit, îl văzu pe domnul Foinet venind către el cu capul plecat în piept ; Philip era cu sufletul la gură de emoție dar, făcînd un efort, își luă inima-n dinți și se apropie de el.

— *Pardon, monsieur*, aș vrea să vă vorbesc cîteva minute.

Foinet îi aruncă o privire repezită, îl recunoscuse, dar nu-i răspunse nici măcar cu un zîmbet.

— Vorbește, îi spuse el.

— Sînt aproape doi ani de cînd lucrez sub îndrumarea dumneavoastră. Vroiam să vă rog să-mi spuneți sincer dacă vi se pare că merită să continui.

Lui Philip îi tremura puțin vocea. Foinet merse mai departe fără să ridice ochii. Deși îl cercetă cu atenție, Philip nu izbuti să vadă pe fața lui nici cea mai mică urmă a vreunei expresii oarecare.

— Nu înțeleg ce vrei să spui.

— Sînt foarte sărac. Dacă n-am talent aş prefera să fac altceva.

— Şi nu ştii dacă ai talent ?

— Toţi prietenii mei sînt convinşi că au talent, dar eu îmi dau seama că unii dintre ei greşesc.

Gura sarcastică a lui Foinet schiţă o umbră de zîmbet.

— Locuieşti pe aici, pe aproape ? întrebă Foinet.

Philip îi spuse unde se află atelierul lui. Foinet se întoarse.

— Hai să mergem pînă acolo. Ai să-mi arăţi ce-ai lucrat.

— Acum ? strigă Philip.

— De ce nu ?

Philip nu mai avu ce să spună. Merse tăcut alături de profesor. I se făcu îngrozitor de rău. Nici prin cap nu-i trecuse că Foinet ar fi putut dori să vadă atunci pe loc lucrările lui ; ca să aibă timp să se pregătească, el avusese intenţia să-l roage pe profesor să stabilească o dată, cîndva, în viitor, la care ar fi avut bunăvoinţa să-l primească pe Philip împreună cu lucrările lui. Acum Philip tremura de nelinişte. În adîncul inimii lui nădăjduia că Foinet o să se uite la tabloul lui şi pe faţă o să-i apară acel zîmbet care înflorea atît de rar, după care o să-i strîngă mîna lui Philip şi o să-i spună : „*Pas mal*”¹. Continuă, băiete. Ai talent. Ai cu adevărat talent.“ La acest gînd inima lui Philip se umflă de mîndrie. Ce uşurare ar fi fost, ce bucurie ! Ar fi putut, în sfîrşit, să meargă mai departe cu curaj ; şi ce mai contau greutăţile, privaţiunile, dezamăgirile, dacă în sfîrşit ajungea unde trebuia. Muncise din greu şi ar fi fost o soartă prea crudă

¹ Nu-i rău de loc (fr.).

RELU
să vadă că toate strădaniile lui au fost zadarnice. Apoi tresări amintindu-și că auzise exact aceleași cuvinte din gura lui Fanny Price. Sosiră la casa lui și pe Philip îl cuprinsese frica. Dacă ar fi îndrăznit, l-ar fi rugat pe Foinet să plece. Nu mai vroia să știe adevărul. Intrară, și în momentul în care treceau, portarul îi înmână o scrisoare. Se uită o clipă la plic și recunoscuse scrisul unchiului. Foinet urcă scara în urma lui. Philip nu știa de loc ce ar fi putut să spună; Foinet era mut și tăcerea îl irita pe Philip. Profesorul se instalează pe un scaun fără să scoată un cuvânt. Philip așează dinaintea lui tabloul pe care salonul îl refuzase. Foinet încuviință din cap, dar tot nu scoase vreo vorbă; apoi Philip îi arată cele două portrete ale lui Ruth Chalice, vreo două-trei peisaje pe care le pictase la Moret și câteva schițe.

— Asta-i tot, zise el curînd, cu un rîs surescitat.

Domnul Foinet își răsuci o țigară și o aprinse.

— Și mijloacele dumitale materiale sînt foarte reduse? întrebă el în cele din urmă.

— Foarte reduse, răspunse Philip, simțînd deodată cum îi îngheață inima. În orice caz, nu de ajuns ca să am din ce trăi.

— Nimic nu e mai degradant decît îngrijorarea permanentă în privința zilei de mîine. Oamenii care disprețuiesc banii îmi fac pur și simplu scirbă. Ori sînt fățarnici, ori sînt zevzeci. Banii sînt ca un fel de al șaselea simț, fără de care nu poți să le folosești pe deplin pe celelalte cinci. Fără un venit corespunzător ți se închid jumătate din perspectivele vieții. Singurul lucru în privința căruia trebuie să ai grijă este să nu plătești mai mult decît un șiling pentru fiecare

șiling pe care-l câștigi. Vei auzi pe oameni spunînd că nu există pinten mai potrivit pentru a-l îmboldi pe artist decît sărăcia. Oamenii care o spun n-au simțit niciodată acest pinten intrîndu-le în propria lor carne. Ei habar n-au cît de meschin te face această situație. Te expune la umilințe nesfîrșite, îți retează aripile, îți roade sufletul ca un cancer. În fond, lucrul pe care-l ceri nu este bogăția, ci doar mijloacele suficiente pentru a-ți păstra demnitatea, pentru a lucra nestîngenit, pentru a fi generos, sincer și independent. Eu ă compătimesc din tot sufletul pe artistul — fie scriitor, fie pictor — care se bizuie numai și numai pe arta lui, pentru subzistență.

Încetișor, fără o vorbă, Philip puse deoparte diferitele lucrări pe care i le arătase.

— Dacă nu mă înșel, din vorbele dumneavoastră reiese că n-am prea multe șanse.

Domnul Foinet dădu ușor din umeri.

— Ai o oarecare dexteritate manuală. Muncind din greu și cu perseverență nu vād de ce n-ai ajunge un pictor corect și destul de capabil. Ai găsi sute de oameni care pictează mai rău decît dumneata, și sute de oameni care pictează la fel de bine ca dumneata. În ceea ce mi-ai arătat nu am văzut nici pic de talent. Am văzut silință și inteligență. N-ai să depășești niciodată stadiul mediocrității.

Philip făcu efortul necesar pentru a-i răspunde cu calm :

— Vă sînt recunoscător pentru osteneala pe care v-ați dat-o. Nici nu știu cum să vă mulțumesc.

Monsieur Foinet se ridică și dădu să plece, dar, răsghîndindu-se, se opri locului și puse mîna pe umărul lui Philip.

— Dar dacă mi-ai cere sfatul, ți-aș spune : Ia-ți inima-n dinți și încearcă-ți norocul cu altceva. Vorbele astea sună foarte aspru, dar dă-mi voie să-ți spun un lucru : Aș fi dat nu știu cât să fi primit sfatul ăsta de la cineva când aveam vîrstă dumatăle, iar eu să-l fi ascultat.

Philip ridică surprins ochii spre profesor. Acesta se strădui să zîmbească, dar o făcu numai cu buzele, pentru că ochii lui rămaseră gravi și triști.

— E foarte dureros să-ți descoperi mediocritatea abia cînd e prea tîrziu. Asta nu te face de loc să devii mai bun sau mai agreabil.

Rîse ușurel în timp ce rosti ultimele cuvinte și ieși repede din odaie.

Cu un gest mașinal Philip puse mîna pe scrisoarea unchiului său. Îl tulbura faptul că vedea scrisul acestuia, pentru că de obicei îi scria mătușa. În ultimele trei luni fusese bolnavă și el îi propusese să se ducă în Anglia ca s-o vadă ; dar ea, temîndu-se că asta l-ar împiedica de la lucru, îi spusese să n-o facă. Nu vroia nici în ruptul capului să-l lase să se deranjeze ; spunea că o să-l aștepte pînă în august cînd spera ca Philip să vină și să stea două-trei săptămîni la casa parohială. Dacă întimplător boala ei se agrava, avea să-l anunțe, întrucît nu vroia să moară fără să-l revadă. Din moment ce-i scria unchiul său, însemna că mătușa e prea bolnavă ca să mai poată ține tocul în mînă. Philip deschise scrisoarea și citi următoarele :

„Dragul meu Philip,

Te anunț cu regret că scumpa ta mătușă a încetat din viață astăzi în zori. A murit pe neașteptat, dar foarte liniștită. Înrautățirea stării ei a

fost atît de bruscă încît nu am avut timp să trimitem după tine. Era întru totul pregătită pentru acest sfîrșit și și-a găsit odihna fiind absolut sigură într-o înviere binecuvîntată, și pe deplin resemnată față de voința divină a preaiubitului nostru mîntuitor, Iisus Cristos. Mătușii tale i-ar fi făcut plăcere să fii de față la înmormîntare, așa că sînt convinși că vei veni de îndată ce vei putea. Firește, pe umerii mei apasă povara a o mulțime de treburi și sînt foarte tulburat. Sper că vei putea să faci totul pentru mine.

Unchiul tău iubitor, William Carey.“

Capitolul LII

Philip sosi la Blackstable a doua zi. De la moartea mamei lui nu mai pierduse pe nimeni care să-i fie atît de apropiat; moartea mătușii îi produse un șoc și totodată îl umplu de o teamă ciudată; pentru prima dată căpătă sentimentul că e și el muritor. Nu-și putea da seama cum o să fie viața unchiului său fără tovărășia permanentă a femeii care-l iubise și-l îngrijise timp de patruzeci de ani. Se aștepta să-l găsească zdrobit de o durere deznădăjduită. Îi era groază de revederea cu el; știa că n-o să fie în stare să-i spună nici un cuvînt care să slujească la ceva. În minte repeta fel de fel de discursuri potrivite.

Intră în casa parohială pe ușa laterală și se duse în sufragerie. Unchiul William citea ziarul.

— Văd că trenul tău a avut întârziere, zise el ridicînd ochii.

Philip era gata să se lase în voia emoțiilor, dar primirea aceasta rece și oficială îi luă piuitul. Unchiul său, abătut dar calm, îi înmînă ziarul.

— Aici în *The Blackstable Times* e un paragraf foarte drăguț despre ea, îi zise el.

Philip îl citi mașinal.

— Vrei să vii sus s-o vezi ?

Philip încuviință din cap și urcară împreună scările. Mătușa Louisa era întinsă în mijlocul patului mare, înconjurată de flori.

— N-ai vrea să rostești o scurtă rugăciune ? îi propuse preotul.

Drept care îngenunchie, iar Philip, simțind că e de datoria lui să facă la fel, îi urmă exemplul. Se uită la fața mică și schimonosită a mătușii. Era conștient de o singură emoție : Ce viață înroșită ! Peste un minut, domnul Carey tuși ușor și se ridică. Îi arătă cu degetul o coroană de flori așezată la picioarele patului.

— Aia a trimis-o proprietarul domeniului, zise el. Vorbea cu glas scăzut, ca și cum s-ar fi aflat în biserică, dar nu-ți venea greu să-ți dai seama că, fiind cleric de profesie, se simțea întru totul la largul lui. Cred că ceaiul e gata.

Se întoarseră în sufragerie. Storurile trase îi dădeau un aspect lugubru. Preotul se așază în capul mesei, pe locul unde stătuse întotdeauna nevastă-sa și turnă cu multă ceremonie ceaiul. Philip nu-și putu stăpîni gîndul că nici unul dintre ei n-ar fi trebuit să poată pune ceva în gură, dar cînd văzu că pofta de mîncare a unchiului său nu e cu nimic mai prejos decît fusese, începu să înfulece și el la fel de zdravăn ca altădată. O vreme nu schimbară o vorbă. Philip mîncă o

prăjitură excelentă cu acru nehotărit pe care socotea că se cuvine să-l aibă.

— Foarte mult s-au schimbat lucrurile de pe vremea când eram eu diacon, zise curînd preotul. În tinerețea mea, bocitoarelor li se dădea întotdeauna o pereche de mănuși negre și o bucată de mătase neagră pentru pălării. Biata Louisa prefăcea mătasea aceea în rochii. Ea zicea întotdeauna că din douăsprezece înmormîntări își face o rochie nouă.

Apoi îi povesti lui Philip cine a trimis jerbe și coroane de flori : primiseră deja douăzeci și patru ; cînd murise doamna Rawlingson, soția preotului de la Ferne, avusese treizeci și două de coroane și jerbe ; dar probabil aveau să mai vină o mulțime a doua zi ; cortegiul urma să pornească de la casa parohială la ora unsprezece, așa că aveau toate șansele să o depășească cu mult pe doamna Rawlingson. Doamna Rawlingson nu-i fusese de loc simpatică Louisei.

— Am să țin chiar eu slujba de înmormîntare. I-am făgăduit Louisei că n-o să las pe altcineva s-o îngroape.

Philip îi aruncă o privire dezaprobatore unchiului său cînd acesta mai luă o bucată de chec. Date fiind împrejurările, nu putu să considere atitudinea lui altfel decît ca o dovadă de lăcomie.

— Fără doar și poate, Mary-Ann face niște prăjituri grozave. Mă tem că nimeni n-o să le mai facă atît de bune.

— Dar ce, pleacă ? strigă uimit Philip.

Mary-Ann se afla în casa parohială de cînd o ținea el minte. Ea nu uita niciodată cînd e ziua lui și avea întotdeauna grijă să-i trimită un mic cadou, adesea absurd, dar, în orice caz, înduioșător. Și el avea o adevărată afecțiune pentru ea.

— Da, răspunse domnul Carey. Mi s-a părut că nu e frumos să rămînă în casa mea o femeie nemăritată.

— Dumnezeule, dar trebuie să fie trecută bine de patruzeci de ani.

— Da, cred că are vreo patruzeci. Dar în ultima vreme ne-a cam dat bătaie de cap. Avea mereu tendința de a lua prea multe asupra ei și acum mi se pare prilejul potrivit de a-i da răvaș de drum.

— Firește, e un prilej cu care nu te mai poți înțîlni a doua oară, zise Philip.

Își scoase o țigară, dar unchiul său nu-i dădu voie s-o aprindă.

— Nu înainte de înmormîntare, Philip, zise el cu blîndețe.

— Mă rog, zise Philip.

— Ar fi oarecum o lipsă de respect să fumezi în casă atîta vreme cît biata ta mătușă e încă sus.

Josiah Graves, paracliser și director al băncii, se întoarse cu ei de la înmormîntare la casa parohială și rămase la cină. Storiile fuseseră ridicate și, în ciuda voinței lui, Philip avu totuși o senzație curioasă de ușurare. Trupul acela neînsuflețit din casă îl făcuse să nu se simtă la largul lui : în timpul vieții, biata femeie fusese cît se poate de bună și blîndă ; și, totuși, cînd zăcea acolo sus în dormitorul ei, rece și țeapănă, i se păruse că are o înrîurire nefastă asupra celor rămași în viață. Acest gînd îl îngrozi pe Philip.

Vreo două minute rămase singur în sufragerie cu paracliserul.

— Nădăjduiesc că vei putea să stai o vreme cu unchiul dumitale, îi spuse acesta. Cred că n-ar fi bine să-l lași singur tocmai acum.

— Nu mi-am făcut încă nici un plan, răspunse Philip. Aș fi încântat să rămîn dacă are nevoie de mine.

În intenția de a-i mai ridica puțin moralul soțului îndurerat, paracliserul vorbi la cină despre un incendiu recent de la Blackstable, care distrusese parțial capela sectei lui Wesley.

— După cite aud, nici nu erau asigurați, zise el zîbind puțin.

— Asta n-are prea mare importanță, zise preotul. O să scoată ei bani cît vor pentru reconstrucție. Credincioșii capelei sînt întotdeauna gata să dăruiască bani.

— Văd că Holden a trimis o jerbă.

Holden era pastorul sectei dezidente și cu toate că de dragul lui Cristos, care murise pentru amîndoi, domnul Carey îl saluta din cap pe stradă — de vorbit, nu-i vorbea.

— Mi s-a părut un gest de om băgăreț, observă el. Au fost patruzeci și una de coroane și de jerbe. A dumitale era frumoasă. Am admirat-o mult împreună cu Philip.

— Vai, lăsați, spuse bancherul.

Observase cu multă satisfacție că e mai mare decît toate celelalte. Avea un aspect foarte frumos. Începură să discute despre lumea care venise la înmormîntare. Din pricina ei unele prăvălii închiseseră, iar paracliserul scoase din buzunar afișul tipărit în acest scop: „*Data fiind înmormîntarea doamnei Carey, localul va fi închis pînă la ora unu*“.

— A fost ideea mea, zise el.

— Mi s-a părut un gest foarte frumos din partea lor să țină închise prăvăliile, zise preotul. Biata Louisa l-ar fi apreciat foarte mult.

Philip mincă. Mary-Ann tratase ziua respectivă ca pe o duminică și le servise pui fript și tartă cu coacăze.

— Probabil nu v-ați gândit încă la o piatră funerară, zise paracliserul.

— Ba da. M-am gândit să pun o cruce simplă de piatră. Louisa era întotdeauna dușmana ostentației.

— Cred că ceva mai frumos decît o cruce e greu de făcut. Dacă vă gândiți la o inscripție, ce-ați zice de : „*Cu Cristos e mult mai bine ?*“

Preotul strînse din buze. Era atitudinea tipică a lui Bismarck să încerce să rezolve el totul. Nu-i plăcea textul ăla, mai ales că arunca oarecum o umbră asupra lui.

— Nu cred că ar trebui să scriu asta. Aș prefera „*Domnul a dat, Domnul a luat*“.

— Serios ? Mie întotdeauna mi s-a părut formula asta nițel indiferentă.

Preotul îi răspunse cam acru, iar domnul Graves îi dădu o replică pe un ton pe care văduvul îl socoti prea autoritar pentru situația respectivă. Lucrurile mergeau cam prea departe dacă el nu mai avea nici măcar libertatea să-și aleagă inscripția pe care o dorea pentru piatra de mormînt a propriei lui soții. Urmă o pauză, după care conversația alunecă spre problemele parohiei. Philip se duse în grădină ca să fumeze o pipă. Se așeză pe o bancă și deodată începu să ridă isteric.

Peste cîteva zile, unchiul își exprimă speranța că Philip va petrece cîteva săptămîni la Blackstable.

— Da, îmi convine de minune, zise Philip.

— Bănuiesc că nu e nimic grav dacă te întorci la Paris abia în septembrie.

Philip nu-i răspunse. Se gîndise mult la spusele lui Foinet, dar era încă atît de nehotărit, încît nu dorea să vorbească despre viitor. Ar fi fost un gest elegant dacă ar fi renunţat la artă din convingerea că nu poate străluci în ea ; dar, din nefericire, numai lui i s-ar fi părut elegant gestul ; altora li s-ar fi părut mărturisirea unei înfrîngerii şi el nu vroia să se recunoască învins. Era încăpăţînat din fire şi bănuiala că talentul lui nu se află într-o anumită direcţie îl îndemna să forţeze totuşi împrejurările şi să ţintească totmai în direcţia aceea. Nu putea suporta gîndul că prietenii lui ar rîde de el. Asta l-ar fi putut împiedica să facă vreodată pasul hotăritor de a abandona studiile artistice, dar mediul diferit îl făcu deodată să vadă lucrurile cu totul altfel. Ca şi mulţi alţii descoperi că traversarea canalului Mîneei prefăce lucrurile care păruseră importante în nişte fleacuri lipsite de orice valoare. Viaţa pe care o găsise altădată aşa de încîntătoare că nici nu putea suporta ideea de a o abandona i se părea acum o ineptie ; îl apucă o scîrbă de cafenelele pariziene, de restaurăntele cu mîncare prost gătită, de cadrul sordid în care îşi desfăşurau cu toţii viaţa. Nu-i mai păsa de ce-o să gîndească despre el prietenii : Cronshaw cu retorica lui, doamna Otter cu onorabilitatea ei, Ruth Chalice cu afectările, Lawson şi Clutton cu certurile lor ; i se întorcea stomacul pe dos cînd se gîndea la toate astea. Îi scrisese lui Lawson şi-l rugă să-i trimită lucrurile în Anglia. Tot avutul lui sosi peste o săptămînă. Cînd îşi despachetă tablourile se văzu deodată capabil să le cerceteze cu un aer degajat. Remarcă acest lucru cu mult interes. Unchiul său era nerăbdător să-i vadă pinzele. Deşi dezaprobase cu atîta vehe-

mență dorința lui Philip de a pleca la Paris, acum accepta situația cu multă detașare. Îl interesa viața studenților și-i punea mereu lui Philip întrebări în această privință. De fapt, era oarecum mîndru de el pentru că e pictor, și cînd era lume de față încerca să-l tragă de limbă. Privi cu lăcomie la studiile după modele pe care i le arătă Philip. Acesta așeză dinaintea lui portretul lui Miguel Ajuria.

— De ce l-ai pictat ? întrebă domnul Carey.

— Păi, aveam nevoie de un model și m-a interesat figura lui.

— Dacă tot n-ai nimic de lucru aici, n-ai vrea să-mi faci portretul ?

— Mă tem că te-ai plictisi pozîndu-mi.

— Ba cred că mi-ar face chiar plăcere.

— Bine, atunci o să vedem.

Pe Philip îl amuză această vanitate a unchiului său. Era limpede că murea de nerăbdare să se vadă immortalizat în portret. Să capete ceva pe gratis, era o șansă pe care nu trebuia în nici un caz s-o scape. Vreo două-trei zile făcu mereu mici aluzii. Îi reproșă lui Philip că trîndăvește. Îl întrebă cînd are de gînd să se pună pe treabă și, în cele din urmă, se apucă să spună la toate cunoștințele cu care se întâlnea că Philip o să-i zugrăvească portretul. În cele din urmă veni și o zi ploioasă și atunci domnul Carey găsi cu cale să-i spună lui Philip după micul dejun :

— Ei, ce-ai zice dacă te-ai apuca azi dimineață de portretul meu ?

Philip puse pe masă cartea pe care o citea și se răsturnă în fotoliu.

— M-am lăsat de pictură, zise el.

— De ce ? întrebă uimit unchiul lui.

— Am impresia că nu prea are rost să fiu un pictor de mîna a doua și am ajuns la concluzia că n-am să fiu niciodată un artist de seamă.

— Mă surprinde ce-mi spui. Înainte de a te duce la Paris erai sigur că ești un geniu.

— M-am înșelat, zise Philip.

— Eu credeam că acum, dacă ai îmbrățișat o profesie, ai să ai mindria de a te ține de ea. Mi se pare că ceea ce-ți lipsește este perseverența.

Pe Philip îl irită puțin faptul că unchiul lui nu vede nici măcar ce eroism veritabil reprezintă hotărîrea lui.

— Fierul care nu se folosește, ruginește, reluă preotul.

Dintre proverbe, acesta i se părea lui Philip cel mai nesuferit și lipsit de orice sens. Unchiul lui îl repetase adeseori în cursul discuțiilor premergătoare abandonării slujbei de contabil. După cît se pare, tutorele lui își aminti tocmai de acest lucru, datorită proverbului.

— Uite ce, acum nu mai ești un băiețel : trebuie să te gîndești serios să te apuci de treabă. La început ai ținut morțiș să te faci expert contabil, pe urmă te-ai plictisit și ai zis că vrei să te faci pictor. Și acum ți-a venit cheful să te răzgîndești încă o dată. Asta dovedește...

Preotul șovăi o clipă ca să vadă bine care sînt exact defectele de caracter demonstrate de această atitudine și Philip îi termină el propoziția :

— Nehotărîre, incompetență, lipsă de prevedere, neseriozitate.

Preotul se uită repede la nepot să vadă dacă nu cumva își bate joc de el. Philip avea o înfățișare foarte gravă, dar în ochii lui era o scripă amuzată care-l irita. Fără doar și poate, Philip

trebuia să-și bage mințile în cap. I se păru că e momentul potrivit să-i dea peste nas.

— În momentul de față problemele tale financiare nu mă mai privesc întru nimic. Ești stăpîn pe propriile tale treburi ; și totuși, cred că ar fi bine să-ți amintești că banii tăi n-o să-ți ajungă prea mult și acea nefericită infirmitate pe care o ai nu-ți dă posibilitatea de a-ți cîștiga mai ușor existența, ci dimpotrivă.

Între timp, Philip ajunsese să știe din capul locului că, ori de cîte ori se supăra cineva pe el, primul lucru care-i dădea prin minte era să-i spună ceva dezagreabil despre piciorul lui bont. Părerea lui despre neamul omenesc era determinată de faptul că mai nimeni nu izbutea să se împotrivească acestei ispite. Tocmai de aceea se educase singur în așa fel încît să nu arate cîtuși de puțin că remarcă respectivă îl rănește. Ba chiar izbutise între timp să-și stăpînească tendința de a se îmbujora la față — unul dintre lucrurile care-l chinuiseră cumplit în copilărie și în fragedă tinerețe.

— După cum ai remarcat în mod foarte just, replică el, problemele mele financiare nu te mai privesc întru nimic, și sînt stăpîn pe propriile mele treburi.

— În orice caz, cred că-mi vei acorda măcar favoarea de a recunoaște că am avut dreptate să mă opun cînd te-ai hotărît să studiezi artele plastice.

— În privința asta nu sînt chiar așa de sigur. Aș putea să spun că omul profită mai mult de pe urma greșelilor pe care le săvîrșește din capul lui decît de pe urma lucrurilor bune pe care le realizează ascultînd de sfatul altcuiva. Mi-am făcut

de cap și acum n-am nimic împotriva să mă apuc de ceva serios.

— Și anume, de ce ?

Philip nu era pregătit pentru această întrebare, întrucît, de fapt, nici nu se hotărîse în vreun fel. Se gîndise la vreo zece, douăsprezece profesii diferite.

— Lucrul cel mai potrivit pe care l-ai putea face ar fi să îmbrățișezi cariera tatălui tău și să te faci medic.

— Oricît de ciudat s-ar părea, tocmai de asta m-am și hotărît să mă apuc.

Se gîndise și la medicină printre diverse alte lucruri, mai ales pentru că era o ocupație care părea să-i acorde foarte multă libertate personală și experiența lui privitoare la viața într-un birou îl făcuse să ia hotărîrea de a nu mai intra niciodată într-o asemenea încăpere ; răspunsul pe care i-l dăduse preotului îi scăpase de pe buze aproape fără voia lui, pur și simplu pentru că avea aerul unei replici prompte. Îl amuza șansa de a lua o hotărîre în felul acesta, cu totul întîmplător, așa că își puse în gînd, atunci pe loc, ca la toamnă să se ducă să studieze la spitalul unde lucrase pe vremuri tatăl lui.

— Va să zică, cei doi ani cît ai stat la Paris pot fi considerați drept pierdere de vreme ?

— Asta n-aș ști să-ți spun ; am petrecut foarte bine în tot timpul ăsta și am învățat vreo cîteva lucruri folositoare.

— Ce anume ?

Philip reflectă o clipă și răspunsul pe care i-l dădu nu era lipsit de o ușoară dorință, aproape nevinovată, de a-și necăji interlocutorul.

— Am învățat să privesc mîinile oamenilor, ceea ce nu făcusem niciodată pînă atunci. Și în loc să

privesc pur și simplu casele și copacii, am învățat să privesc casele și copacii pe fundalul cerului. Și am mai învățat și faptul că umbrele nu sînt negre, ci colorate.

— Probabil că te socoți foarte deștept. Eu cred că neseriozitatea ta e prostie curată.

Capitolul LIII

Luîndu-și cu el ziarul, domnul Carey se retrase în birou. Philip se mută în fotoliul în care stătuse unchiul lui (singurul confortabil din cameră) și se uită pe fereastră la ploaia de afară. Cu toate că vremea era mohorită, cîmpiile verzi care se întindeau pînă în marginea zării aveau încă și atunci ceva odihnitor. Priveliștea era plină de un farmec intim pe care nu-și amintea să-l fi observat vreodată pînă atunci. Cei doi ani petrecuți în Franța îi deschiseseră ochii asupra frumuseții peisajelor rurale din propria lui țară.

Se gîndi zîbind la observația unchiului său. Avea noroc că dispoziția sa mentală era înclinată către neseriozitate. Începuse să-și dea seama ce pierdere grea suferise el prin moartea părinților. Asta era unul dintre lucrurile petrecute în viața lui, care îl împiedicau să vadă realitatea așa cum o vedeau alții. Dragostea mamei și a tatălui pentru copiii lor este singura afecțiune absolut dezinteresată. Printre străini crescuse cum putuse mai bine, dar avusese prea rar parte de răbdare sau îngăduință. Se mîndrea cu stăpînirea de sine pe care o poseda. Însă o dobîndise doar sub arsura

pricină de sfichiul batjocurii colegilor și camarazilor. Atunci i se spusese că e cinic și că are o inimă de piatră. Căpătase un calm în comportare și, în majoritatea împrejurărilor vieții, o înfățișare imperturbabilă așa încît acum nu mai era capabil să-și exteriorizeze sentimentele. Oamenii îi spuneau că e lipsit de afecțiune ; în schimb, el se simțea sclavul emoțiilor : un gest întâmplător de bunătate îl afecta atît de profund, încît uneori nici nu îndrăznea să deschidă gura, pentru a nu se lăsa trădat de tremurul din glas. Își aminti de amărăciunea vieții lui la școală, de umilintele pe care le îndurase, de colegii care îl tachinau inspirîndu-i o teamă morbidă de a nu se face de rîs ; își mai aminti de singurătatea pe care o simțise de atunci încoace, față-n față cu lumea, cu deziluziile și dezamăgirile pricinuite de deosebirea ca de la cer la pămînt între ceea ce făgăduia această lume imaginației sale active și ceea ce îi oferea în realitate. Cu toate acestea, era capabil să se observe dinafară cu un ochi detașat și să zîmbească amuzat.

„Pe legea mea, dacă n-aș fi ușuratic m-aș spînzura“, se gîndi el vesel.

Gîndurile îi reveniră la răspunsul pe care i-l dăduse unchiului cînd îl întrebase ce a învățat la Paris. Învățase mult mai mult decît îi spusese. Îi rămăsese în minte o conversație cu Cronshaw. O expresie pe care o folosisese acesta — destul de banală de altfel — îi pusese în mișcare creierul.

— Dragul meu, spunea Cronshaw, moralitatea abstractă nu există.

Cînd Philip încetă să mai creadă în creștinism, simți că i s-a luat de pe umeri o mare povară ; debarasîndu-se de răspunderea care apăsa asupra fiecărei acțiuni, de vreme ce fiecare acțiune avea

o importanță enormă pentru binele sufletului său nemuritor, căpătă un intens sentiment de libertate. Dar acum își dădea seama că toate acestea nu sînt decît o iluzie. Măturînd cu un gest religia în care fusese crescut, păstrase totuși neatînsă morala care făcea parte integrantă din ea. De aceea, se hotărî să-și elaboreze în propria lui minte linia de conduită. Își puse în gînd să nu se lase dominat de nici un fel de prejudecăți. Dădu la o parte virtuțile și viciile, legile consacrate ale binelui și răului, cu gîndul de a descoperi singur regulile vieții. Nici nu știa măcar dacă aceste reguli sînt cît de cît necesare. Aceasta era una dintre chestiunile pe care vroia să le descopere. Fără îndoială, multe dintre lucrurile aparent valabile păreau să fie astfel numai pentru că așa fusese învățat încă din fragedă tinerețe să le considere. Citise multe cărți dar nu-l ajutaseră prea mult pentru că se întemeiau pe morala creștină; și chiar și scriitorii care subliniau faptul că nu cred în ea nu erau nicio dată mulțumiți pînă ce nu creau un sistem etic, conform cu predica de pe Muntele măslinilor. Parcă nici nu merita osteneala să citești un volum gros pentru a afla că trebuie să te porți ca toată lumea. Philip vroia să descopere cum ar trebui să se comporte și se gîndea că s-ar putea feri de influența opiniilor celor din jur. Dar între timp trebuia să continue să trăiască și, pînă să-și formeze o teorie asupra conduitei, își elaboră o regulă provizorie.

„Urmează-ți pornirile ținînd seama și de polițaiul de la colț”.

Se gîndi că cel mai prețios lucru pe care-l cîștigase la Paris era o libertate totală a spiritului și, în sfîrșit, se simți absolut liber. Citise pe apurate foarte multă filozofie și aștepta cu încîntare

lunile de răgaz care aveau să urmeze. Începu să citească la întâmplare ce-i cădea în mână. Pătrunse în fiecare sistem filozofic cu un mic fior de emoție, așteptându-se să găsească în fiecare din ele vreo călăuză pe baza căreia să-și alcătuiască linia de conduită ; se simți ca un călător prin țări necunoscute și în timp ce-și croia drum înainte, îl fascina tot mai tare acțiunea întreprinsă ; citea cu emoție, așa cum citesc alți oameni literatura propriu-zisă, și inima îi sălta de bucurie când descoperea în cuvinte nobile ceea ce intuise și el într-un mod nedeslușit. Avea o minte concretă și se învîrtea cu greu în sferele abstracte ; însă chiar și atunci când nu putea asimila raționamentul îi făcea în mod ciudat plăcere să urmărească sinuozitățile gândirii care-și înșira pașii agili pe marginea incomprehensibilului. Uneori marii filozofi nu păreau să aibă a-i spune nimic, dar în alții recunoștea un spirit cu care se simțea la largul lui. Era ca exploratorul din Africa Centrală care descoperă deodată platouri nesfârșite cu arbori imenși și cu pajiști întinse, așa că se și vedea, chipurile, într-un parc englezesc. Îl încînta înțelepciunea robustă, aproape țărănească a lui Thomas Hobbes¹ ; Spinoza² îi inspira un respect amestecat cu teamă pentru că pînă la el nu mai venise în contact cu o minte atît de nobilă, de inaccesibilă și de austeră ; își amintea de statuia aceea a lui Rodin, *L'âge d'airain*³, pe care o admira el cu pasiune ;

¹ Filozof materialist englez (1588—1679), propovăduitor al individualismului.

² *Baruch Spinoza* (1632—1677), filozof olandez materialist și determinist.

³ *Virsta de bronz* (fr.) operă celebră a sculptorului francez *Auguste Rodin* (1840—1917).

și apoi mai era și David Hume¹; scepticismul acelui filozof încântător atingea o coardă înrudită în mintea lui Philip. Și, desfătându-se cu stilul lucid care i se părea capabil de a exprima gânduri complicate în cuvinte simple, muzicale și ritmice, citea cărțile acelea așa cum ar fi citit un roman, cu un zîmbet fericit pe buze. Dar în nici una din ele nu putu găsi exact ceea ce dorea. Citise undeva că fiecare om s-a născut ca discipol al lui Platon² sau al lui Aristot³, sau stoic, sau epicurian; iar istoria lui George Henry Lewes⁴ (în afară de faptul că eticheta toată filozofia drept fleacuri) îți mai arăta și că gîndirea fiecărui filozof este legată inseparabil de personalitatea omului respectiv. Cînd știai acest lucru, puteai în mare măsură să ghicești ce fel de filozofie a scris respectivul. Impresia care se credea era deci nu că acționezi într-un anumit fel deoarece gîndești în felul acela, ci pentru că așa ești alcătuit. Și adevărul n-avea nici o legătură cu toate astea. Adevărul nici nu exista. Fiecare om era propriul său filozof și sistemele complicate, muncite, pe care le alcătuiseră oamenii mari din trecut, erau valabile numai pentru autorii lor.

Deci, ceea ce trebuia făcut, era să descoperi ce ești și, atunci, propriul tău sistem filozofic se naște de la sine. Lui Philip i se păru că are de descoperit trei lucruri: relația dintre om și lumea în care trăiește, relația dintre om și oamenii în

¹ Mare gînditor englez (1711—1776), adept al empirismului, scepticismului și agnosticismului.

² Filozof grec (427 ?—347 î.e.n.)

³ Filozof grec (384—328 î.e.n.).

⁴ Gînditor și literat englez (1817—1878); a exercitat o influență asupra scriitorilor victorieni, orientându-i spre știință.

mijlocul cărora trăiește, și, în sfârșit, relația dintre om și el însuși. Își alcătui un plan amănunțit de studiu.

Avantajul de a sta în străinătate este că, venind în contact cu obiceiurile și comportarea oamenilor în mijlocul cărora trăiești, le observi din afară și vezi că ele nu sînt supuse necesității în care cred oamenii care au aceste obiceiuri și comportări. E imposibil să nu descoperi că credințele care sînt pentru tine absolut evidente constituie ceva absurd pentru străini. Anul petrecut în Germania, șederea îndelungată la Paris, îl pregătiseră pe Philip să primească cu un sentiment de ușurare învățătura sceptică la care ajunsese acum. Își dădu seama că nimic nu e bun și nimic nu e rău : lucrurile erau pur și simplu adaptate unui anumit scop. Citi *Origina speciilor*¹. I se păru că ea furnizează o explicație pentru multe din frământările lui. Acum se simțea ca un explorator care a stabilit pe cale rațională că trebuie să i se înfățișeze anumite caracteristici naturale și, mergînd în susul unui rîu lat, descoperă undeva afluentul pe care se aștepta să-l găsească, în altă parte cîmpiile fertile și populate, iar dincolo munții. Cînd se face vreo mare descoperire, lumea e surprinsă ulterior că nu a fost acceptată dintr-o dată și efectul ei este destul de puțin important chiar și asupra acelor care îi recunosc realitatea. Primii cititori ai *Originii speciilor* au acceptat-o pe calea rațiunii ; dar emoțiile lor, care constituie temelul conduitei, au rămas neatînse. Philip se născuse cu o generație mai tîrziu decît contemporanii apari-

¹ Opera principală a naturalistului *Charles Darwin* (1809—1882).

ției cărții și multe dintre lucrurile care-i îngroziseră pe aceștia se sedimentaseră între timp în simțămintele epocii, așa că el se văzu în stare s-o accepte cu inima ușoară. Era profund mișcat de măreția luptei pentru viață și regula etică pe care o sugera ea: părea că se armonizează cu predispozițiile lui. Își spuse că puterea reprezintă un drept. De o parte stătea societatea, un organism cu propriile sale legi de dezvoltare și autoconservare, în timp ce de partea cealaltă stătea individul. Acțiunile care erau în avantajul societății erau descrise de către aceasta ca fiind virtuozose, iar cele care, dimpotrivă, o dezavantajau erau denumite vicioase. Binele și răul nu însemnau altceva. Păcatul era o prejudecată de care omul liber trebuie să se debaraseze. Societatea avea trei arme pe care le putea folosi în lupta împotriva individului — legile, opinia publică și conștiința; te puteai împotrivi primelor două prin violență, aceasta fiind singura armă a celor slabi împotriva celor puternici; opinia colectivă puneă bine problema, spunând că păcatul apare atunci când ai fost prins; dar conștiința era trădătorul dinăuntrul cetății; ea dădea în fiecare inimă bătălia societății și îl făcea pe individ să se arunce chiar pe sine, ca o jertfă inutilă adusă prosperității dușmanului său. Era limpede că statul și individul înzestrat cu conștiință de sine constituiau doi termeni aflați într-o contradicție de neîmpăcat. Statul îl folosește pe individ pentru propriile sale scopuri, călcându-l în picioare dacă-i stă în cale, sau răsplătindu-l cu medalii, pensii, onoruri, când îl slujește cu credință; individul, puternic numai prin independența lui, își croiește drum în cadrul statului, de dragul comodității, plătind cu bani sau cu servi-

ciile sale, pentru anumite beneficii, dar fără să aibă sentimentul obligației; indiferent față de recompense, nu cere decît să fie lăsat în pace. El este călătorul independent care folosește biletele agenției de voiaj „Cook“, numai pentru că-l scutesc de bătaie de cap, dar privește cu un dispreț bonom grupurile conduse de un ghid. Omul liber nu poate săvîrși nici un rău. El face tot ce vrea — dacă poate — propria sa putere este singura măsură a moralității lui. El recunoaște legile statului și le poate încălca fără să aibă sentimentul păcatului, dar dacă e pedepsit, acceptă pedeapsa fără ranchiună. Societatea deține puterea.

Dar dacă pentru individ nu există drept și nedrept, atunci în ceea ce privește conștiința Philip trăgea concluzia că ea și-a pierdut orice putere. Cu un strigăt de triumf el își înșfăcă de guler pe ticălos și-l smulse din pieptul lui. Dar în felul acesta nu se apropie mai tare de sensul vieții. De ce există lume? Și de ce mai apăruseră oamenii? Acestea rămîneau lucruri la fel de inexplicabile ca și pînă atunci. Fără îndoială, un anumit motiv trebuia să existe. Se gîndi la parabola cu covorul persan, pe care i-o spusese Cronshaw. El o propusese ca o cheie a enigmei și, în mod misterios, declarase că ea nu constituie cîtuși de puțin un răspuns dacă nu-l descoperi singur.

„Mă întreb ce naiba o fi vrut să spună“, gîndi Philip.

Și așa, în ultima zi în septembrie, nerăbdător să-și pună în aplicare toate aceste noi teorii asupra vieții, avînd o mie șase sute de lire și un picior bont, Philip porni pentru a doua oară spre Londra, ca să ia viața pentru a treia oară de la capăt.

Examenul pe care-l trecuse Philip înainte de a intra ca ucenic la expertul contabil îi dădea posibilitatea să se înscrie la o școală medicală. Își alegea Spitalul Sf. Luca, pentru că acolo studiasse tatăl lui și, înainte de sfârșitul trimestrului de vară, se dusesese la Londra pentru o zi, ca să vorbească cu secretarul. Obținuse de la acesta o listă de camere disponibile și-și închirie o locuință într-un imobil sărăcăcios, care prezenta avantajul de a se afla doar la câteva minute de spital.

— O să trebuiască să te aranjezi în privința disecției, îi spuse secretarul. Cred că cel mai bine ar fi să începi să diseci un picior; așa fac mai toți studenții; probabil li se pare că e mai ușor. Philip află că primul său curs este de anatomie, la ora unsprezece, așa că pe la zece jumătate traversă schiopătînd strada și, cu oarecare teamă, se îndreaptă spre școala medicală. Chiar la intrare văzu o mulțime de anunțuri — liste de prelegeri, programul meciurilor de fotbal și așa mai departe; le privi cu un aer degajat, încercînd să pară în cît mai mare măsură un om care se simte la largul lui. Intrară din ce în ce mai mulți tineri și chiar adolescenți căutîndu-și scrisorile printre teancurile de pe stelaj, flecărînd între ei și coborînd la subsol unde era sala de lectură a studenților. Philip văzu vreo cîțiva cu o înfățișare timidă și dezorientată, învîrtindu-se fără țintă pe acolo și presupuse că și ei, ca și dînsul, erau nou-veniți. După ce parcurse toate anunțurile, văzu o ușă de sticlă care dădea într-o sală ce părea să fie un muzeu și, întrucît mai avea douăzeci de minute disponibile, intră înăuntru. Era o colecție de spe-

cimene patologice. Curînd se apropie de el un băiat de vreo optsprezece ani.

— Spune-mi, ești în anul întii ?

— Da, răspunse Philip.

— N-ai idee unde e sala de curs ? E aproape unsprezece.

— Da, cred că n-ar fi rău să încercăm s-o găsim.

Ieșind din muzeu, dădură într-un coridor lung și întunecos, cu pereții vopsiți în două nuanțe de roșu, și numeroșii tineri care îl străbăteau păreau să le indice drumul. Ajunseră la o ușă pe care scria : Amfiteatrul de anatomie. Philip descoperi că e deja plin. Băncile erau așezate în trepte și tocmai cînd intra Philip veni un ușier și puse un pahar cu apă pe masa din centrul amfiteatrului, după care aduse un pelvis și oasele din dreapta și din stînga bazinului. Mai intrară cîțiva tineri și se așezară, așa că pe la unsprezece nu mai rămăsese aproape nici un loc liber. Erau cam șaiszeci de studenți cu totul. Majoritatea erau mult mai tineri decît Philip, băieți imberbi de optsprezece ani, dar cîțiva erau mai în vîrstă decît el : observă un bărbat înalt, cu o mustață de un roșu aprins, care ar fi putut să aibă și treizeci de ani ; un alt individ, cu părul negru, avea cam vreo doi ani mai puțin ; dar era și un bărbat cu ochelari și cu barba căruntă.

Intră și profesorul, domnul Cameron, un bărbat frumos, cu părul alb și cu trăsăturile regulate. Strigă catalogul și apoi ținu o mică cuvîntare. Vorbea cu glas plăcut, cu cuvinte alese, făcînd impresia că simte o plăcere deosebită să le aranjeze cît mai frumos. Le sugeră să-și procure vreo două cărți și-i sfătui să-și cumpere un schelet. Vorbea de anatomie cu mult entuziasm : era esențială pentru studiul chirurgiei și cunoașterea ei te făcea

să apreciezi mai bine arta. Philip ciuli urechile. Ulterior află că domnul Cameron le ținea prelegeri și studenților de la Academia Regală de Arte. Stătuse mulți ani în Japonia, avînd un post la Universitatea din Tokio, și se mîndrea cu capacitatea lui de apreciere a frumosului.

— Va trebui să învățați multe lucruri plicticoase, încheie dînsul cu un zîmbet indulgent, pe care le veți uita în clipa în care veți trece examenul de absolvire, dar în ce privește anatomia e mai bine să fi învățat și să fi uitat decît să nu fi învățat de loc.

Luă de pe masă pelvisul și începu să-l descrie. Vorbea bine și clar.

La sfîrșitul prelegerii, băiatul care îi adresase cuvîntul lui Philip în sala muzeului și care se așezase lîngă el în amfiteatru, îi propuse să meargă în sala de disecție. O porniră înapoi pe coridor și un ușier îi îndreptă către sala dorită. De îndată ce intrară, Philip înțelese de unde provenea mirosul înțepător pe care-l remarcase pe coridor. Își aprinse pipa. Ușierul chicoti.

— O să vă deprindeți curînd cu duhoarea. Eu nici n-o mai bag în seamă.

Îl întrebă pe Philip cum îl cheamă și-i căută numele pe lista afișată.

— Dumneata ai de disecat un picior — numărul patru.

Philip văzu că numele lui este legat printr-o acoladă de un alt nume.

— Dar asta ce înseamnă ? întrebă el.

— În momentul de față n-avem la dispoziție decît foarte puține cadavre. A trebuit să repartizăm cîte doi studenți la fiecare piesă.

Sala de disecție era o încăpere vastă, vopsită la fel cu coridoarele, partea de sus trandafirie, iar

partea de jos un fel de teracota de o nuanță mai închisă. Plăci de fier cu șanțuri erau dispuse la intervale regulate, de-a lungul pereților, formînd un unghi drept cu aceștia ; pe fiecare dintre ele se afla cîte un cadavru. Majoritatea erau trupuri de bărbați, care căpătaseră o culoare întunecată din pricina substanței folosite pentru conservare și epiderma lor semăna cu pielea argăsită. Erau îngrozitor de emaciate. Ușierul îl conduse pe Philip către una din aceste mese, lîngă care se afla deja un tînăr.

— Carey te cheamă ? întrebă acesta.

— Da.

— Ei, atunci împărțim între noi piciorul ăsta. Noroc că e un cadavru de bărbat, nu ?

— De ce ? întrebă Philip.

— În general studenții preferă trupurile bărbatești, zise ușierul. Cele femeiești ar putea să aibă prea multă grăsime.

Philip se uită la cadavru. Brațele și picioarele erau atît de subțiri, încît aproape nu aveau nici o formă, iar coastele îi ieșeau atît de tare, încît pielea era întinsă pe ele. Era un bărbat de vreo patruzeci și cinci de ani, cu barba cărunță și cu cîteva fire de păr incolor pe țeastă ; avea ochii închiși și-i căzuse falca de jos. Lui Philip aproape nu-i venea să creadă că și acesta fusese cîndva un om. Și totuși, șirul acesta de cadavre expuse avea în el ceva teribil și înfiorător.

— Mă gîndeam să încep la ora două, zise tînărul care făcea disecție împreună cu Philip.

— Bine, mă întorc și eu pînă atunci.

Cu o zi înainte cumpăraseră trusa de instrumente necesară și acum i se dădu un dulăpior. Se uită la băiatul care îl însoțise pînă în sala de disecție și văzu că e alb la față.

— Ți face rău ? îl întrebă Philip.

— Pînă acum nu mai văzusem niciodată un mort.

Merseră pe coridor pînă ajunseră la poarta școlii. Philip își aminti de Fanny Price. Acela fusese primul lui contact cu moartea și-și aminti cît de tare îl impresionase. Între vii și morți era o distanță de nemăsurat ; păreau să aparțină unor specii diferite ; era ciudat să te gîndești că doar cu puțină vreme mai înainte vorbiseră, se mișcaseră, mîncaseră și riseră. Morții aveau ceva oribil în ei și nu-ți era greu să ți-i închipui exercitînd o influență malefică asupra celor vii.

— Nu vrei să mergem să mîncăm ceva ? îl întrebă pe Philip noul său prieten.

Coborîră la subsol unde se instalase un restaurant într-o cameră întunecoasă și acolo studenții găseau cam același meniu pe care l-ar fi putut obține la o plăcintărie. În timp ce mîncau (Philip luă un pișcot cu unt și o ceașcă de cacao) află că tovarășul său se numește Dunsford. Era un băiat cu culori plăcute în obraji, cu ochi albaștri agreabili, cu părul negru cîrlionțat, cu oasele mari, cu vorba și gesturile tărăgănate. Venise de curînd de la Clifton ¹.

— Te înscrii la examenul combinat ? îl întrebă Philip.

— Da, vreau să-mi iau diploma cît mai curînd.

— Și eu mă înscriu, dar după aceea am să merg la Colegiul de chirurgie, în asta vreau să mă specializez.

Majoritatea studenților se înscriau la cursul Consiliului unificat al Colegiului chirurgilor și medicilor ; dar cei mai ambițioși sau mai harnici

¹ Suburbie a orașului Bristol.

dintre ei adăugau la aceasta studiile mai îndelungate care duceau către obținerea unui titlu de la Universitatea din Londra. Când Philip ajunsese la Sf. Luca, tocmai se schimbaseră regulamentul și cursurile durau cinci ani în loc de patru, cum fuseseră pentru cei înscriși înainte de toamna anului 1892. Dunsford își alcătuisese un plan foarte bine chibzuit și-i spusese lui Philip cum se desfășoară de obicei lucrurile. Primul examen combinat consta din biologie, anatomie și chimie; dar îl puteai da pe bucăți și majoritatea studenților treceau examenul parțial de biologie la trei luni după intrarea în școală. Biologia fusese adăugată de curând materiilor în privința cărora studentul era obligat să se informeze, dar nu i se cereau decât cunoștințe foarte reduse.

Philip întârzie câteva minute la întoarcerea în sala de disecție, pentru că uitase să-și cumpere mînecuțele pe care le purtau studenții ca să-și protejeze cămășile, și găsi pe cîțiva dintre colegi lucrînd deja. Partenerul său începuse la ora fixată și se ocupa cu disecția inervației cutanate. Doi studenți se apucaseră să taie celălalt picior, iar alții se ocupau de brațele cadavrului.

— Nu te superi că am și început ?

— Nu-i nimic, dă-i înainte, zise Philip.

Luă cartea, o deschise la o diagramă a piesei disecate și se uită la ce trebuiau ei să găsească.

— Dar vād că te pricepi strașnic, zise Philip.

— A, am mai făcut multă disecție, pe animale, știi, pentru anul preparator.

Deasupra mesei de disecție studenții angajaseră o conversație animată, în parte cu privire la munca lor, în parte în legătură cu campionatul de fotbal, cu prosectorii și cu prelegerile. Philip își dădu seama că e mult mai bătrîn decît ceilalți, care

erau încă niște boboci. Dar vîrsta este mai degrabă o chestie de cunoștințe decît de ani; și Newson, tînărul harnic cu care împărțea piesa de disecție, se simțea absolut la largul lui în această materie. Poate că de fapt îi părea chiar bine dacă putea face pe grozavul și-i explică pe larg lui Philip despre ce e vorba în ceea ce lucra. În ciuda comorilor sale ascunse de înțelepciune, Philip asculta cu un aer foarte supus. Apoi luă în mînă bisturiul și pensa și începu să lucreze sub privirile celui alt.

— E strașnic să ai un cadavru atît de slab, zise Newson, ștergîndu-se pe mîini. Probabil că boșorogul nu mîncase nimic de o lună de zile.

— Mă întreb de ce o fi murit? murmură Philip.

— A, dracu știe, cum mor toți bătrînii, mai ales de foame, bănuiesc... Stai, stai, ai grijă să nu tai artera aia.

— E foarte ușor să spui nu tăia artera aia, comentă unul dintre băieții care lucrau la celălalt picior. Numai că dobitocul ăsta bătrîn are artera prost plasată.

— Arterele sînt totdeauna prost plasate, zise Newson. Mai niciodată nu găsești ceea ce e considerat normal. Probabil tocmai de-aia îi și zice normal.

— Nu mai spune lucruri dintr-astea, zise Philip, că altfel o să mă tai și eu.

— Dacă te tai cumva, îi răspunse Newson, debordînd de informații utile, spală-te imediat cu antiseptic. Asta e singurul lucru în privința căruia trebuie să ai multă grijă. Anul trecut era un tip pe aici care dintr-o simplă înțepătură, pe care a neglijat-o, a făcut septicemie.

-- Și i-a trecut?

— Aș, de unde ! Peste o săptămână a murit. M-am dus și l-am văzut și eu în sala de autopsie.

Cam pe la ora ceaiului, pe Philip îl durca spatele și, cum mîncase foarte puțin la dejun, abia aștepta să pună ceva în gură. Mîinile lui căpătaseră mirosul acela specific pe care-l remarcase prima dată pe coridor în dimineața respectivă. I se păru că și brișile de la ceai au același gust.

— Ei, o să te deprinzi și cu asta, îi zise Newson. Cînd n-o să mai simți duhoarea asta bună și obișnuită a sălii de disecție, o să ți se pară că ești tare singur.

— N-am de gînd s-o las să-mi strice pofta de mîncare, zise Philip punînd în gură o bucată de chec, după ce terminase brișile.

Capitolul LV

Ideea lui Philip despre viața studenților în medicină se întemeia, ca și cea a marelui public, pe tablourile pe care le înfățișase Charles Dickens, la mijlocul secolului al XIX-lea. Curînd descoperi că Bob Sawyer¹, dacă existase vreodată, nu mai semăna de loc cu studentul în medicină din vremea lui.

Profesiunea de medic e îmbrățișată de tot felul de oameni, și firește că unii dintre ei sînt leneși și nechibzuți. Lor li se pare că e o viață ușoară și pierd zadarnic cîțiva ani ; apoi, pentru că dau de fundul sacului sau pentru că părinții supărați

¹ Personaj din romanul *Documentele clubului Pickwick*.

refuză să-i mai sprijine, părăsesc spitalul. Alții găsesc că examenele sînt prea grele pentru ei ; un șir de eșecuri le răpește curajul și rezistența. Și, cuprinși de panică, de îndată ce ajung în clădirile înspăimîntătoare ale Colegiului chirurgilor și medicilor uită toate cunoștințele pe care înainte le aveau atît de clare în minte. An după an ei rămîn obiectul batjocurei bonome a studenților mai tineri ; unii dintre ei se tîrăsc cu greu ca să răzbată prin examenele necesare pentru obținerea titlului de farmacist ; alții ajung asistenți medicali necalificați, o situație precară, în care se află la discreția patronului lor ; soarta lor e să trăiască în sărăcie și beție și numai Dumnezeu știe cum sfîrșesc. Dar cei mai mulți dintre studenții în medicină sînt tineri harnici aparținînd claselor de mijloc și dispun de o alocație suficientă pentru a trăi în același mod onorabil cu care sînt deprinși de acasă. Mulți sînt fii de doctori care au căpătat deja ceva din maniera profesională ; cariera lor este stabilită dinainte ; de îndată ce se califică își propun să ceară o slujbă la un spital și după ce o exercită o vreme (și poate și după o călătorie în Extremul Orient ca medic de vapor) se alătură tatălui lor și-și petrec restul zilelor la un cabinet din provincie. Doi-trei dintre ei se arată a avea o înzestrare excepțională : ei vor cuceri diverse premii și burse oferite în fiecare an celor merituoși, vor căpăta slujbe din ce în ce mai bune la spitale, vor fi angajați permanent, își vor deschide cabinete în Harley Street¹ și, specializîndu-se într-un domeniu sau altul, vor deveni prosperi și eminenți, adăugîndu-și un titlu glorios la numele lor.

¹ Cartierul medicilor la Londra.

Cariera de medic este singura pe care o poate începe un bărbat la orice vîrstă avînd șansa de a-și cîștiga cu ea existența. Printre colegii de an ai lui Philip erau vreo trei-patru trecuți de prima tinerețe : unul dintre ei se angajase în marină, dar, după cum se spunea, fusese concediat pentru beție ; era un bărbat de vreo treizeci de ani, cu fața roșie, cu gesturi brutale, cu glasul răsunător. Altul era un bărbat căsătorit, cu doi copii, care pierduse bani din pricina unui avocat necinstit ; avea înfățișarea topleșită a celui zdrobit de lumea înconjurătoare ; lucra în tăcere și era limpede că din pricina vîrstei îi venea destul de greu să rețină date și amănunte. Minteia lui mergea încet. Îți făcea rău cînd vedeai cu ce strădanie lucrează.

Philip se acomodă foarte bine în cămăruțele pe care le închiriasse. Își aranjă cărțile și atîrnă pe pereți tablourile și desenele pe care le avea. Deasupra lui, la etajul unde se afla salonul, locuia Griffiths, un student din anul cinci ; dar Philip îl vedea foarte rar, pe de o parte pentru că era ocupat mai ales la spital și, pe de altă parte, pentru că învățase la Oxford. Viitorii medici care urmaseră înainte la vreo universitate aveau un spirit de gașcă foarte dezvoltat ; recurgeau la tot felul de mijloace, firești pentru tineri, ca să le imprime celor mai puțin norocoși decît ei un complex de inferioritate care li se părea lor o necesitate în această situație ; celorlalți studenți li se părea destul de greu de suportat seninătatea lor olimpiacă. Griffiths era un băiat înalt, cu părul roșu, bogat și creț, și cu ochii albaștri, cu pielea albă și gura viu colorată ; făcea parte dintre oamenii aceia norocoși pe care îi simpatizează toată lumea, pentru că avea un temperament optimist și o veselie nedezmîntită. Cînta puțin la pian și interpreta

cu patos cîntece vesele ; seară de seară, în timp ce Philip citea în singurătate în camera lui, auzea deasupra strigătele și risetele zgomotoase ale prietenilor lui Griffiths. Își amintea de serile acelea încîntătoare de la Paris, în care stătea în atelier cu Lawson, Flanagan și Clutton și vorbeau despre artă și morală, despre aventurile galante din prezent și despre celebritatea pe care le-o rezerva viitorul. Îl cuprinse nostalgia. Își dădu seama că e foarte ușor să faci un gest eroic, dar e greu să te conformezi rezultatelor lui. Partea cea mai proastă era că munca pe care o îndeplinea i se părea teribil de plicticoasă. Pierduse obiceiul de a răspunde la întrebările puse de prosectori. În timpul prelegerilor nu reușea să fie atent. Anatomia era o știință înfiorătoare care nu-ți cerea altceva decît să înveți pe de rost o cantitate imensă de lucruri ; disecția îl plictisea ; nu-și dădea seama ce rost are să tai cu multă osteneală și atenție diverși nervi și diverse artere, cînd cu mult mai puțină bătaie de cap puteai să vezi, în diagramele din carte sau pe speciemenle din muzeul de patologie, exact locul unde sînt situate.

Se împrietenii din întîmplare cu mai mulți colegi, dar nu legă nici o amicizie strînsă, întrucît nu părea să aibă nimic deosebit să le spună tovarășilor săi. Cînd încerca să se intereseze de preocupările lor avea impresia că li se pare că-i ia de sus. Nu era dintre acei oameni care pot să vorbească despre ceea ce-i emoționează, fără să le pese dacă își plictisesc sau nu interlocutorii. Auzind că a studiat artele la Paris și mîndrindu-se teribil cu gusturile sale, unul dintre colegi încercă să discute cu el despre artă. Numai că pe Philip îl scoteau din sărite părerile care veneau în contradicție cu ale lui ; și, descoperind curînd

că ideile celuilalt sînt convenționale, începu să vorbească numai în monosilabe. Philip ținea la popularitate, dar nu era în stare să le facă nici un fel de avansuri celorlalți. Nu era afabil de teamă să nu fie respins și își ascundea timiditatea, deosebit de puternică încă, îndărătul unei răceli taciturne. Trecea prin aceleași experiențe pe care le făcuse și la școală, dar de data aceasta libertatea vieții studenților în medicină îi dădea posibilitatea să trăiască în mare măsură singur.

Fără să facă nici un efort se împrietenii cu Dunsford, băiatul cu statură masivă și tenul proaspăt, cu care făcuse cunoștință la începutul anului. Dunsford se atașă de Philip pur și simplu pentru că era prima persoană pe care o cunoscuse la spitalul Sf. Luca. N-avea cunoștințe la Londra, așa că se deprinse ca simbăta seara să se ducă împreună cu Philip la un music-hol, luînd locuri la stal, sau la teatru, unde-și cumpărau bilete la galerie. Dunsford era cam prostuț dar avea o fire bună și nu se supăra niciodată ; întotdeauna spunea numai banalități patente, dar cînd Philip rîdea de el, Dunsford nu făcea decît să zîmbească. Avea un zîmbet foarte dulce. Philip ținea la el în ciuda faptului că-l transforma într-o țintă a ironiilor sale ; îl amuza candoarea lui Dunsford și-l încînta firea lui agreabilă : avea tocmai acel farmec personal despre care Philip simțea cu o acuitate chinuitoare că lui îi lipsește.

Adeseori se duceau să bea ceaiul în strada Parlamentului pentru că Dunsford era admiratorul uneia din chelnerițele tinere. Philip n-o găsea de loc atrăgătoare. Era înaltă și subțire, cu șoldurile strîmte și cu un piept de adolescent.

— La Paris nimeni nu s-ar uita la ea, zise Philip disprețuitor.

- Are o față care te înnebunește, zise Dunsford.
— Dar parcă ce contează fața?

Avea o față mică, cu trăsături regulate, ochi albaștri și fruntea lată dar scundă pe care pictorii victorienți, lordul Leighton¹, Alma-Tadema² și încă o sută de alți oameni o impuseseră lumii în care trăiau drept model al frumuseții elene. Avea un păr foarte bogat, pieptănat tare îngrijit și lăsat pe frunte sub forma unui breton meticulos aranjat. Era foarte anemică. Avea buzele subțiri și palide și pielea ei era delicată, de o culoare ușor verzuie, fără pic de roșeață în obraji. Avea dinți foarte buni. Își dădea toată osteneala să nu-și strice mâinile lucrînd, așa că ele rămîneau mici, subțiri și albe. Își îndeplinea îndatoririle cu un aer de plictiseală cumplită.

Dunsford, fiind foarte sfios cu femeile, nu izbutise niciodată să angajeze o conversație cu ea, așa că-l rugă insistent pe Philip să-l ajute.

— Atita aș vrea, să-mi faci doar începutul, zicea el, după aceea mă descurc și singur.

Ca să-i facă pe plac, Philip aruncă din cînd în cînd o vorbă sau două, dar fata nu răspundea decît în monosilabe. Îi cîntărise ea bine din ochi. Erau foarte tineri și ea bănuia că sînt studenți. N-avea ce face cu ei. Dunsford observă că un bărbat cu părul cînepiu și mustața țepoasă, neamț după cît părea, se bucura de multă atenție din partea ei ori de cîte ori intra în local; în asemenea împrejurări, numai dacă o strigau de două-

¹ *Frederick Leighton* (1830—1896), pictor englez clasicizant.

² *Sir Lawrence Alma-Tadema* (1836—1912), pictor englez de origine olandeză.

trei ori, izbuteau s-o mai facă să le ia comanda. Pe clienții pe care nu-i cunoștea îi trata cu o insolență de-a dreptul glacială, iar când vorbea cu un cunoscut, nici nu-i păsa de strigătele clienților grăbiți. Avea arta de a le trata pe femeile care doreau o gustare cu o impertinență suficientă pentru a le irita, fără să le dea însă prilejul de a se plinge patroanei. Într-o zi Dunsford îi spuse lui Philip că fata se numește Mildred. Aflase acest lucru auzindu-le pe celelalte chelnerițe cum o strigau.

— Vai, ce nume odios, zise Philip.

— De ce ? întrebă Dunsford. Mie îmi place.

— Dar e atît de pretențios !

Din întîmplare, în ziua respectivă neamțul nu venise și, cînd fata le aduse ceaiul, Philip îi spuse zîmbind :

— Văd că prietenul dumitale nu e aici astăzi.

— Nu înțeleg ce vreți să spuneți, răspunse ea cu răceală.

— Mă refeream la nobilul cu mustața cînepie. Te-a părăsit pentru alta ?

— Sînt oameni căroră nu le-ar strica de loc să-și vadă de treburile lor, i-o reteză ea.

Fata se îndepărtă și, întrucît timp de cîteva minute nu mai avu de servit pe nimeni, se așeză pe un scaun și răsfoi ziarul de seară pe care-l uitase un client.

— Greșești dacă o faci să fie cu fundul în sus, zise Dunsford.

— Nu mă interesează absolut de loc poziția vertebrelor ei, îi răspunse Philip.

Și totuși, realitatea era că se stîrnise puțin. Îl irita faptul că o femeie cu care a încercat să fie

amabil s-a ofensat. Cînd ceru nota de plată se aventură să spună un lucru destinat să deschidă noi perspective.

— Nu mai sîntem în relații de bună ziua ? zîmbi el.

— Datoria mea aici este să iau comenzile de la clienți și să-i servesc. N-am nimic să le spun și nu vreau nici ca ei să-mi spună mie ceva.

Lăsă jos hîrtiuța pe care însemnase ce aveau ei de plată și se întoarse la masa la care stătuse, pînă atunci. De furie Philip se făcu roșu ca răcul.

— Asta e o piatră în grădina ta, Carey, zise Dunsford după ce ieșiră.

— Dă-o dracului de mitocancă ! zise Philip. Nici nu mai vin aici.

Avea destulă influență asupra lui Dunsford ca să-l convingă să meargă să bea ceaiul în alt local, și curînd Dunsford găsi un alt flirt. Și totuși, palma pe care o primise din partea chelneriței îl sîciia. Dacă ar fi fost politicoasă cu el, ar fi rămas absolut indiferent ; dar se vedea de la o poștă că-l găsește antipatic și de aceea era rănit în mîndria lui. Nu-și putea înfringe dorința de a se răzbuna pe ea. Era furios pe el însuși pentru că putea să nutrească un sentiment atît de josnic, și totuși, cele cîteva zile de fermitate care-l împiedicaseră să mai intre în localul acela nu-l ajutară să treacă peste acest simțămînt ; curînd ajunse la concluzia că, de fapt, dacă ar vedea-o ar scăpa de o obsesie. Dacă o să facă acest lucru, fără îndoială că o să înceteze să se mai gîndească la ea. Într-o după amiază, pretextînd că are o treabă — asta intrucît îi era destul de rușine de slăbiciunea lui — îl părăsi pe Dunsford și se duse întins la localul în care jurase că n-o să mai

pună niciodată piciorul. În clipa în care intră o vâzu pe chelneriță și se așeză la una din mesele la care servea ea. Se aștepta s-o audă făcînd vreo referire la faptul că nu mai dăduse pe acolo de ● săptămînă, dar cînd ea se apropie să-i ia comanda, nu scoase o vorbă. Și doar o auzise adevseori spunîndu-le altor clienți : „Hei, lume nouă !“

Nimic din atitudinea ei nu trăda faptul că l-ar mai fi văzut pînă atunci. Încercînd să-și dea seama dacă uitase cu adevărat de el, cînd îi aduse ceaiul, o întrebă :

— Prietenul meu n-a venit astă seară ?

— Nu, nu l-am mai văzut de cîteva zile.

Philip dorea să folosească aceasta drept introducere la o conversație, dar, în mod ciudat, se trezi cuprins de spaimă și nu găsi nici un lucru pe care ar fi putut să-l spună. De altfel, ea nu-i dădu nici cel mai mic prilej s-o facă, ci plecă imediat. Philip n-avu posibilitatea să mai zică nimic pînă cînd ceru să-i facă nota de plată.

— Ce zici ce vreme timpită ? zise el.

Îi venea rău de ciudă că se văzuse silit să folosească o frază atît de banală. Nu înțelegea deloc de ce fata asta îl făcea să se simtă atît de stînjnit.

— Pentru mine nu prea contează cum e vremea de afară, întrucît eu trebuie să stau aici toată ziua.

Tonul ei era de o insolență care avea un deosebit dar de a-l scoate din sărite. Îi veni pe buze o remarcă sarcastică, dar se strădui să n-o rostească.

În sinea lui își zise furios : „Ce n-aș da să-mi spună o obrăznicie, ca să pot s-o reclam, să văd c-o dă afară. Așa i-ar trebui.“

Nu izbutea să-și mai ia gândurile de la fata aceea. Rîse în ciudat de propria lui prostie : eră absurd să-i pese de ce i-a spus o chelneriță anemică ; dar se simțea în mod ciudat umilit. Deși nimeni nu știa că a fost umilit, în afară de Dunsford, care fără îndoială și uitase între timp, Philip își dădu seama că n-o să-i tihnească pînă n-o să șteargă această rușine. Se gîndi în fel și chip ce-ar fi mai bine să facă. Se hotărî să se ducă în fiecare zi la localul acela ; era evident că-i făcuse o impresie neplăcută fetei, dar credea că are destule resurse intelectuale ca să i-o poată șterge ; o să aibă grijă să nu spună nimic de natură a ofensa nici măcar pe cea mai susceptibilă persoană din lume. Asta și făcu, dar tot fără nici un rezultat. Cînd intra și spunea „bună seara“, ea îi răspundea cu aceleași cuvinte, iar o dată, cînd el omise să le mai spună, ca să vadă dacă o să-l salute ea întîi, chelnerița nu zise absolut nimic. În sinea lui mormăi o expresie care, deși se poate adeseori aplica sexului feminin, nu e folosită prea frecvent în societatea aleasă ; apoi, fără să i se cîntească nici un mușchi de pe față, își comandă ceaiul. Își puse în gînd să nu scoată o vorbă și părăsi localul fără să spună ca de obicei bună seara. Își făgădui să nu mai revină niciodată acolo, dar a doua zi la ora ceaiului începu să se simtă agitat. Încercă să-și schimbe gândurile, dar constată că nu și le poate stăpîni. În cele din urmă își spuse cu disperare :

— În fond nu văd de ce nu m-aș duce, dacă am chef.

Se luptase multă vreme cu el însuși și era aproape șapte când intră în local.

— Am crezut că nu mai veniți, îi spuse fata după ce se așezase Philip la masă.

Inima lui Philip zvicni să-i spargă pieptul și simți cum se roșește.

— Am fost reținut. N-am putut veni mai devreme.

— Vă faceți că nu mai cunoașteți lumea sau mi se pare mie ?

— Ei, nu chiar așa.

— Sînteți student, nu ?

— Da.

Dar cu asta curiozitatea ei păru satisfăcută. Plecă de la masa lui și întrucît la ora aceea tîrzie nu mai era alt client în partea unde servea ea, se cufundă în lectura unui roman ieftin. Pe atunci nu existau încă ediții ieftine din cărțile bune. În schimb se tipăreau mereu alte și alte lucrări ieftine, scrise la comandă de bieți salahori literari și destinate să fie consumate de incuți. Philip era în culmea fericirii ; fata îi vorbise din proprie inițiativă ; era convins că se apropie timpul cînd o să-i vină lui rîndul să-i spună fetei ce părere are despre ea. Ar fi o mare ușurare s-o poată încuștîna de imensul lui dispreț. Se uită bine la ea. E drept că avea un profil frumos ; era extraordinar faptul că englezoaicele tinere aparținînd clasei ei aveau adeseori trăsături atît de perfecte, încît fîți tăiau pur și simplu respirația ; dar profilul ei era rece ca marmora, iar pielea ei delicată cu o tentă verzuie avea în ea ceva nesănătos. Toate chelnerițele erau îmbrăcate la fel, cu rochii negre simple, cu un șortuleț alb, cu manșete și bonete albe. Pe o jumătate de foaie de hîrtie pe care o avea în buzunar, Philip îi schiță portretul, așa cum

o vedea aplecată asupra cărții (fata mișca buzele în timp ce citea cuvintele tipărite) și la plecare îl lăsă pe masă. Gestul se dovedi foarte inspirat, pentru că a doua zi, când intră, fata îi zîmbi.

— Habar n-am avut că știți să desenați, îi spuse ea.

— Am urmat doi ani bele-arte la Paris.

— Desenul ăla pe care l-ați lăsat aseară pe masă l-am arătat patroanei și tare s-a mai minunat de el. Oare chiar eu eram ?

— Da, zise Philip.

Cînd fata se duse să-i aducă ceaiul se apropie de el o altă chelneriță.

— Am văzut portretul pe care i l-ați făcut domnișoarei Rogers. Seamănă leit cu ea, adăugă chelnerița.

Philip află astfel cum o cheamă și, cînd îi ceru nota, o strigă pe nume.

— Văd că-mi cunoașteți și numele, zise ea cînd se apropie.

— L-a pomenit prietena dîmîtăle cînd mi-a vorbit despre desenul acela.

— Vrea s-o faceți și pe ea. Dar eu zic că nu. Dacă începeți o să trebuiască s-o țineți tot așa, și pe urmă o să vrea toate să le faceți poza. Apoi, fără nici o pauză și pe un ton cu totul indiferent, întrebă : Dar unde e tînărul ăla care venea cu dumneavoastră ? E plecat ?

— Ia uite că îl mai ții minte, va să zică, spuse Philip.

— Era un tînăr foarte drăguț.

Philip avu o senzație ciudată. Nu știa exact ce poate să fie. Dunsford avea un păr creț frumos, tenul proaspăt și un zîmbet splendid. Philip se gîndi cu invidie la toate aceste atuuri.

— A, s-a îndrăgostit, zise el rîzînd puțin.

Șchiopătînd în drumul său spre casă, Philip repetă în sinea lui această conversație cuvînt cu cuvînt. Fata se împrietenise de-a binelea cu el. Cînd se va ivi prilejul avea să-i propună să-i facă un portret mai ca lumea și era sigur că fata o să accepte cu bucurie ; avea o față interesantă, profilul ei era frumos și chiar tenul ei clorotic avea ceva ciudat de fascinant. Încercă să și-l amintească ; la început îl asemănă cu supa de mazăre ; dar, alungînd furios această idee, se gîndi la petalele unui boboc de trandafir galben pe care le smulgi înăinte de a se fi deschis. Între timp îl părăsiseră toate resentimentele împotriva chelneritei.

„Nu e de loc o fată rea“, murmură el.

Fusese o prostie din partea lui să se ofenseze de felul cum îi vorbea fata ; fără doar și poate, de vină fusese numai el ; ea n-avusese intenția de a se face dezagreabilă. Iar el ar fi putut să se deprindă pînă la vîrsta asta cu ideea că la prima vedere înfățișarea lui face o impresie proastă oamenilor. Îl măgulea grozav succesul pe care-l înregistrase cu desenul lui ; de cînd constatase acest mic talent al lui, fata îl privea cu mai mult interes. A doua zi, Philip se simți agitat. Se gîndi să se ducă să ia prînzul la ceainăria aceea, dar era sigur că la ora respectivă o să fie aglomerație și Mildred n-o să aibă posibilitatea să-i vorbească. De la o vreme izbutise să se despartă de Dunsford la ora ceaiului și deci, și de data asta, intră singur în local exact la patru și jumătate (după ce se uitase pînă atunci de vreo zece ori la ceas).

Mildred stătea cu spatele la el. Era așezată la o masă și vorbea cu neamțul pe care Philip îl văzuse acolo în fiecare zi pînă acum două săptămîni, iar după aceea nu-l mai văzuse de loc.

Neamțul vorbea și Mildred râdea. Lui Philip risul ei i se păru ordinar și-i dădu fiori. O strigă, dar fata nu-l băgă în seamă ; o strigă încă o dată, iar apoi, înfuriindu-se pentru că-și pierduse stăpînirea de sine, bătu tare în masă cu bastonul. Fata se apropie botoasă.

— Bună ziua, îi spuse el.

— S-ar zice că sînteți tare grăbit.

Fata își aplecă ochii asupra lui cu aerul acela insolent pe care Philip îl cunoștea foarte bine.

— Ascultă, dar ce-i cu dumneata ? întrebă el.

— Dacă sînteți amabil să-mi dați comanda, vă aduc ce doriți. Nu pot să stau toată seara la conversație.

— Un ceai și o chiflă prăjită, te rog, răspunse scurt Philip.

Era furios pe ea. Avea la el ziarul *The Star* și cînd fata îi aduse ceaiul se prefăcu absorbit de lectură.

— Dacă-mi faci acum și nota nu te mai deranjez încă o dată, îi spuse el cu răceală.

Fata scrisese bonul, și-l puse pe masă și se întoarse la neamț. Curînd se afla din nou absorbită de conversația animată cu acesta. Era un bărbat de statură mijlocie, cu fața rotundă caracteristică neamului său și cu tenul pămîntiu ; mustața lui era mare și țepoasă ; purta frac și pantaloni gri și pe piept îi atîrna lanțul din aur masiv de la ceas. Lui Philip îi făcu impresia că celelalte chelnerițe se uită cînd la el, cînd la perechea de la masă și schimbă între ele priviri semnificative. Era convins că rîd de el și începu să-i fiarbă singele în vine. Acum o detesta din tot sufletul pe Mildred. Știa că cel mai bun lucru pe care-l putea face era să înceteze să mai vină la localul acela, dar nu putea suporta ideea că a fost înfrînt în cazul

respectiv, așa că-și alcătui un întreg plan pentru a-i arăta cât de mult o disprețuiește. A doua zi se așază la o masă din colțul celălalt și comandă altei chelnerițe ceaiul. Prietenul lui Mildred se afla din nou acolo și fata iarăși făcea conversație cu el. Nu-i dădu nici o atenție lui Philip, așa că la ieșire acesta își alese momentul în care să poată să se încrucișeze cu ea ; trecind prin dreptul ei, Philip o privi ca pe o necunoscută. Repetă mișcarea timp de vreo patru zile. Se aștepta ca fata să găsească imediat prilejul de a-i spune ceva ; credea că o să-l întrebe de ce nu se mai așază la mesele unde servește ea și își pregătise un răspuns încărcat de toată ura care-i cuprinsese inima. Știa că e absurd să se necăjească, dar simțea că nu se poate stăpîni. Fata îl învinsese din nou. Neamțul dispăru dintr-o dată, dar Philip continua să se așeze la mesele din partea cealaltă. Fata tot nu-i dădea nici o atenție. Philip își dădu brusc seama că lui Mildred i-e absolut indiferent ce face el ; n-avea decît să-și continue jocul la infinit, tot nu avea s-o afecteze cîtuși de puțin.

În sinea lui își spuse : „Stai, că n-am terminat încă“.

A doua zi se așază la locul său obișnuit și, cînd se apropie Mildred, el îi spuse bună seara cu aerul că n-ar fi ignorat-o timp de o săptămînă. Expresia de pe fața lui era placidă, dar el nu-și putu stăpîni zvîcnirile năbunești ale inimii. În epoca respectivă opereta cucerise brusc publicul și Philip era sigur că Mildred o să fie încîntată să meargă la un asemenea spectacol.

— Ascultă, zise el pe neașteptate, n-ai vrea să luăm masa împreună într-o seară și să vii cu mine la *Frumoasa din New York* ? Fac eu rost de două fotolii.

Adăugase ultima propoziție anume ca s-o ispitească. Știa că dacă se duc la teatru, fetelor le place să stea la parter dar, dacă le invita vreun bărbat, rareori aveau locuri mai scumpe decât cele de la galerie. Expresia de pe fața palidă a lui Mildred nu se schimbă de loc.

— N-am nimic împotriva, zise ea.

— Când vrei să vii ?

— Joia scap mai devreme.

Făcură aranjamentele necesare. Mildred stătea la o mătușă de pe Herne Hill ¹. Spectacolul începea la opt, așa că trebuiau să ia masa la șapte. Ea îi propuse să se întâlnească în sala de așteptare pentru clasa a doua de la gara Victoria. Nu-și manifestă cîtuși de puțin bucuria și acceptă invitația cu aerul că-i face o favoare. Philip fu vag iritat.

Capitolul LVII

Philip sosi la gara Victoria cu aproape o jumătate de ceas înainte de ora stabilită de Mildred și se așază în sala de așteptare de clasa a doua. Așteptă, dar nu venea. Începu să-și piardă răbdarea și intră pe peron căscind gură la metrourele care soseau ; trecu ora fixată dar nici urmă de Mildred. Philip era nervos. Intră în celelalte săli de așteptare și se uită la oamenii care ședeau acolo. Deodată inima începu să-i zvînească puternic.

— Iată-te, totuși. Și eu, care credeam că nu mai vii.

¹ Suburbie situată în sudul Londrei.

— Ei, știi că-mi placi ? După ce m-ai făcut să te aștept atîta vreme. Zău dacă n-am avut chef să-mi iau frumos tălpășița și să mă întorc acasă.

— Bine, dar ai spus că o să vii în sala de așteptare pentru clasa a doua.

— Cum era să zic una ca asta ? Ce rost avea să stau la clasa a doua dacă puteam să stau la înțîia, eh ?

Deși Philip era sigur că nu se înșelase, nu mai făcu nici un comentariu și se urcă împreună într-o trăsură.

— Unde mîncăm ? întrebă ea.

— Mă gîndeam să-ți propun restaurantul „Adelphi“. E bine ?

— N-am nimic împotrivă.

Fata vorbea pe un ton antipatic. Era enervată pentru că așteptase și răspundea doar prin monosilabe la încercările lui Philip de a întreține conversația. Era îmbrăcată cu o pelerină lungă dintr-o stofă aspră de culoare închisă și pe cap își pusese un șal croșetat. Ajunseră la restaurant și se așezară la o masă. Mildred privi în jur satisfăcută. Abajururile roșii ale lumînărilor de pe masă, ornamentația aurie, oglinzile, dădeau localului un aer somptuos.

— N-am mai fost pe aici.

Îi zîmbi lui Philip. Își scosesese pelerina, așa că Philip constată că poartă o rochie bleu pal cu decolteu pătrat. Se pieptănase mai îngrijit ca ori-cînd. Philip comandase șampanie și cînd chelnerul o turnă în pahare, ochii fetei scînteiară.

— Da știi că o faci lată, zise ea.

— Pentru că am comandat șampanie ? întrebă el nepăsător, ca și cum asta ar fi băut în fiecare zi.

— Să știi că mi-ai luat piuitul cînd m-ai poftit să merg cu dumneata la teatru.

Conversația nu mergea chiar ca pe roate pentru că fata nu prea părea să aibă mare lucru de spus ; iar Philip se enerva din ce în ce mai tare dîndu-și seama că nu izbutește s-o amuze. Ea ascultă cu un aer indiferent tot ce-i spunea el, ~~cu~~ ochii pe la celelalte mese și nici măcar nu se prefăcea că ar interesa-o persoana lui. Philip făcu vreo două glume pe care însă ea le luă prea în serios. Singurul semn de vioiciune îl dădu cînd Philip pomeni de celelalte fete din localul ei ; Mildred n-o putea suferi pe patroană și-i vorbi pe larg de toate fără-de-legile ei.

— N-o am la stomac și pace. Și mă calcă pe coadă cînd o văd ce aere își dă. Uneori parcă-mi vine să-i zic vreo două, mai ales că ea habar n-are cîte știi despre ea.

— Ce anume ? întrebă Philip.

— Păi de, iaca, din întîmplare știu, de pildă, că uneori nu zice nu cînd o ia cîte un bărbat la Eastbourne să stea cu el sîmbăta și duminica. Una dintre fete are o soră măritată care se duce acolo cu bărbatul ei și aia a văzut-o pe patroană. Stătea la aceeași pensiune și, chipurile, își pusese verighetă. De ce, parcă eu nu știu, cum mă vezi și cum te văd, că nu e măritată ?

Philip îi umplu din nou paharul sperînd că șampania o s-o facă mai prietenoasă ; dorea din toată inima ca mica lui escapadă să fie reușită. Observă că fata ține cuțitul ca pe un condei și ridică degetul mic cînd bea din pahar. Abordă mai multe subiecte de conversație, fără să izbutească să scoată prea mult de la ea, și asta îl irita cu atît mai mult, cu cît își amintea că o văzuse vorbind ca o moară stricată și rîzînd cu neamțul acela. Terminară masa și se duseră la spectacol. Philip era un tînăr foarte cultivat și privea de sus distracția

ieftină pe care o ofereau comediile muzicale. În seara aceea glumele i se păsură vulgare, iar melodiile banale; după părerea lui, în Franța spectacolele de acest gen erau mult mai bune; în schimb Mildred se distra de minune; rîse pînă o duru burta, uitîndu-se din cînd în cînd la Philip dacă o încînta ceva în mod deosebit, ca să aibă cu el un schimb de priviri amuzate; și aplauda pe rupte.

— Văd spectacolul pentru a șaptea oară, zise ea după primul act și n-am nimic împotriva dacă mai vin încă de șapte ori.

O interesau foarte mult femeile care se aflau în jurul ei în staluri. I se arată cu degetul lui Philip pe cele vopsite și pe cele care purtau perucă.

— E groaznic cu ăștia din West-End, zise ea. Să mor eu dacă înțeleg cum pot să umble așa. Apoi, mîngîindu-și părul adăugă: al meu e natural, fiecare fir.

Nu găsi nici o persoană vrednică de admirație și ori de cîte ori vorbea despre cineva, nu spunea decît lucruri dezagreabile. Philip începu să se simtă prost. Bănuia că a doua zi o să le povestească fetelor de la local că a ieșit cu ea în oraș și că a plictisit-o de moarte. Nu-i plăcea fata și totuși, fără să știe de ce, vroia să fie cu ea. În drum spre casă o întrebă:

— Te-ai distrat bine, nu?

— Oho!

— Mai ieși cu mine într-o seară?

— N-am nimic împotriva.

Niciodată nu izbutea să smulgă de la ea mai mult decît asemenea exprimări. Indiferența ei îl scotea din minți.

— S-ar zice că nu-ți pasă prea mult dacă vii sau nu.

— Eh, dacă nu mă iei dumneata, o să mă ia altul. Nu duc eu lipsă de bărbați care să mă ducă la teatru.

Philip tăcu. Ajunseră la gară și el dădu să meargă la casa de bilete.

— Am abonament, zise ea.

— Mă gîndeam că fiind așa tîrziu, ar fi bine să te conduc pînă acasă, dacă-ți face plăcere.

— O, n-am nimic împotrivă, dacă ții.

Îi luă ei un bilet numai dus pentru clasa întii, iar lui își luă bilet dus și-ntors.

— Ei, în orice caz n-aș putea zice că ești cîr-pănos, zise ea cînd îi deschise ușa vagonului.

Philip nu-și dădu scama dacă îi pare bine sau rău cînd se urcară și alți călători, stîinjenindu-le conversația. Se dădură jos la Herne Hill și Philip o însoți pe Mildred pînă la colțul străzii pe care locuia.

— Am să-mi iau rămas bun aici, zise ea întin-zîndu-i mîna. Nu-i bine să vii pînă în poartă. Eu știu cum sînt oamenii și nu vreau să aud vorbe pe socoteala mea.

Îi spuse noapte bună și se îndepărtă repede. Philip o putu urmări cu privirea, întrucît șalul alb se distingea în întuneric. Crezu că fata o să se mai întoarcă o dată să-i facă semn, dar nu se întîmplă așa. Philip văzu în ce casă a intrat și peste o clipă se apropie ca s-o cerceteze. Era o căsuță din că-rămidă galbenă cu înfățișarea obișnuită, curățică, aidoma tuturor celorlalte căsuțe de pe stradă. Ră-mase cîteva minute în fața ei și curînd văzu cum se stinge lumina în camera de la mansardă. Se întoarse agale spre stație. Seara petrecută cu Mil-dred nu se desfășurase mulțumitor. Era iritat, ne-liniștit și nefericit.

Cînd se culcă o mai vedea parcă pe Mildred așezată în colțul vagonului, cu capul înfășurat în șalul alb croșetat. Nu știa cum o să îndure ceasurile care aveau să treacă pînă dădea din nou ochii cu ea. Toropit de somn se gîndi la fața ei slabă, cu trăsăturile delicate și cu pielea de o paloare verzuie. Nu era fericit cînd era cu ea dar era de-a dreptul nefericit cînd era departe de ea. Ar fi vrut să stea alături de ea și s-o privească, ar fi vrut s-o atingă, ar fi vrut... Îi veni un gînd pe care nu-l termină și deodată se trezi de-a binelea... Ar fi vrut să sărute gura aceea subțire și palidă, cu buzele strînse. În cele din urmă, privi adevărul drept în față. Se îndrăgostise de ea. Era de necrezut.

Se gîndise adeseori că o să se îndrăgostească și exista în special o scenă care apăruse în repetate rînduri în imaginația lui. Se vedea intrînd într-o sală de bal ; ochii lui se opreau asupra unui mic grup de bărbați și femei care făceau conversație ; și una dintre femei întorcea capul. Dădea cu ochii de el și el simțea că femeii i se taie respirația, întocmai cum i se tălase și lui. Rămînea nemișcat. Ea era înaltă, brunetă și frumoasă, cu ochii ca noaptea ; era îmbrăcată în alb și în părul ei negru străluceau diamante ; se priveau ochi în ochi, uitînd că sînt înconjurați de oameni. Se ducea drept la ea și ea făcea un pas spre el. Amîndoi simțeau că formalitatea prezentărilor e deplasată. Îi vorbea :

- Te caut de-o viață întrăagă, îi spunea el.
- În sfîrșit, ai venit, murmură ea.
- Vrei să dansezi cu mine ?

Ea se abandona brațelor lui întinse și dansau (Philip întotdeauna se prefăcea că uită de piciorul lui bont). Ea dansa divin.

— Niciodată n-am avut un partener atît de bun la dans, zicea ea.

Apoi rupea în bucăți carnetul de baî şi dansa cu el toată seara.

— Îmi pare atît de bine că te-am aşteptat, îi zicea el. Ştiam că pînă la urmă trebuie să te înţînesc cîndva.

Toată lumea era cu ochii pe ei. Dar lor puţin le păsa. Nu ţineau să-şi ascundă pasiunea. Într-un tîrziu ieşeau în grădină. El îi arunca pe umeri o pelerină uşoară şi o urca într-o birjă care aştepta. Luau trenul de Paris care pleacă la miezul nopţii. Şi porneau în goană către necunoscut prin noaptea tăcută şi înstelată.

Se gîndi la această veche închipuire a lui şi i se păru că e cu neputinţă să se fi îndrăgostit de Mildred Rogers. Numele ei era grotesc. Şi nici măcar n-o găsea drăguţă ; nu putea suferi slăbi-ciunea ei şi chiar în seara aceea observase cum îi ieşea clavicula prin rochia de seară ; trecu în revistă fiecare trăsătură a chipului ei ; nu-i plăcea gura ei, iar tenul ei nesănătos i se părea vag respingător. Era ordinară. Expresiile ei atît de plate, restrînse ca număr şi repetate în mod constant dovedeau goliciunea minţii ei. Îşi aminti chicotele vulgare pe care i le stîrniseră glumele din operetă ; şi-şi aminti de degetul mic pe care avea grijă să-l întindă cînd ducea paharul la gură. Manierele ei, ca şi conversaţia pe care o făcea trădau • spoială antipatică. Îşi aminti cît de insolentă era ; uneori avusese chef să-i tragă o pereche de palme ; şi deodată, fără să ştie de ce, poate din pricina gîndului de a o pocni sau pentru că-şi amintea de urechile ei micuţe şi frumoase, îl covîrşi un val de emoţie. Tînjea după ea. Se gîndea cum ar cuprinde-o în braţe -- un trup

subțire și fragil — și cum i-ar săruta buzele palide ; vroia să-i mângâie obrații verzui. O dorea.

Se gândise întotdeauna la dragoste ca la un talaz încântător care te copleșește aducînd lumii întregi primăvară, așteptase cu nerăbdare un extaz de fericire ; dar asta nu era fericire ; era o foame a sufletului, era un dor dureros, era un chin amar-nic pe care nu-l mai cunoscuse pînă atunci. Încercă să-și amintească în ce moment îl trăise prima dată, dar nu știa. Nu ținea minte decît că de fiecare dată cînd intrase în ceainărie, după primele zile simțise în inimă o senzație dureroasă ; și mai ținea minte că de cîte ori îi vorbea fata, el își pierdea în mod ciudat răsufllarea. Cînd pleca de lîngă el era nenorocit, iar cînd revenea spre el, era disperat.

Se întinse în pat cum își întind cîinii labele. Se întrebă cum o să mai îndure junghiurile acelea neîncetate din suflet.

Capitolul LVIII

A doua zi Philip se trezi foarte devreme și primul lui gînd fu la Mildred. Îi dădu prin cap că ar putea s-o întîmpine la gara Victoria și s-o însoțească în drumul ei spre ceainărie. Se bărbieri repede, se îmbracă într-o clipă și luă un autobuz pînă la gară. Ajunse pe la opt fără douăzeci și începu să supravegheze trenurile care soseau. Coborau din ele grupuri masive de oameni, mici funcționari și vînzători din magazine, singurii călători la o oră atît de matinală — și se îmbulzeau

pe peron ; o porneau la goană, uneori doi cite doi, ici-colo cite un grup de fete, dar cel mai adesea oameni singuri. Mai toți aveau fețele albe și erau urîți în lumina dimineții, cu ochii duși ; tinerii mergeau cu pas ușor, de parcă le-ar fi făcut plăcere să calce pe cimentul peronului, dar ceilalți păreau împinși din urmă de un mecanism : fețele lor erau concentrate, într-o încruntare îngrijorată.

În cele din urmă, Philip dădu cu ochii de Mildred și se apropie nerăbdător de ea.

— Bună dimineța, îi spuse el. M-am gândit să vin să văd cum te simți după seara petrecută împreună.

Fata purta o pelerină veche, de culoare maro, iar pe cap o canotieră. Era mai mult decît limpede că nu-i face plăcere să-l vadă pe Philip.

— Sînt bine mersi. Nu prea am timp de pierdut.

— Te superi dacă te însoțesc pe strada Victoria ?

— Am cam întîrziat. O să trebuiască să merg repede, spuse ea uitîndu-se imediat la piciorul deform al lui Philip.

Băiatul se făcu stacojiu la față.

— Te rog să mă ierți. Mi-ar părea rău să întîrzi din cauza mea.

— Te privește.

Ea porni mai departe, iar Philip se întoarse acasă cu inima frîntă, să-și ia micul dejun. O ura pe Mildred. Își dădea seama că e un tîmpit dacă se mai gîndește la ea ; nu era genul de femeie căreia să-i pese cîtuși de puțin de el și probabil că se uita cu scîrbă la infirmitatea lui. Își puse în gînd să nu se ducă după amiaza la ceainărie, dar urîndu-se din tot sufletul se duse totuși. Ea îl salută din cap cînd îl văzu intrînd și îi zîmbi.

— Mă tem c-am fost cam repezită cu dumneata azi dimineață, îi spuse ea. Știi, nu mă așteptam să te văd și m-ai luat pe nepregătite.

— A, n-are nici o importanță.

Philip simți că deodată i s-a luat o greutate de pe inimă. Era grozav de recunoscător pentru cea mai mică vorbă bună.

— De ce nu iei loc ? o întrebă el. Văd că acum nu ești ocupată.

— N-am nimic împotrivă.

Philip o privi dar nu izbuti să găsească nici un cuvânt pe care să i-l spună ; își stoarse creierii necăjit, căutînd să zică și el ceva ca s-o mai poată ține acolo ; ar fi vrut să-i spună cît de mult înseamnă ea pentru el ; dar tocmai acum cînd începuse să iubească cu adevărat nu știa cum să-și declare dragostea.

— Dar unde e prietenul dumitale, cel cu mustața blondă ? Nu l-am mai văzut în ultima vreme.

— A, s-a întors la Birmingham. Acolo are biroul de afaceri. La Londra vine numai din cînd în cînd.

— E îndrăgostit de dumneata ?

— Cred că asta ar trebui să-l întrebi pe el, zise ea rîzînd. Și nici nu prea văd ce te privește pe dumneata dacă ar fi așa.

Lui Philip îi veni pe buze un răspuns tăios, dar începea să învețe să se stăpînească. Doar atîta își permise să spună :

— Uneori mă mir de ce vorbești astfel.

Fata îl privi cu ochii ei indiferenți.

— S-ar zice că nu-ți prea pasă de mine, adăugă el.

— De ce mi-ar păsa ?

— Într-adevăr, nu prea văd motivul.

Întinse mîna să-și ia ziarul.

— Ești cam iute din fire, zise ea observînd gestul lui. Îți sare țandăra cam repede.

Philip zîmbi și o privi cu implorare în ochi.

— Vrei să-mi îndeplinești o rugăminte ? o întrebă el.

— Să vedem întii despre ce e vorba.

— Dă-mi voie să te conduc la gară astă-seară.

— N-am nimic împotrivă.

După ce-și bău ceaiul plecă din local și se întoarse la el acasă, dar la opt, ora închiderii, o aștepta vizavi.

— Dom'le, ești grozav, zise ea cînd ieși. Să fiu a dracului dacă te înțeleg.

— Eu ziceam că nu e chiar așa de greu, răspunse el necăjit.

— Te-a văzut vreuna din fete așteptîndu-mă ?

— Habar n-am și nici nu-mi pasă.

— Să știi că toate rîd de dumneata. Cică ai fi mort după mine.

— Și parcă dumitale îți pasă ? mormăi el.

— E, ho, nu mai fi așa țifnos.

Ajungînd la gară, Philip își scoase bilet spunîndu-i că o s-o însoțească pînă acasă.

— S-ar zice că nu prea ai ce face, zise ea.

— Bănuiesc că am voie să-mi pierd timpul cum vreau.

Conversația lor era mereu pe punctul de a degenera într-o ceartă. Realitatea era că lui Philip îi era ciudă pe el însuși că o iubește. Ea părea că-l umilește tot timpul într-un fel sau altul iar el îi purta pică pentru fiecare bobîrnac pe care-l primea. Dar în seara aceea fata era prietenoasă, bine dispusă și vorbăreată ; îi spuse că și-a pierdut amîndoi părinții dar îi dădu să înțeleagă că nu e chiar obligată să-și cîștige existența și că lucrează mai mult de plăcere.

— Lui tanti nu-i place că mă duc la slujbă. Acasă am tot ce-mi trebuie. N-aş vrea să crezi că muncesc de nevoie.

Philip ştia că minte. Sărăcia cu lustru, caracteristică pentru clasa din care făcea ea parte, recurgea adesea la acest pretext cu scopul de a evita stigmatul pe care-l reprezenta necesitatea de a munci pentru a se întreţine.

— Am rude foarte suspuse, zise ea.

Pe buzele lui Philip flutură un zîmbet uşor pe care ea îl observă imediat.

— De ce rizi ? zise ea repede. Nu crezi că spun adevărul ?

— Ei, cum să nu ? răspunse el.

Fata îi aruncă o privire bănuitoare, dar peste o clipă nu se mai putu împotrivi ispitei de a-l impresiona cu strălucirea vieţii ei de demult.

— Tata ţinea întotdeauna un docar şi avea trei slugi. Aveam bucătăreasă, fată în casă şi un om la toate. Creşteam nişte trandafiri grozavi. Lumea se oprea în poartă şi întreba a cui e casa, aşa de frumoşi erau trandafirii. Bineînţeles că nu e prea bine pentru mine dacă stau laolaltă cu fetele alea de la local, că nu sînt de-o teapă cu ele şi uneori, zău dacă nu-mi vine să dau dracului slujba din pricina asta. Nu că m-ar supăra munca, nu, să nu-ţi treacă prin cap una ca asta : e vorba numa' de indivizii cu care îmi frec coatele toată ziua.

În tren stătura unul în faţa celuiilalt şi Philip, ascultînd plin de compasiune tot ce-i spunea fata, era cit se poate de fericit. Îl amuza şi chiar îl înduieşa puţin naivitatea ei. Obrajii ei se coloraseră uşor. Philip se gîndi că ar fi o încîntare să-i sărute vîrfurile bărbiei.

— În clipa în care ai intrat în local am văzut din capul locului că eşti un *gentleman* în toată

puterea cuvîntului. Tatăl dumitale era liber profesionist ?

— Era doctor.

— Un liber profesionist se cunoaște de la o poștă. Au ceva, nu știu cum să zic, da-mi dau seama la moment.

De la gară merseră împreună pe jos.

— Ascultă, aș vrea să mai mergi o dată cu mine la teatru, îi zise el.

— N-am nimic împotrivă.

— Ai putea să mergi chiar mai departe și să zici că ți-ar face plăcere.

— De ce ?

— Nu contează. Să fixăm ziua. Ți-ar conveni sîmbătă seara ?

— Da, merge.

Mai făcură și celelalte aranjamente, după care se treziră la colțul străzii unde stătea ea. Mildred îi întinse mîna și el i-o ținu mai multă vreme.

— Știi, tare aș vrea să-ți spun pe nume.

— Dacă-ți face plăcere n-ai decît să-mi spui, că nu mă supăr.

— Și tu o să-mi spui Philip ?

— O să-ți spun, dacă o să țin minte. Mie mi se pare mai în firea lucrurilor să-ți zic domnu' Carey.

Philip o trase încetișor către el, dar ea se dădu înapoi.

— Ce faci ?

— Nu vrei să mă săruți, așa, de rămas bun ? șopti el.

— Vai, ce obraznicie ! zise ea.

Își smulse mîna dintr-a lui și o luă la fugă spre casă.

Philip cumpără bilete pentru sîmbătă seara. Nu era una din zilele în care Mildred scăpa mai de-

vreme și deci nu mai avea timp să se ducă acasă să se schimbe. Dar avea de gând să-și aducă de dimineață cu ea o rochie bună și să se îmbrace repede chiar la local. Dacă patroana era în toane bune, o lăsa să plece la șapte. Philip acceptase s-o aștepte afară de la șapte și un sfert în sus. Aștepta cu nerăbdare evenimentul pentru că în trăsură, conducînd-o de la teatru la gară, spera să-l lase s-o sărute. Acest vehicul îi dădea posibilitatea unui bărbat s-o țină pe față de după mijloc (un avantaj pe care îl aveau birjele de pe vremuri față de taxiurile din zilele noastre) și încîntarea aceea merita cheltuiala unor bilete de spectacol.

Dar sîmbătă după-amiază cînd se duse să-și bea ceaiul, pentru a confirma înțelegerea făcută, se întîlni nas în nas cu mustăciosul, care tocmai ieșea din local. Între timp aflase că se numește Miller. Era un neamț naturalizat, care locuia de mulți ani în țară, și-și anglicizase numele. Philip îl auzise vorbind și cu toate că engleza lui era curgătoare și firească, nu avea totuși intonația băștinășilor. Philip știa că flirtează cu Mildred și era cumplit de gelos pe el. Îl liniștea numai răceala temperamentului ei care altfel constituia o sursă de supărare pentru el; socotind-o incapabilă de pasiune, i se părea că nici rivalul său nu se bucură de o situație mai bună decît a lui. Dar de astă dată i se strînse inima pentru că primul lui gând fu că apariția neașteptată a lui Miller ar putea să strice planul escapadei pe care el o anticipase cu atîta nerăbdare. Intră cu moartea în suflet. Chelnerița veni la el, îi luă comanda pentru ceai și i-l aduse într-o clipă.

— Îmi pare tare rău, zise ea cu o expresie de sinceră mîhnire întipărită pe față. Știi că pînă la urmă n-am să pot să vin astă-seară.

— De ce ? întrebă Philip.

— E, hai, nu mai fi așa bătos, rîse ea. Nu sînt eu dî vină. Lui tanti i s-a făcut rău peste noapte și servitoarea are liber astă-seară, așa că trebuie să stau eu cu ea, că doar n-o pot lăsa singură, nu ?

— Bine, nu-i nimic. În schimb o să te conduc acasă.

— Ei cum, dar ai cumpărat biletele. Ar fi păcat să le pierzi.

Philip scoase biletele din buzunar și cu un gest hotărît le rupse.

— De ce-ai făcut asta ?

— Nu cumva îți închipui că țin să mă duc să văd o porcărie de operetă, așa, de unul singur ? Am luat biletele numai de dragul tău.

— Mă rog, dacă ții morțiș să afli adevărul, nu mă poți conduce acasă.

— Ți-ai schimbat planurile.

— Nu-nțeleg ce vrei să spui. Ești la fel de egoist ca și toți ăilalți. Te gîndești numai la tine. Nu-i vina mea dacă i-e rău matusii.

Îi făcu repede nota de plată și plecă de lîngă el. Philip nu se pricepea mai de loc la femei pentru că ar fi știut că trebuie să le accepți chiar și minciunile cele mai transparente. Se hotări să supra-vegheze localul ca să știe sigur dacă Mildred pleacă cu neamțul. Avea o pasiune nefericită pentru certitudine. La șapte se postă pe trotuarul de vizavi. Îl căută din ochi pe Miller dar nu-l văzu. Peste zece minute ieși Mildred din local purtînd pelerina și șalul pe care le avea și cînd o dusesese el la teatrul „Shaftesbury“. Era limpede că nu se ducea acasă. Dădu cu ochii de Philip înainte de a avea el timp să se îndepărteze. Tresări și apoi veni glonț la el.

— Ce faci aici ? întrebă ea.

— Iau aer, răspunse el.

— Mă spionezi, porc împuțit ce ești. Și eu care te credeam un *gentleman* !

— Chiar crezi că ai putea să-l interesezi pe vreun *gentleman* ? murmură Philip.

Era în el un drăcușor care-l silea întotdeauna să strice și mai rău lucrurile. Vroia neapărat s-o rănească la fel de tare cum îl rănise și ea.

— După cât cred pot foarte bine să mă răzgîndesc dacă am chef. Nu mă poate sili nimeni să ies cu tine dacă nu vreau. Îți spun că mă duc acasă și nu dau voie nimănui să mă urmărească ori să mă spioneze.

— Te-ai văzut astăzi cu Miller ?

— Asta nu te privește pe tine. De fapt nici nu l-am văzut, așa că iar te-ai păcălit.

— L-am văzut azi după-amiază ieșind din ceainărie exact când intram eu.

— Ei, și ce-i cu asta ? Ce, nu pot să ies cu el dacă am chef ? Ei, la asta ce mai poți să-mi răspunzi ?

— Dar văd că se cam lasă așteptat, nu ?

— Mă rog. Îmi face mai multă plăcere să-l aștept decît să știu că mă aștepți tu. Bagă-ți bine în cap lucrul ăsta. Și acuma poate o să ai bună-tatea să te duci acasă și pe viitor să nu-ți bagi nasul unde nu-ți fierbe oala.

Philip trecu brusc de la furie la disperare și cînd deschise iar gura îi tremura glasul.

— Uite ce e, Mildred, te rog să nu te porți așa urît cu mine. Doar știi că țin foarte mult la tine. Te iubesc din toată inima. Nu vrei să te răzgîndești ? Dacă ai știi cu cîtă bucurie am așteptat seară asta ! Uite, n-a venit și probabil că de fapt nu ține deloc la tine. Nu vrei să cinăm împreună ? Pot să iau alte bilete și mergem unde vrei tu.

— Ei, uite, nu vreau. Îți bați gura de pomană. Eu m-am hotărît și cînd îmi pun ceva în cap, s-a terminat.

Philip se uită o clipă la ea. O durere chinuitoare îi sfișia inima. Treceau oameni grăbiți pe lîngă ei și birjele și omnibusurile se încrucișau cu mult zgomot. Observă că ochii lui Mildred fug cînd încoace cînd încolo, de teamă că în mulțimea aceea n-o să-l vadă pe Miller.

— Așa nu mai pot continua, gemu Philip. E prea înjositor. Dacă plec acum, plec pentru totdeauna. Dacă nu vii cu mine astă seară n-o să mă mai vezi niciodată.

— Ție ți se pare că o să fie ceva îngrozitor pentru mine, însă eu o să zic doar pagubă-n ciuperci,

— Atunci rămîi cu bine.

O salută din cap și se îndepărtă șchiopătînd, fără să se grăbească, pentru că spera din toată inima că o să-l cheme înapoi. La primul felinar se opri și se uită peste umăr. Credea că poate o s-o vadă făcîndu-i semn cu mîna — el era gata să uite totul, era pregătit pentru orice umilință — dar fata se întorsese cu spatele și, după cît se părea, încetate să-și mai bată capul din pricina lui. Își dădu seama că a fost bucuroasă să scape de el.

Capitolul LIX

Philip fu amărît toată seara. Îi spusese proprietăresii că n-o să fie acasă la cină, așa că n-avea nimic de mîncare și, deci, se văzu silit să meargă

la restaurantul „Gattii“. După aceea se întoarse în garsoniera lui, dar Griffiths, locatarul de deasupra, avea o petrecere și veselia aceea zgomotoasă făcea și mai insuportabilă supărarea lui. Se duse la un music-hol, dar fiind simbătă seara nu era nici un loc pe scaun ; după o jumătate de oră de plictiseală obosi de atîta stat în picioare și se îndreptă spre casă. Încercă să citească dar nu izbutea să se concentreze ; și totuși, era necesar să muncească pe rupte. Nu mai avea decît două săptămîni și ceva pînă la examenul de biologie, și cu toate că nu era chiar așa de greu, cum în ultima vreme își neglijase lecturile, își dădea seama că nu știe nimic. Pe de altă parte, examenul era numai oral, așa că era sigur că în două săptămîni o să poată învăța destul ca s-o scoată la capăt. Avea încredere în inteligența lui. Își aruncă deoparte cartea și se abandona pe de-a-ntregul unei meditații conștiente cu privire la problema care-l obseda tot timpul.

Își reproșă amarnic felul cum se purtase în seara aceea. La urma urmei de ce-i pusese fetei în față alternativa că trebuie să ia masa cu el sau altfel n-o să-l mai vadă în viața ei ? Bineînțeles că-l refuzase. Ar fi trebuit să țină seama și de mîndria ei. Își tăia singur craca de sub picioare. Situația ar fi fost mai ușor de suportat dacă ar fi știut că și ea suferă. Dar o cunoștea prea bine : îl privea cu o indiferență totală. Dacă n-ar fi fost un prost s-ar fi prefăcut a crede povestea pe care i-o îndrugase ea ; ar fi trebuit să aibă tăria să-și ascundă dezamăgirea și destulă stăpînire de sine ca să nu-și trădeze enervarea. N-ar fi putut să spună de ce o iubește. Citise despre procesul de ideali-

zare care se petrece cînd ești îndrăgostit, dar el unul o vedea exact așa cum era. Nu era nici amuzantă, nici deșteaptă, avea o minte de om de rînd ; îl revolta istețimea ei vulgară și lipsa totală de gentilețe sau blîndețe. Dacă ar fi folosit propriile ei cuvinte, ar fi spus că umblă după căpătuială. Îi stîrnea admirația orice șiretenie cu care-i trăgeai pe sfoară pe cei nebănuitori ; îi producea o imensă satisfacție dacă păcălea pe cineva. Philip rîse necruțător gîndindu-se la spoiala ei și la așazisele maniere alese cu care mîncea ; se prefăcea că urechile ei sînt prea delicate pentru cuvintele ordinare, peste tot i se părea că simte ceva indecent și în măsura în care îi permitea vocabularul ei limitat, avea o pasiune pentru eufemisme : nu pomenea niciodată cuvîntul pantaloni și se referea la această noțiune sub forma de „partea de jos a îmbrăcăminții“ ; i se părea cam nedelicat să-și sufle nasul și cînd o făcea își lua un aer jenat. Era îngrozitor de anemică și suferea de dispepsia pe care o producea adeseori această stare. Philip simțea o repulsie pentru pieptul ei slab și șoldurile înguste și nu putea să sufere coafura ei vulgară. Se ura și se disprețuia singur pentru că o iubește.

Și totuși, neputința în care se găsea rămînea o realitate. Se simțea exact cum se simțise uneori la școală în strînsoarea vreunui băiat mai voinic decît el. Se luptase împotriva acestei forțe superioare pînă cînd îi dispăruse complet propria lui forță și ajunsese de-a dreptul neputincios — își amintea de lîncezeala aceea care îi cuprîndea brațele și picioarele, vecină cu paralizia — așa că nu mai era în stare să facă nimic. Parcă ar fi fost mort. Acum avea senzația aceleiași slăbiciuni. O iubea pe această femeie, dîndu-și scama că pînă

atunci nu mai iubise niciodată. Nu-l supărau defectele ei fizice sau de caracter, ba chiar i se părea că le-a îndrăgit și pe acestea ; în orice caz, nu însemnau mai nimic pentru el. S-ar fi părut că nici măcar nu e vorba de el ; simțea că a fost copleșit de o forță ciudată, străină de el, care-l împingea încolo și-ncoace, împotriva voinței lui și contrar intereselor lui ; iar pentru că avea o pasiune pentru libertate, ura lanțurile care-l țineau legat. Rîse de el însuși cînd se gîndi de cîte ori dorise să cunoască această pasiune covîrșitoare. Se blestemă pentru că-i cedase. Se gîndi cum începuse povestea ; nimic din toate acestea nu i s-ar fi întîmplat dacă n-ar fi intrat cu Dunsford în ceainăria aceea. Era singur vinovat. Dacă n-ar fi fost la mijloc orgoliul lui ridicol nu și-ar fi bătut capul cu obrăznicătura asta prost crescută.

În orice caz, întîmplările din seara aceea puseseră capăt întregii povești. Dacă nu cumva pierduse orice urmă de rușine, nu mai putea da înapoi. Vroia din tot sufletul să scape de dragostea care-l obseda ; era degradantă și uricioasă. Trebuia să se străduie să nu se mai gîndească la ea. În scurt timp chinul care-l cuprinsese se mai alină. Gîndurile îi rătăciră către vremurile de demult. Se întrebă dacă Emily Wilkinson și Fanny Price înduraseră din pricina lui o asemenea tortură asemănătoare cu cea pe care o cunoștea el acum. Simți arsura remușcărilor.

„Pe atunci habar n-aveam ce-i asta“, își spuse el.

Dormi foarte prost în noaptea aceea. A doua zi era duminică și se ocupă serios de biologie. Stătu cu cartea în față mișcînd buzele ca pentru silabisire ca să-și fixeze atenția, dar de fapt nu ținea minte nimic. În fiecare minut constata că gîndurile lui se întorc la Mildred și-și repeta într-una

cearta pe care o avuseseră, cuvînt cu cuvînt. Trebuia să facă eforturi pentru a reveni la manual. Ieși să facă o plimbare. Străzile de pe malul de sud al Tamisei erau destul de murdare și sărăcicioase în zilele de lucru, dar energia, agitația, acel du-te-vino continuu, le dădeau o vivacitate sordidă ; în schimb, duminicile, cînd toate prăvăliile erau închise și nici un vehicul nu trecea prin mijlocul străzilor tăcute și mohorîte, acestea căpătau o înfățișare nespus de tristă. Lui Philip i se păru ziua aceea fără sfîrșit. Dar era așa de obosit, încît dormi ca un butuc și cînd sosi luna începu viața cu multă hotărîre. Se apropia Crăciunul și mulți dintre studenți plecaseră la țară pentru scurta vacanță dintre cele două părți ale semestrului de iarnă ; numai că Philip refuzase invitația unchiului său de a se duce la Blackstable. Pretextase că se apropie examenul, dar de fapt n-avusese chef să părăsească Londra și s-o lase pe Mildred. Își neglijase atît de tare munca încît acum îi rămăseseră doar două săptămîni ca să învețe materia prevăzută în programa analitică pentru trei luni. Se apucă serios de treabă. Pe zi ce trecea constata că-i vine tot mai ușor să nu se mai gîndească la Mildred. Se felicita singur pentru tăria lui de caracter. Durerea pe care o simțea nu mai era un chin, ci mai mult o lovitură, ca și cum ar fi căzut de pe cal și cu toate că n-avea nici un os frînt, era zdruncinat rău și plin de vinătăi. Descoperi că e în stare să examineze cu multă curiozitate starea în care se afla de cîteva săptămîni. Își analiză plin de interes sentimentele. Într-o oarecare măsură îl amuza propria lui persoană. Lucrul care-l izbi era cît de puțin contează în asemenea împrejurări ce gîndești de fapt ; sistemul filozofic personal

pe care-l alcătuisese cu atita satisfacție nu-i slujise la nimic. Asta nu putea el să înțeleagă.

Dar uneori i se întâmpla să vadă pe stradă câte o fată care semăna atât de bine cu Mildred, încât i se oprea inima în loc. Atunci nu se putea stăpîni, ci se grăbea s-o ajungă din urmă, nerăbdător și bucuros, ca să descopere imediat că e o necunoscută. Colegii începură să vină înapoi de la țară și Philip se duse cu Dunsford să bea ceaiul la un bufet expres. Uniforma bine cunoscută a chelnerițelor îl întristă atât de tare încât nici nu mai avu puterea să vorbească. Îi dădu prin gînd că poate fata a fost transferată la o altă sucursală a firmei care patrona restaurantele și că i s-ar putea întâmpla să se trezească deodată în fața ei. Această idee îl făcu să intre în panică și se temu ca nu cumva Dunsford să-și dea seama în ce stare se află ; degeaba își scormonea creierii, că nuf găsea nimic de spus ; se prefăcea că ascultă sporovăiala lui Dunsford ; dar conversația îl înnebunea ; aproape că trebui să-și muște limba ca să nu-i strige deodată lui Dunsford : „Pentru numele lui Dumnezeu, taci o dată !“

Sosi și ziua examenului. Cînd îi veni rîndul, Philip se apropie încrezător de masa profesorului. Răspunse la vreo trei sau patru întrebări. Apoi i se arătară diferite specimene ; asistase la prea puține prelegeri și de îndată ce i se puseră întrebări despre lucruri pe care nu le putuse învăța numai din cărți, se văzu în mare încurcătură. Făcu tot ce putu ca să-și ascundă neștiința, examinatorul nu insistă și în curînd cele zece minute alocate se încheiară. Era convins că a trecut : dar a doua zi cînd se duse să vadă rezultatele afișate pe ușa sălii de examinare, spre marea lui uimire, nu-și găsi numărul matricol printre cei care dă-

duseră comisiei răspunsuri satisfăcătoare. Uimit, citi de trei ori lista. Dunsford era alături de el.

— Vai, ce rău îmi pare că te-au trîntit, zise acesta.

Tocmai îl întrebase pe Philip ce număr matricolar are. Întorcîndu-se spre Dunsford, Philip văzu după fața lui radioasă că a trecut.

— O, n-are nici o importanță, zise Philip. Îmi pare bine că tu ai scăpat. Eu am să-l dau din nou în iulie.

Ținea foarte mult să arate că nici nu se sinchisește și, întorcîndu-se spre casă pe splai, se agăță cu înverșunare de subiecte de conversație absolut indiferente. Amabil, Dunsford încercă să discute pricinile eșecului lui Philip, dar acesta se încăpățîna să pretindă că nu e de loc afectat. De fapt, era teribil de lovit și ceea ce făcea respingerea lui și mai greu de suportat, era succesul lui Dunsford pe care îl considera un tip simpatic dar complet lipsit de strălucire. Philip se mîndrise întotdeauna cu inteligența lui și acum se întreba cu disperare dacă nu cumva se înșeală avînd o părere atît de bună despre el însuși. În cele trei luni ale semestrului de iarnă se și făcuse de la sine o selecție a studenților care veniseră la facultate în octombrie. Se împărțiseră în două grupe și era limpede care sînt străluciți, pricepuți sau harnici și care erau „tămîie“. Philip își dădea seama că această cădere a lui n-a surprins pe nimeni decît pe el însuși. Era ora ceaiului și știa că foarte mulți colegi fău o gustare în subsolul Școlii de medicină; cei care trecuseră examenul aveau să exulte, cei cărora le era antipatic aveau să-l privească satisfăcuți, iar nenorociții care căzuseră aveau să-l compătăimească pentru a se bucura la rîndul lor de compătîmirea lui. Instinctul îl povățui să nu

mai dea pe la spital vreme de o săptămână, pînă cînd toată lumea o să înceteze să se mai gîndească la examen, dar tocmai pentru că în momentul acela ura pînă și gîndul de a da ochii cu ceilalți, se duse totuși : vroia să se pedepsească singur. Pentru moment uită dictonul pe care-l adoptase ca principiu de viață : supune-te înclinațiilor tale firești, ținînd totuși seama și de polițaiul de la colț ; sau, dacă acționa conform dictonului, probabil că exista în firea lui ceva ciudat de morbid care-l făcea să savureze cu încîntare autotortura.

Dar mai tîrziu, după ce îndurase ordalia pe care și-o impusese singur, ieșind afară în atmosfera nopții după conversația zgomotoasă din fumoar, îl cuprinsese un sentiment de singurătate cumplită. În propriii lui ochi apărea ca un om absurd și neînsemnat. Simțea o nevoie imperioasă de consolare și tentația de a o vedea pe Mildred era irezistibilă. Se gîndi cu amărăciune că nici de la ea nu avea mai nici o șansă de consolare ; dar vroia s-o vadă chiar dacă nu ar fi vorbit cu ea ; la urma urmei era chelneriță și era obligată să-l servească. Ea era singura ființă de pe lume la care ținea. N-avea nici un rost să-și ascundă această realitate. Bineînțeles, avea să fie umilitor să se întoarcă în local, ca și cum nu s-ar fi întîmplat nimic, dar nu-i rămăsese prea multă demnitate. Deși nu vroia să-și mărturisească adevărul, nădăjduse în fiecare zi că o să primească o scrisoare de la ea ; știa că dacă-i scrie la spital, scrisoarea o să-i parvină ; dar nu-i scrisese ; era evident că puțin îi păsa dacă-l revede sau nu. Așadar, își repeta mereu în sinea lui : „Trebuie s-o văd. Trebuie s-o văd.“

Dorința era atît de puternică, încît nici nu-și mai putea permite să zăbovească mergînd pe jos, ci se aruncă în prima birjă întîlnită. Era prea eco-

nom din fire ca să facă o asemenea cheltuială cînd putea s-o evite. Ajuns în fața localului avu un moment de ezitare. Îi dădu prin gînd că poate fata a plecat și, de aceea, cuprins de spaimă deschise imediat ușa. În aceeași clipă dădu cu ochii de ea. Se așeză la o masă și fata se apropie.

— O ceașcă de ceai și o briouă, te rog, comandă el.

Abia izbuti să scoată vorbele din gîtlej. O clipă se temu că o să izbucnească în plîns.

— Credeam că ai murit, spuse ea.

Era cu zîmbetul pe buze. Zîmbea ! Părea că a uitat complet ultima scenă cu Philip, pe care acesta și-o repetase în minte de sute de ori.

— Mi-am zis că dacă ții să mă vezi, o să-mi scrii, îi răspunse el.

— Am prea multă treabă ca să mă mai gîndesc la scrisori.

S-ar fi părut că îi e de-a dreptul cu neputință să spună lucruri amabile. Philip blestemă soarta care-l legase cu lanțuri de o asemenea femeie. Mildred plecă să-i aducă ceaiul.

— Ți-ar face plăcere să stai cu tine cîteva minute ? îl întrebă ea cînd îi aduse comanda.

— Da.

— Unde-ai fost tot timpul ăsta ?

— La Londra.

— Credeam c-ai plecat în vacanță. De ce n-ai mai dat pe aici ?

Philip o privi cu ochii arși de pasiune.

— Nu-ți aduci aminte că ți-am spus că nu mai vreau să te văd în viața mea ?

— Atunci ce cauți aici ?

Mildred părea că ține morțiș să-l facă să bea pînă la fund paharul umilinței ; dar o cunoștea destul de bine ca să știe că vorbea doar așa, la

întimplare ; îl rănea îngrozitor dar fără să-și dea osteneala s-o facă. El nu-i răspunse.

— Mare porcărie mi-ai făcut atunci să mă spionezi. Eu totdeauna ziceam că ești un *gentleman* în toată puterea cuvîntului.

— Hai, nu mai fii așa rea cu mine, Mildred. Asta nu pot suporta.

— Ești un tip tare ciudat. Să mor eu dacă te înțeleg.

— Nu e de loc complicat. Sînt un prost fără pereche, pentru că te iubesc din toată inima și știu perfect că nu-ți pasă de mine nici cît negru sub unghie.

— Dacă ai fi fost un *gentleman* cred că ai fi venit a doua zi la mine și ți-ai fi cerut iertare.

Era necruțătoare. Philip se uită la gîtul ei și se gîndi ce plăcere i-ar fi făcut să i-l reteze cu cuțitul de pe masă. Învățase destulă anatomie ca să fie sigur că nimerește de la început carotida. Dar în același timp, tare ar fi vrut să acopere fiecare pîrtică a feței ei palide și subțiri cu sărutări.

— Vai, de te-aș putea face să înțelegi că sînt îndrăgostit de tine cu disperare.

— Încă nu mi-ai cerut iertare.

Philip se făcu palid ca hîrtia. Ei i se părea că n-a fost de loc vinovată de cele întîmplate. Iar acum vroia să-l vadă umilindu-se. În schimb, el era tare mîndru. O clipă se simți înclinat să-i spună să se ducă dracului, dar nu îndrăzni. Pasiunea îl silea să se înjosească. Era gata să îndure orice, numai s-o poată vedea.

— Îmi pare rău, Mildred, te rog să mă ierți.

Cu greu izbuti să scoată aceste vorbe. Făcu un efort îngrozitor pentru a le rosti.

— Ei, acum că ți-ai cerut iertare, n-am nimic împotriva să-ți spun că mai bine veneam cu tine

în seara aceea. Am crezut că Miller e un *gentleman*, dar între timp am văzut că am greșit. Curînd după aceea l-am trimis la plimbare.

Lui Philip i se tăie respirația.

— Mildred, nu vrei să ieșim împreună astă seară ? Hai să mergem să mîncăm undeva în oraș.

— A, n-am să pot. O să mă aștepte tanti cu masa.

— Lasă, că-i trimiți o telegramă. Poți să-i spui că ești reținută la local. N-o să i se pară curios. Vai, te rog din suflet să vii cu mine Nu te-am mai văzut de un car de vreme și am atîtea să-ți spun.

Fata se uită la rochia de pe ea.

— Lasă asta, că n-are importanță. Mergem la un restaurant unde nu contează cum ești îmbrăcată. Și pe urmă ne ducem la un music-hol. Hai, spune da. Mi-ar face tare multă plăcere.

Fata șovăi o clipă ; Philip o privea cu ochi atît de rugători, că-ți făcea milă.

— Bine, n-am nimic împotrivă. Nici nu mai știu de cînd n-am mai ieșit în oraș.

Lui Philip îi veni îngrozitor de greu să se stăpînească : grozav ar fi vrut să-i ia mîna și s-o acopere cu sărutări, cu toate că se aflau în public.

Capitolul LX

Luară masa în cartierul Soho. Philip tremura de bucurie. Nu alesese unul dintre restaurantele acelea ieftine, aglomerate de oamenii onorabili dar nevoiași care cinează acolo cu credința că au un aer boem și cu convingerea că fac economie. Ale-

sese un local umil, ținut de o pereche de franțuji cumsecade din Rouen. Philip îl descoperise din întâmplare, fiind atras de înfățișarea galică a vitrinei în care se afla de obicei o farfurie cu o fleică crudă între două platouri cu legume. Chelnerul era un franțuz jigărit care se străduia să învețe englezește tocmai într-o casă unde nu se vorbea decît franțuzește. Iar clienții erau cîteva doamne de moralitate dubioasă, vreo două perechi căsătorite cărora li se rezervau propriile lor șervete și cîteva tipi ciudați care veneau să ia în grabă o masă frugală.

Mildred și cu Philip reușiră să-și găsească o masă unde să stea singuri. Philip trimisese chelnerul să le aducă un vin de Burgundia de la o circiumă învecinată și luară un *potage aux herbes*¹, o fleică din vitrină, *aux pommes*², și o *omelette au kirsch*³. Și meniul și localul erau într-adevăr cadrul potrivit pentru o idilă romantică. Mildred, la început cam rezervată în aprecierile ei — „mie mi-e cam frică de localurile astea străine, că niciodată nu știi ce-ți bagă în mîncărurile alea amestecate“ — începea treptat-treptat să se simtă emoționată.

— Îmi place localul ăsta, Philip. Nu-i așa că te simți liber să-ți pui coatele pe masă ?

Intră un bărbat înalt cu o coamă de păr cărunț și o bărbuță hirsută. Purta o pelerină jerpelită și o pălărie moale cu boruri mari. Îl salută pe Philip care-l mai văzuse tot în acest local.

— Are o figură de anarhist, zise Mildred.

— Păi chiar așa și e, unul din cei mai periculoși anarhiști din Europa. A stat prin toate închiso-

¹ Supă de zarzavat (fr.).

² Cu cartofi (fr.).

³ Omletă cu vișinată (fr.).

rile de pe continent și a asasinat mai multă lume decât oricare alt *gentleman* care n-a fost încă spînzurat. Întotdeauna poartă o bombă în buzunar și bineînțeles că e destul de greu să faci conversație cu el pentru că, dacă-l contrazici, o așază pe masă cu mult subînțeles.

Mildred se uită cu groază și mirare la acest necunoscut, dar apoi îi aruncă o privire bănuitoare lui Philip. Văzu sclipirea de veselie din ochii lui și începu să se încrunte la el.

— Văd că mă cam iei peste picior.

Philip chicoti de bucurie. Era în al noulea cer. Dar lui Mildred nu-i plăcea să-și bată nimeni joc de ea.

— Nu văd ce-i așa nostim să spui minciuni.

— Ei, hai, nu te supăra.

Îi luă mîna pe care fata și-o întinsese pe masă și i-o strînsese ușurel.

— Ești frumoasă și aș fi în stare să sărut și pămîntul pe care calci, îi zise el.

Îl înnebunea pur și simplu paloarea verzuie a tenului ei, iar buzele-i subțiri, aproape albe, exercitau o fascinație extraordinară asupra lui. Din pricina anemiei fata respira greu și ținea mereu gura întredeschisă. Asta îi sporea oarecum farmecul.

— Și tu mă placi puțin, nu ? întrebă el.

— Păi, tu ce crezi, dacă nu te plăceam veneam eu aici ? Ești un *gentleman* în toată puterea cuvîntului, asta trebuie s-o recunosc.

Terminaseră masa și beau cafele. Lăsînd la o parte orice economie, Philip fumă un trabuc care costa trei *penny*.

— Nu-ți poți închipui ce plăcere îmi face să stau pur și simplu în fața ta și să te privesc. Grozav

am mai tînjit după tine. Muream de dorința de a te vedea măcar o clipă.

Mildred zîmbi ușurel și se îmbujoră puțin la față. De data asta nu avea criza de dispepsie de care suferea de obicei imediat după masă. Se arătă față de Philip într-o dispoziție mai favorabilă decît o avusese vreodată și blîndețea neobișnuită din ochii ei îl umplu de bucurie. Instinctul îi spunea că e o nebunie să se dea cu totul pe mîna ei ; singura lui șansă era să se poarte nepăsător și să nu-i permită niciodată să-și dea seama de patima nestăvilită care clocotea în pieptul lui ; fără îndoială, ea n-avea să facă altceva decît să profite de slăbiciunea lui ; dar acum nu izbutea să fie prudent ; îi vorbi de tot chinul pe care-l îndurase cît fusese departe de ea ; îi povesti cum se luptase cu el însuși, cum încercase să-și învingă pasiunea, cum crezuse că a izbutit și cum descoperise că e la fel de arzătoare ca și înainte. O iubea atît de mult încît nu-i păsa dacă suferă. Își dezvoltă tot sufletul în fața ei. Parcă ar fi fost mîndru să-și etaleze toată slăbiciunea.

Nimic nu l-ar fi încîntat mai mult decît să poată rămîne mai departe în restaurantul acela sărăcăcios dar intim ; numai că el știa că Mildred vrea să se distreze. Era agitată din fire și oriunde s-ar fi aflat, de la o vreme vroia să plece într-altă parte. Îi era teamă să n-o plictisească.

— Ei, ce-ar fi să mergem la un music-hol ?

Îi trecu fulgerător prin minte gîndul că dacă ar ține cît de puțin la el, ar zice că preferă să rămînă acolo.

— Tocmai mă gîndeam că dacă e să mergem în altă parte ar fi timpul să plecăm, răspunse ea.

— Atunci, haidem.

Philip avea impresia că spectacolul nu se mai termină. În mintea lui plănuise punct cu punct ce o să facă după aceea și când se urcară în trăsură își strecură ca din întâmplare brațul pe după mijlocul ei. Dar și-l retrase repede scoțind un țipăt. Se înțepase. Mildred rîse.

— Iaca, vezi ce ți se întâmplă dacă pui mîna unde nu trebuie ? zise ea. Eu știu întotdeauna că bărbatii o să încerce să mă cuprindă cu brațul, dar acul ăla îi pune totdeauna la punct.

— Am să fiu mai atent.

Întinse din nou brațul pe după mijlocul ei. Mildred nu făcu nici o obiecție.

— Vai, ce bine mă simt, oftă el fericit.

— Mă rog, dacă-ți face plăcere, replică ea.

Trăsura îi purtă pe strada St. James pînă la Hyde Park și Philip o sărută la repezeală. Îi inspiră o teamă ciudată, așa că trebui să-și adune tot curajul. Fata își întoarse buzele către el fără să scoată o vorbă. Nu-ți puteai da seama dacă o face cu plăcere sau cu neplăcere.

— Ah, de-ai ști de cîtă vreme doream s-o fac, murmură el.

Încercă s-o sărute din nou dar ea întoarse capul.

— Ce-i mult nu-i bun, zise ea.

Trăgînd nădejdea s-o mai poată săruta o dată, luă și el trenul pînă la Herne Hill și în capul străzii o întrebă :

— Nu vrei să mă mai săruți o dată ?

Fata îi aruncă o privire indiferentă și apoi se uită în jur ca să se asigure că nu-i vede nimeni.

— N-am nimic împotriva.

Philip o cuprinse în brațe și o sărută pătimaș, dar ea îl împinse.

— Vezi că-mi deranjezi pălăria, prostuțule, Vai, ce neîndemînatec ești !

După aceea o văzu în fiecare zi. Își luă obiceiul de a se duce la locul ei pentru dejun, dar Mildred nu-l lăsă : îi spuse că fetele au început să vorbească pe socoteala lor ; aşadar, trebui să se mulţumească să ia doar ceaiul acolo ; dar întotdeauna se mai învîrtea prin cartier ca s-o poată conduce la gară ; o dată sau de două ori pe săptămînă luau cina împreună. Îi dădea mici cadouri — o brăţară de aur, mănuşi, batiste şi altele asemenea. Cheltuia mult mai mult decît îi dădea mîna s-o facă, dar nu se putea stăpîni : ea nu-şi manifesta afecţiunea decît cînd primea ceva în dar de la el. Cunoştea preţurile tuturor lucrurilor şi recunoştinţa ei era direct proporţională cu valoarea cadoului. Lui nu-i păsa. Era prea fericit cînd îl săruta ea din proprie iniţiativă ca să-i mai pese cu ce preţ a obţinut această manifestare de bunăvoinţă. Constată că duminicile petrecute acasă i se par plictisitoare, aşa că pleca dimineaţa la Herne Hill, se întâlnea cu ea în capul străzii şi se ducea cu ea la biserică.

— Îmi place să mă duc o dată pe săptămînă la biserică, zicea ea. Şi pe urmă asta sună bine, nu ?

Apoi, ea se întorcea acasă şi lua masa, în timp ce el mîncă ceva la un han, iar după-amiaza se plimbau împreună în parcul Brockwell. Nu prea aveau ce să-şi spună, aşa că Philip, chinuit de spaima că o plictiseşte (ea se plictisea foarte repede) îşi storcea creierii să găsească un subiect de conversaţie. Îşi dădu seama că plimbările acestea nu constituiau o distracţie pentru nici unul din ei, dar cum nu putea suporta gîndul de a o părăsi, se străduia din răspuţeri să le prelungească

încît, pînă la urmă Mildred obosea și se enerva. Philip știa că nu ține la el și încerca să smulgă de la ea o dragoste care, după cum îi șoptea propria lui rațiune, nu era cîtuși de puțin în firea ei : temperamentul îi era rece. N-avea nici un drept asupra lui Mildred și totuși nu se putea împiedica să fie pretențios. De cînd devenise mai intim cu ea, se stăpînea din ce în ce mai greu ; adeseori era ținșos și fără voia lui îi scăpau observații jignitoare. Se certau mereu și ea nu-i vorbea cîtva timp ; Philip ceda imediat și începea să facă sluj în fața ei. Lipsa lui de demnitate îl supăra pînă și pe el. Vedea roșu înaintea ochilor cînd Mildred vorbea cu alt bărbat în local și din pricina geloziei își ieșea cu totul din fire. O insulta în mod intenționat, pleca din local și după aceea avea o noapte de nesomn, frămîntîndu-se în pat și oscilînd între supărare și remușcări. A doua zi se ducea la local și-și cerea umilit iertare.

— Nu te supăra pe mine, îi zicea el. Te iubesc atît de mult încît nu mă pot stăpîni.

— Într-o bună zi o să mergi prea departe, îi răspundea ea.

Philip ținea morțiș să se ducă la ea acasă pentru ca singurătatea și atmosfera de intimitate să-i ofere mai multe avantaje în relațiile cu ea decît aveau bărbații pe care Mildred îi cunoștea întîmplător în timpul orelor de serviciu. Dar ea nu vroia să-l lase.

— Lui tanti o să i se pară ciudat.

Philip bănuia că refuzul ei se datorește numai dorinței fetei de a-l împiedica să facă cunoștință cu mătușa ei. Mildred i-o înfățișase drept văduva unui liber profesionist (asta reprezenta pentru ea emblema distincției) și era probabil stînjenită din pricina faptului că biata femeie nu se prea putea

lăuda că ar fi distinsă. Philip își închipui că în realitate trebuie să fie văduva vreunui mic negustor sau meseriaș. Știa că Mildred e snoabă. Nu găsea însă nici un mijloc prin care i-ar fi putut da de veste că nu-i pasă dacă mătușa e o femeie de rînd.

Cea mai gravă ceartă dintre ei se iscă într-o seară la cină cînd Mildred îi spuse că un bărbat a invitat-o să meargă cu el la teatru. Philip păli și fața lui se înăspri și se posomorî.

— Sper că n-o să te duci ? întrebă el.

— De ce să nu mă duc ? E un tip foarte drăguț, un adevărat *gentleman*.

— Te pot duce eu oriunde vrei.

— Dar nu e același lucru. Nu pot să ies mereu numai cu tine. Și pe urmă m-a rugat să fixez chiar eu ziua pe care o vreau. Așa că am să mă duc într-o seară cînd nu ies cu tine. Pentru tine nici n-o să conteze.

— Dacă ai avea puțină decență, dacă ai avea puțină recunoștință, nici nu ți-ar trece prin cap să te duci.

— Nu înțeleg ce vrei să spui cu recunoștința. Dacă vorbești de lucrurile pe care mi le-ai dat, poți să ți le iei înapoi oricînd, că eu n-am nevoie de ele.

Glasul ei căpătă tonul de cață pe care-l avea uneori.

— Nu-i prea mare distracție să ies mereu numai cu tine. Tot timpul nu faci altceva decît să mă întreb „mă iubești ? mă iubești ?” pînă mi se face greață.

Philip știa că e o nebunie din partea lui să-i pună mereu această întrebare, dar nu se putea stăpîni.

— Îmi plac foarte mult, îi răspundea ea.

— Așa puțin ? Eu te iubesc din adîncul inimii.

— Uite, mie nu-mi stă în fire să spun atît de mult.

— Dacă ai ști ce fericit m-ar face un singur cuvînt din partea ta.

— Mde, eu zic întotdeauna că oamenii trebuie să mă ia așa cum sînt, și dacă nu le place n-au decît să se ducă să se plimbe.

Dar uneori Mildred se exprima încă și mai limpede și cînd îi punea el întrebarea aceea șablon, îi răspundea :

— Ah, nu mai începe iarăși cu asta.

Atunci Philip se bosumflă și nu mai scotea o vorbă. O ura.

De data asta Philip îi spuse :

— A, mă rog, dacă așa gîndești tu, atunci mă mir de ce mai catadicsești să ieși cît de cît cu mine în lume.

— Poți să fii sigur că nu eu ți-o cer, dar tu mă silești s-o fac.

Asta era o jignire cumplită pentru mîndria lui Philip și el îi răspunse turbat :

— Ți se pare că sînt bun numai să-ți plătesc mesele și biletele de teatru cînd n-ai pe altcineva, și de îndată ce se ivește altul pe mine mă trimiți la naiba. Mulțumesc frumos, dar să știi că m-am săturat să fiu doar manta de vreme rea.

— Nu dau voie nimănui să-mi vorbească așa. Am să-ți arăt eu cîtă nevoie am de mesele tale imputite.

Se ridică, își puse jacheta și plecă repede din restaurant. Philip rămase mai departe. Se hotărî să nu se miște de acolo, dar nu trecură nici zece minute și sări într-o birjă pornind pe urmele ei. Își zise că Mildred o să ia omnibuzul pînă la gara Victoria, așa că putea s-o ajungă acolo. O văzu

pe peron fără ca ea să-l observe și merse în același tren cu ea pînă la Herne Hill. Nu vroia să-i vorbească pînă ce n-o găsea singură pe drumul spre casă, cînd nu-i mai putea scăpa.

De îndată ce dădu colțul din strada principală, mai luminoasă, mai umblată și mai zgomotoasă, o ajunse din urmă.

— Mildred, o strigă el.

Fata își continuă mersul nevrînd nici să se uite la el, nici să-i răspundă. O strigă din nou. De astă dată se opri și-l înfruntă.

— Ce mai vrei ? Te-am văzut învîrtindu-te prin gară. De ce nu mă lași în pace ?

— Îmi pare tare rău. Nu vrei să ne împăcăm ?

— Nu. M-am săturat pînă-n gît de toanele tale și de gelozia ta. Nu țin la tine, n-am ținut niciodată și nici n-o să țin vreodată. Nu mai vreau să am de-a face cu tine.

O porni repede mai departe și Philip se văzu silit să se grăbească pentru a ține pasul cu ea.

— Tu nu-mi treci nimic cu vederea, îi zise el. E foarte ușor să fii vesel și amabil cînd nu-ți pasă de nimeni. Dar e foarte greu cînd ești îndrăgostit nebunește ca mine. Fie-ți milă de mine. Nu-i nimic dacă nu ții la mine. La urma urmei, dacă asta e în firea ta, n-ai ce-i face. Eu nu vreau decît să-mi dai voie să te iubesc.

Fata își vedea de drum refuzînd să-i vorbească, și Philip constată cu disperare că au mai rămas numai cîteva sute de metri pînă la casa ei. Atunci se înjosi și mai rău. Îi spuse pe nerăsuflăte o poveste incoerentă despre dragoste și penitență.

— Numai de data asta să mă mai ierți și-ți făgăduiesc că n-o să mai ai niciodată să te plîngi de mine în viitor. Poți să ieși în oraș cu cine vrei.

Eu o să fiu fericit dacă o să vii cu mine numai cînd nu ai altceva mai bun de făcut.

Fata se opri din nou pentru că ajunseseră la colțul la care se despărteau întotdeauna.

— Acum poți să pleci. Nu vreau să vii pînă la poartă.

— Nu plec pînă nu-mi spui că mă ierți.

— M-am săturat pînă peste cap de toată povestea asta.

Philip șovăi o clipă ; instinctul îi spunea că ar putea să rostească niște vorbe capabile s-o miște cît de cît. Dar aproape că-i veni rău din pricina efortului de a le spune.

— Ești crudă cu mine pentru că eu trebuie să îndur atîtea supărări. Tu nu-ți dai seama ce înseamnă să fii infirm. Bineînțeles că nu mă plăci. Nici nu mă puteam aștepta la așa ceva.

— Vai, Philip, n-am vrut să spun asta, îi răspunse ea repede și glasul i se frînse din pricina compătimirii. Doar știi că nu e adevărat.

Acum Philip începu să joace teatru, vorbind cu glasul scăzut și înecat de lacrimi.

— Nu, lasă că am simțit eu, îi răspunse el.

Îi luă mîna într-a ei și se uită la el cu ochii înlăcrimați.

— Te rog să mă crezi că pentru mine asta nu contează cîtuși de puțin. La piciorul tău m-am gîndit numai în primele zile, dar după aceea am și uitat de el.

Philip păstră o tăcere mohorîtă, tragică. Ținea mult ca ea să-l socoată copleșit de emoție.

— Doar știi că-mi plăci foarte mult, Philip ! Numai că uneori ești tare obositor. Hai să ne împăcăm.

Întinse buzele către el și Philip o sărută oftînd ușurat.

— Acum ești iarăși fericit ?

— Grozav.

Mildred îi spuse noapte bună și porni repede pe strada ei. A doua zi Philip îi duse un cesuleț ca o broșă, pe care și-l putea prinde de rochie. De mult tînjea Mildred după așa ceva.

Dar peste vreo trei-patru zile, cînd îi servi ceaiul, Mildred îi spuse :

— Ți-aduci aminte ce mi-ai făgăduit deunăzi seara ? Ai de gînd să te ții de cuvînt, nu ?

— Da.

Philip înțelese exact ce vrea ea să spună și aștepta cuvintele ce aveau să urmeze.

— Pentru că astă seară am să ies cu domnul acela de care ți-am vorbit.

— Bine. Îți urez petrecere frumoasă.

— Dar nu te superi, nu ?

De data asta Philip se văzu în stare să se stăpînească perfect.

— N-aș putea să zic că e o mare bucurie pentru mine, zîmbi el, dar n-am de gînd să mă fac dezagreabil, dacă mă pot opri.

Mildred era foarte emoționată în privința escapadei și se arătă dispusă să vorbească liber despre ea. Philip se întrebă dacă o făcea numai pentru a-l necăji sau pur și simplu din pricina firii ei împietrite și nepăsătoare. El avea obiceiul să-i scuze cruzimea zicînd că e proastă și că nici măcar nu-i trece prin minte cît de mult îl rănește.

„Nu e prea distractiv să fii îndrăgostit de o fată lipsită de imaginație și de umor“, gîndi el ascultînd-o.

Absența acestor calități la Mildred îi dădea un motiv s-o ierte. După părerea lui, dacă nu și-ar fi dat seama de asta, nu i-ar fi putut găsi nici o scuză pentru durerea pe care i-o pricinuia.

— A luat bilete la „Tivoli“, zise Mildred. M-a întrebat unde vreau să merg și eu am ales teatrul ăla. Și o să luăm cina la „Café Royal“. Zice că e cel mai scump restaurant din Londra.

„E un *gentleman* în toată puterea cuvîntului“ gîndi Philip, dar strînse din dinți ca nu cumva să rostească vreo vorbă.

Philip se duse la „Tivoli“ și o văzu pe Mildred cu însoțitorul ei, un tînăr cu fața netedă, cu părul lins și cu aerul îngrijit al unui voiajor comercial. Erau așezați la parter în rîndul doi. Mildred purta o pălărie neagră cu boruri mari și pene de struț, care-i ședea foarte bine. Îl asculta pe cel ce-o invitase, cu zîmbetul acela calm, pe care Philip îl știa foarte bine; Mildred n-avea pic de vivacitate în expresie și era nevoie de o farsă ieftină ca să-i stîrnești rîsul; dar Philip vedea că o interesează și o amuză conversația. În sinea lui își spuse cu amărăciune că partenerul ei, spilcuit și jovial, era foarte potrivit pentru ea. Firea ei apatică o făcea să aprecieze oamenii zgomotoși. Philip era pasionat de discuții, dar n-avea talentul de a face conversație de salon. Admira hazul degajat pe care-l aveau unii din prietenii lui, de exemplu Lawson, iar faptul că se simțea pus în inferioritate îl făcea timid și stîngaci. Lucrurile care-l interesau pe el o plictiseau pe Mildred. Ea voia ca bărbații să-i vorbească despre fotbal și despre cursele de cai, pe cînd el nu se pricepea nici la una, nici la alta. Și nici nu cunoștea „cîrligele“

acelea care stîrnesc risul de îndată ce sînt rostite.

Cuvîntul tipărit fusese întotdeauna un fetiș pentru Philip și acum, pentru a deveni mai interesant, citea foarte silitor principalul ziar sportiv al vremii.

Capitolul LXII

Philip nu se lăsa de bună voie tîrît de pasiunea care-l mistuia. Știa că tot ce e omenesc e trecător și, deci, că mai curînd sau mai tîrziu avea să înceteze. Aștepta ziua aceea cu nerăbdare, cu un dor nestăvilit. În inima lui dragostea era ca un parazit care-și hrănea ființa odioasă cu singele vieții lui; îi absorbea atît de tare existența încît nu se mai putea bucura de nimic. Altă dată era deprins cu farmecul parcului St. James și adeseori stătuse pe o bancă și privise ramurile unui copac profilate pe cer într-o stampă japoneză. Îl vrăjea neîncetat frumosa Tamisă cu șlepurile și docurile ei; cerul schimbător al Londrei îi umplea sufletul de închipuiri plăcute. Dar acum frumusețea nu mai însemna nimic pentru el. Era plictisit la culme și agitat cînd nu se afla alături de Mildred. Uneori credea că o să-și aline supărarea uitîndu-se la tablouri, dar în realitate trecea prin Galeria Națională ca un turist grăbit; nici un tablou nu-i mai provoca fiori de emoție. Se întrebă dacă o să mai țină vreodată la lucrurile pe care le iubise pe vremuri. Fusese robul cititului, dar acum cărțile nu mai aveau sens

pentru el ; își petrecea orele libere în fumoarul clubului de la spital, răsfoind tot felul de periodice. Dragostea asta era o tortură și el trăia o revoltă amarnică împotriva felului în care îl subjugă ; era prizonier și tinjea după libertate.

Uneori, cînd se trezea dimineța, nu simțea nimic ; sufletul lui tresărea de bucurie pentru că se credea slobod ; nu mai era îndrăgostit ; dar puțin timp după aceea, pe măsură ce se trezea de-a binelea, i se cuibărea în inimă durerea și știa că încă nu s-a vindecat. Deși îi era un dor nebun de Mildred, o socotea cu totul nedemnă de el. În sinea lui își spunea că nu poate fi chin mai mare pe lume decît să iubești și să disprețuiești în același timp.

După obiceiul lui de a-și analiza fiecare simțămînt privindu-l pe toate laturile și în toate amănuntele și discutînd neîncetat cu el însuși propria lui situație, ajunse la concluzia că nu se putea vindeca de această patimă degradantă decît luîndu-și-o pe Mildred drept metresă. De fapt, ceea ce-l făcea să sufere era foamea sexuală și dacă și-o putea satisface se putea elibera de lanțurile intolerabile cu care era legat. Știa că Mildred nu ține cîtuși de puțin la el pe planul acesta. Cînd o săruta cu pasiune, ea se retrăgea cu un dezgust instinctiv. Era lipsită de senzualitate. Încercase uneori s-o facă geloasă povestindu-i diverse aventuri pe care le-ar fi avut la Paris, dar pe ea n-o interesau de loc ; de vreo două ori se așezase la alte mese din cearnărie și se prefăcuse a flirta cu chelnerițele de acolo, dar Mildred se dovedise total indiferentă. Și vedea bine că nu se prefăce.

— Nu te-ai supărat că azi după-amiază nu m-am așezat în sectorul tău, nu ? o întrebă el

o dată cînd o conducea la gară. Mesele unde servești tu erau cam aglomerate.

Nu era chiar adevărat ce spunea, dar ea nu-l contrazise. Chiar dacă faptul de a fi astfel părăsită nu însemna nimic pentru ea, să se fi prefăcut măcat supărată și Philip tot i-ar fi fost recunoscător. Un reproș din partea ei ar fi fost un balsam pentru sufletul lui.

— Mie mi se pare că e o prostie să te așezi în fiecare zi la aceeași masă. Din cînd în cînd ar trebui să mai treci și pe la celelalte fete.

Dar cu cît se gîndea mai mult la asta, cu atît se convingea mai deplin că singura cale de eliberare ar fi s-o facă pe ea să cedeze pe deplin. Era aidoma unui cavaler de pe vremuri, metamorfozat prin descîntece magice, care căuta filtrul acela destinat să-i redea înfățișarea frumoasă și potrivită de altă dată. Philip n-avea decît o singură nădejde. Mildred ar fi vrut grozav să mergă la Paris. Pentru ea, ca și pentru majoritatea englezilor, Parisul era orașul veseliei și al eleganței; auzise de magazinul „Louvre“, unde puteai cumpăra lucruri de ultima modă, cu jumătate din prețul pe care-l plăteai la Londra; o prietenă de-a ei plecase la Paris în luna de miere și-și petrecuse toată ziua la „Louvre“: „Și tuu! Cît a stat acolo împreună cu bărbat'su, nu s-au culcat niciodată înainte de șase dimineța. Mai la «Moulin Rouge», mai în altă parte, Dumnezeu știe ce-au făcut.“ Lui Philip nu-i păsa dacă cedarea în fața dorințelor lui avea să fie pentru ea doar prețul pe care-l plătea împotriva voinței ei pentru a-și împlini visul. Nu-i păsa în ce condiții avea să-și satisfacă pasiunea. Ba chiar îi trecuse prin minte și ideea nebunească, melodramatică, de a o droga.

Sperînd să-i stîrnească simţurile, o îndemna adeseori cu băutura, dar lui Mildred nu-i plăcea vinul : şi cu toate că era încîntată dacă el comanda şampanie, pentru că era de bon ton, nu bea niciodată mai mult de o jumătate de pahar. Îi plăcea să lase neatinsă cupa plină ochi.

— Aşa îţi poţi dovedi rangul în faţa chelnerilor, zicca ea.

Philip alege un prilej cînd Mildred se arătase neobişnuit de prietenoasă. El avea un examen de anatomie la sfîrşitul lui martie. O săptămînă mai tîrziu venea Paştele, cînd Mildred urma să capete trei zile complet libere.

— Ia spune, ce-ar fi să vii cu mine la Paris în zilele alea ? îi propuse el. Ne-am distra grozav.

— Vai, dar ce, îţi dă mîna ? Trebuie să coste o avere.

Philip se gîndise la asta. Avea să coste cel puţin douăzeci şi cinci de lire. Pentru el era o sumă mare. Dar era gata să cheltuiască cu ea şi ultimul gologan.

— Ce contează asta ? Hai, spune că vii, draga mea.

— Mă întreb ce-o să mai urmeze după aceea ? Nu mă prea văd eu plecînd cu un bărbat cu care nu sînt căsătorită. Cum poţi să-mi propui una ca asta ?

— Dar ce contează ?

Începu să turuie despre lumina strălucitoare de pe Rue de la Paix şi despre „Folies Bergères“ cu culorile ei care-ţi luau ochii. Îi descrie Luvrul şi magazinul „Bon Marché“. Îi vorbi despre „Cabaret du Néant“, despre barul „Abbaye“ şi despre diferitele localuri deochiate pe care le frecventează străinii. Îi înfăţişă în nuanţe vii acea parte a Parisului pe care el o dispreţuia.

Insistă foarte mult s-o facă să accepte propunerea lui.

— Știi, tu spui că mă iubești, dar dacă m-ai iubi cu adevărat, ai vrea să mă iei de nevastă. Niciodată nu mi-ai cerut mîna.

— Bine, dar știi că n-am destui bani. La urma urmei, sînt abia în anul întii și o să mai treacă șase ani pînă cînd să pot cîștiga măcar un gologan.

— A, să știi că nu te țin de rău. Nu m-aș mărita cu tine nici dacă m-ai cere în genunchi.

Se gîndise el adeseori la căsătorie, dar se cam codea să facă un asemenea pas. La Paris auzise uneori opinia că mariajul e o instituție ridicolă înființată de burtă-verzi. De asemenea, știa că o legătură permanentă l-ar duce de rîpă. Instinctele lui erau mic burgheze și i se părea un lucru îngrozitor să ia de nevastă o chelnăriță. O soție de rînd avea să-l împiedice să-și facă o clientelă ca lumea. Și pe urmă, banii pe care-i avea abia îi ajungeau pînă în momentul în care își lua diploma; chiar dacă n-ar fi avut copii, tot nu-și putea întreține soția. Își aminti de Cronshaw, legat pe viață de o fleoartă șleampătă și se scutură speriat. Prevedea ce avea să ajungă Mildred, cu ideile ei de calică cu lustru și cu mintea ei meschină; era imposibil să se însoare cu ea. Dar această hotărîre o luă numai cu rațiunea; simțea că orice s-ar întîmpla, trebuia s-o aibă; și dacă n-o putea avea fără s-o ia de nevastă, avea să facă și acest pas. Iar viitorul să-și poarte singur de grijă. Asta putea să-l ducă la un dezastru în cele din urmă; dar lui nu-i păsa. Cînd i se strecura o idee în cap, îl obseda, nu se mai putea gîndi la altceva și avea o capacitate neobișnuită de a se convinge singur că ceea ce dorește e re-

zonabil. Se trezi că răstoarnă unul după altul toate argumentele înțelepte pe care și le făurise împotriva căsătoriei. În fiecare zi descoperea că e tot mai subjugat de Mildred; și dragostea lui nesatisfăcută deveni amară și neîndurătoare.

„Pe cuvîntul meu de onoare că dacă mă însor cu ea o fac să plătească pentru toate suferințele pe care le-am îndurat“, își spuse el.

În cele din urmă nu mai putu suporta chinul. Într-o seară, după ce luaseră cina în micul restaurant din Soho la care se duceau acum adesea, Philip deschise discuția.

— Ascultă, deunăzi cînd ai spus că n-ai vrea să te măriți cu mine dacă te-aș cere de nevastă, vorbeai serios?

— Da, de ce nu?

— Pentru că eu nu pot trăi fără tine. Vreau să fii tot timpul cu mine. Am încercat să mă eliberez de această idee, dar văd că nu pot. Acuma știu precis că n-o să mi-o pot scoate din cap. Vreau să te măriți cu mine.

Mildred citise prea multe romane ieftine ca să nu știe cum să primească o asemenea ofertă.

— Vai, Philip, îți sînt grozav de recunoscătoare. Propunerea ta mă măgulește foarte mult.

— Lasă prostiile. Vrei să te măriți cu mine, nu?

— Crezi c-o să fim fericiți?

— Nu. Dar ce contează?

Cuvintele îi scăpară de pe buze aproape fără voia lui. Avură darul de a o surprinde.

— Dom'le, da' știu că ești ciudat! Atunci de ce vrei să te însori cu mine? Deunăzi ai spus că n-ai destui bani.

— Cred că mi-a mai rămas cam o mie patru sute de lire. Doi oameni pot trăi cam la fel de ieftin ca și unul singur. Ne ajunge ca să ne în-

treținem pînă îmi iau diploma și pînă scap de practica de la spital, și după aceea pot să capăt un post de asistent medical.

— Va să zică n-o să poți cîștiga nimic timp de șase ani. Ar însemna că o să avem cam patru lire pe săptămînă din care să trăim pînă atunci, nu ?

— Nu, cam trei și ceva, că mai am dé plătit și taxele.

— Și ca asistent medical cît ar fi să cîștigi ?

— Trei lire pe săptămînă.

— Vrei să spui că trebuie să muncești atîta amar de vreme și să cheltuiești o mică avere pentru ca la sfîrșit să cîștigi trei lire pe săptămînă ? Cît despre mine nu prea vād că aș duce-o mai bine decît acum.

Philip tăcu o clipă.

— Va să zică nu vrei să te măriți cu mine ? întrebă el cu glasul îngroșat de emoție. Toată dragostea mea nu înseamnă nimic pentru tine ?

— Bine, dar în lucruri dintr-astea omul trebuie să se mai gîndească și la el. N-aș avea nimic împotriva căsătoriei, dar nu vreau să mă mărit dacă n-o s-o duc mai bine decît acum. Nu vād ce rost ar avea.

— Dacă ai ține la mine nu te-ai mai gîndi la toate astea.

— Poate că nu.

Philip tăcu. Bău un pahar de vin întrucît simțea că se îneacă.

— Ia uită-te la fata aia care iese acum, zise Mildred. Blănurile alea le-a luat de la magazinul „Bon Marché“ din Brixton¹. Le-am văzut în vitrină ultima dată cînd m-am dus acolo.

Philip rînji.

¹ Mahala londoneză.

— Ce te tot rizi? întrebă ea. Așa este. Și tocmai i-am zis lui tanti că nici în ruptul capului n-aș cumpăra un lucru dintr-asta care a stat în vitrină, ca să știe toată lumea cât te-a costat.

— Nu te înțeleg de loc. Întâi mă întristezi cumplit, și apoi cât ai zice pește începi să vorbești despre niște fleacuri care n-au nimic de-a face cu problema noastră.

— Ești rău cu mine, răspunse ea mîhnită. N-am putut să nu observ blănurile alea fiindcă-i ziceam lui tanti...

— Mă doare-n cot ce i-ai zis lui tanti-ta, o întrerupse el nervos.

— Te-aș ruga să vorbești mai frumos cînd ești cu mine, Philip. Știi că nu-mi plac cuvintele astea.

Philip zîmbi puțin dar privirea lui era sîlbatică. Rămase tăcut o vreme. O privi posomorît. O ura, o disprețuia și o iubea.

— Dacă aș avea măcar un dram de minte, n-aș mai veni să te văd niciodată, zise el în cele din urmă. De-ai ști numai cum mă disprețuiesc din tot sufletul pentru că te iubesc.

— Nu-i de loc drăguț din partea ta să-mi spui una ca asta, îi răspunse ea bosumflată.

— Știu că nu e, rîse el. Hai să mergem la „Pavilion“.

— Asta-i foarte caraghios la tine, că începi să rizi tocmai cînd nimeni nu s-ar aștepta la așa ceva. Și dacă eu te fac așa nefericit, de ce vrei să mă duci la „Pavilion?“ Eu eram gata să plec acasă.

— Pur și simplu pentru că sînt mai puțin nefericit cu tine decît cînd sînt departe de tine.

— Tare aș vrea să știu ce gîndești cu adevărat despre mine.

Philip scoase un hohot de râs.

— Draga mea, dacă ai ști cu adevărat, nu mi-ai mai vorbi în viața ta.

Capitolul LXIII

Philip căzu la examenul de anatomie de la sfârșitul lui martie. Învățase împreună cu Dunsford pe scheletul cumpărat de Philip, punându-și întrebări unul altuia pînă ce ajunseseră să știe pe de rost fiecare ligament și semnificația fiecărei proeminente și a fiecărui șanțuleț de pe oasele omului ; dar în sala de examen, Philip fu cuprins de panică și nu dădu răspunsurile corecte la întrebări, dintr-o teamă bruscă de a nu spune cumva prostii. Știa că l-au trîntit, și a doua zi nici nu se mai deranja să se ducă să vadă dacă numărul lui matricol e pe listă. Cel de-al doilea eșec îl situa definitiv printre tonții și leneșii din an.

Dar nu-i păsa cine știe ce. Altceva avea el în cap. Își spuse că la urma urmei și Mildred trebuie să aibă aceleași simțuri ca și toată lumea. Și problema era numai să i le trezească ; Philip avea teoriile lui despre femei — niște stricate cu toatele — și socotea să trebuie să vină un moment cînd oricare din ele cedează insistențelor. Toată chestia era doar să pîndească prilejul potrivit, să-și păstreze calmul, să-i tocească rezistența cu mici atenții, să profite de oboseala fizică menită să deschidă inima pentru pătrundera tandreței, să facă din el însuși refugiul ei față de

supărările mărunte pe care le avea la slujbă. Îi vorbi despre relațiile dintre prietenii lui de la Paris și despre cuconițele frumoase pe care le admirau. Viața pe care i-o descria el avea mult farmec și o veselie degajată în care grosolănia n-avea ce căuta. Amestecînd în țesătura propriilor lui amintiri aventurile lui Mimi și Rodolphe, ale Musettei¹ și ale tuturor celorlalți, strecură în urechile lui Mildred o poveste despre sărăcia pe care cîntecele și risetele o fac pitorescă, despre dragostea nelegitimă pe care frumusețea și tinerețea o fac romantică. Nu-i atacă niciodată direct prejudecățile, ci încercă să i le combată sugerînd ușurel că au un iz de mahala. Nu-și permise niciodată să se lase tulburat de faptul că ea nu era atentă la vorbele lui și nici nu se lăsa enervat de indiferența ei. I se păru că o plictisește. Printr-un efort deveni afabil și amuzant; nu-și permise niciodată să se supere; nu-i cerea nimic, nu se plîngea niciodată și n-o mai ocăra. Dacă ea își călca făgăduielile făcute, a doua zi el o înțimpina cu fața zîmbitoare; cînd ea se scuza, el spunea că n-are nici cea mai mică importanță. Nu-i mai dădea niciodată prilejul să vadă că l-a rănit. Înțelegea că izbucnirile lui de durere o plictisiseră și-și ascundea cu grijă orice sentiment care putea să fie cît de cît supărător. Făcea eforturi eroice.

Cu toate că Mildred nu pomeni niciodată de această schimbare, pentru că nici măcar nu era conștientă de ea, totuși noua lui atitudine își făcu efectul; fata deveni mai intimă cu el și începu să-i facă confidențe; îi vorbea de micile ei necazuri și întotdeauna avea să se plîngă dintr-un motiv sau

¹ Personaje din *Scene din viața boema* de Henri Murger.

altul de patroană, ori de colege, ori de mătușa ei; acum era destul de vorbăreată și cu toate că nu se ridica nicicînd deasupra banalității, lui Philip nu i se întîmpla să se plictisească ascultîndu-i conversația.

— Îmi placi mai mult cînd nu-mi faci curte, îi spuse o dată Mildred.

— Asta-i foarte măgulitor pentru mine, rîse el.

Mildred nu-și dădea seama cît de mult îl rănesc cuvintele ei și nici cît de mare este efortul de care are el nevoie pentru a-i răspunde atît de degajat.

— Să știi că n-am nimic împotrivă dacă mă mai pupi din cînd în cînd. Mie nu-mi face nici un rău, iar ție îți face plăcere.

Uneori mergea chiar pînă acolo, încît să-l roage s-o scoată în oraș și întrucît propunerea venea din partea ei, Philip era în al nouălea cer de fericire.

— Să știi că n-aș face una ca asta cu altcineva, zicea ea scuzîndu-se. Dar cu tine imi dau seama că mi-o pot îngădui.

— Nimic nu mi-ar putea face mai multă plăcere, zîmbea el.

Într-o seară, către sfîrșitul lui aprilie, Mildred îl rugă s-o ducă să mănînce undeva.

— Cu plăcere, zise el. Unde-ai vrea să mergem după aceea ?

— A, nu, să nu mergem nicăieri. Să stăm doar și să vorbim. Nu te superi, nu ?

— Ei, cum o să mă supăr.

Philip se gîndi că poate fata a început să țină la el. Cu trei luni înainte gîndul de a petrece o seară doar la taclale ar fi plictisit-o de moarte. Era o zi frumoasă, și primăvara îl făcea pe Phi-

lip mai optimist. În ultima vreme se mulțumea cu foarte puțin.

— Ce zici, n-o să fie grozav când o să vină vara ? zise el în timp ce călătoreau spre Soho, pe imperiala unui omnibuz ; chiar Mildred propusese să nu mai risipească banii pe trăsură. Atunci o să putem să petrecem fiecare duminică pe malul Tamisei. O să ne luăm de mâncare într-un coșuleț.

Mildred zîmbi ușurel, ceea ce-l încurajă pe Philip să-i ia mîna într-a lui. De data asta Mildred nu și-o retrase.

— Din ce în ce mă conving că ai început să mă plăci puțin, spuse el zîmbind.

— Vai, ce prost ești, doar știi bine că te plac ; pentru că altfel nu m-aș afla aici, nu-i așa ?

Între timp deveniseră clienți cunoscuți ai micului restaurant din Soho și proprietăreasa îi primi cu un zîmbet. Chelnerul se arătă cît se poate de serviabil.

— Astă-seară dă-mi voie să aleg eu meniu-ul, zise Mildred.

Găsind-o mai încîntătoare ca oricînd, Philip îi trecu lista de bucate și ea își alese mîncărurile preferate. Nu era un sortiment prea bogat și mîncaseră de mai multe ori la rînd tot ce putea oferi restaurantul. Philip era în culmea veseliei. O privi în ochi și aprofundă fiecare frumusețe a obrazului ei palid. Cînd terminară masa, în mod cu totul excepțional, Mildred aprinse o țigară. Foarte rar i se întîmpla să fumeze.

— Nu-mi place cînd văd o cucoană fumînd, zicea ea.

Sovăi o clipă și apoi vorbi :

— Te-ai mirat că ți-am spus să mă scoți astă seară în lume și să-mi dai de mîncare ?

— Am fost încântat.

— Am ceva să-ți spun, Philip.

Philip îi aruncă repede o privire; i se făcu inima cit un purice, dar își educase destul de bine caracterul.

— Bine, dă-i drumul, zise el, zîmbind.

— Dar sper că n-o să faci o scenă, nu? E vorba să mă mărit.

— Serios? întrebă Philip.

Altceva nu-i veni în minte să spună. Adeseori se gîndise la această eventualitate și-și făcuse planul cum să se comporte și ce să spună. Trecuse prin chinuri cumplite închipuindu-și deznădejdea pe care avea s-o îndure, se gîndise la sinucidere, la turbarea care avea să-l cuprindă; dar poate că anticipase în prea multe amănunte emoția pe care avea s-o simtă, așa că acum era pur și simplu istovit. Se simțea așa cum li se întîmplă bolnavilor gravi să se simtă, cînd vitalitatea lor a scăzut într-atît încît sfîrșitul le e indiferent și nu doresc decît să fie lăsați în pace.

— Vezi tu, nu mai sînt nici eu chiar așa tînăra, zise ea. Am douăzeci și patru de ani și ar fi timpul să-mi fac și eu un rost în viață.

Philip tăcu. Se uită la patroana restaurantului care stătea îndărătul tejghelei, iar apoi ochii lui se opriră asupra penei roșii din pălăria unei doamne de la o masă. Pe Mildred asta o enervă.

— Ai putea măcar să mă feliciți, îi spuse ea.

— Aș putea, bineînțeles. Dar nu-mi vine să cred că e adevărat. Am visat prea adesea că o să se întîmple acest lucru. Ce mă distrează e că m-am bucurat atît de mult cînd mi-ai spus să te scot la un restaurant. Și cu cine te măriți?

— Cu Miller, răspunse ea roșind puțin.

— Cu Miller ? strigă Philip uluit. Dar nu l-ai mai văzut de luni de zile.

— A venit acum vreo săptămînă să ia dejunul la localul nostru și atunci m-a cerut de nevastă. Cîștigă foarte bine. Deocamdată scoate vreo șapte lire pe săptămînă, dar are perspective mult mai mari.

Philip tăcu din nou. Își aminti că Miller îi plăcuse întotdeauna lui Mildred ; o amuza, și, pe lîngă asta, fiind străin de origine, prezenta pentru ea un farmec exotic de care ea se lăsa în mod inconștient subjugață.

— Bănuiesc că era inevitabil, îi spuse în sfîrșit Philip. Era de la sine înțeles că vei accepta oferta cea mai rentabilă. Cînd te măriți ?

— Simbăta viitoare. Am anunțat-o pe patroană că părăsesc serviciul.

Philip simți deodată un junghi cumplit.

— Chiar așa curînd ?

— O să ne căsătorim la Ofițerul Stării civile, pentru că așa vrea Emil.

Philip se simți îngrozitor de obosit. Vroia să scape de ea. Se gîndi că o să se ducă direct la culcare. Chemă chelnerul să-i facă socoteala.

— Te urc într-o birjă care o să te ducă la Gara Victoria. Sper că n-o să aștepți prea mult metroul.

— Nu vrei să vii cu mine ?

— Dacă nu te superi, aș prefera să mă duc acasă.

— Faci cum vrei, răspunse ea bătoasă. Te văd mîine după masă la ora ceaiului, nu ?

— Nu, cred că ar fi mai bine să punem punct acum. Nu prea văd ce rost ar avea să continui să mă întristez. Să știi că i-am plătit birjarului.

O salută din cap și se strădui să zîmbească, după care sări într-un omnibuz și se îndreptă spre casă. Înainte de a se culca își aprinse pipa, dar abia putea ține ochii deschiși. Nu mai simțea nici un fel de durere. Aproape cum puse capul pe pernă căzu într-un somn adînc.

Capitolul LXIV

Dar pe la trei dimineața Philip se trezi și nu mai putu adormi de loc. Începu să se gîndească la Mildred. Încercă să-și alunge gîndurile, dar nu se putea stăpîni. Își repetă în sinea lui aceleași și aceleași lucruri, pînă începu să i se învîrtească îngrozitor capul. Fusesse inevitabil ca Mildred să se mărite : viața era grea pentru o fată care trebuia să se întrețină singură. Și dacă găsea pe cineva care putea să-i ofere un cămin confortabil, nu trebuia să fie ținută de rău pentru că a acceptat. Philip recunoscuse că din punctul ei de vedere ar fi fost o nebunie să-l ia pe el de bărbat ; numai dragostea ar fi putut să facă suportabilă o asemenea sărăcie ; or, ea nu-l iubea. Nu era vina ei ; era o realitate ca oricare alta, care trebuia acceptată. Philip încercă să discute rațional cu el însuși. Își spuse că în adîncul inimii lui zace mîndria călcată în picioare ; pasiunea pentru Mildred se născuse de fapt din orgoliul lui rănit și în fond asta îi pricinuia cea mai mare parte a necazului. Se disprețuia și pe el la fel de mult cum o disprețuia și pe ea. Apoi făcu planuri de viitor, mereu aceleași planuri, întrerupte de reminiscențe ale

sărutărilor lui pe obrazul ei moale și palid și ale glasului ei cu accentul târăgănat ; avea foarte mult de lucru, întrucît în vară trebuia să se prezinte la examenul de chimie, precum și la cele două la care căzuse. Se despărțise de colegii de la spital, dar acum avea nevoie de tovărășia cuiva. Din fericire se nimeri însă ca Hayward să-i fi scris cu două săptămîni înainte că o să treacă pe la Londra și-l invitase să ia cina cu el. Philip, dorind să fie lăsat în pace, îl refuzase. Acum însă se hotărî să-i scrie deoarece Hayward revenea curînd la Londra.

Îi păru bine cînd auzi ceasul bătînd ora opt și, deci, avea un motiv să se scoale. Era palid și obosit. Dar, după ce făcu o baie, se îmbracă și mîncă, se simți legat din nou de toată lumea înconjurătoare ; în felul acesta durerea lui era mai ușor de suportat. În dimineța aceea n-avea chef să se ducă la cursuri, ci preferă să se ducă la Magazinul armatei și marinei ca să-i cumpere un cadou de nuntă lui Mildred. După multă șovăială, se fixă asupra unei truse de toaletă. Costa douăzeci de lire, mult mai mult decît își putea el permite să plătească, dar era un lucru arătos și vulgar : el știa că Mildred o să-și dea exact seama cît a costat ; îi producea o satisfacție melancolică faptul că alegea un dar care avea să-i facă plăcere fetei, dovedindu-i totodată lui însuși cît de mult o disprețuiește.

Philip aștepta cu teamă ziua căsătoriei lui Mildred ; presimțea că o să treacă prin niște chinuri cumplite ; de aceea primi cu ușurare scrisoarea lui Hayward de sîmbătă dimineța, prin care îl anunța că vine chiar în ziua aceea, foarte devreme și că o să-l ia pe Philip cu el ca să-l ajute să-și găsească o locuință. Dorind din tot sufletul

să aibă ceva care să-i abată gîndurile, Philip cercetă mersul trenurilor și-l descoperi pe cel cu care avea, fără îndoială, să sosească Hayward ; se duse să-l întîmpine la gară. Revederea celor doi prieteni fu de-a dreptul entuziastă. Lăsară bagajele la gară și porniră veseli împreună. Lucru tipic pentru Hayward, el propuse ca întîi și-ntîi să se ducă un ceas la Galeria Națională ; de multă vreme nu mai văzuse tablouri și declară că era absolută nevoie să arunce o privire asupra unor obiecte de artă ca să poată din nou să țină pasul cu viața. Philip nu mai fusese de luni de zile în contact cu cineva cu care să poată vorbi despre artă și despre cărți. Încă de pe vremea cînd era la Paris, Hayward se cufundase în lectura versi-ficatorilor francezi moderni, și atît de mare era pletora de poeți din Franța, încît începu să-i vorbească lui Philip despre mai multe genii nou descoperite. Umblară prin muzeu arătîndu-și unul altuia tablourile preferate : treceau mereu de la un subiect la altul ; vorbeau pe nerăsuflăte, plini de emoție. Era o zi însorită și caldă.

— Hai să mergem să stăm pe o bancă în Hyde Park, zise Hayward. O să căutăm locuință după dejun.

Primăvara era încîntătoare în parc. Era o zi în care îți făcea plăcere pur și simplu să știi că trăiești. Verdeata proaspătă a copacilor era o adevărată splendoare pe fondul cerului ; iar cerul, de un albastru palid, era smălțuit cu norișori albi. La capătul oglinzii de apă se înălța clădirea cenușie, masivă, a regimentului de gardă călare. Eleganța regulată a peisajului avea farmecul unui tablou din secolul al XVIII-lea. Îți amintea nu de Watteau, ale cărui peisaje sînt atît de idilice încît sugerează numai vîlcelele împădurite văzute în

vis, ci de pictorul mai prozaic Jean Baptiste Pater¹. Toate acestea păreau să-i ia lui Philip o piatră de pe inimă. Își dădu seama de un lucru pe care îl ştia pînă atunci numai din cărţi, şi anume că arta (pentru că în felul în care privea acum natura era ceva asemănător cu arta) poate alina durerea din sufletul omului.

Se duseră să ia dejunul la un restaurant italianesc şi comandară o *fiaschetto*² de Chianti. Zăbovind mai mult la masă, vorbiră neîncetat. Căutau să-şi amintească unul altuia de oamenii pe care-i cunoscuseră la Heidelberg, vorbiră de prietenii lui Philip de la Paris, sporovăiră despre cărţi, tablouri, etică şi viaţă; şi deodată Philip auzi undeva un ceas bătînd ora trei. Îşi aminti că în momentul acesta se căsătoreşte Mildred. Simţi un mic junghi în inimă şi, timp de cîteva minute, nu mai auzi ce-i spunea Hayward. Dar îşi umplu paharul cu vin de Chianti. Nefiind obişnuit cu alcoolul, i se urcă repede la cap. În orice caz, deocamdată se eliberase de griji. Minteia lui ascuţită lîncezise atîtea luni, încît acum conversaţia îl îmbăta. Îi mulţumea lui Dumnezeu că poate vorbi cu un om pe care-l interesează aceleaşi lucruri ca şi pe el.

— Ştii ce, hai să nu irosim ziua asta frumoasă căutînd o locuinţă. Astă seară te găzduiesc la mine. O să-ţi cauţi garsoniera aia mîine sau luni.

— E-n regulă, ce propui să facem?

— Să ne urcăm pe un vaporaş de plăcere şi să mergem pînă la Greenwich, îi răspunse Philip.

Ideea îl încîntă pe Hayward, aşa că luară o birjă care-i duse pînă la podul Westminster. Acolo

¹ Pictor francez (1695—1736).

² Sticlută, carafă (it.).

prinseră un vaporas care tocmai pleca. Curînd Philip reluă discuția zîmbînd :

— Mi-aduc aminte că prima dată cînd m-am dus la Paris, Clutton, cred că el era, a ținut un discurs lung despre faptul că pictorii și poeții sînt aceia care dau lucrurilor frumusețea. Ei creează frumusețea. Între *campanila*¹ lui Giotto² și un coș de fabrică nu e nici o diferență, dacă iei numai lucrurile în sine. Și pe urmă, lucrurile frumoase se îmbogățesc datorită emoțiilor pe care le-au stîrnit unor generații succesive de admiratori. De aceea lucrurile vechi sînt mai frumoase decît cele moderne. *Oda la o urnă grecească*³ e mai frumoasă acum decît atunci cînd a fost scrisă, pentru că îndrăgostiții o citesc de o sută de ani, iar cei cu inima frîntă și-au găsit alinarea în versurile ei.

Philip îl lăsă pe Hayward să deducă ce anume din lucrurile pe lîngă care treceau îi sugerase aceste cuvinte și era o încîntare pentru el să știe că nu e nevoie să tragă concluzia. Tocmai ca o reacție bruscă împotriva vieții pe care o dusesese atîta vreme, era atît de profund afectat acum. Irizația delicată a aerului londonez dădea o dulceață de pastel pietrelor cenușii din care erau făcute clădirile ; iar docurile și antrepozitele aveau grația severă a unei stampe japoneze. Merseră mai departe ; și splendidul canal săpat pe vremea marelui imperiu, simbolul acestuia, se lărgea treptat, fiind înțesat de ambarcațiuni ; Philip se gîndi la pictorii și poeții care adăugaseră frumusețe acestor lucruri și inima i se umplu de recunoștință.

¹ Clopotniță (it.).

² *Giotto di Bondone* (1266—1337), pictor italian.

³ Una din cele mai cunoscute poezii ale poetului englez *John Keats* (1795—1821).

Ajunseră la spațiul larg dintre docuri și cine ar fi putut să le descrie în toată măreția lor ? Imaginația vibrează și Dumnezeu știe câte figuri celebre populează șuvoiul larg al apei — doctorul Johnson¹ cu Boswell² lângă el și bătrînul Pepys³ urcîndu-se pe bordul unui crucișător ; istoria ilustrată a Angliei, vremurile idilice și marea aventură. Philip se întoarse către Hayward cu ochi strălucitori.

— Bietul Charles Dickens, murmură el zîbind, ușor amuzat de propria lui emoție.

— Nu-ți pare rău totuși că te-ai lăsat de pictură ? întrebă Hayward.

— Nu.

— Probabil că-ți place medicina.

— Nu, o urăsc din suflet, dar altceva n-aveam ce să fac. În primii doi ani e o muncă îngrozitoare, de salahor, și din nefericire nici nu am o fire de om de știință.

— Mde, dar nici nu poți să-ți schimbi la neșfîrșit profesia.

— A, nu. De asta chiar că o să mă țin. Bănuiesc că o să-mi placă ceva mai mult cînd o să lucrez într-un salon de spital. Am impresia că mă interesează oamenii mai mult decît orice alt lucru de pe lume. Și după cît îmi dau seama e singura profesie în care îți păstrezi libertatea. Toată știința o porți în capul tău ; cu o trusă de instrumente și cîteva doctorii poți să-ți cîștigi existența oriunde.

— Va să zică n-o să-ți deschizi un cabinet ?

¹ Samuel Johnson (1709—1784), personalitate dominantă a literaturii secolului al XVIII-lea, în Anglia.

² James Boswell (1740—1795), literat, biograful lui Johnson.

³ Samuel Pepys (1633—1708), autorul unui celebru Jurnal.

— În orice caz o să mai treacă multă vreme pînă atunci, răspunse Philip. De îndată ce-mi termin stagiul la spital, am să mă imbarc pe un vapor; vreau să plec în Orient — arhipelagul malaez, Siamul, China, chestii dintr-astea — și după aceea am să mă angajez ici-colo, pe unde s-o nimeri. Întotdeauna se iveste cîte o ocazie. Ba izbucnește o epidemie de holeră în India, ba mai știu eu ce. Vreau să umblu din loc în loc. Să cunosc și eu lumea. Singurul mod în care-și poate împlini un om sărac acest vis este să se apuce de medicină.

Ajunseră la Greenwich. Clădirea nobilă ridicată după planurile arhitectului Inigo Jones¹ străjuia maiestoașă Tamisa.

— Hei, ia uită-te, probabil că aici a plonjat bietul Jack în mil după cîteva gologani, zise Philip.

Se plimbară agale prin parc. Peste tot erau copii zdrențăroși care se jucau și umpleau aleile de țipetele lor zgomotoase. Ici-colo cîte un marinar bătrîn se încălzea la soare. Parcul avea un iz de vechime, ca acum un secol.

— E păcat oarecum că ți-ai pierdut doi ani la Paris.

— I-am pierdut? Bine, dar uită-te la felul cum se mișcă copilul-acela. Uită-te la umbra pe care o face soarele pe pămînt, cum trec razele lui între crengile pomilor, uită-te la cer — păi, cerul ăsta nici nu l-aș fi văzut măcar dacă n-aș fi fost la Paris.

Lui Hayward i se păru că Philip și-a înăbușit un suspin și-l privi cu uimire.

— Ce-i cu tine?

¹ Celebru arhitect englez (1573—1652), a proiectat Observatorul din Greenwich.

— Nimic. Iartă-mă, te rog, că am fost așa de îngrozitor de emoționat, dar trebuie să-ți spun că șase luni mi-a fost foame de frumusețe și am fost silit să postesc.

— Altădată erai mult mai rece și mai practic. E foarte interesant că te aud spunând un asemenea lucru.

— Naiba s-o ia, că de fapt nu vroiam să fac pe interesantul, rîse Philip. Hai să mergem să bem ceaiul ca niște burtă-verzi.

Capitolul LXV

Lui Philip vizita lui Hayward îi făcu foarte bine. Din zi în zi se gîdea tot mai puțin la Mildred. Privirea retrospectivă pe care o aruncă asupra ultimelor luni de viață era plină de dezgust. Nu putea înțelege cum de se supusese dezoarenei unei asemenea iubiri ; dacă-și amintea de Mildred, se gîdea la ea cu ură nestăvilită, pentru că-l făcuse să îndure atîtea umilințe. Imaginația lui i-o înfățișa acum cu defectele ei fizice și de comportare mult exagerate, așa că Philip se înfioră la gîndul că a fost legat de ea.

„Asta nu face decît să arate ce fire îngrozitor de slabă am“, își spuse el. Aventura aceasta era ca o gafă săvîrșită de cineva la o petrecere, atît de îngrozitoare încît simțeai că nu se mai poate face nimic pentru a drege lucrurile : singurul remediu era s-o dai uitării. Îl ajuta în această privință groaza și scîrba față de degradarea prin care trecuse. Era ca un șarpe care năpîrlește și care

se uita cu greață la pielea pe care și-a schimbat-o. Exulta de bucurie văzîndu-se din nou stăpîn pe sine ; își dădea seama cît de mult pierduse din bucuriile lumii cînd era absorbit de nebunia aceea numită de oameni dragoste ; se săturase pînă în gît de ea ; dacă asta era dragostea, atuncia nu mai vroia să fie niciodată îndrăgostit. Philip îi spuse lui Hayward cîte ceva despre toate prin cîte trecuse.

— Oare Sofocle sau altcineva se ruga să vină vremea cînd va fi eliberat de fiara sălbatică a patimii ce-i rodea măruntaiele ? întrebă el.

Philip părea cu adevărat renăscut. Respira aerul înconjurător de parcă ar fi făcut-o pentru prima dată și se bucura ca un copil de toate realitățile lumii. Spunea că perioada lui de nebunie a fost ca o condamnare la șase ani de muncă silnică.

Hayward se afla la Londra doar de cîteva zile cînd Philip primi de la Blackstable o invitație, trimisă inițial acolo, pentru vernisajul unei expoziții londoneze de pictură. Îl luă și pe Hayward cu el și, uitîndu-se la catalog, constată că și Lawson expunea un tablou.

— Bănuiesc că el a trimis invitația, zise Philip. Să mergem să-l căutăm, căci, fără îndoială, trebuie să stea în fața operei lui.

Tabloul, un portret din profil al lui Ruth Chalice, era înghesuit undeva într-un colț, iar Lawson nu se afla prea departe. Avea un aer oarecum pierdut, cu pălăria lui mare de fetru moale și cu hainele largi de culoare ștersă, în mijlocul mulțimii elegante care venise la vernisaj. Lawson îl salută cu entuziasm pe Philip și, volubil ca de obicei, îi spuse că a venit să locuiască la Londra, că Ruth Chalice e o damă, că el și-a luat un atelier, că Parisul și-a trăit traiul, că are

o comandă pentru un portret și că n-ar fi răn să ia masa împreună și să stea la palavre ca pe vremuri. Philip îi aminti că l-a cunoscut pe Hayward și aproape că se bucură văzându-l pe Lawson ușor intimidat de îmbrăcămintea elegantă și de manierele pline de grandoare ale lui Hayward. Îi veneau mai bine decît pe vremuri, cînd Hayward apăruse în micul atelier sărăcăcios pe care Philip îl împărțea cu Lawson.

În cursul mesei, Lawson continuă să le spună noutăți. Flanagan se întorsese în America. Clutton dispăruse. Ajunsese la concluzia că un om n-are șanse să facă nimic atîta vreme cît e în contact cu arta și artiștii: singura soluție este să plece cît mai repede. Pentru a facilita această perspectivă, se certase cu toți prietenii de la Paris. Căpătase un adevărat talent de a le spune de la obraz niște adevăruri banale, ceea ce îi făcuse să suporte cu stoicism declarația lui că s-a săturat de Paris și că se stabilește la Gerona, un orașel din nordul Spaniei, care-i atrăsese privirea cînd îl văzuse din tren, în drum spre Barcelona. Acum stătea singur acolo.

— Mă întreb dacă o să facă vreodată ceva ca lumea, zise Philip.

Îl interesa latura umană a luptei pentru exprimarea unui lucru atît de obscur în mintea acestui om, încît îl făcuse să devină morbid și certăreț. Philip avea senzația vagă că și cazul lui este similar, dar la el, ceea ce-l nedumerea era desfășurarea întregii lui vieți. Acesta era mijlocul lui de autoexprimare și nu-i era prea limpede ce trebuia să facă cu el. Dar n-avu timp să continue acest fir al gîndirii, întrucît Lawson începu să-și deschidă inima povestind fără nici un fel de ascunzișuri intriga lui amoroasă cu Ruth Chalice.

Îl părăsise pentru un tânăr student abia venit din Anglia și avea o comportare scandaloasă. Lawson credea în mod sincer că ar fi fost bine să se amestece cineva ca să-l salveze pe tânărul acela, deoarece Ruth o să-l distrugă. După cît înțelese Philip, cea mai mare supărare a lui Lawson era faptul că ruptura se produsese tocmai în perioada în care Ruth îi poza pentru un portret.

— Femeile nu au cîtuși de puțin sentimente artistice, zise el. Dacă zic că le au, e o simplă afectare. Dar Lawson încheie pe un ton de filozof: În orice caz, tot i-am făcut patru portrete și nu sînt sigur dacă ultimul, la care tocmai lucram, ar fi fost foarte reușit.

Philip îl invidie pe pictor pentru maniera degajată în care-și rezolva problemele amoroase. Petrecuse optsprezece luni destul de plăcute, avusese un model excelent care nu-l costase nimic și la sfîrșit se despărțise de ea fără o strîngere de inimă prea chinuitoare.

— Dar cu Cronshaw ce se mai aude? întrebă Philip.

— O, s-a zis cu el, răspunse Lawson cu nepăsarea veselă, caracteristică pentru tinerețea lui. Nu cred să aibă mai mult de șase luni de trăit. Iarna trecută a făcut pneumonie. A stat șapte săptămîni la Spitalul englezesc și, cînd a ieșit, doctorii i-au spus că singura lui speranță de a scăpa cu viață e să se lase de băutură.

— Sărmanul, zîmbi cumpătatul Philip.

— O vreme s-a ținut el, e drept. Totuși, se ducea în continuare la „Lilas“ pentru că de la asta chiar nu se putea abține, dar bea numai lapte cald *avec de la fleur d'oranger*¹ și era plicticos la culme.

¹ Cu flori de portocală (fr.).

— Bănuiesc că nu i-ai ascuns acest adevăr.

— A, îl știa și el foarte bine. Nu de mult s-a apucat iar de whisky. Zicea că e prea bătrîn ca să mai poată începe o viață nouă. Preferă să fie fericit șase luni și să moară imediat după aceea, decît să se tîrîie de azi pe mîine timp de cinci ani. Și pe urmă, am impresia că în ultima vreme o duce groaznic de prost cu banii. În timp ce a fost bolnav n-a cîștigat nimic și otreapa aia cu care trăiește i-a făcut niște mizerii înfiorătoare.

— Mi-aduc aminte că prima dată cînd l-am văzut l-am admirat grozav, zise Philip. Mi se părea un om minunat. Îți face rău cînd auzi că virtutea ordinară, mic-burgheză e mai rentabilă.

— Bineînțeles că de fapt era un prăpădit. Mai curînd sau mai tîrziu tot în mocirlă avea să-și sfîrșească zilele, zise Lawson.

Pe Philip îl supăra profund faptul că lui Lawson nu i se părea de loc că e păcat de cele întîmplate și nu manifesta nici un pic de compătimire. Fi-rește că era vorba de cauză și efect, dar tragedia vieții constă tocmai în caracterul necesar al acestei succesiuni.

— A, era să uit, zise Lawson. Curînd după ce ai plecat ți-a trimis un cadou. Credeam că o să te întorci, așa că nu mi-am bătut capul cu el, iar mai tîrziu mi s-a părut că nu merită să ți-l trimit; dar o să ajungă la Londra împreună cu boarfele mele și într-o zi ai să poți să vii la atelierul meu să ți-l iei, dacă o să-ți placă.

— Dar nu mi-ai spui încă despre ce cadou e vorba.

— A, e doar un covoraș zdrențăros. Nu cred că valorează mare lucru. Într-o zi l-am întrebat de ce dracu ți-a trimis ruptura aia. Mi-a spus că l-a văzut într-un magazin de pe Rue de Rennes și

că a dat cincisprezece franci pe el. S-ar părea că e un covor persan. Mi-a zis că cică tu l-ai fi întrebat care e sensul vieții și că ăsta e răspunsul. Dar dracu știe, pentru că era beat turtă.

Philip rise.

— A, da, știu. O să-l iau. Era unul din bancurile lui preferate. Mi-a zis că trebuie să descopăr singur răspunsul, pentru că altfel n-are nici o valoare.

Capitolul LXVI

Philip lucra bine și fără dificultate ; era foarte ocupat, întrucît în iulie urma să dea toate cele trei părți ale primului examen combinat, din care, la primele două căzuse ; dar viața i se părea încîntătoare. Legă o nouă prietenie. Fiind veșnic în căutare de modele, Lawson descoperise o fată care dubla un rol la un teatru și, pentru a o convinge să-i pozeze, aranjă într-o duminică o mică petrecere la ora prinzului. Ea venise cu o însoțitoare care s-o apere de rele, dar Philip, poftit și el ca să fie al patrulea la masă, căpătă instrucțiuni precise să-și limiteze atențiile la această persoană. Nu-i fu de loc greu s-o facă întrucît se dovedi o sucoană agreabilă care vorbea ca o moară strîcată, dar avea o conversație foarte amuzantă. Îl pofti pe Philip s-o viziteze ; stătea în niște camere mobilate din Piața Vincent și o putea găsi întotdeauna acasă la ora ceaiului, adică la cinci după amiaza ; fiind încîntat de primirea pe care i-o făcuse la prima vizită, Philip reveni. De fapt, doamna Nesbit nu avea decît douăzeci și cinci de

ani și cu toate că era mică de statură și urâtă la față, era o persoană încântătoare ; avea ochi strălucitori, pomeții foarte ieșiți și o gură mare pînă la urechi : contrastele prea puternice ale coloritului ei îi aminteau lui Philip de un portret pictat de unul dintre moderniștii francezi ; pielea ei era foarte albă, dar obrajii erau mereu îmbujorați, iar părul și sprincenele stufoase erau negre ca pana corbului. Aspectul general era destul de ciudat, puțin nefiresc chiar, dar nu neplăcut. Se despărțise de soțul ei și scria romane ieftine pentru a-și putea întreține copilul. Erau vreo doi-trei editori care se specializaseră în asemenea literatură și avea de lucru pînă peste cap. Munca ei era prost plătită, nu primea decît cincisprezece lire pentru o povestire de 100-150 pagini, dar ea era mulțumită.

— La urma urmei pe cititori îi costă doar doi penny, zicea ea, și ei n-au nimic împotrivă să citească mereu același lucru. Eu schimb doar numele personajelor și gata. Cînd îmi vine rău de plictiseală mă gîndesc la rufăria care trebuie dată la spălat și la chirie și la hainele copilului și mă apuc din nou de lucru.

În afară de asta, mai umbla pe la diverse teatre care aveau nevoie de figuranți și dacă găsea de lucru permanent cîștiga în felul acesta între șaisprezece și douăzeci și unu de șilingi pe săptămîină. La sfîrșitul unei zile de lucru era atît de obosită încît dormea ca un butuc. Căuta să vadă numai părțile bune ale vieții grele. Fiind înzestrată cu foarte mult umor, izbutea să găsească ceva amuzant chiar și în împrejurările cele mai supărătoare de care avea parte. Uneori lucrurile se încurcau rău de tot și rămînea complet fără

bani ; în asemenea cazuri, fleacurile pe care le mai avea luau drumul unei case de amanet din Vauxhall Bridge Road și pînă se mai îndreptau lucrurile nu mîncea altceva decît pîine cu unt. Dar veselia și optimismul n-o părăseau niciodată.

Philip manifestă interes pentru viața ei năpăstuită și doamna Nesbit îl făcea să rîdă povestindu-i cu multe înflorituri lupta ei pentru existență. Philip o întrebă de ce nu încearcă să scrie literatură de mai bună calitate, dar ea știa că n-are talent, și maculatura stupidă pe care o producea, plătită cu mia de litere, i se părea nu numai suficient remunerată, ci și un maximum la care putea să aspire, dat fiind capacitatea ei limitată. Zicea că nu ar avea alte perspective mai bune decît să continue viața pe care o dusesese pînă atunci. După impresia lui Philip, nu avea nici un fel de rude, iar prietenii ei erau la fel de săraci.

— Eu nici nu mă gîndesc la viitor, zicea ea. Atîta vreme cît am destui bani ca să-mi plătesc chiria pe trei săptămîni și mai îmi rămîn vreo două lire pentru mîncare, nu-mi bat capul cu nimic. Viața n-ar merita să fie trăită dacă mi-aș mai face griji și pentru viitor, nu numai pentru prezent. Cînd lucrurile merg cît se poate de prost, totdeauna survine ceva care să-mi dea curaj.

Curînd Philip își făcu un obicei să se ducă să ia ceaiul la ea în fiecare zi și, ca să nu transforme vizitele lui într-o povară pentru ea, îi mai ducea cîte un chec ori un pachet de unt sau de ceai. Începură să-și spună pe nume. Pentru el înțelegerea feminină constituia o noutate și îl încînta faptul că a găsit pe cineva care pleacă o ureche binevoitoare la necazurile lui. Timpul trecea repede în prezența ei. Philip nu-și ascunse admi-

rația pentru ea. Tovărășia ei era o încântare. Instinctiv nu se putea stăpîni să n-o compare cu Mildred ; punea în contrast imbecilitatea încăpățînată a acesteia, care refuza să se intereseze de orice lucru pe care nu-l știa, cu aprecierea promptă și inteligența vie a doamnei Nesbit. I se făcu inima cît un purice cînd își aminti deodată că ar fi putut să fie legat pe viață de o femeie ca Mildred. Într-o seară îi spuse Norei toată povestea dragostei lui. Întrucît nu prea era ceva care să-i ofere prilejul de a se mîndri, fu o adevărată încîntare pentru el să vadă că cineva o ascultă cu o înțelegere atît de agreabilă.

— Mde, eu zic bine că ai scăpat ; că doar ai scăpat, nu ? zise ea cînd Philip termină de povestit.

Din cînd în cînd, Norah Nesbit își ținea capul aplecat într-o parte ca un cățeluș din rasa Aberdeen. Ședea pe un scaun cu speteaza înaltă și cosea — pentru că nu-și putea permite să stea degeaba — iar Philip se instalase comod la picioarele ei.

— Nici nu-ți pot spune cît de recunoscător îi sînt lui Dumnezeu că s-a terminat, oftă el.

— Bietul de tine, probabil că a fost o perioadă îngrozitoare în viața ta, murmură ea și, din simpatie, îi puse mîna pe umăr.

Philip îi luă degetele și i le sărută, dar ea și le retrase repede.

— De ce-ai făcut asta ? întrebă ea roșind.

— Ai vreo obiecție ?

Norah îl privi o clipă cu o licărire veselă în ochi și apoi zîmbi.

— Nu, zise ea.

Philip se înalță în genunchi și o înfruntă. Norah își cufundă privirile într-ale lui și gura ei imensă tremură într-un zîmbet.

— Ei ? zise ea.

— Ascultă, tu ești o comoară. Ți mulțumesc din inimă pentru că te porți așa de drăguț cu mine. Îmi placi grozav de mult.

— Hai, nu fi prost.

Philip o apucă de coate și o trase către el. Norah nu se împotrivi, ci se aplecă puțin înainte și Philip îi sărută buzele roșii.

— De ce-ai făcut asta ? întreabă ea din nou.

— Pentru că e plăcut.

Norah nu răspunse dar ochii ei îl priviră tandru și mîna ei îi mîngîie ușor părul.

— Uite ce e, să știi că te porți ca un prost. Noi eram foarte buni amici. Ar fi mult mai drăguț dacă am lăsa lucrurile așa cum sînt.

— Dacă vrei neapărat să faci apel la caracterul meu integru, răspunse Philip, atunci cred că ar fi mai bine să nu mă mîngii tocmai acum pe obraz.

Norah chicoti dar nu încetă să-l mîngîie.

— Nu mă port de loc cum trebuie, nu ? întreabă ea.

Philip, surprins și oarecum amuzat, o privi în ochi și constată cum încet-încet ochii ei se umezesc și se încălzesc. Expresia lor tandră îl fermecă. Deodată se stîrni ceva în inima lui și-i dădură lacrimile.

— Norah, nu cumva mă iubești ? întreabă el neîncrezător.

— Cum poate un băiat deștept ca tine să pună asemenea întrebări prostești.

— Vai de mine și de mine, dar nici prin cap nu mi-a trecut că ar fi posibil !

O cuprinse cu brațele și o sărută în timp ce ea, rîzînd, roșînd și plîngînd, se abandona de bună voie îmbrățișării lui.

Curînd Philip își desprinsese brațele și lăsîndu-se pe cîlcîie, o privi plin de curiozitate.

— Phii, să fiu al naibii ?

— De ce ?

— Sînt uimit.

— Și bucuros ?

— Încîntat, strigă el din toată inima, și cît se poate de mîndru, și de fericit, și de recunoscător.

Îi luă mîinile într-ale lui și i le acoperi de sărutări. Pentru Philip acesta era începutul unei fericiri care părea deopotrivă solidă și durabilă. Deveniră amănți, dar rămaseră prieteni. Norah avea un instinct matern pe care dragostea ei pentru Philip îl satisfăcea pe deplin ; avea nevoie de o ființă pe care s-o mîngîie, s-o ocărăscă și s-o pocolească ; temperamentul ei era profund domestic și cea mai mare plăcere pentru ea era să se îngrijească de sănătatea și rufăria lui. Îl compătinea pentru infirmitatea lui în privința căreia el era atît de simțitor și mila ei își găsea în mod instinctiv expresia în tandrețe. Ea era tînără, voinică și sănătoasă și, deci, i se părea absolut normal să-i ofere dragostea ei. Era optimistă și avea inima ușoară. Îi plăcea Philip pentru că rîdea împreună cu ea de toate lucrurile amuzante din viață de care i se năzărea ei să ridă și, în primul rînd, îi plăcea Philip pentru că era cum era.

Cînd îi spuse toate acestea, Philip răspunse încîntat :

— Fleacuri. Mă placi pentru că sînt tăcut din fire și nu vreau să strecor niciodată măcar o vorbă.

Philip n-o iubea de loc. Ținea foarte mult la ea, îi plăcea să stea cu ea, îl amuza și-l interesa

conversația ei. Ea îi redase încrederea în sine și, figurat vorbind, îi unsese cu alifii tămăduitoare toate rănilor din suflet. Era cum nu se poate mai măgulit de sentimentele ei pentru el. Philip îi admira curajul, optimismul și felul aproape nerușinat în care își sfida soarta; Norah avea o mică filozofie a ei proprie, ingenuă și practică.

— Știi, zicea ea, eu nu cred în biserici și în popi și în alte chestii dintr-astea, dar cred în Dumnezeu și sint convinsă că Lui nu prea îi pasă de ce face omul, atîta vreme cît ține capul sus și ajută ori de cîte ori poate o ființă aflată la ananghie. După părerea mea, oamenii sint în general foarte drăguți și îmi pare rău de toți cei care nu sint.

— Și pe urmă ce-o să fie, întrebă Philip.

— Mde, cum să-ți zic, sigur nu prea știu, zîmbi ea, dar sper să fie bine. Și în orice caz, n-o să mai trebuiască să plătesc chirie și nici să scriu romane ieftine.

Ca orice femeie, era înzestrată cu darul de a măguli în mod delicat pe ceilalți. Ea socotea că Philip a făcut un act de bravură cînd a părăsit Parisul pentru că și-a dat seama că nu poate ajunge un mare pictor; iar el fu în culmea fericirii cînd Norah își exprimă admirația entuziastă pentru el. Niciodată nu fusese foarte sigur dacă această acțiune constituise o dovadă de curaj sau de neputință. Era încîntător să-ți dai seama că ea o consideră o faptă eroică.

Și pe urmă ea nu ezită să abordeze cu Philip un subiect pe care prietenii lui îl evitau în mod instinctiv.

— E o mare prostie din partea ta să te arăți atît de simțitor în privința piciorului tău bont, îi spuse ea. Îl văzu cum se împurpurează la față,

dar nu se lăsă. — Știi, oamenii nu se gîndesc nici pe departe atît de mult ca tine la acest lucru. Îl observă cînd te vîd pentru prima dată și pe urmă uită complet de el.

Philip nu vru să-i răspundă.

-- Sper că nu te-ai supărat pe mine ?

— Nu.

Norah îl cuprinse cu brațele pe după gît.

— Știi, îți vorbesc de acest lucru numai pentru că te iubesc. Nu vreau să fii nefericit din această cauză.

— Cred că de la tine sînt în stare să accept orice vrei să-mi spui, răspunse Philip zîbind. Tare aș vrea să pot face ceva pentru ca să-ți demonstrez cîtă recunoștință îți port.

Norah puse stăpînire pe el și în alte privințe. Nu-l lăsa să se poarte ca un urs și rîdea de el cînd îl vedea cum se înfurie. Îl civiliza.

— Poți să mă faci să mă comport absolut cum vrei tu, îi zise el o dată.

— Și nu-ți pare rău ?

— Nu. Eu vreau să mă port cum îți face ție plăcere.

Philip se dovedi destul de înțelept ca să-și dea seama de fericirea lui. I se părea că Norah îi dă tot ce putea să-i dea o soție, fără ca el să-și fi pierdut cîtuși de puțin libertatea. Nu avusese niciodată un prieten mai încîntător decît ea și încă un prieten care dădea dovadă de o înțelegere cum nu mai descoperise pînă atunci la nici un bărbat. Relațiile sexuale dintre ei nu constituiau altceva decît veriga cea mai solidă a prieteniei lor. O completau, fără a fi un lucru esențial. Și pentru că simțurile lui Philip erau satisfăcute, el deveni mai calm și mai ușor de suportat în

conviețuire. Se simțea complet stăpîn pe sine însuși. Uneori se gîndea la iarna trecută în timpul căreia fusese obsedat de o pasiune hidoasă și îl cuprinsese ura pentru Mildred și scîrba de el însuși.

Se apropiau examenele lui și Norah manifesta la fel de mult interes pentru ele cît dovedea și el. Entuziasmul și nerăbdarea ei îl flatau și-l înduioșau. Norah îi smulse promisiunea de a veni la ea imediat după examen pentru a-i comunica rezultatul. De data aceasta trecu toate cele trei probe fără nici un accident și, cînd veni să-i spună, Norah izbucni în plîns.

— Vai, ce bine îmi pare ! Eram atît de îngrijorată !

— Prostuo, rîse el, sufocat de fapt de emoție.

Ar fi fost greu pentru cineva să nu fie încîntat de comportarea ei în această împrejurare.

— Și acum ce ai de gînd să faci ? întrebă ea.

— Pot să-mi iau o vacanță cu conștiința împăcată. Nu mai trebuie să muncesc pînă la începutul semestrului, în octombrie.

— Presupun că ai să te duci la Blackstable la unchiul tău, nu ?

— Dacă asta presupui, să știi că greșești. Am să stau la Londra și am să mă joc cu tine.

— Eu zic că ar fi mai bine să pleci.

— De ce ? Te-ai plictisit de mine ?

Norah rîse și îi pase mîinile pe umeri.

— Pentru că ai muncit din greu și pari complet istovit. Ai nevoie de aer curat și de puțină odihnă. Te rog eu să te duci.

Un timp Philip nu răspunse. O privi cu ochi de îndrăgostit.

— Știi, pe tine te cred, dar pe nimeni altul nu l-aș crede. Tu te gîndești numai la binele meu. Mă întreb ce-i fi găsind la mine ?

— Vrei să-mi dai referințe bune, o recomandare și un preaviz de o lună ? rîse ea vesel.

— Dacă ar fi așa, aș spune că ești grijulie și de treabă și nu ești de loc pretențioasă ; nu ești niciodată speriată, nu dai nimănui bătaie de cap și oricine îți poate intra ușor în voie.

— Aș, astea-s prostii, zise ea, dar află de la mine un lucru : dintre toate cunoștințele mele, sînt una din puținele persoane care se dovedesc capabile să învețe ceva din experiența lor.

Capitolul LXVII

Philip era nerăbdător să se întoarcă la Londra. În cele două luni pe care le petrecuse la Blackstable primise nenumărate scrisori de la Norah. Ea umplea multe pagini cu un scris mare și hotărît, relatînd cu un umor nedezmîntit micile evenimente ale vieții de fiecare zi, necazurile domestice ale proprietăresei ei, un subiect gras pentru rîs, supărările — comice de altfel — pricinuite de repetițiile ei ca figurantă — trebuia să traverseze scena într-un spectacol important de la un teatru londonez — și diferite dispute cu editorii cu care lucra. Philip citea mult, se scălda în mare, juca tenis și se plimba cu iolele. La începutul lui octombrie se întoarse la Londra și se apucă serios de treabă în vederea celui de-al doilea examen. Dorea cu nerăbdare să-l treacă pentru că în felul acesta punea capăt hamalîcului cursurilor și seminariilor ; după ce scăpa de acest examen, studentul devenea un fel de ajutor al doctorului din

dispensar, și venea în contact nu numai cu manualele, ci și cu oamenii vii. Se vedea în fiecare zi cu Norah.

Lawson petrecuse vara la Poole¹ și îi arătă o serie de schițe făcute în port și pe plajă. Avea câteva comenzi de portrete și-și propunea să rămână la Londra pînă cînd anotimpul neguros îl va alunga. Hayward, care era și el la Londra, avea de gînd să petreacă iarna în străinătate, dar își amîna săptămîină de săptămîină plecarea dintr-o simplă incapacitate de a se hotărî să-și pună planurile în aplicare. Hayward se cam îngrășase în ultimii doi sau trei ani — Philip îl cunoscuse la Heidelberg cu cinci ani înainte — și avea o tendință prematură spre chelie. Era de altfel foarte sensibil în această privință și purta părul lung ca să-și ascundă goliciunea țestei. Singura lui consolare era că fruntea lui căpătase o înfățișare foarte nobilă. Ochii lui albaștri își cam pierduseră culoarea, pleoapele îi atîrnau cu un aer de delăsare ; iar gura lui, nemaifiind așa de plină și carnoasă ca în tinerețe, avea acum ceva bleg și palid. Continua și acum să vorbească vag despre lucrurile pe care avea de gînd să le înfăptuiască în viitor, dar o făcea cu mai puțină convingere ca altădată ; și vedea și el limpede că prietenii nu mai cred în el ; după ce dădea pe gît două-trei pahare de whisky cădea într-o melancolie elegiacă.

— Sînt un ratat, murmură el. Nu sînt pregătit pentru brutalitatea luptei pentru existență. Nu sînt în stare să fac altceva decît să mă țin de o parte și să las gloata vulgară să alerge pe lingă mine urmărind bunătățile vieții.

¹ Localitate din sudul Angliei, pe coasta Canalului Minecii.

Hayward îți lăsa impresia că eșecul în viață reprezintă un lucru mai delicat, mai fin decît reușita. El insinua chiar că atitudinea lui detașată se datoră dezgustului pentru tot ce este banal și vulgar. Vorbea frumos despre Platon.

— Eu credeam că între timp ai terminat cu Platon, îi spuse Philip enervat.

— Serios ? întrebă Hayward ridicînd din sprîncene.

Nu era dispus să continue discuția în legătură cu acest subiect. În ultima vreme descoperise că tăcerea conferă o demnitate mai de efect.

— Nu văd ce rost are să citești mereu-mereu același lucru, zise Philip. Asta este doar o formă laborioasă de trîndăvie.

— Dar ce, tu ai impresia că pozezi o minte atît de strălucită încît să-l poți înțelege de la prima lectură pe cel mai profund scriitor ?

— Eu nu vreau să-l înțeleg, că doar nu sînt critic de meserie. Pe mine nu mă interesează scriitorul de dragul lui, cît de dragul meu.

— Atunci de ce mai citești ?

— În parte pentru propria mea plăcere, întrucît lectura a devenit un nărav la mine și cînd nu citesc mă simt tot așa de rău ca și atunci cînd nu fumez, și în parte pentru a mă cunoaște pe mine însumi. Cînd citesc o carte mi se pare că o citesc numai cu ochii, dar din oînd în oînd dau peste cîte un pasaj, poate doar o simplă turnură de frază care are un sens pentru *mine* și devine parte integrantă din propria mea persoană ; am scos din carte tot ceea ce mi-e folositor și dacă o mai citesc încă de zece ori, nu mai pot scoate altceva din ea. Vezi tū, mie mi se pare că omul e ca un boboc închis și ceea ce citește și face nu are nici un efect ; dar există anumite lucruri care au o semnificație deo-

sebită pentru om, și acestea fac bobocul să se deschidă; petalele se desfac pe rînd și în cele din urmă se naște floarea.

Philip nu era mulțumit de această metaforă, dar nu știa cum altfel ar fi putut să explice un lucru pe care îl simțea, fără să aibă o idee clară despre el.

— Tu vrei să faci tot felul de lucruri, vrei să devii cutare sau cutare, îi spuse Hayward dînd din umeri. E îngrozitor de vulgar.

Între timp Philip ajunsese să-l cunoască foarte bine pe Hayward. Avea un caracter slab și era înfumurat, atît de înfumurat încît trebuia să fii în permanență atent ca nu cumva să-i rănești sentimentele; el amesteca trîndăvia și idealismul în asemenea măsură, încît nu le mai putea separa. Într-o zi Hayward cunoscuse în atelierul lui Lawson un ziarist pe care-l încîntă cu conversația lui, iar peste o săptămînă primi o scrisoare din partea directorului unui ziar, care-i solicita colaborarea în calitate de critic. Timp de patruzeci și opt de ore, Hayward trecu printr-un adevărat chin din pricina nehotărîrii. Vorbise de atîtea ori despre dorința de a-și găsi o ocupație de acest gen încît acum n-avea curajul să refuze direct, dar gîndul de a trebui să facă ceva îl umplea de o adevărată panică. În cele din urmă respinse oferta și respiră ușurat.

— M-ar fi împiedicat de la muncă, îi spuse el lui Philip.

— Care muncă? îl întrebă brutal Philip.

— Viața mea interioară, răspunse el.

Apoi începu să spună tot felul de lucruri frumoase despre Amiel¹, profesorul de la Geneva al

¹ *Henri Frédéric Amiel* (1821—1881), estetician și filozof elvețian.

cărui geniu promitea realizări rămase de-a pururi neîmplinite ; pînă ce, în sfîrșit, la moartea lui, cauza și scuza eșecului său au devenit deodată evidente în jurnalul amănunțit, minunat, care s-a descoperit printre hîrțiile rămase de la el. Hayward zîmbi enigmatic.

Dar Hayward își păstrase talentul de a vorbi fermecător despre cărți ; avea un gust admirabil și caracterizările pe care le făcea erau foarte elegante ; în plus, îl interesau în permanență ideile, ceea ce îl transforma într-un foarte bun interlocutor. De fapt ele nu însemnau nimic pentru el, întrucît nu aveau nici cea mai mică influență asupra lui ; le trata însă de parc-ar fi fost niște obiecte de porțelan dintr-o sală de licitație, minuindu-le ca și cum l-ar fi încîntat forma și lustrul lor, prețuindu-le în minte ; iar apoi, punîndu-le la loc în vitrină, nici nu se mai gîndea la ele.

Tot Hayward fu cel care făcu o descoperire epocală. Într-o seară, după pregătirile cuvenite, îi duse pe Philip și pe Lawson într-o cîrciumă de pe Beak Street, remarcabilă nu numai în sine și prin istoria ei — păstra amintirea unor glorii din secolul XVIII care stîrneau imaginația romantică — ci și pentru tabacul de prizat, cel mai bun din Londra, și mai ales pentru punșul care se vindea acolo. Hayward îi conduse într-o sală lungă — de o maiestrate cam ponosită acum — cu pereții decorați cu imense nuduri de femei : erau ample alegorii, opere ale unor pictori din școala lui Haydon¹ ; dar fumul, gazul de iluminat și aerul Londrei dăduseră coloritului lor o suculență care le asemuia cu picturile vechilor maeștri. Panelul întunecat, aurul masiv, patinat al cornișei, mesele de mahon, dădeau acestei

¹ *Benjamin Robert Haydon* (1786—1846), celebru pictor romantic ; a redat scene istorice.

încăperi o atmosferă somptuoasă și confortabilă, iar tapiteria de piele a scaunelor așezate pe lângă pereți era moale și agreabilă. Pe masa din fața ușii era așezat un cap de berbec în care se afla tabacul acela vestit. Comandară punș și-l băură cu nesaț. Era un punș fierbinte cu rom. Condeii se vedește incapabil să descrie deliciile acestei excelente băuturi ; vocabularul sobru, epitetul reținut al acestei relatări sînt necorespunzătoare pentru o asemenea sarcină. Iar termenii pompoși, expresiile șlefuite, cu parfum exotic, se ridică la înălțimea fanteziei ațîțate. Băutura aceasta îți încălzea singele în vine și-ți limpezea capul ; îți umplea sufletul de un sentiment al bunăstării ; îți dispunea imediat mintea către rostirea unor fraze spirituale și către aprecierea spiritului celorlalți ; avea aerul vag al muzicii imbinat cu precizia matematicii. Numai una din calitățile sale era comparabilă cu vreun alt lucru : avea căldura unei inimi simțitoare ; dar gustul său, parfumul, senzația pe care ți-o dădea, nu puteau fi descrise în cuvinte. Dacă ar fi încercat s-o facă, Charles Lamb¹, cu tactul său nemăsurat, ar fi izbutit poate să ne înfățișeze fermecătoare tablouri ale vieții din vremea lui ; tinzînd către imposibil, lordul Byron ar fi putut atinge sublimul într-o strofă din *Don Juan* ; Oscar Wilde, turnînd șuvoaie de nestemate din Is-pahan² pe brocarturile Bizanțului, ar fi putut să creeze o frumusețe tulburătoare ; gîndindu-se la ea, mintea ametea cuprinsă de viziunile ospetelor lui Heliogabal³ ; și armoniile subtile ale lui Debussy⁴

¹ Esciist și literat englez (1775—1835).

² Oraș în Persia.

³ Împărat roman (218—222 e.n.).

⁴ Compozitor francez (1862—1918).

se îmbinau cu izul de mucegai iar aroma idilică a cuferelor în care s-au ținut veșminte vechi, jachouri, pantaloni strâmți și vestoane ale unei generații uitate cu parfumul fraged al lăcrămioarelor și gustul înțepător al brnzei Cheddar.

Hayward descoperise căciurma la care se găsea această băutură neprețuită, întilnindu-se pe stradă cu un fost coleg de la Cambridge, un oarecare Macalister. Era agent de bursă și filozof. Prinsese obiceiul de a frecventa această căciurmă o dată pe săptămână ; și, curind, Philip, Lawson și Hayward începură și ei să se întâlnească regulat acolo marțea seara : schimbarea modei făcuse ca localul să nu fie prea frecventat, ceea ce constituia un avantaj pentru cei a căror îndeletnicire preferată era conversația. Macalister avea un trup osos, mult prea scund pentru cât era de lat, și o față mare și cărnoasă. În schimb, vorbea cu glas molcom. Îl studia cu ardoare pe Kant și judeca totul din punctul de vedere al rațiunii pure. Ținea grozav să expună această doctrină. Philip îl asculta plin de interes. Ajunsese de mult la concluzia că nimic nu-l amuza mai mult decât metafizica, dar nu era prea sigur de eficacitatea acesteia în rezolvarea problemelor vieții cotidiene. Micul lui sistem plin de simplitate, la care ajunsese ca rezultat al meditațiilor sale de la Blackstable, nu păruse să-i servească la mare lucru, cât timp fusese îndrăgostit de Mildred. Nu putea declara categoric că rațiunea te poate ajuta să-ți dirijezi comportarea. După părerea lui, viața se trăia de la sine. Își amintea foarte clar violența pasiunii care pusese stăpânire pe el și incapacitatea lui de a reacționa împotriva acestei pasiuni, de parcă ar fi fost legat de pământ cu funii groase. Citea prin cărți multe lucruri înțelepte, dar nu putea judeca altfel decât prin prisma propriei lui

experiențe (de fapt nici nu știa dacă prin asta se deosebea cu ceva de alți oameni); el nu cîntărea dinainte în fiecare acțiune elementele pro și contra, profitul pe care avea să-l tragă dacă făcea un anumit lucru sau dezavantajele care ar fi putut să rezulte pentru el dacă nu-l făcea; dar întreaga lui ființă era împinsă irezistibil înainte. El nu acționa numai cu o parte a sa ci în întregime. Puterea care-l stăpînea nu părea să aibă nimic de-a face cu rațiunea. Rațiunea nu făcea altceva decît să-l indice metodele de a obține lucrul către care tinjea tot sufletul său.

Macalister îi aminti de „imperativul categoric”.

— Poartă-te în așa fel, încît fiecare acțiune a ta să fie susceptibilă de a deveni o regulă universală de comportare pentru toți oamenii.

— Asta mi se pare pur și simplu o prostie, zise Philip.

— E o mare îndrăzneală să spui așa ceva despre vreun lucru afirmat de Immanuel Kant, îi replică Macalister.

— De ce? Respectul pentru ceea ce a spus cutare sau cutare te îndobîtocește; și așa e mult prea mult respect pe lumea asta. Kant a gîndit anumite lucruri, nu pentru că erau adevărate, ci pentru că era Kant.

— Mă rog, și în fond ce ai de obiectat împotriva „imperativului categoric”?

(Vorbeau de parcă ar fi fost în joc soarta unor imperii.)

— El lasă să se înțeleagă că omul și-ar putea alege singur calea printr-un efort de voință. Pe de altă parte, mai sugerează și că rațiunea ar constitui călăuza cea mai sigură. Dar de ce oare ar fi poruncile ei mai bune decît cele ale pasiunii? Ele sînt doar diferite, atîta tot.

— S-ar zice că ești robul pasiunilor și că te declari foarte mulțumit de această situație.

— Sînt un rob pentru că n-am încotro, dar n-aș zice că sînt mulțumit, rîse Philip.

În timp ce vorbea se gîndea la nebunia aceea înfierbîntată care-l făcuse să gonească mereu în urmărirea lui Mildred. Își aminti cît de mult îl iritase și cît de înjosit se simțise din pricina acestei nebunii.

„Slavă Domnului că m-am eliberat“, gîndi el.

Și totuși, chiar în clipa aceea nu era prea sigur dacă e foarte sincer. În timp ce se afla încă sub înrîurirea pasiunii simțise o vigoare unică și mintea îi lucra cu o forță neobișnuită. Parcă era mai viu, îi dădea emoții simplul fapt al existenței, sufletul era cuprins de o nerăbdare vehementă. În comparație cu toate acestea viața de acum i se părea cam scarbădă. Cu tot chinul pe care-l îndurase îi oferise o compensație senzația aceea a existenței trepidante, coplesitoare.

Dar cuvintele nefericite ale lui Philip îl angajară într-o discuție cu privire la libertatea voinței și Macalister, cu memoria lui bine mobilată, scotea la iveală argument după argument. Mintea lui savura din plin dialectica, așa că el reușea adesea să-l facă pe Philip să se contrazică ; îl înghesuia în unghere din care nu mai putea scăpa decît făcînd concesii ireparabile ; Macalister îl prindea în cursă cu logica și apoi îl bombarda cu citate ale unor autorități în materie.

În cele din urmă Philip zise :

— Mde, nu pot spune mare lucru în privința altora. Pot vorbi doar despre mine. Iluzia libertății de voință e atît de puternică în mintea mea încît nu mă pot dezbăra de ea deși sînt convins că e doar o iluzie. E însă o iluzie care reprezintă unul

din cele mai puternice mobiluri ale acțiunilor mele. Înainte de a face ceva simt că am libertatea de alegere și asta îmi influențează acțiunea ; dar pe urmă, o dată lucrul acela făcut, capăt convingerea că fusese din totdeauna ceva inevitabil.

— Și ce deduci din asta ? întrebă Hayward.

— Cum, ce ? Pur și simplu zădărnicia regretului. N-are rost să bocești când știi că mortul de la groapă nu se mai întoarce, întrucât toate forțele universului s-au concentrat pentru a-l îngropa.

Capitolul LXVIII

Într-o dimineață Philip se sculă cu capul tulbure și întinzându-se din nou în pat își dădu deodată seama că e bolnav. Îl dureau brațele și picioarele și avea fiori. Când proprietăreasa îi aduse micul dejun el îi strigă prin ușa deschisă că nu se simte bine și ceru o ceașcă de ceai și piine prăjită. Peste câteva minute auzi o bătaie în ușă și-și făcu apariția Griffiths. Stăteau de mai bine de un an în aceeași casă dar nu vorbiseră niciodată, salutându-se doar din cap când se întâlneau pe coridor.

— Dom'le, am auzit că nu te simți prea bine, zise Griffiths. M-am gândit să trec să văd ce ai.

Roșind fără să știe de ce, Philip încercă să ia lucrurile în ușor. Spera să se facă bine în câteva ceasuri.

— Mde, cred că n-ar fi rău să-mi dai voie să-ți iau temperatura, zise Griffiths.

— Dar e absolut inutil, răspunse Philip țifnos.

— Ei, haide, haide.

Philip își puse termometrul în gură. Griffiths se așează pe marginea patului și sporovăi degajat câteva minute, apoi îi scoase termometrul și se uită la el.

— Uite ce e, șefule, trebuie să stai în pat și am să-l aduc pe bătrînul Deacon să te vadă.

— Aș, fleacuri, zise Philip. Nu e nimic grav. Te rog nu te deranja pentru mine.

— Dar nu e nici un deranj. Ai temperatură și trebuie să stai în pat. Ai să mă ascuți, nu ?

Griffiths avca o manieră cu totul încîntătoare, un amestec de gravitate și amabilitate, care era de-a dreptul fermecătoare.

— Extraordinar ce bine știi să te porți cu bolnavii, murmură Philip închizînd ochii zîmbitor.

Griffiths îi aranjă perna, îi netezi cu îndemîinare cearșaful și pătura și-l înveli bine. Apoi se duse în camera cealaltă, căutînd un sifon, dar negăsind îi aduse unul din apartamentul lui. Apoi îi trase jaluzelele, făcînd întuneric în cameră.

— Ei, acum încearcă să dormi și eu am să-l aduc pe moșneag de îndată ce-și termină vizita prin saloane.

Lui Philip i se păru că au trecut ceasuri neșfîrșite pînă să vină cineva la el. Îi plesnea capul de durere, îl chinuiau junghiurile din brațe și din picioare și se temea să nu izbucnească în plîns. Apoi auzi o bătaie în ușă și intră Griffiths, sănătos, voinic și vesel.

— L-am adus pe domnul doctor Deacon, zise el.

Doctorul, un bătrîn de o blîndețe deosebită, pe care Philip îl știa din vedere, se apropie de pat. După cîteva întrebări și o cercetare rapidă, urmă diagnosticul.

— Cum interpretezi cazul ? îl întrebă el pe Griffiths, cu zîmbetul pe buze.

— Stare gripală.

— Corect.

Doctorul Deacon aruncă o privire prin camera sărăcăcioasă a lui Philip.

— N-ai vrea să vii la spital ? Ți dau o rezervă și poți fi îngrijit mai bine decît aici.

— Aș prefera să rămîn aici, zise Philip.

Nu vroia să fie deranjat și îl intimida orice schimbare de mediu. Avea oroare să le vadă pe infirmiere agitîndu-se în jurul lui și se temea îngrozitor de curățenia rece și apăsătoare de la spital.

— Îl pot îngriji eu, domnule doctor, zise imediat Griffiths.

— A, bine, atunci e în regulă.

Îi scrisese o rețetă, dădu cîteva instrucțiuni și plecă.

— Acum o să trebuiască să faci exact ceea ce-ți spun, zise Griffiths. Să știi că eu o să fiu și infirmieră și soră de noapte.

— Ești foarte drăguț, dar nu cred că o să am nevoie de nimic, zise Philip.

Griffiths își puse mîna mare, rece și uscată pe fruntea lui Philip și atingerea ei păru să-i facă bine bolnavului.

— Mă duc doar pînă la farmacia spitalului să fac rețeta asta și pe urmă mă întorc.

Peste puțin timp îi aduse doctoria și-i dădu o doză lui Philip. Apoi se duse sus ca să-și aducă niște cărți.

— Nu te superi dacă azi după amiază o să stau să lucrez în camera de alături, nu ? zise el cînd coborî. Am să las ușa deschisă ca să mă poți striga dacă ai nevoie de ceva.

Mai tîrziu, în cursul zilei, trezindu-se dintr-o toropeală apăsătoare, Philip auzi glasuri în camera lui de zi. Griffiths avea o vizită. Îl auzi spunînd :

— Știi ce, ar fi mai bine să nu vii diseară.

Peste cîteva minute intră altcineva în odaie și-și exprimă surprinderea cînd îl găsi pe Griffiths acolo. Philip auzi explicația pe care o dădea Griffiths.:

— Îl îngrijesc pe un tip din anul doi căre stă aici. Prăpăditul a făcut gripă. Astă seară nu jucăm whist, bătrîne.

Curînd Griffiths rămase iar singur și Philip îl strigă.

— Ascultă, nu cumva îți amîni petrecerea de astă-seară ? întrebă el.

— Ba da, dar nu din pricina ta. Trebuie să învăț la chirurgie.

— Zău că n-are rost s-o amîni. Mie o să-mi treacă. Nu e cazul să-ți bați capul cu mine.

— Lasă, nu-ți face griji din pricina asta.

Starea lui Philip se înrăutăți. La căderea nopții începu să delireze, dar spre dimineață se trezi dintr-un somn agitat. Îl văzu pe Griffiths sculîndu-se dintr-un fotoliu, îngenunchind și punînd cărbuni pe foc cu mîna. Era în pijama peste care își îmbrăcase un halat de csă.

— Ce faci aici ? întrebă el.

— Te-am trezit cumva ? Încercam să ațîț focul fără să fac prea multă gălăgie.

— Dar cum de nu ești în pat ? Cît e ceasul ?

— Trebuie să fie vreo cinci. M-am gîndit că poate n-ar strica să rămîn cu tine peste noapte. Am adus și un fotoliu pentru că m-am gîndit că dacă-mi pun o saltea pe jos o să dorm atît de profund încît n-o să te aud cînd o să vrei ceva.

— Îmi pare rău că îți dai atîta osteneală cu mine, gemu Philip. Dacă cumva te molipsești de la mine ?

— Atunci o să fie rîndul tău să mă îngrijești, bătrîne, zise Griffiths rîzînd.

Dimineața Griffiths ridică jaluzelele. Părea palid și obosit după garda aceasta de noapte, dar optimismul nu-l părăsise cîtuși de puțin.

— Ei, și acuma, dă-mi voie să te spăl, îi spuse el vesel lui Philip.

— Dar mă pot spăla și singur, zise Philip rușinat.

— Mofturi. Dacă erai într-o rezervă, te-ar fi spălat infirmiera. Și ce poate ea să facă, pot face și eu.

Fiind prea slăbit și prea deprimat ca să se mai împotrivească, Philip îl lăsă pe Griffiths să-i spele mîinile și fața, picioarele, pieptul și spinarea. O făcea cu o tandrețe fermecătoare, dînd drumul în același timp la un șuvoi neîntrerupt de conversație prietenească; apoi îi schimbă cearșaful așa cum se făcea și la spital, îi bătui perna și-i aranjă așternutul.

— Ce, n-aș da să mă vadă sora Arthur. Ar fi o mare surpriză pentru ea. Acuș o să treacă și doctorul Deacon să te vadă.

— Nu înțeleg ce te face să fii atît de bun cu mine, zise Philip.

— Fac și eu puțină practică. E o adevărată desfătare să am și eu un pacient.

Griffiths îi dădu micul dejun și se duse să se îmbrace și să mănînce și el ceva. La zece fără un sfert se întoarse cu struguri și flori.

— Vai, ce draguț ești! zise Philip.

Zăcu la pat cinci zile.

Norah și cu Griffiths făcură cu schimbul ca să-l îngrijească. Deși Griffiths era de aceeași vîrstă cu Philip, adopta față de el o atitudine maternă dar și plină de umor. Era un om care se gîndea la

toate, se purta cu blîndete şi ştia să-ţi dea curaj ; dar cea mai mare calitate a lui era vitalitatea care părea să aducă sănătate oricărei persoane cu care venea în contact. Philip nu era obişnuit cu coco-leala de care se bucură majoritatea oamenilor din partea mamelor sau surorilor lor şi era profund afectat de tandreţea aproape feminină a acestui tînăr voinic.

Se făcu bine. Apoi Griffiths, pierzîndu-şi vremea prin camera lui Philip, îl amuză relatîndu-i cu mult haz tot felul de aventuri amoroase. Era mare amator de flirturi, fiind în stare să aibă trei sau chiar patru în acelaşi timp ; şi nu putea exista lucru mai plăcut pentru urechi decît felul cum descria el trucurile la care era silit să recurgă pentru a ieşi din încurcătură. Avea darul de a arunca o strălucire romantică asupra tuturor lucrurilor care i se întîmplau. Era înglodat pînă în gît de datorii, toate obiectele lui de preţ erau amanetate, dar izbutea întotdeauna să-şi păstreze optimismul, extravaganţa şi generozitatea. Avea o fire de aventurier. Îi plăceau oamenii cu ocupaţii nesigure şi cu intenţii dubioase ; avea nenumărate cunoştinţe în rîndurile drojdiei societăţii care frecventează cîrciumile londoneze. Femeile de moravuri uşoare, tratîndu-l ca pe un prieten, îi povesteau necazurile, greutăţile şi succesele din viaţa lor ; iar trişorii, respectîndu-i lipsa de bani, îl poşteau la masă şi-i împrumutau hirtii de cinci lire. Căzuse de nenumărate ori la examene ; dar suporta această situaţie fără să se întristeze şi se supunea cu o graţie atît de fermecătoare cicălelilor părinteşti, încît tatăl lui — un doctor care avea cabinetul la Leeds — n-avea inima să se supere de-a binelea pe el.

— Nu mă descurc de loc cu cititul, zicea el vesel, dar în schimb nu mă pricep nici să muncesc.

Viața era mult prea veselă. Dar era limpede că după ce va fi depășit exuberanța tinereții și după ce-și va fi luat în sfârșit diploma, urma să aibă un succes imens cu clientela. Avea să-și vindece pacienții pur și simplu prin farmecul său personal.

Philip îl idolatriza așa cum făcuse și la școală cu băieții care erau înalți, bine făcuți și înzestrați cu o fire optimistă. Până la însănătoșirea lui se împrietenise deja la cataramă cu Griffiths și ceea ce-i dădea o imensă satisfacție lui Philip era faptul că lui Griffiths părea să-i placă să stea în camera de zi a lui Philip, irosindu-i timpul acestuia cu flecăreala lui amuzantă și fumînd țigară după țigară. Uneori Philip îl lua și pe el la circiuma de lângă Regent Street. Hayward îl găsi cam stupid, dar Lawson îi recunoscuse farmecul și se arătă doritor să-i facă portretul ; cu părul lui creț, cu ochii albaștri și cu pielea albă, avea o înfățișare pitorească. Adevseori discutau lucruri despre care Griffiths habarn-avea și atunci rămînea tăcut cu un zîmbet simpatice pe fața lui frumoasă, simțînd pe bună dreptate că prezența lui constituie o contribuție suficientă la distracția celor de față. Cînd descoperi că Macalister e curtier la bursă, se arătă doritor să afle ponturi de la el ; iar acesta, cu zîmbetul său grav, îi povesti de cite ori ar fi putut să cîștige o avere dacă ar fi cumpărat anumite acțiuni. Lui Philip îi lăsă gura apă pentru că, ba cu una, ba cu alta, izbutea să cheltuiască mai mult decît se așteptase și i-ar fi convenit foarte bine să cîștige ceva bani prin metoda ușoară pe care o sugera Macalister.

— Cînd o să mai aud de vreun pont cu adevărat sigur, am să vă informez, zise agentul de bursă. Uneori se întîmplă să se ivească ceva. Totul e să știi să aștepți momentul potrivit.

Philip nu putea să-și stăpânească gândul că ar fi o mare bucurie să cîștige cincizeci de lire ca să-i poată cumpăra Norei blănurile de care avea atîta nevoie pentru iarnă. Se uită prin vitrinele de pe Regent Street și alese lucrurile pe care le-ar fi putut cumpăra cu acești bani. Norah merita orice. Îl făcuse foarte fericit.

Capitolul LXIX

Într-o după amiază, întorcîndu-se de la spital în garsoniera lui, ca să se spele și să se aranjeze înainte de a se duce ca de obicei să ia ceaiul cu Norah, tocmai descuia ușa, cînd proprietăreasa i-o deschise de perete.

— Te așteaptă o doamnă, zise ea.

— Pe mine ? întrebă Philip.

Era surprins. Nu putea fi decît Norah și nu-și dădea seama ce ar fi putut s-o aducă la el.

— N-aș fi primit-o în casă, dar a venit de trei ori și părea atît de necăjită că nu te-a găsit, încît am poftit-o să te aștepte.

Philip o dădu la o parte pe proprietăreasă, care nu mai contenea cu explicațiile și intra repede la el în odaie. I se tăiară picioarele. Era Mildred. Stătea pe scaun, dar la intrarea lui se grăbi să se ridice. Nu-i ieși în întîmpinare și nici nu scoase vreo vorbă. Philip era atît de surprins încît nu-și mai dădea seama ce spunea.

— Ce naiba vrei ? întrebă el.

Mildred nu răspunse, dar începu să plîngă. Nu-și duse mîinile la ochi, ci le lăsă să atîrne pe lîngă

trup. Arăta ca o servitoare care se roagă să fie angajată. Toată înfățișarea ei era îngrozitor de umilă. Philip nu știa ce fel de sentimente l-au cuprins. Simțea un imbold puternic să facă stînga-mprejur și să fugă din odaie.

— Credeam că n-o să te mai văd în viața mea, zise el în cele din urmă.

— Mai bine muream, gemu ea.

Philip o lăsă să stea în picioare acolo unde se afla. În momentul acela nu se gîdea la altceva decît cum să se liniștească. Îi tremurau genunchii. Se uita la ea și gemu de disperare.

— Ce s-a întîmplat ? întrebă el.

— M-a părăsit... Emil.

Inima lui Philip tresări. În aceeași clipă își dădu seama că o iubea cu aceeași pasiune de totdeauna. Nu încetase niciodată s-o iubească. Fata se afla dinaintea ochilor lui, umilită și fără a mai vădi nici o împotrivire. Ar fi dorit s-o cuprindă în brațe și să-i acopere cu sărutări fața înlăcrimată. Vai, de cînd n-o mai văzuse ! Nici nu înțelegea cum putuse suporta o despărțire atît de îndelungată.

— Cred că ar fi mai bine să stai jos. Să-ți dau ceva de băut.

Îi trase scaunul lîngă foc și Mildred se așeză. Îi pregăti un whisky cu sifon pe care Mildred îl bău suspinînd fără încetare. Se uita la Philip cu ochii mari și triști. Avea cearcăne grele. Era mai slabă și mai albă decît ultima dată cînd o văzuse.

— Îmi dau cu pumnii în cap că nu m-am măritat cu tine cînd m-ai cerut de nevastă.

Philip nu înțelegea de ce spusele ei îi umpleau inima de bucurie. Nu putea să mențină între ei distanța pe care și-o impusese. Își lăsă mîna pe umărul ei.

— Îmi pare rău că ai necazuri.

Fata își lăsă capul pe pieptul lui și izbucni într-un plîns isteric. O deranja pălăria, așa că și-o scoase. Philip nu se gîndise niciodată că Mildred ar fi capabilă să plîngă în halul ăsta. O sărută o dată și apoi încă o dată și încă o dată. Asta păru că-i mai alină puțin suferința.

— Philip, tu ai fost întotdeauna bun cu mine, zise ea. Am știut eu că ție pot să mă adresez.

— Dar spune-mi ce s-a întîmplat.

— A, nu pot, nu pot, strigă ea dezlipindu-se din îmbrățișarea lui.

Philip ingenunchie lingă ea și-și lipi obrazul de al ei.

— Nu știi că nu există lucru pe care să nu poți să mi-l spui? Eu nu te pot ține niciodată de rău pentru nimic.

Mildred îi spuse treptat-treptat ce i se întîmplase, dar uneori suspina atît de tare încît Philip aproape că nu mai înțelegea ce vorbește.

— Lunea ailaltă s-a dus la Birmingham și a făgăduit că se întoarce joi, dar n-a venit și n-a venit nici vineri, așa că i-am scris ca să-l întreb ce s-a întîmplat, dar nu mi-a răspuns la scrisoare. I-am scris încă o dată și i-am spus că dacă nu-mi răspunde cu prima poștă mă duc să-l caut la Birmingham. Și azi-dimineață am primit o scrisoare de la un avocat care-mi zice că n-am nici un drept asupra lui și că dacă îl mai bat la cap o să se pună sub protecția legii.

— Bine, dar e absurd, strigă Philip. Nu poți să te porți așa cu nevasta. Vă certaserăți?

— A, da, ne-am ciondănit duminică și mi-a zis că s-a săturat de mine, dar tot așa mai îmi zisese și altă dată și pe urmă venise înapoi. Am crezut că nu vorbește serios. S-a speriat pentru că i-am zis că o să am un copil. M-am ascuns de el cît

am putut. Dar pînă la urmă a trebuit să-i zic. El a zis că eu sînt de vină pentru că trebuia să știu să mă feresc. Dacă ai fi auzit ce lucruri a putut să-mi spună ! Dar mi-am dat eu seama cît ai zice pește că nu e un *gentleman*. Nu mi-a lăsat nici un ban cînd a plecat. Și nu plătiese nici chiria și eu n-aveam cu ce s-o plătesc și femeia aia la care stăm mi-a zis niște lucruri — zău, dacă eram hoată și tot nu putea să-mi vorbească mai urît.

— Eu înțelesesem că vă mutați într-un apartament, nu ?

— Așa a zis el la început, dar pe urmă a închiriat doar niște camere mobilate la Highbury. Tare era scîrțan. Zicea că eu sînt cheltuitoare, parcă el îmi dădea destul ca să am de unde să fiu cheltuitoare.

Era nemaipomenit cum izbutea Mildred să amestece lucrurile importante cu fleacurile. Philip era nedumerit. Toată povestea i se părea de neînțeles.

— Nu cred că un bărbat poate să fie atît de ticălos.

— A, nu-l cunoști. Acuma nu m-aș mai întoarce la el nici dacă ar veni să se roage de mine în genunchi. Am fost o proastă că m-am gîndit la el. Și nici măcar nu cîștiga cît mi-a spus. Dacă ai ști ce de gogoși mi-a turnat !

Philip stătu și chibzui cîteva minute. Era atît de mișcat de necazul ei încît nici nu se mai gîndea la el.

— Vrei să mă duc eu la Birmingham ? Aș putea să stau de vorbă cu el și să încerc să impac lucrurile.

— Aș, nici vorbă de așa ceva. După cît îl cunosc, acuma n-o să se mai întoarcă nicicum.

— Dar trebuie să te întrețină. De la asta nu se poate sustrage. Eu nu mă prea pricep la chestii dintr-astea, cred că ar fi mai bine să consulți un avocat.

— Bine, dar cum ? N-am nici un ban.

— Îți plătesc eu. Am să-i scriu avocatului meu, un domn foarte bine care a fost executorul testamentar al lui taică-meu. Vrei să mergem împreună la el ? Cred că-l mai găsim încă la birou.

— Nu, dă-mi o scrisoare de recomandatie și mă duc singură.

Mildred se mai liniștise între timp. Philip se așază la masă și îi scrisese avocatului. Apoi își aminti că Mildred n-are nici un ban. Era fericit că tocmai schimbase un cec cu o zi înainte și putea să-i dea cinci lire.

— Ești tare bun cu mine, Philip.

— Sînt foarte fericit că pot face ceva ca să-ți vin în ajutor.

— Mai ții încă la mine ?

— La fel de mult ca întotdeauna.

Mildred ridică buzele spre el și Philip o sărută. Părea că se abandonează total în fața lui, așa cum nu i se mai întimplase niciodată. Gestul acesta al ei merita toată tortura pe care o suferise Philip.

Cînd plecă, Philip își dădu seama că stătuse două ore la el. Era fericit la culme.

„Biata de ea ! Biata de ea !“ murmură el în sinea lui, și inima îi ardea de o dragoste mai puternică decît simțise el vreodată.

Nu se gîndi de loc la Norah pînă ce, pe la ora opt, primi o telegramă de la ea. Înainte chiar de a o deschide știa de la cine e :

„Ceva neplăcut ? Norah“.

Nu știa ce să facă și nici ce să răspundă. Putea să se ducă s-o ia de la teatru după spectacolul în

care făcea figurație și s-o conducă pînă acasă, cum făcuse uneori ; dar tot sufletul lui se revoltă împotriva ideii de a o vedea în seara aceea. Se gîndi să-i scrie, dar nu era în stare cu nici un preț să-i spună ca de obicei : „*Scumpa mea Norah*“. Așadar, se hotărî să-i trimită o telegramă :

„*Scuze. Reținut acasă. Philip*“.

Parcă o vedea înaintea ochilor. Îi cam făcea silă fața ei mititică cu pomeții ieșiți și cu culori prea crude. Tenul ei avea ceva ordinar la care gîndindu-se i se făcea pielea de găină. Își dădea seama că telegrama pe care i-o trimisese trebuia să fie urmată de o acțiune oarecare din partea lui, dar, în orice caz, pentru moment cel puțin, obținea o amîinare.

A doua zi îi trimise o nouă telegramă :

„*Regret, plecare imposibilă. Urmează scrisoare*.“

Mildred propusese să vină la el la patru după-amiaza și el nu voise să-i spună că nu-i convine ora. La urma urmei ea făcuse primul gest venind la el. O așteptă cu nerăbdare. Stătu la fereastră pîndind-o și-i deschise chiar el ușa de la stradă.

— Ei, ce-ai făcut ? Ai vorbit cu Nixon ?

— Da, răspunse ea. Dar a zis că nu e nici o scofală. Nu se poate face nimic. Trebuie să strîng din dinți și să suport.

— Bine, dar asta e imposibil ! strigă Philip. Mildred se așează jos istovită.

— Ți-a explicat de ce ? întrebă el.

Mildred îi dădu o scrisoare mototolită.

— Uite scrisoarea ta, Philip. Nici n-am mai dus-o la el. N-am putut să-ți spun ieri adevărul, zău că n-am putut. Emil nu m-a luat de nevastă. De fapt nici nu putea. E însurat și are trei copii.

Philip simți deodată un junghi de gelozie și durere. Era peste puterile lui să suporte o asemenea lovitură.

— De aceea nu m-am putut întoarce nici la tanti-mea. N-am la cine să mă duc decît la tine.

— Dar de ce-ai plecat cu el ? întrebă Philip cu un glas scăzut, pe care el încercă din răspuțeri să-l facă să sune apăsător.

— Nu știu nici eu. La început habar n-am avut că e căsătorit și cînd mi-a spus i-am zis eu vreo două să mă țină minte. Pe urmă nu m-am mai văzut cu el luni de zile. Dar cînd a trecut iar pe la local și s-a rugat de mine, nu știu ce m-a apucat. Am simțit că nu mă pot stăpîni. Trebuia pur și simplu să plec cu el.

— Îl iubeai ?

— N-aș ști să-ți spun. Nu puteam să nu rid de poveștile lui. Și pe urmă avea el ceva — zicea că n-am să regret niciodată și a făgăduit că o să-mi dea șapte lire pe săptămînă — că cîcă el cîștigă cincisprezece, dar pe dracu', erau gogoși. Și pe urmă eram sătulă pînă-n gît să mă scol în fiecare dimineață și să mă duc la local și nici cu tanti nu mă împăcam prea bine ; se purta cu mine de parcă aș fi fost servitoare și nu rudă. Zicea să-mi deretic singură prin odaie, că dacă nu, nimeni n-o să vină să mă ajute. Acuma îmi pare rău. Dar cînd a venit Emil la local și s-a rugat de mine am simțit că nu mă pot împotrivi.

Philip se trase de o parte. Se așeză la masă și-și îngropă fața în miini. Se simțea îngrozitor de umilit.

— Nu cumva ești supărat pe mine, Philip ? întrebă ea cu un glas care-ți făcea milă.

— Nu, răspunse el ridicînd ochii, dar neputînd să se uite la ea. Numai că sînt teribil de jignit.

— De ce ?

— Vezi tu, eram îngrozitor de îndrăgostit de tine. Am făcut tot ce mi-a stat în putință ca să-ți câștig dragostea. Am crezut că ești incapabilă să iubești pe cineva. Și acum e teribil să aflu că ai fost gata să sacrifici totul pentru ticălosul ăla. Mă întreb ce-i fi găsit la el ?

— Îmi pare groaznic de rău, Philip. Am regretat amarnic după aceea, te rog să mă crezi.

Philip se gândi la Emil Miller, cu înfățișarea lui păstoasă, nesănătoasă, cu ochii albaștri șireți și cu îmbrăcămintea de o ostentație vulgară ; întotdeauna purta veste împletite din lână roșie care-ți lua ochii. Philip oftă. Mildred se ridică și se apropie de el. Își puse brațul pe după gâtul lui.

— N-am să uit niciodată că tu te-ai oferit să mă iei de nevastă, Philip.

Philip îi luă mâna și ridică ochii spre ea. Mildred se aplecă și-l sărută.

— Philip, dacă mă mai vrei și acum, sînt gata să fac ce dorești tu. Știu că tu ești un *gentleman* în toată puterea cuvîntului.

Lui Philip i se opri inima în loc. La auzul cuvintelor ei simți că-i vine rău de la stomac.

— E tare frumos din partea ta, dar n-am să pot s-o fac.

— Nu mai ții la mine ?

— Ba da, te iubesc din adincul inimii.

— Atunci de ce să nu ne distrăm și noi atîta vreme cît mai e cu putință ? Știi, acum tot nu mai contează.

Philip se desprinsese din îmbrățișarea ei.

— Tu nu înțelegi. Am fost bolnav de dragoste pentru tine de cînd te-am văzut prima dată. Dar acum... a intervenit bărbatul acela. Din nefericire

am o imaginație foarte vie. Când mă gîndesc la ce s-a întîmplat mi se face pur și simplu scîrbă.

— Tare ești ciudat, zise ea.

Philip îi luă iar mîna și-i zîmbi.

— Să nu mă crezi un nerecunoscător. Nici nu știu cum să-ți mulțumesc, dar vezi tu, sentimentul ăsta e mai puternic decît mine.

— Ești un prieten adevărat, Philip.

Stătură de vorbă pe îndelete și, cîrînd reveni între ei familiaritatea de pe vremuri, cînd erau mereu împreună. Se făcu tîrziu. Philip propuse să iasă la un restaurant și pe urmă la un music-hol. Ea se lăsă destul de greu convinsă pentru că avea ideea că trebuie să se comporte conform situației în care se află și instinctul îi spunea că a se duce la un local de distracție n-ar corespunde nenorocirii prin care trecea. În cele din urmă Philip îi ceru să meargă pur și simplu ca să-i facă lui plăcere și de îndată ce Mildred putu să considere gestul ei ca un sacrificiu de sine, acceptă. Devenise între timp mult mai grijulie, ceea ce-l încînta pe Philip. Îl rugă s-o ducă la micul restaurant din Soho, la care fuseseră de atîtea ori; această rugămintă îl făcu pe Philip să se simtă copleșit de recunoștință, întrucît propunerea dovedea că de acest local se leagă în mintea ei numai amintiri fericite. La masă Mildred se înveseli din ce în ce. Vinul de Bourgogne adus de la cîrciuma din colțul străzii îi încălzi inima și Mildred uită că trebuie să-și păstreze o mutră îndurerată. Philip consideră că-i poate vorbi liniștit despre viitor.

— Mă tem că n-ai nici un gologan în buzunar, nu? întrebă el cînd se ivi prilejul potrivit.

— Doar ce mi-ai dat tu ieri și încă și din ăia a trebuit să-i plătesc proprietăresei trei lire.

— Bine, atunci am să-ți mai dau încă zece ca să nu stea singure în buzunar. Am să mă duc să vorbesc cu avocatul meu și am să-l pun să-i scrie lui Miller. Sînt sigur că-l putem sili să-ți plătească ceva. Dacă putem scoate o sută de lire de la el, o să-ți ajungă pînă ce vine pe lume copilul.

— Dar nu vreau să primesc nici un ban de la el. Mai bine mor de foame.

— Bine, dar e monstruos să te lase chiar așa la ananghie.

— Eu trebuie să mă gîndesc și la mîndria mea.

Philip se afla într-o situație cam încurcată. Era obligat să facă economii severe ca banii să-i ajungă pînă ce avea să-și ia diploma și trebuia neapărat să-și mai păstreze ceva ca să se poată întreține în timpul stagiilor de practică medicală și chirurgicală, fie la spitalul unde învăța acum, fie la altul. Dar Mildred îi dăduse tot felul de exemple de meschinărie a lui Emil și se temea să discute în contradictoriu cu ea ca nu cumva să-l acuze și pe el de lipsă de generozitate.

— De la el nu vreau să primesc nici măcar un gologan. Mai bine cer de pomană pe străzi. Mă puteam duce să-mi caut ceva de lucru mai de mult, numai că, în starea în care mă aflu n-ar fi prea bine pentru mine. Omul trebuie să se gîndească și la sănătate, nu-i așa ?

— Nu e cazul să-ți faci griji pentru prezent, zise Philip. Îți pot pune la dispoziție tot ce-ți trebuie pînă cînd vei fi iarăși în stare să lucrezi.

— Știam eu că pe tine mă pot bizui. I-am zis eu lui Emil ca să nu creadă el că n-am pe nimeni pe lume. I-am zis eu că tu ești un *gentleman* în toată puterea cuvîntului.

Încetul cu încetul, Philip află cum se produsese despărțirea dintre Mildred și Emil. Se pare că ne-

vasta individului descoperise aventura care era legată de vizitele sale periodice la Londra și se dusesese la patronul firmei la care lucra el. Ea amenințase cu divorțul și patronii îl anunțaseră că dacă se întâmplă una ca asta îl concediază. Emil ținea grozav de mult la copii și nu putea suporta ideea de a se despărți de ei. Cînd se văzuse silit să aleagă între nevastă și amantă, alesese nevasta. Întotdeauna se ferise să aibă copii cu Mildred ca să nu complice și mai mult lucrurile; iar cînd Mildred, nemaiputînd să-i ascundă realitatea, îi spusese ce s-a întîmplat, pe Emil îl cuprinsese panica. Îi căutase pricină și o părăsise fără prea multe scrupule.

— Și pe cînd crezi că o să ai copilul? întrebă Philip.

— Pe la începutul lui martie.

— Va să zică peste trei luni.

Trebuia neapărat să discute planurile de viitor. Mildred declară că nu mai vrea să mai rămînă în camerele mobilate din cartierul Highbury și Philip se gîndi și el că ar fi mai bine s-o aibă aproape de el. Îi promise să se ducă a doua zi să-i caute o locuință. Mildred sugerează că un cartier potrivit ar fi Vauxhall Bridge Road.

— Și ar fi destul de aproape pentru mai tîrziu, zise ea.

— Ce vrei să spui?

— Păi, n-aș putea să mai rămîn acolo decît vreo două luni și după aceea ar cam trebui să mă mut într-o clinică particulară. Cunoscut eu una foarte onorabilă unde stau numai femei superioare și acolo te primesc cu patru lire pe săptămînă și alte cheltuieli nu mai sînt. Bineînțeles, mai costă și doctorul, dar asta-i tot. O prietenă de-a mea s-a dus acolo și doamna care ține clinica e o adevărată

cucuună. Am să-i spun că soțul meu e ofițer în India și că am venit la Londra numai ca să nasc, pentru că așa e mai bine pentru sănătatea mea.

Lui Philip i se părea extraordinar s-o audă vorbind în felul acesta. Cu trăsăturile ei delicate și cu fața palidă părea rece și virginală. Când se gândi la pasiunile care mocneau în ea, atât de neașteptate, i se tulbură în mod ciudat inima. Pulsul lui deveni agitat.

Capitolul LXX

Philip se aștepta să găsească o scrisoare de la Norah când se întoarse în garsoniera lui, dar nu sosise nimic; nici a doua zi dimineată nu primi nici o scrisoare. Tăcerea aceasta îl irita și totodată îl alarma. Din iunie trecut când se întorsese la Londra, se văzuse cu ea în fiecare zi; Norei trebuie să i se fi părut ciudat că el a lăsat să treacă două zile fără să-i facă o vizită și fără să-și explice absența; se întrebă dacă nu cumva ghinionul făcuse să-l vadă cu Mildred. Nu putea suporta gândul că e jignită sau nefericită și se hotărî să treacă pe la ea chiar în după-amiaza aceea. Aproape că era înclinat să-i reproșeze ei gradul de intimitate la care își permisesese să ajungă cu ea. Gândul de a continua legătura cu ea îl umplea de dezgust.

Îi găsi lui Mildred două camere într-o casă de pe Vauxhall Bridge Road, la etajul doi. Cartierul era foarte zgomotos, dar el știa că lui Mildred îi place să audă sub ferestre zarva circulației.

— Nu pot să sufăr străzile alea moarte în care nu vezi pe nimeni trecînd cît e ziua de lungă, zicea ea. Eu vreau viață, nu înmormîntare.

Apoi Philip își luă inima în dinți și se duse în Piața Vincent. Cînd sună la ușă simți că-i vine rău de neliniștit ce era. Era stînjedit de sentimentul că se poartă urît cu Norah; se temea grozav de reproșuri; știa că Norah e iute la mînie și el nu putea să sufere scandalurile; poate că cel mai bun lucru ar fi fost să-i spună de la obraz că Mildred s-a întors la el și că o iubește la fel de mult ca altădată; îi părea foarte rău, dar nu mai putea să-i ofere nimic Norei. Dar apoi se gîndi la chinul ei, fiindcă știa foarte bine că ea îl iubește; dragostea ei îl măgulise altădată și-i purta o imensă recunoștință; dar acum era ceva îngrozitor. Ea nu merita cîtuși de puțin s-o facă să sufere. Se întrebă cum o să-l întîmpine acum, și în timp ce suia scările îi trecură prin minte diverse posibilități de comportare. Ajunse la ușa ei și bătu. Simțea că e palid la față și se întrebă cum ar putea să-și ascundă tulburarea.

Norah era așezată la masă și scria de zor, dar la intrarea lui sări repede în picioare.

— Ți-am recunoscut pașii, strigă ea. Unde a stat ascuns atîta vreme băiețelul meu cel rău?

Veni bucuroasă spre el și-l cuprinse cu brațele pe după gît. Era încîntată că-l vede. O sărută, și apoi, ca să-și recapete degajarea, spuse că moare de poftă să bea un ceai. Norah ațîță focul ca să fiarbă apa mai repede.

— Am fost îngrozitor de ocupat, zise el cu glas șovăielnic.

Norah începu să sporovăiască veselă ca de obicei. Îi povesti că a căpătat un nou contract pentru un roman popular, comandat de o editură cu care

nu mai lucrase pînă atunci. Urma să capete pe el şaisprezece lire.

— Asta e o adevărată mană cerească. Ştii ce ? Hai să ne facem şi noi de cap. Să plecăm într-o excursie. Mergem şi stăm o zi la Oxford. Tare aş vrea să văd colegiile acelea.

Philip se uită la ea să vadă dacă în ochii ei e vreo undă de reproş ; dar privirea ei era la fel de deschisă şi veselă ca întotdeauna ; era bucuroasă la culme că-l vede. Inima lui se întristă. N-avea curajul să-i spună brutal adevărul. Norah îi prăji pîine, i-o tăie bucăţele mici şi-l hrăni de parcă era un copil.

— Ei, fiara e sătulă ? întrebă ea.

Philip încuviinţă din cap zîbind ; Norah îi aprinse o ţigară. Apoi veni şi se aseză pe genunchii lui, asta fiind o încîntare pentru ea. Nu era grea de loc. Se lăsă în braţele lui cu un suspin de încîntare şi fericire.

— Hai, spune-mi ceva drăguţ, murmură ea.

— Ce să-ţi spun ?

— Cu un mic efort de imaginaţie ai putea să-mi spui că mă plac.

— Doar ştii că te plac.

N-avea inima să-i spună tocmai atunci adevărul. Trebuia cu orice preţ s-o crute măcar în ziua aceea şi pe urmă poate că ar fi fost mai bine să-i scrie. Era mai uşor aşa. Nu putea suporta gîndul s-o vadă plîngînd. Ea îl sili s-o sărute şi cînd se supuse, Philip se gîndi la Mildred şi la buzele ei subţiri şi palide. Amintirea lui Mildred nu-l părăsi nici o clipă, stăruind în jurul lui ca o formă nedesluşită dar mult mai concretă decît o umbră ; părea că o vede mereu, ceea ce-i distrăgea neîncetat atenţia.

— Azi eşti tare tăcut, zise Norah

Limbuția ei era un veșnic izvor de glume între ei, așa că el îi răspunse :

— Păi dacă tu nu lași niciodată omul să plaseze nici un cuvîntel, eu mi-am pierdut obiceiul de a mai vorbi.

— Bine, dar nici măcar nu ascultîi ce-ți spun eu, și asta e o nepolitețe.

Philip roși puțin, întrebîndu-se dacă nu cumva Norah bănuiește ce taină îi ascunde ; ochii lui ră-tăceau nesiguri. În după-amiaza asta greutatea trupului ei îl irita și nu putea suporta nici atîngerea ei.

— Piciorul meu a adormit, zise el.

— O, iartă-mă, strigă ea sărînd jos. O să trebuiască să fac o cură de slăbire dacă nu mă las de năravul ăsta de a sta pe genunchii bărbaților.

Philip îndeplini un ritual complicat, tot tropăind și plimbîndu-se prin cameră. Apoi rămase în picioare în fața căminului, ca s-o împiedice pe Norah să revină în brațele lui. Cînd o auzea vorbind se gîdea că nici zece femei ca Mildred nu fac cît una ca Norah ; Norah îl amuza indiscutabil mai mult și era și un interlocutor mai agreabil ; era mai deșteaptă și avea o fire mult mai simpatică. Era o femeiușcă de treabă, curajoasă și cinstită ; iar Mildred, se gîndi el cu amărăciune, nu merita nici unul din epitetele acestea. Dacă ar fi avut cît de cît minte în cap, ar fi rămas cu Norah care l-ar fi făcut mult mai fericit decît avea să fie vreodată cu Mildred ; la urma urmei, ea îl iubea, pe cînd Mildred îi era doar recunoscătoare pentru că o ajuta. Și totuși, dacă stăteai să te gîndești, era mai important să iubești decît să fii iubit ; iar el tînjea din tot sufletul după Mildred. Prefera să petreacă zece minute cu ea decît o după amiază întreagă cu Norah ; și un sărut al buzelor

ei reci prețuia mai mult decît tot ce putea să-i dea Norah.

„Nu mă pot stăpîni, gîndi el. Mi-a pătruns pînă în măduva oaselor.“

Puțin îi păsa dacă Mildred e o fire împietrită, dacă e ticăloasă și vulgară, proastă și lacomă, el o iubea și pace. Prefera să îndure chinuri alături de ea decît să fie fericit cu cealaltă.

Cînd dădu să plece, Norah îi spuse într-o doară :

— Ei, te văd miine, nu ?

— Da, răspunse el.

Știa că n-o să poată veni întrucît urma s-o ajute pe Mildred la mutat, dar n-avea curajul să-i spună Norei adevărul. Își puse în gînd să-i trimită o telegramă. Mildred vizită dimineața locuința aleasă de Philip, se declară mulțumită, și după prînz Philip se duse cu ea în cartierul Highbury. Avea un cufăr cu haine și un alt cufăr cu tot felul de lucruri —perne, abajururi, rame de fotografii, cu care încercase să dea acelor camere mobilate aerul unui cămin familial ; mai avea și vreo cîteva cutii mari de carton, dar în orice caz încăpeau toate într-o trăsură de piață. Cînd trecură pe lîngă gara Victoria, Philip se ascunse în fundul birjei ca nu cumva să-l vadă din întîmplare Norah. Nu avusese răgaz să-i telegrafieze și acum nu putea s-o facă de la poșta din Vauxhall Bridge Road pentru că Norah avea să se întrebe ce a căutat în cartierul acela ; de vreme ce se afla-la doi pași de locuința ei, n-avea nici o scuză să nu treacă pe la ea. Hotărî că ar fi mai bine să se ducă la Norah și să stea doar o jumătate de oră ; dar tocmai faptul de a se simți obligat îl irita cel mai mult ; era supărat pe Norah pentru că-l silea să se coboare la niște subterfugii vulgare și degradante. În schimb era fericit că e cu Mildred. Se distră grozav ajutînd-o

să-și despacheteze lucrurile ; iar faptul de a o instala în această locuință pe care el i-o găsisese și pe care el i-o plătea îi trezea un încântător sentiment de posesiune. Nu vroia s-o lase să se obosească. Era o adevărată plăcere să-i facă diverse servicii și Mildred nu manifesta cîtuși de puțin dorința de a face vreun lucru pe care altcineva dorea să-l facă în locul ei. Philip îi despachetă rochiile și i le puse deoparte. Mildred nu ținea să mai iasă în ziua aceea, așa că îi scoase ghetuțele și-i puse papucii de casă. Era o încîntare pentru el s-o slugărească.

— Dar știu că mă răsfeți, zise ea trecîndu-i afectuos degetele prin păr în timp ce el stătea în genunchi și-i desfăcea șiretul de la ghetе.

Philip îi luă mîinile și i le sărută.

— Phii, ce bucurie să te vadă omul aici !

Tot el îi aranjă și pernele, și ramele de fotografii. Mildred avea cîteva vase verzi smălțuite.

— Am să-ți aduc niște flori să le pui în ele, zise el.

Apoi își admiră plin de mîndrie opera.

— Dat fiind că nu mai ies astăzi, mă gîndesc să-mi pun capotul, zise ea. Vrei să-mi desfaci rochia la spate ?

Își întoarse spatele către el fără a se sinchisi, de parcă s-ar fi aflat doar în prezența unei femei. Pentru ea n-avea nici o importanță că era un bărbat. Dar inima lui se umplu de recunoștință pentru intimitatea pe care o dovedea rugămintea ei. Cu degete foarte stîngace îi desfăcu copcile din spate.

— În prima zi cînd te-am văzut acolo la local, nici prin cap nu mi-a trecut că o să ajung să-ți fac acest serviciu, zise el silindu-se să rîdă.

— Cineva tot trebuie să mă ajute, răspunse ea. Trecu în dormitor și-și puse un capot albastru-deschis împodobit cu multe zorzoane de dantelă ieftină. Apoi Philip o instalează pe divan și îi pregătește ceaiul.

— Mă tem că nu pot rămâne să beau ceaiul cu tine, zise el cu mult regret. Trebuie să mă văd cu cineva, deși nu-mi face nici cea mai mică plăcere. Dar mă întorc peste o jumătate de oră.

Se întreabă ce ar trebui să-i spună dacă ea l-ar întreba cu cine se întâlnește, dar Mildred nu manifestă nici pic de curiozitate. Când angajase locuința comandase cina pentru amândoi și-și propunea să petreacă o seară tihnită cu ea. Se grăbea atât de tare să se întoarcă, încât luă un tramvai ca să străbată Vauxhall Bridge Road. Se gândi că cel mai bine ar fi să-i spună din capul locului Norei că nu are timp să stea decît cinci minute.

— Știi, am venit doar să-ți spun bonjur, zise el de îndată ce intra la ea. Sînt îngrozitor de ocupat. Norah se schimbă la față.

— Hei dar ce s-a întîmplat ?

Se simțea exasperat la gîndul că Norah l-ar putea sili să-i spună minciuni și știa că a roșit cînd i-a răspuns că trebuie să se ducă neapărat la spital pentru o lecție practică. I se păru că vede pe fața ei o umbră de neîncredere și asta îl irita și mai tare.

— Ei, mă rog, n-are importanță, zise Norah. Miine o să te am toată ziua numai pentru mine.

Philip îi aruncă o privire lipsită de expresie. A doua zi era duminică și el aștepta cu nerăbdare să petreacă ziua cu Mildred. Își spusese că e o adevărată obligație morală pentru el, deoarece nu putea s-o lase singură într-o casă străină.

— Regret din suflet, dar ~~miine~~ nu sînt liber.

Philip ştia că asta este începutul unei scene pe care ar fi dat nu ştiu cît ca s-o evite. Obrajii Norei se colorară mai tare.

— Bine, dar i-am invitat la dejun pe Gordoni (era vorba de un actor cu soţia care făceau turnee prin provincie şi stăteau la Londra numai duminica). Doar ţi-am spus încă de acum o săptămînă.

— Îmi pare îngrozitor de rău, dar am uitat. Philip şovăi. Mă tem că mi-e imposibil să vin. Nu poţi chema pe altcineva ?

— Dar ce ai de făcut miine ?

— Nu-mi place să mă supui la un interogatoriu.

— Nu vrei să-mi spui ?

— N-am absolut nimic împotriva să-ţi spun, dar e destul de neplăcut să te vezi silit să dai socoteală pentru fiecare mişcare pe care o faci.

Norah se schimbă deodată. Făcînd un efort pentru a se stăpîni, îşi domină supărarea şi apropiindu-se de el îi luă miinile într-ale ei.

— Vai, Philip, te rog să nu mă dezamăgeşti miine. Aştept de atîta vreme să vină duminica pentru ca să petrec ziua cu tine. Şi Gordonii vor să te vadă, şi o să ne distrăm de minune.

— Mi-ar face foarte multă plăcere, numai să pot.

— Sper că nu sînt prea pretenţioasă, nu ? Doar nu te rog prea des să faci vreun lucru care-ţi dă bătaie de cap. N-ai putea să scapi de complicaţiunile astea neplăcute — măcar de data asta ?

— Îmi pare tare rău dar nu prea văd cum aş putea izbuti, răspunse el morocănos.

— Spune-mi despre ce e vorba, zise ea, luîndu-l cu binişorul

Între timp Philip izbutise să născocască un pretext.

— Surorile lui Griffiths vin la Londra să petreacă *week-end*-ul și le scoatem la plimbare.

— Atita tot? zise ea veselă. Păi ce, e mare lucru pentru Griffiths să găsească un alt bărbat ca să le țină companie?

Lui Philip îi veni să-și dea cu pumnii în cap că n-a găsit ceva mai grav sau mai imperios. Minciuna lui era foarte nedibace.

— Nu, îmi pare tare rău, dar nu pot. I-am promis, și vreau să-mi țin promisiunea.

— Bine, dar mi-ai promis și mie. Bănuiesc că eu am întietate, nu?

— Te rog nu insista, zise el.

Norah se înfierbîntă.

— Nu vrei să vii pentru că n-ai chef. Nu știu ce ai făcut în ultimele zile, dar te-ai schimbat complet.

Philip se uită la ceas.

— Mă tem că trebuie să plec.

— Și nu vii miine?

— Nu.

— În cazul ăsta nu e nevoie să te deranjezi să mai vii altădată, strigă ea pierzîndu-și de tot cumpătul.

— Mă rog, cum vrei tu, răspunse el.

— N-aș vrea să te rețin cu de-a sila dacă ești grăbit, adăugă ea ironic.

Philip dădu din umeri și plecă. Se simți cu adevărat ușurat că lucrurile nu merseseră mai greu. La urma urmei scăpase fără lacrimi. Pe drum se felicită că ieșise basma curată din toată complicația asta. Intră pe strada Victoria și-i cumpără lui Mildred flori.

Cina pe care o luară în doi fu un adevărat succes. Philip trimisese un borcănaș cu caviar

pentru că știa că-i place grozav lui Mildred, iar proprietăreasa le adusesese cotlete de porc cu legume și o prăjitură. Philip comandase vin de Bourgogne, băutura favorită a lui Mildred. Cu perdelele trase, cu focul bine întezit în cămin și cu un abajur de-al lui Mildred la lampă, camera avea o înfățișare agreabilă.

— Parcă seamănă de-a binelea a cămin, zîmbi Philip.

— S-ar fi putut întîmpla s-o duc și mai rău, nu ? răspunse ea.

Cînd terminară de mîncat, Philip trase două fotolii lîngă foc și se așezară amîndoi. El se instală comod să-și fumeze pipa. Se simțea fericit și generos.

— Ce-ai vrea să faci mîine ? întrebă el.

— A, mă duc la Tulse Hill. Ți-aduci aminte de patroana localului, nu ? Ei bine, s-a măritat și ea și m-a poftit să petrecem duminica împreună. Bineînțeles că ea crede că și eu sînt măritată.

Pe Philip îl apucă disperarea.

— Bine, dar eu am refuzat o invitație ca să pot să petrec duminica cu tine.

Se gîndi că dacă Mildred l-ar iubi ar spune că în cazul acesta o să stea cu el. Cel puțin, despre Norah știa foarte bine că n-ar fi șovăit nici o clipă.

— Mde, ai făcut o prostie. Eu am promis acum trei săptămîni și mai bine că mă duc.

— Dar cum te poți duce de una singură ?

— A, am să spun că Emil e plecat după afaceri. Soțul ei face comerț de mănuși și e un tip foarte superior.

Philip tăcu și inima îi fu cuprinsă de amărăciune. Mildred se uită la el cu coada ochiului.

— Sper că nu-ți pare rău dacă mă distrez și eu nițel ? Știi, e ultima dată cînd mă mai pot duce

undevă, pentru că multă vreme n-o să mai am cum și pe urmă am și promis, nu ?

Philip îi luă mîna într-a lui și zîmbi.

— Nu, scumpo, vreau să te distrezi cît mai bine. Nu doresc decît să fii fericită.

Pe canapea se afla o cărticică cu coperta albastră, deschisă și așezată cu fața în jos. Philip o ridică și se uită alene la ea. Era un roman ieftin de Courtenay Paget. Acesta era pseudonimul sub care seria Norah.

— Îmi plac cărțile ăstuia, zise Mildred. Le-am citit pe toate. Sînt așa de elegante.

Philip își aminti ce spusese Norah despre ea însăși : „Mă bucur de o imensă popularitate printre ajutoarele de bucătărese. Toate mă socotesc extrem de rafinată.“

Capitolul LXXI

Ca răspuns la confidențele lui Griffiths, Philip îi dăduse amănunte cu privire la complicațiile sale amoroase și duminică dimineată, după micul dejun, cînd stăteau în fața căminului în halate și fumau liniștiți, Philip îi relată scena din ziua anterioară. Griffiths îl felicită pentru că scăpase atît de ușor dintr-o situație dificilă.

— E cel mai simplu lucru să ai o aventură cu o femeie, spuse el sentențios, dar e al dracului de greu să te descotorosești de ea.

Philip parcă ar fi vrut să se bată singur pe umăr pentru iscusința cu care dusesse lucrurile la bun sfîrșit. În orice caz se simțea grozav de ușurat.

Se gîndea ce bine se distrează Mildred la Tulse Hill și descoperea în el însuși o adevărată satisfacție pricinuită de fericirea ei. Din partea lui fusese un act de sacrificiu de sine că nu-i refuzase fetei o plăcere, chiar dacă o plătea prin propria lui dezamăgire și inima lui se umplea de o căldură plăcută.

Dar luni dimineată găsi pe masă o scrisoare de la Norah care suna astfel :

„Scumpule,

Imi pare rău că m-am supărat sîmbătă. Iartă-mă și vino după amiază la ceai ca de obicei. Te iubesc.

Norah a ta.

Îl copleși tristețea și nu prea știa ce să facă. Se duse la Griffiths cu scrisoarea și i-o arătă.

— Eu cred că cel mai bine ar fi să nu-i răspunzi nimic, zise acesta.

— Bine, dar nu pot, strigă Philip. Aș fi grozav de nefericit dacă m-aș gîndi că mă așteaptă mereu. Tu nu știi ce înseamnă să suferi ca un bolnav ciulind urechea să auzi cînd bate poștașul la ușă. Eu însă știu, așa că nu pot expune pe nimeni la acest chin.

— Dragul meu, dar legături de genul acesta nu pot fi rupte fără să sufere cineva. În privința asta trebuie să strîngi din dinți și să lași lucrurile să meargă înainte. În orice caz, ceea ce e sigur e că nu durează prea mult.

Philip simțea că Norah nu meritase ca el s-o facă să sufere ; și ce știa Griffiths despre profunzimea chinului pe care poate îl îndura Norah ? Își aminti de propriul lui chin cînd îi spusese Mildred că e vorba să se mărite. Nu vroia să treacă nimeni prin ceea ce trecuse el atunci.

— Bine, dacă ții așa de mult să n-o faci să sufere, întoarce-te la ea, îi spuse Griffiths.

— Asta n-o pot face.

Se ridică și începu să măsoare camera în lung și-n lat cu pași agitați. Era supărat pe Norah pentru că nu lăsase lucrurile în pace. Ce naiba, doar văzuse că el nu-i mai poate oferi dragoste. Lumea zicea că femeile observă foarte repede asemenea lucruri.

— Tu ai putea să mă ajuți, îi spuse el lui Griffiths.

— Dragul meu, n-are rost să faci atîta zarvă pentru atît de puțin lucru. Doar știi că oamenilor le trec supărările de acest gen. Și pe urmă, probabil că nici nu e chiar așa pierită după tine cum îți închipui. Omul e gata mai totdeauna să exagereze pasiunile pe care le inspiră altora.

Făcu o pauză și se, uită amuzat la Philip.

— Uite ce e, un singur lucru ai putea să faci. Scrie-i și spune-i că totul s-a sfîrșit. Dar exprime-te în așa fel încît să nu rămînă nici o posibilitate de confuzie. O s-o doară, însă o s-o doară mai puțin dacă o să-i spui lucrurile brutal, decît dacă ai încerca s-o faci cu jumătăți de măsură.

Philip se așeză la masă și scrisese următoarea scrisoare :

„Draga mea Norah,

Imi pare rău că te fac nefericită, dar cred că ar fi mai bine să lăsăm lucrurile în situația în care au rămas simbată. Nu cred că are rost să tîrăm la înfînit asemenea povești cînd au încetat să mai fie amuzante. Mi-ai spus să plec și asta am făcut. Nu intenționez să mă întorc. Rămîi cu bine.

Philip Carey“

Îi arată lui Griffiths scrisoarea și-l întreabă ce părere are. Griffiths o citește și-l privește pe Philip cu o sclipire șireată în ochi. Nu spuse deloc ce simte. Îi răspunse doar atât :

— Cred că în felul ăsta ai rezolvat problema.

Philip se duse să pună scrisoarea la cutie. Petrecu o dimineată destul de penibilă pentru că-și imagină în toate amănuntele ce o să simtă Norah când o să primească scrisoarea. Îl tortura gândul lacrimilor ei. Pe de altă parte însă, se simți ușurat. Durerea era mai ușor de suportat când ți-o imaginezi decît cînd o vedeai și acum era liber s-o iubească pe Mildred din tot sufletul. Îi tresălta inima de bucurie cînd se gîndea că o s-o revadă în după amiaza aceea, o dată terminată treaba de la spital. Cînd se întoarse ca de obicei în garsonieră ca să se ferechezuiască, nici nu apucă să bage cheia în yale, că și auzi o voce în spatele lui.

— Pot să intru ? Te aștept de o jumătate de oră.

Era Norah. Philip simți că roșește pînă în vîrful urechilor. Norah vorbea vesel. În glasul ei nu era nici urmă de resentiment și nici vreo altă notă care să indice că între ei s-ar fi produs o ruptură. Philip se simți strîns cu ușa. Era mort de frică, dar se strădui din răspuț să zîmbească.

— Da, te rog, zise el.

Îi deschise și o lăsă să treacă ea întîi în camera lui de zi. Era speriat și agitat și, ca să-și revină în fire, îi oferî o țigară și-și aprinse și lui una. Norah îl privea cu ochi luminoși.

— De ce mi-ai scris un bilet atît de îngrozitor, băiețelul meu rău ? Dacă l-aș fi luat în serios aș fi fost pur și simplu nenorocită.

— Dar l-am scris anume ca să-l iei în serios, îi răspunse el grav.

— Nu fi prost. Deunăzi mi-am pierdut cum-pătul, dar ți-am scris ca să-mi cer scuze. Văd că n-ai fost mulțumit, așa că am venit aici ca să-mi cer încă o dată iertare. La urma urmei tu ești stăpîn pe viața ta și eu nu pot emite nici un fel de pretenții asupra ei. Nu vreau să faci nici un lucru pe care nu ții să-l faci.

Se ridică de unde era așezată și se apropie de el cu un gest pasionat, cu brațele întinse.

— Hai să ne împăcăm, Philip. Îmi pare tare rău dacă te-am ofensat.

N-o putu împiedica să-i ia miinile într-ale ei, dar nu izbuti s-o privească în ochi.

— Mă tem că e prea târziu, îi spuse el.

Norah se așează pe podea lângă el și-i cuprinse genunchii cu brațele.

— Philip, nu fi prost. Și eu sînt iute la minie și nu-mi vine greu să înțeleg că te-am rănit, dar e stupid să stai bosumflat pentru atîta lucru. Ce rost are să fim amîndoi nefericiți din pricina asta? Prietenia noastră a fost cît se poate de agreabilă. Norah îi dezmierdă încet mîna. Te iubesc, Philip.

Philip se ridică, se eliberă de îmbrățișarea ei și se duse în capătul celălalt al camerei.

— Îmi pare îngrozitor de rău, dar nu e nimic de făcut. Toată povestea s-a terminat.

— Vrei să spui că nu mă mai iubești ?

— Mă tem că nu.

— Tocmai căutai un prilej de a mă arunca la lada cu gunoi și ai profitat de situația care s-a ivit ?

Philip nu răspunse. Norah îl privi un timp atît de îndelungat, încît lui Philip i se păru insupor-

tabil. Rămăsese tot pe podea, acolo unde o lăsase, rezemîndu-se de fotoliu. Începu să plîngă înceţitor, fără zgomot, fără a încerca să-şi ascundă faţa şi lacrimi mari i se scurgeau una după alta pe obraji. Nu scotea nici un suspin. Era mai mult decît penibil să te uiţi la ea. Philip întoarse capul.

— Îmi pare groaznic de rău că te-am îndurerat. Nu e vina mea dacă nu te iubesc.

Norah nu răspunse nimic. Stătea pur şi simplu acolo de parcă ar fi fost copleşită, şi pe obraji i se scurgeau riuri de lacrimi. Scena ar fi fost mai uşor de suportat pentru el dacă Norah i-ar fi făcut reproşuri. Philip se gîndise că o s-o apuce minia şi se pregătea să audă reproşurile ei. Undeva în mintea lui stăruia ideea că o ceartă adevărată, în cursul căreia fiecare l-ar fi rănit pe celălalt cu tot felul de cuvinte dureroase, ar fi fost oarecum o justificare pentru purtarea lui. Timpul trecea. În cele din urmă Philip se cam înspăimîntă de plînsul acesta tăcut al ei ; se duse în dormitor şi veni cu un pahar de apă. Se aplecă asupra ei şi o întrebă :

— Nu vrei să bei puţină apă ? O să te mai uşureze.

Norah apropie buzele de pahar cu un gest de abandon total şi bău două-trei înghiţituri. Apoi, într-o şoaptă lipsită de vlagă, îi ceru o batistă. Se şterse la ochi.

— Bineînţeles că eu am ştiut că nu m-ai iubit niciodată cît te iubeam eu, gemu ea.

— Mă tem că aşa se întîmplă de cele mai multe ori, îi răspunse el. Întotdeauna unul iubeşte, iar celălalt se lasă iubit.

Se gîndea la Mildred şi simţi un junghi amarnic în inimă. Norah nu răspunse multă vreme.

— Fusesem atît de nefericită și viața mea fusese groaznică, spuse ea în cele din urmă.

De fapt aproape că nu vorbea cu el, ci cu ea însăși. Philip n-o mai auzise pînă atunci plîngîndu-se de viața pe care o dusesese cu soțul ei și nici de sărăcie. El admirase întotdeauna poza senină pe care o adopta în fața lumii.

— Și pe urmă ai apărut tu și ai fost atît de bun cu mine. Și te-am admirat pentru că ești deștept și era un adevărat dar ceresc să am pe cineva în care să mă pot încrede. Te-am iubit. N-am crezut că o să se sfîrșească vreodată. Și încă, fără să fie cîtuși de puțin vina mea.

Lacrimile începură să-i curgă iarăși șiroaie, dar acum își recăpătase stăpînirea de sine și-și ascunse fața în batista lui Philip. Încerca din răspuțeri să-și vină în fire.

— Mai dă-mi puțină apă, zise ea.

Se șterse la ochi.

— Iartă-mă că m-am dat în spectacol. Dar m-ai luat pe nepregătite.

— Îmi pare tare rău, Norah. Și te rog să mă crezi că-ți sînt foarte recunoscător pentru tot ce-ai făcut pentru mine.

Philip se întrebă ce-o fi găsit Norah la el.

— Ah, așa se întîmplă întotdeauna, oftă ea; dacă vrei să se poarte bărbații frumos cu tine trebuie să-i tratezi cît mai scirbos cu putință; dacă-i tratezi frumos te fac să suferi.

Se ridică de pe podea și spuse că trebuie să plece. Îi aruncă lui Philip o privire lungă, cerce-tătoare. Apoi oftă.

— Totul mi se pare inexplicabil. Ce se ascunde îndărătul acestei purtări ?

Philip luă brusc o hotărîre.

— Cred că ar fi mai bine să-ți spun, pentru că n-aș vrea să-ți faci o părere mult prea proastă despre mine. Aș prefera să înțelegi că n-am încotro, nu mă pot stăpîni. S-a întors Mildred.

Norah se coloră la față.

— De ce nu mi-ai spus de la început ? Cred că măcar atîta lucru meritam și eu, nu ?

— Mi-a fost frică.

Norah se privi în oglindă și-și aranjă pălăria.

— Vrei să fii bun să chemi o birjă ? zise ea. Nu sînt prea sigură dacă pot merge pe jos pînă acasă.

Philip se duse la ușă și opri o trăsură care tocmai trecea ; dar cînd o conduse pe Norah în stradă se sperie cînd o văzu cît e de palidă. Era albă ca hîrtia la față și avea mișcările greoaie de parcă ar fi îmbătrînit deodată. Arăta atît de rău încît Philip n-avu inima s-o lase să plece singură.

— Vin și eu cu tine, dacă nu ai nimic împotrivă.

Cum Norah nu răspunse, Philip se urcă în trăsură. Nu scoaseră nici un cuvînt în timp ce birja trecu podul și apoi merse pe străzile sărăcicioase unde copiii se jucau în drum, scoțînd țipete ascuțite. Cînd ajunseră la casa ei, Norah nu coborî imediat. Parcă n-ar fi putut să-și adune destulă putere ca să-și pună picioarele în mișcare.

— Sper că ai să mă ierți, Norah.

Ea își întoarse privirile către el și Philip văzu că iar are lacrimi în ochi, deși se străduia să zîmbească.

— Bietul băiat, ce îngrijorat ești din pricina mea. Dar nu trebuie să-ți bați capul. Nu te țin de rău. Iar mie o să-mi treacă, cu siguranță.

Cu un gest ușor Norah îi mîngîie repede fața ca să-i arate că nu-i poartă pică — mișcarea fiind mai mult schițată ; apoi sări jos din trăsura și intră în casă.

Philip plăti birjarului și porni pe jos către locuința lui Mildred. Simțea cum îl apasă o greutate ciudată pe inimă. Parcă ar fi vrut să se țină singur de rău. Dar de ce ? Nu vedea ce altceva ar fi putut face. Trecînd prin dreptul unei vitrine cu fructe își aminti că lui Mildred îi plac grozav strugurii. Era tare mulțumit că-și poate dovedi dragostea pentru ea amintindu-și de toate capriciile ei.

Capitolul LXXII

În următoarele trei luni Philip se duse în fiecare zi la Mildred. Își lua cu el cărțile și după ce bea ceaiul se apuca de lucru, în timp ce Mildred stătea trîntită pe canapea și citea romane. Din cînd în cînd Philip ridica ochii de pe carte și o privea minute în șir. Pe buzele lui înfloreau un zîmbet. Mildred simțea că e privită.

— Ia nu-ți mai pierde timpul uitîndu-te la mine, prostuțule. Pune-te cu burta pe carte, zicea ea.

— Despot ce ești, răspundea el vesel.

Lăsa la o parte cartea cînd intra proprietăreasa să pună masa pentru cină și, fiind bine dispus, Philip mai schimba cite o glumă cu ea. Era o mahalagioaică între două vîrste, micuță de statură, plină de umor și cu o limbă foarte ascuțită. Mildred se împrietenise la cataramă cu ea și-i făcuse

o relatare complicată dar mincinoasă a împrejurărilor care o aduseseră în starea ei actuală. Femeia aceasta cu inima bună era profund mișcată și făcea toate eforturile posibile pentru ca Mildred să se simtă ca la ea acasă. Ținând la reputația ei, Mildred propusese ca Philip să se dea drept fratele ei. Luau cina împreună și Philip era încântat când izbutea să comande ceva care să fie pe placul lui Mildred — destul de mofturoasă, mai ales în vremea aceea. Era în culmea fericirii când o vedea șezînd în fața lui și dină cînd în cînd bucuria lui era să-i ia mîna și să i-o strîngă. După cină Mildred se așeza în fotoliul de lîngă foc, iar el se instala lîngă dînsa pe podea, sprijinit de genunchii ei, și fuma. Adeseori nu schimbau nici o vorbă și cîteodată lui Philip i se întîmpla să observe că Mildred a ațipit. Atunci nu mai îndrăznea să se miște de teamă să n-o trezească și stătea cît se poate de tăcut privind alene la flăcările din cămin și savurîndu-și fericirea.

— Ai tras un pui de somn? zîmbea el cînd se trezea Mildred.

— Nu dormeam, răspundea Mildred. Am închis doar ochii, așa, puțin.

Nu vroia niciodată să recunoască că a dormit. Avea o fire flegmatică și starea în care se afla n-o deranja prea mult. Făcea mult caz de sănătatea ei și primea sfaturile tuturor celor care se arătau dispuși să i le ofere. În fiecare dimineață, dacă vremea era frumoasă, ieșea să facă o plimbare „pentru sănătate” și stătea un anumit timp afară. Dacă nu era prea frig ședea pe o bancă în parcul St. James. Dar restul zilei îl petrecea pe divan fiind foarte fericită să stea nemișcată și să citească un roman după altul sau să flecărească cu proprie-

tăreasa ; interesul ei pentru birfă era inepuizabil și-i relata lui Philip cu lux de amănunte povestea proprietăresei, povestea chiriașilor de pe palierul salonului, povestea locatarilor din casele de vizavi și de alături. Din cînd în cînd o cuprindea panica ; îi destăinuia lui Philip temerile ei cu privire la durerile facerii și era speriată ca nu cumva să moară ; îi relată pe larg cum născuseră de mai multe ori proprietăreasa și cucoana de pe palierul salonului (Mildred n-o cunoștea ; „Eu una mă țin departe, zicea ea, nu pot să mă bat pe burtă chiar așa cu oricine“) și-i reproducea detaliile narațiunii cu un amestec ciudat de groază și entuziasm ; în general însă aștepta cu destul calm evenimentul.

— La urma urmei nu sînt eu prima care o să aibă un copil, nu-i așa ? Și doctorul zice că n-o să am nici un fel de necazuri. Mde, vezi tu, s-ar zice că sînt destul de bine făcută.

Doamna Owen, proprietăreasa clinicii unde urma să se intereseze cînd îi va veni sorocul, îi recomandase un doctor pe care Mildred îl consulta săptămînal. Avea să-i plătească un onorariu de cincisprezece lire pentru a o asista la naștere.

— Bineînțeles că așa fi putut să scap și mai ieftin, dar doamna Owen l-a recomandat foarte călduros și m-am gîndit că n-are rost să mă scumpesc la tărițe.

— Dacă tu ești fericită și te simți bine, n-am nimic împotriva să fac această cheltuială.

Mildred accepta tot ce făcea Philip pentru ea cu aerul că ar fi fost lucrul cel mai firesc de pe lume, iar el, la rîndul lui, nu simțea o bucurie mai mare decît atunci cînd cheltuia bani cu ea : fiecare bancnotă de cinci lire pe care i-o dădea stîrnea în el un mic fior de fericire și mîndrie ; și de dat

ii dădea foarte multe pentru că ea nu era de loc chibzuită.

— Nu știu nici eu pe ce se duc banii, spunea chiar Mildred. Îmi curg printre degete ca apa.

— N-are nici o importată, spuse Philip. Mie îmi pare tare bine să fac pentru tine tot ce-mi stă în putință.

Mildred nu prea știa că coasă, așa că nu putu pregăti cele trebuincioase pentru copil; îi spuse lui Philip că de fapt ieși mult mai ieftin la socoteală dacă le cumperi. De curînd Philip vînduse una din ipotecile în care erau investiți banii lui; și acum avînd la bancă cinci sute de lire care așteptau să fie investite într-un lucru din care poți scoate bani mai ușor, se simțea un om foarte înstărit. Vorbeau adesea despre viitor. Philip ar fi vrut foarte mult ca Mildred să țină copilul la ea, dar ea refuză: trebuia să-și câștige și ea existența și i-ar fi vînit foarte greu s-o facă dacă ar fi avut să se îngrijească și de copil. Planul ei era să se angajeze din nou la unul din localurile societății la care lucrase înainte, iar copilul putea să-l lase foarte bine în grija unei femei de treabă de la țară.

— Pot găsi ușor pe cineva care să-l țină în condiții bune plătindu-i șapte șilingi și jumătate pe săptămînă. O să fie mai bine pentru copil și pentru mine.

Lui Philip i se păru un semn de împietrire, dar cînd încercă să discute cu Mildred, ea avu aerul să spună că Philip se zgîrcește la bani.

— Nu trebuie să-ți bați capul în privința asta, îi spuse ea. N-am să-ți cer ție să plătești femeia.

— Doar știi că nu-mi pasă cît trebuie să plătesc.

În adîncul inimii Mildred spera să nască un copil mort. Nu făcu decît o aluzie în această privință, dar Philip își dădu seama că în mintea ei stăruie acest gînd. La început fu de-a dreptul șocat; apoi însă, argumentînd cu el însuși, se văzu silit să admită că pentru toți cei implicați o asemenea întîmplare ar fi fost de dorit.

— E foarte frumos să spui una și alta, zise Mildred plîngăreată, dar nu-i de loc ușor pentru o fată să-și cîștige singură existența; și dacă mai are și un copil, asta nu ușurează cîtuși de puțin situația.

— Din fericire te mai poți bizui și pe mine, zîmbi Philip luîndu-i mîna într-a lui.

— Ai fost tare bun cu mine, Philip.

— Eh, fleacuri!

— Nu poți să zici că nu ți-am oferit nimic în schimb ca răsplată pentru tot ce-ai făcut.

— Doamne ferește, dar nu vreau nici o răsplată în schimb. Dacă am făcut ceva pentru tine, am făcut-o pentru că te iubesc. Nu-mi datorezi nimic. Nu vreau să faci nimic dacă nu mă iubești.

Era puțin îngrozit de ideea lui Mildred că trupul ei este o marfă pe care o poate furniza cu totală indiferență drept recunoștință pentru serviciile aduse de alții.

— Dar zău că vreau să te răsplătesc, Philip. Ai fost atît de bun cu mine!

— Mă rog, mai putem aștepta. Cînd o să treacă și astea, o să mergem și noi în luna de miere.

— Vaj ce obraznic ești, zise ea zîbind.

Mildred aștepta copilul la începutul lui martie iar apoi de îndată ce se făcea bine vroia să plece două săptămîni la mare; în felul acesta Philip putea să învețe fără întrerupere pentru examene;

după aceea venea vacanța de Paști și aranjaseră să plece împreună la Paris. Philip vorbea fără încetare despre toate lucrurile pe care aveau să le facă. Parisul era încântător în anotimpul acela. Aveau să-și ia o cameră la un mic hotel pe care îl știa el în Cartierul Latin și aveau să mănince la diferite restaurante mici și drăguțe. Seara se puteau duce la teatru și Philip avea s-o ia la music-holuri. O să fie foarte amuzant pentru ea să-i cunoască pe prietenii lui Philip. Îi vorbise lui Mildred despre Cronshaw și acum avea să-l cunoască; și pe urmă mai era și Lawson care plecase să stea vreo două luni la Paris; puteau merge la balul „Bullier”; mai erau și excursii de făcut — se puteau duce la Versailles, la Chartres, la Fontainebleau.

— Bine, dar o să coste o groază de bani, zicea ea.

— A, dă-i dracului de bani. Gîndește-te numai de cînd aștept eu acest prilej. Nu știi ce înseamnă asta pentru mine? Eu n-am iubit niciodată pe altcineva decît pe tine. Și nici n-am să mai iubesc vreodată pe nimeni.

Cu ochi zîmbitori Mildred îl asculta cît de entuziasmat vorbește. Lui Philip i se păru de astă dată că vede în ochii ei o tandrețe necunoscută pînă atunci și-i era recunoscător. Mildred se arăta mult mai blîndă și mai amabilă decît fusese. Nu mai constata la ea aerul acela disprețuitor care-l irita pe vremuri. Se deprinsese atît de mult cu Philip încît în fața lui nu-și mai dădea de loc osteneala să mențină aparențele. Nu se mai deranja să-și facă părul cu toate complicațiile dinainte, îl lega pur și simplu cu o panglică; renunță și la bretonul pe care-l purta îndeobște:

În adîncul inimii Mildred spera să nască un copil mort. Nu făcu decît o aluzie în această privință, dar Philip își dădu seama că în mintea ei stăruie acest gînd. La început fu de-a dreptul șocat; apoi însă, argumentînd cu el însuși, se văzu silit să admită că pentru toți cei implicați o asemenea întîmplare ar fi fost de dorit.

— E foarte frumos să spui una și alta, zise Mildred plîngăreată, dar nu-i de loc ușor pentru o fată să-și cîștige singură existența; și dacă mai are și un copil, asta nu ușurează cîtuși de puțin situația.

— Din fericire te mai poți bizui și pe mine, zîmbi Philip luîndu-i mîna într-a lui.

— Ai fost tare bun cu mine, Philip.

— Eh, fleacuri!

— Nu poți să zici că nu ți-am oferit nimic în schimb ca răsplată pentru tot ce-ai făcut.

— Doamne ferește, dar nu vreau nici o răsplată în schimb. Dacă am făcut ceva pentru tine, am făcut-o pentru că te iubesc. Nu-mi datorezi nimic. Nu vreau să faci nimic dacă nu mă iubești.

Era puțin îngrozit de ideea lui Mildred că trupul ei este o marfă pe care o poate furniza cu totală indiferență drept recunoștință pentru serviciile aduse de alții.

— Dar zău că vreau să te răsplătesc, Philip. Ai fost atît de bun cu mine!

— Mă rog, mai putem aștepta. Cînd o să treacă și astea, o să mergem și noi în luna de miere.

— Vaj ce obraznic ești, zise ea zîbind.

Mildred aștepta copilul la începutul lui martie iar apoi de îndată ce se făcea bine vroia să plece două săptămîni la mare; în felul acesta Philip putea să învețe fără întrerupere pentru examene;

după aceea venea vacanța de Paști și aranjaseră să plece împreună la Paris. Philip vorbea fără încetare despre toate lucrurile pe care aveau să le facă. Parisul era încântător în anotimpul acela. Aveau să-și ia o cameră la un mic hotel pe care îl știa el în Cartierul Latin și aveau să mănince la diferite restaurante mici și drăguțe. Seara se puteau duce la teatru și Philip avea s-o ia la music-holuri. O să fie foarte amuzant pentru ea să-i cunoască pe prietenii lui Philip. Îi vorbise lui Mildred despre Cronshaw și acum avea să-l cunoască; și pe urmă mai era și Lawson care plecase să stea vreo două luni la Paris; puteau merge la balul „Bullier”; mai erau și excursii de făcut — se puteau duce la Versailles, la Chartres, la Fontainebleau.

— Bine, dar o să coste o groază de bani, zicea ea.

— A, dă-i dracului de bani. Gîndește-te numai de cînd aștept eu acest prilej. Nu știi ce înseamnă asta pentru mine? Eu n-am iubit niciodată pe altcineva decît pe tine. Și nici n-am să mai iubesc vreodată pe nimeni.

Cu ochi zîmbitori Mildred îl asculta cît de entuziasmat vorbește. Lui Philip i se păru de astă dată că vede în ochii ei o tandrețe necunoscută pînă atunci și-i era recunoscător. Mildred se arăta mult mai blîndă și mai amabilă decît fusese. Nu mai constata la ea aerul acela disprețuitor care-l irita pe vremuri. Se deprinsese atît de mult cu Philip încît în fața lui nu-și mai dădea de loc osteneala să mențină aparențele. Nu se mai deranja să-și facă părul cu toate complicațiile dinainte, îl lega pur și simplu cu o panglică; renunță și la bretonul pe care-l purta îndeobște:

Trei săptămîni mai tîrziu Philip le conduse, pe Mildred și pe fetiță, la trenul de Brighton. Mildred își revenise foarte repede și arăta mai bine ca oricînd. Mergea la o pensiune unde se dusesese de vreo două ori în *week-end* cu Emil Miller, și îi scrisese proprietăresei spunîndu-i că soțul ei a fost obligat să plece în Germania după afaceri și ea vine acolo cu copilul. Îi făceau o plăcere imensă poveștile pe care le inventa și manifesta o imaginație destul de fertilă în născocirea detaliilor. Mildred intenționa să găsească la Brighton o femeie care ar fi dispusă să primească copilul la ea. Philip tresări șocat de înima de gheață a lui Mildred care insistă să se descotořească atît de curînd de copil, dar cu multă înțelepciune ea îi demonștră că e mai bine pentru bietul copil să fie lăsat în grija cuiva acum, înainte de a se deprinde cu ea. Philip se așteptase ca instinctul matern să se manifeste la vreo două-trei săptămîni după ce a născut copilul și se bizuise pe acest sentiment pentru a-l ajuta s-o convingă pe Mildred să păstreze fetița. Dar nu se produsese nimic de genul acesta. Mildred nu se purta rău cu copilul; făcea tot ce trebuia. Chiar o amuza uneori și sporovăia o mulțime despre copil; dar în adîncul inimii fetița îi era absolut indiferentă. N-o vedea de loc ca făcînd parte din ea însăși. De pe acum i se părea că seamănă cu taică-său. Se întrebă mereu cum o să se descurce cînd o să mai crească fetița; își dădea cu pumnii în cap pentru că fusese atît de proastă și făcuse copilul.

— Măcar dacă aş fi ştiut eu pe atunci toate câte le ştiu acum, zicea ea.

Ridea de Philip care se arăta foarte preocupat de sănătatea fetiței.

— Nici dacă ai fi fost tu tatăl ei n-ai fi putut să te perpelești atîta, zicea ea. Aș vrea eu să-l văd pe Emil așa de fierț din pricina copilului.

Mintea lui Philip era plină de tot felul de povești pe care le auzise despre copiii încredințați altcuiva și despre vampirii care maltratează pe bieții micuți lăsați în grija lor de niște părinți egoiști și cruzi.

— Hai, nu mai fi așa prost, zicea Mildred. Asta se întîmplă cînd îi dai unei femei o sumă de bani ca să îngrijească copilul. Dar dacă-i plătești atîta pe săptămînă e interesul ei să-l crească bine.

Philip insistă ca Mildred să lase copilul în grija unei familii fără copii, care avea să promită să nu mai ia alții să-i crească.

— Să nu te tocmești la preț, îi zise el. Prefer să plătesc zece șilingi pe săptămînă decît să risc ca fetița să fie ținută flămîndă sau să fie bătută.

— Mare caraghios ești, Philip, rise Mildred.

Pentru el situația copilului — neputincios și lipsit de apărare — era înduioșătoare. Fetița era mică, urîta și plîngăreață. Nașterea ei fusese așteptată cu rușine și cu teamă. Nimeni n-o dorea. Depindea de el — care la urma urmei nu era decît un străin — în ceea ce privește hrana, adăpostul și hainele care să-i acopere goliciunea.

Cînd se făcu ora plecării trenului o sărută pe Mildred. Ar fi sărutat-o și pe fetiță, dar se temea că Mildred va rîde de el.

— O să-mi scrii, scumpo, nu-i așa? Și vai, cu cîtă nerăbdare am să aștept întoarcerea ta!

— Ai grijă să-ți dai cu bine examenul.

Învăţase cu multă hărnicie şi acum, cînd îi mai rămîneau doar zece zile, făcu un ultim efort. Ținea mult să treacă examenul, în primul rînd ca să-şi economisească timpul şi cheltuielile, întrucît în ultimele patru luni banii i se scurseseră printre degete cu o iuţeală de necrezut, şi în al doilea rînd pentru că examenul reprezenta sfîrşitul hamalîcului; după aceea studentul avea de-a face cu medicina vie, ca mamoş sau chirurg, ocupaţii mult mai interesante decît anatomia şi fiziologia de care fusese silit să se ocupe pînă atunci. Philip aştepta cu nerăbdare să cunoască restul materiilor din planul de învăţămînt. Şi nici n-ar fi vrut să se vadă în situaţia de a-i mărturisi lui Mildred că a căzut la examen; cu toate că nu era deloc o treabă uşoară şi majoritatea candidaţilor cădeau prima dată, el ştia că Mildred o să-şi facă o părere mai puţin bună despre el dacă nu trece; iar ea avea un mod deosebit de umilitor de a arăta ce gîndeşte.

Mildred îi trimise o carte poştală ca să-l anunţe că a sosit cu bine, iar el îşi rupea de la studii cîte o jumătate de oră pe zi ca să-i scrie o scrisoare lungă. Întotdeauna îl copleşea o oarecare timiditate cînd era vorba să se exprime oral, dar cu tocul în mîină descoperi că îi putea spune tot felul de lucruri pe care dacă le-ar fi rostit s-ar fi simţit ridicol. Profitînd de această descoperire îşi descărca inima în faţa ei. Pînă atunci nu izbutise niciodată să-i spună în ce măsură adoraţia pentru ea îi umpluse fiecare pîrticică a fiinţei, încît toate acţiunile lui, toate gîndurile lui purtau amprenta acestui sentiment. Îi scrisese despre viitor, despre fericirea care-l aştepta şi despre recunoştinţa pe care i-o datora ei. Se întreba (se mai întrebasese el de multe ori pînă atunci dar nicio-

dată nu izbutise să exprime acest lucru în cuvinte) ce o fi avînd Mildred de-i stîrnea o asemenea încîntare vecină cu extazul ; Philip nu ştia să spună. Ştia doar că e fericit cînd e cu ea, iar cînd Mildred era departe de el, lumea i se părea deodată rece şi cenuşie ; ştia doar că de cîte ori se gîndea la ea, îi creştea inima în piept atît de tare încît respira cu greutate (de parcă i-ar fi apăsât plămînii) şi îi zvîcnea puternic aşa că încîntarea prezenţei lui Mildred aducea foarte mult cu durerea ; îi tremurau genunchii şi simţea o slăbiciune ciudată de parcă n-ar fi mîncat şi s-ar fi clătinat pe picioare hămesit. Aştepta cu nerăbdare scrisorile ei de răspuns. Ştia că Mildred n-o să-i scrie prea des pentru că-şi dădea seama că scrisul nu e o treabă prea uşoară pentru ea ; era foarte mulţumit dacă primea cîte o scrisorică stîngace de la ea drept răspuns la patru-cinci scrisori de-ale lui. Mildred îi vorbea despre pensiunea în care îşi luase o cameră, despre vreme şi despre copil, îi povestea că s-a plimbat pe faleză cu o prietenă — o doamnă pe care a cunoscut-o la pensiune şi care făcuse o adevărată pasiune pentru copil — că simbătă seara avea să se ducă la teatru şi că Brightonul a început să se umple de vilegiaturişti. Pe Philip îl înduioşa platitudinea scrisorii. Stilul chinuit, aerul oficial îi dădeau o poftă ciudată să ridă şi s-o ia în braţe şi s-o sărute.

Se prezentă la examen fericit şi încrezător. Nici una din cele două probe scrise nu-i dădu prea mare bătaie de cap. Ştia că a făcut bine la scris şi cu toate că a doua parte a examenului era oralul, la care bineînţeles se dovedi mult mai timid şi mai speriat, izbuti să răspundă corect la întrebări. Cînd se anunţă rezultatul îi trimise lui Mildred o telegramă triumfătoare.

Întorcîndu-se în garsoniera lui, Philip găsi o scrisoare de la Mildred în care-i spunea că e de părere că ar fi mai bine pentru ea să mai rămînă o săptămînă la Brighton. Găsise o femeie care acceptase cu bucurie să țină copilul la ea în schimbul sumei de șapte șilingi pe săptămînă, dar Mildred vroia să se intereseze să vadă ce fel de femeie e, și, pe urmă, aerul de mare îi pria atît de bine încît era convinsă că cele cîteva zile în plus or s-o înzdrăvenească pe deplin. Îi venea foarte greu să-i ceară bani lui Philip, dar îl ruga să nu se supere și să-i mai trimită o mică sumă întrucît trebuia să-și cumpere o pălărie nouă, că doar nu putea să iasă la plimbare mereu cu aceeași pălărie de vreme ce prietena ei era atît de bine îmbrăcată. Philip trecu printr-un moment de dezamăgire cumplită. Scrisoarea lui Mildred îi răpi toată bucuria succesului la examen.

„Dacă m-ar iubi măcar pe sfert cît o iubesc eu, n-ar suporta să stea departe de mine o zi mai mult decît e necesar“.

Dar își alungă repede acest gînd ; nu era altceva decît egoism ; bineînțeles că sănătatea ei era mai importantă decît toate celelalte lucruri. Dar acum el n-avea nimic de făcut ; ce-ar fi fost să petreacă această săptămînă cu ea la Brighton, pentru că atunci ar fi putut să fie toată ziua împreună. Îi tresăltă inima de bucurie la gîndul acesta. Ar fi fost amuzant să apară deodată în fața lui Mildred informînd-o că și-a închiriat o cameră în aceeași pensiune. Cercetă mersul trenurilor. Dar făcu o mică pauză. Nu era sigur dacă Mildred o să fie încîntată să-l vadă ; desigur, ea legase prietenii la Brighton ; el era tăcut, iar ei îi plăcea veselia zgomotoasă ; își dădu seama că ea se distrează mult mai bine cu alți oameni decît cu el. Pentru

el ar fi fost o adevărată tortură dacă s-ar fi simțit măcar o clipă de prisos. Îi era teamă să riște. Nu îndrăzneă nici măcar să-i scrie și să-i spună că, întrucît nu-l ținea nimic legat de Londra, ar fi vrut să stea o săptămînă la Brighton unde o putea vedea în fiecare zi. Mildred știa că el n-are nimic de făcut ; dacă ar fi dorit să vină și el, l-ar fi poftit. Philip n-avea curajul să riște chinul prin care ar fi trecut dacă el i-ar propune să se ducă acolo iar ea ar găsi vreun pretext ca să-l împiedice. Îi scrisese lui Mildred a doua zi trimițîndu-i o bancnotă de cinci lire și în încheierea scrisorii îi spusese că dacă ea ar fi foarte drăguță și ar dori să-l vadă în timpul *week-end*-ului, el ar fi bucuros să se ducă acolo ; dar asta nu însemna cîtuși de puțin ca ea să-și modifice planurile pe care, poate, le făcuse. Așteptă nerăbdător răspunsul ei. Mildred îi scrisese că dacă ar fi știut dinainte ar fi aranjat lucrurile, dar așa făgăduise să se ducă sîmbătă seara la un music-hol și pe urmă, dacă stătea la aceeași pensiune cu ea, lumea începea să vorbească. N-ar fi fost oare mai bine să vină duminică dimineață și să petreacă ziua cu ea ? Puteau lua dejunul la „Metropol“ și pe urmă avea să-l ducă s-o cunoască pe doamna aceea foarte superioară — o adevărată *lady* — care urma să se îngrijească de copil.

Duminică, Philip binecuvîntă ziua aceea pentru că vremea era frumoasă. În timp ce trenul se apropia de Brighton soarele se revărsa prin fereastra vagonului. Mildred se afla pe peron.

— Vai, ce drăguț din partea ta că ai venit să mă aștepți ! strigă el apucîndu-i amîndouă mîinile într-ale lui.

— Dar ce, nu credeai că o să vin ?

— Ba de fapt trăgeam eu nădejde că o să vii la gară. Pii, dar arăți strașnic !

— Mi-a făcut grozav de bine șederea aici și cred că n-am greșit de loc rămânând cît mai mult cu puțință. Și știi, la pensiune sînt tot felul de oameni de calitate. Aveam și eu nevoie de puțină veselie după atitea luni în care n-am văzut pe nimeni. Uneori era cam plictisitor.

Mildred era foarte elegantă cu pălăria ei nouă, o canotieră mare neagră, cu o mulțime de flori ieftine pe ea ; iar la gît îi flutura un colan mare de pene de lebădă — de fapt o imitație. Era tot foarte slabă, și mergea puțin gheboasă (așa fusese întotdeauna) dar ochii ei nu mai păreau atît de mari ; și cu toate că n-avusese niciodată culoare în obraji, pielea-i nu mai era atît de pămîntie. Porniră către malul mării. Amintindu-și că de luni de zile nu mai mersese alături de ea, Philip deveni deodată conștient de șchiopătatul lui și începu să umble mai țeapăn ca să-și ascundă defectul.

— Te bucuri că mă vezi ? o întrebă el și inima-i sălta nebună de dragoste.

— Bineînțeles. Nu era nevoie să mă mai întrebî.

— *A propos*, Griffiths mi-a spus să-ți transmit toată dragostea lui.

— Auzi obrăznicie !

Philip îi vorbise o mulțime despre Griffiths. Îi povestise ce mare crai e și o distrase adeseori relatîndu-i vreo aventură pe care Griffiths i-o mărturisise în cea mai mare taină. Mildred îl ascultase, uneori prefăcîndu-se dezgustată, dar, în general, cu destulă curiozitate. Iar Philip îi vorbise pe larg și plin de admirație despre înfățișarea plăcută și farmecul personal al prietenului său.

— Sînt convins că o să-ți placă și ție la fel de mult cum îmi place și mie. E foarte vesel și amuzant și e un băiat extrem de cumsecade.

Philip îi povesti cum Griffiths îl îngrijise în timpul bolii, cînd nu se cunoșteau de loc; și altruismul lui Griffiths nu avu decît de cîștigat din povestirea lui Philip.

— E imposibil să nu-ți placă, îi spuse Philip.

— Mie nu-mi plac bărbații frumoși, zise Mildred. După mine, sînt prea încrezuți.

— El ține morțiș să te cunoască. I-am vorbit o mulțime despre tine.

— Ce i-ai spus ? întrebă Mildred.

Philip nu-l avea decît pe Griffiths drept confident căruia putea să-i vorbească despre dragostea lui pentru Mildred și încetul cu încetul ajunsesese să-i spună toată povestea legăturii sale cu ea. I-o descrisese cel puțin de cincizeci de ori. Se oprea cu tandrețe asupra fiecărui amănunt al înfățișării ei și Griffiths știa exact ce formă au mîinile ei subțiri și ce albă e fața ei și rîdea de Philip cînd acesta îi vorbea despre farmecul buzelor ei palide și subțiri.

— Să fiu al dracului dacă nu-mi pare bine că eu nu iau lucrurile chiar așa în tragic, declarase el. Altfel viața nici n-ar mai merita să fie trăită.

Philip zîmbi. Griffiths nu știa ce înseamnă încîntarea unei iubiri atît de nebunești încît devenea aproape la fel de vitală ca și mîncarea și băutura, și că aerul pe care-l respiri și ca toate celelalte lucruri esențiale pentru existență. Griffiths știa că Philip se îngrijise de Mildred cînd îi venise timpul să nască, și că acum urma să plece cu ea.

— Ei, trebuie să recunosc că merita să obții și tu ceva în schimb, îi spusese Griffiths. Trebuie

să te fi costat o groază de bani. Noroc că-ți dă mîna să faci asemenea cheltuieli.

— Aș, nu-mi dă de loc mîna, zise Philip. Dar ce-mi pasă ?

Întrucît era încă prea devreme pentru dejun, Philip și Mildred se așezară într-un colț mai ferit al falezei, încălzindu-se la soare și privind trecătorii. Erau băieți de prăvălie din Brighton care mergeau în grupuri mici, învîrtindu-și pe degete bastonul și fetele de prăvălie din Brighton care țopăiau chicotind în pîlcuri vesele. Îi recunoștea ușor pe oamenii care veniseră de la Londra numai pentru ziua aceea. Aerul tare al mării parcă le biciuia oboseala și plictiseala. Erau și destui evrei, cucoane corpolente în rochii strîmte de satin, cu multe diamante și bărbați mici de statură și grași, deprinși să gesticuleze într-una cînd vorbesc. Erau și *gentlemen*-i între două vîrste, oameni îmbrăcați cu grijă, care-și petreceau *week-end*-ul la hoteluri de mîna-ntîia ; căutau să meargă cît mai mult după un mic dejun prea copios ca să li se facă foame și să poată minca un prînz copios ; își dădeau binețe cu prietenii și vorbeau într-un jargon afectat. Cînd și cînd trecea cîte un actor la modă prefăcîndu-se cu totul indiferent față de vilva pe care o stirnea ; uneori purta ghetе de lac, haină cu guler de blană și un baston cu măciulie de argint ; alteori, avînd aerul că se întoarce de la o partidă de vînătoare, umbla în pantaloni scurți, cu o pelerină de lînă „Harris” și cu o pălărie de stofă cu picățele, dată mult pe ceafă. Soarele strălucea pe marea albastră și marea era curată și frumoasă.

După dejun se duseră la Hove să o vadă pe femeia care urma să ia în primire copilul. Locuia într-o căsuță așezată pe o stradă dopsnică. Totuși

locuința era curată și îngrijită. Numele doamnei era Harding. Era o femeie mai în vîrstă, destul de corpulentă, cu părul cărunț și o față roșie și cărnăasă. Purta pe cap o bonetă care-i dădea o înfățișare de mamă bună și Philip socoti că trebuie să fie o femeie foarte de treabă.

— N-o să vi se pară o mare bătaie de cap să îngrijiți copilul ? o întrebă Philip.

Doamna Harding le explică atunci că bărbatul ei e diacon, că e mult mai în vîrstă decît ea și intrucît protopopii căutau mai degrabă diaconi tineri care să-i ajute la îndeplinirea îndatoririlor lor, domnului Harding îi venea destul de greu să-și găsească permanent de lucru ; cîștiga din cînd în cînd cîte ceva, dacă își mai lua vreun preot vacanță, sau cădea la pat ; și pe urmă mai aveau și o mică pensie pe care le-o plătea o instituție caritabilă ; dar doamna Harding ducea o viață destul de singuratică și îngrijirea unui copil i-ar fi umplut timpul, iar cei cîțiva șilingi pe săptămînă pe care i-ar fi cîștigat în felul acesta o puteau ajuta să țină ușor casa. Promise că fetița o să fie bine hrănită.

— E o adevărată *lady*, nu-i așa ? zise Mildred cînd plecară.

Se întoarseră la „Metropole“ ca să bea ceaiul. Lui Mildred îi plăceau aglomerația și muzica orchestrei. Philip obosise vorbind și se uita la fața lui Mildred care privea cu mult interes rochiile cucoanelor din local. Avea o agerime deosebită pentru a socoti cît costă fiecare toaletă și din cînd în cînd se apleca spre el și-i șoptea rezultatul meditațiilor ei.

— Vezi egreta aia de colo ? Aia costă șapte lire, nici un ban mai puțin.

Sau :

— Ia uită-te la hermina aia, Philip. Dar de fapt e iepure de casă — nu e hermină. Și Mildred rîse triumfătoare : Eu una o cunosc de la un kilometru.

Philip zîmbea fericit. Îi făcea plăcere s-o vadă cum se bucură, și naivitatea conversației ei îl amuza și-l înduioșa. Orchestra cînta melodii sentimentale.

După cină se duseră pe jos la gară și Philip o luă de braț. O puse la curent cu aranjamentele pe care le făcuse pentru călătoria lor în Franța. Mildred urma să vină la Londra la sfîrșitul săptămînii, dar îi spuse că nu putea pleca în străinătate pînă sîmbăta viitoare. Philip angajase deja o cameră la un hotel din Paris și era nerăbdător să cumpere biletele de tren.

— Nu te superi dacă mergem cu clasa a doua, nu ? Nu trebuie să fim prea chelțuitori și o să fie cu atît mai bine pentru noi dacă o să avem un ban în plus cînd ajungem acolo.

Îi vorbise de o sută de ori lui Mildred despre Carticrul Latin. Aveau să se plimbe agale pe străzile vechi și încîntătoare de acolo și o să piardă vremea stînd pe băncile din încîntătoarea grădină Luxembourg. Poate, dacă era vreme bună, după ce s-or sătura de Paris, se vor duce la Fontainebleau. Cam pe atunci copacii o să fie înmuguriți. Frunzișul verde al pădurii primăvara era lucrul cel mai frumos pe care-l văzuse vreodată ; era ca un cîntec și era ca durerea fericită a dragostei. Mildred îl asculta în tăcere. Philip se întoarse către ea și încercă s-o privească adînc în ochi.

— Tu vrei să vii, nu ? întrebă el.

— Bineînțeles, zîmbi ea.

— Nici nu știi cu cîtă nerăbdare aștept acest moment. Nu știu cum am să mai rezist astea cîteva zile. Mi-e așa de teamă să nu se întîmple

ceva care să ne împiedice. Uneori mă înnebunește pur și simplu faptul că nu pot să-ți spun cât de mult te iubesc. Și în sfârșit, în sfârșit... Philip se întrerupse. Ajunseseră la gară dar zăboviseră atât de mult pe drum încît Philip abia mai avu timp să-i spună noapte bună. O sărută la repezeală și alergă cît putu de repede spre peron. Mildred rămase locului. Philip avea un aer grotesc cînd fugea.

Capitolul LXXIV

În sîmbăta următoare Mildred se întoarce și în seara aceea Philip și-o păstră numai pentru el. Luă bilete la un spectacol și la cină băură șampanie. Era prima ei seară veselă la Londra după o lungă întrerupere, așa că Mildred se bucura cu toată candoarea de fiecare lucru. Cînd se întoarseră cu trăsura de la teatru la camera pe care i-o reținuse el în cartierul Pimlico, Mildred se ghemui la pieptul lui Philip.

— Mi se pare că te bucuri cu adevărat că mă vezi, îi zise Philip.

Mildred nu-i răspunse dar îi strînse ușurel mîna. Dovezile de afecțiune erau atât de rare la ea încît Philip era fermecat.

— L-am poftit pe Griffiths să ia miine cina cu noi, îi spuse el.

— Vai, ce bine-mi pare. Chiar vroiam să-l cunosc.

Duminica seara nu era nici un local de distracție la care s-o poată duce și Philip se temea ca Mildred să nu se plictisească dacă rămîne sin-

gură cu el toată ziua. Griffiths era amuzant ; o să-i ajute să omoare mai ușor timpul ; iar Philip ținea atât de mult la amândoi încât tare ar fi vrut să se cunoască între ei și să se placă. O părăsi pe Mildred cu cuvintele :

— Au mai rămas numai șase zile.

Pentru cina de duminică, reținuse o masă în arcada de la restaurantul „Romano”, întrucât se mânca excelent acolo și totul avea aerul să fie mai costisitor decât era de fapt. Philip și cu Mildred ajunseră primii și trebuiră să-l aștepte destul de multă vreme pe Griffiths.

— E îngrozitor de nepunctual, porcul, zise Philip. Probabil că s-a încurcat cu vreuna din nenumăratele lui iubite.

Dar Griffiths își făcu în curînd apariția. Era frumos, înalt și zvelt ; capul bine așezat între umeri îi dădea un aer cuceritor, deosebit de atractiv ; iar părul lui buclat, ochii albaștri deschiși și prietenoși, gura lui roșie erau încântătoare.

Philip citi în ochii lui Mildred o apreciere favorabilă și simți o ciudată satisfacție. Griffiths îi salută cu un zîmbet.

— Am auzit o mulțime de lucruri despre dumneata, îi zise el lui Mildred strîngîndu-i mîna.

— În nici un caz n-ai putut să auzi atîtea cite am auzit eu despre dumneata, răspunse ea.

— Și nici atât de proaste, zise Philip.

— Ce, m-a vorbit de rău ?

Griffiths rise și Philip văzu că Mildred a remarcat ce dinți albi și regulați are băiatul și ce încîntător e zîmbetul lui.

— Ar trebui să vă simțiți ca niște vechi prieteni, zise Philip, după cîte i-am spus fiecăruia dintre voi despre celălalt.

Griffiths era cît se poate de bine dispus, deoarece, trecînd în cele din urmă examenul final, își luase diploma și tocmai căpătase un post de subchirurg la un spital din nordul Londrei. Urmasă-și ia în primire slujba la începutul lui mai și între timp se ducea să petreacă o vacanță acasă; asta era ultima săptămînă de ședere la Londra și era hotărît să profite la maximum de ea ca să se distreze. Începu să debiteze toate fleacurile amuzante pe care Philip le admira pentru că nu putea să le copieze. Nu spunea mare lucru, dar vivacitatea lui dădea haz fiecărei vorbe. Emană din persoana lui o forță vitală în fața căreia nimeni dintre cunoștințe nu putea rămîne rece; era un lucru aproape la fel de palpabil ca și căldura trupezască. Mildred era mai vioaie decît o văzuse Philip vreodată și el, la rîndul lui, era satisfăcut văzînd de ce succes se bucura mica lui petrecere. Mildred se amuza grozav. Rîdea din ce în ce mai tare. Uită complet de stilul ei de bon-ton rezervat care devenise pentru ea o a doua natură.

Curînd Griffiths îi spuse :

— Uite ce e, mie imi vine al dracului de greu să-ți spun într-una doamnă Miller în sus, doamnă Miller în jos. Cînd vorbește de dumneata, Philip îți spune numai Mildred.

— Eu sper că n-o să-ți scoată ochii dacă o să-i spui și tu Mildred, rîse Philip.

— Dar atunci trebuie să-mi zică și ea Harry.

Philip ședea mut în timp ce ei flecăreau la nesfîrșit. Se gîndea ce plăcut e să vezi oamenii fericiți. Din cînd în cînd Griffiths îl mai tachina nițel, fără răutate, pentru că-l vedea întotdeauna atît de grav.

— Cred că Philip ține mult la dumneata, zîmbi Mildred.

— Da, tipul nu e băiat rău de loc, răspunse Griffiths și apucă grăbit mîna lui Philip, strîngîndu-i-o voios.

Faptul că-l simpatiza pe Philip sporea și mai mult farmecul lui Griffiths. Nici unul din ei trei nu era prea deprins cu băutura, așa că vinul li se urcă repede la cap. Griffiths deveni tot mai vorbăreț și atît de gălăgios încît Philip, amuzat, trebui să-l implore să se liniștească. Avea darul povestirii și aventurilor lui nu-și pierdeau deloc hazul și aureola romantică atunci cînd le relata. În toate el juca un rol galant și comic. Palpitînd, cu ochii strălucitori, Mildred îi dădea mereu ghes. Griffiths debita o anecdotă după alta. Cînd începură să se stingă luminile în local Mildred fu de-a dreptul uimită.

— Doamne, dar ce repede a trecut seara. Eu credeam că nu e decît nouă și jumătate.

Dădură să plece și, cînd își luă rămas-bun, Mildred adăugă :

— Mîine vin să iau ceaiul în garsoniera lui Philip. Dacă poți, n-ar fi rău să treci pe acolo.

— E în regulă, zîmbi el.

Întorcîndu-se în Pimlico, Mildred nu vorbi de altceva decît de Griffiths. O încîntaseră înfățișarea lui, hainele bine croite, glasul lui, veseliea lui.

— Tare bine îmi pare că ți-a plăcut, zise Philip. Îți aduci aminte ce mofturi mai făceai cînd îți propuneam să ți-l prezint ?

— Vai ce drăguț din partea lui că ține așa de mult la tine, Philip. Iată un prieten cu adevărat potrivit pentru tine.

Mildred îi întinse lui Philip obrazul ca s-o sărute, lucru pe care-l făcea foarte rar.

— Astă-seară am petrecut de minune, Philip. Îți mulțumesc din suflet.

— Ei, lasă prostiile, rîse el atît de înduioșat de aprecierile ei încît simți cum i se umezesc ochii.

Mildred deschise ușa de la casă și înainte de a intra se întoarse iar către Philip.

— Spune-i lui Harry că sînt moartă după el, zise ea.

— Bine, rîse el. Noapte bună.

A doua zi, în timp ce lua ceaiul, veni Griffiths. Se trînti lenevos într-un fotoliu. Mișcările domoale ale trupului său solid aveau ceva ciudat de senzual. Philip rămase tăcut în timp ce musafirii lui trîncăneau, dar el se distra foarte bine. Îi admira atît de mult pe amîndoi, încît i se părea absolut firesc ca aceștia să se admire reciproc. Nu-i păsa dacă Griffiths îi acaparează toată atenția lui Mildred, pentru că el avea să și-o păstreze numai pentru sine seara; avea ceva din atitudinea unui soț iubitor care se încrede în afecțiunea soției și o privește cu un ochi amuzat cum flirtează nevinovat cu un străin. Dar la șapte și jumătate se uită la ceas și spuse :

— Mildred, ar fi timpul să mergem la masă.

Urmă o pauză de o clipă iar Griffiths păru că stă în cumpănă.

— Păi, eu o s-o cam iau din loc, zise el în cele din urmă. Nu știam că e chiar așa de tîrziu.

— Ești ocupat astă seară ? întrebă Mildred.

— Nu.

Se așternu o nouă pauză. Philip se simți puțin iritat.

— Mă duc să mă spăl pe mîini, zise el și apoi adăugă adresîndu-se lui Mildred : Nu vrei să te speli pe mîini ?

Mildred nu-i răspunse lui Philip, în schimb i se adresă lui Griffiths :

— De ce nu vii să iei cina cu noi ?

Griffiths se uită la Philip și văzu că-i aruncă o privire întunecată.

— Păi am luat masa cu voi ascară, rîse el. Mă tem să nu vă deranjez.

— A, n-are nici o importanță, insistă Mildred. Hai, Philip, spune-i să vină. Doar nu ne deranjează, nu ?

— Sigur că să vină dacă-i face plăcere.

— Bine, atunci e în regulă, zise prompt Griffiths. Mă duc doar pînă sus să mă fac frumos.

În clipa în care ieși Griffiths din cameră, Philip o luă în primire pe Mildred.

— De ce naiba l-ai poftit să ia masa cu noi ?

— N-am avut încotro. Ar fi fost caraghios să nu spun nimic după ce omul a zis că e liber.

— Eh, prostii ! Dar de ce dracu l-ai întrebat dacă e liber ?

Mildred strînse puțin din buzele ei palide.

— Mai am și eu nevoie de puțină distracție din cînd în cînd. Mă mai plictisesc și eu stînd mereu singură numai cu tine.

Îl auziră pe Griffiths bocănind pe scări și Philip se duse în dormitor să se spele. Luară cina la un restaurant italianesc din apropiere. Philip era supărat și nu scotea o vorbă, dar își dădu repede seama că se pune într-o lumină nefavorabilă în comparație cu Griffiths, așa că se strădui să-și ascundă enervarea. Bău mult vin ca să-și înece durerea care-i rodea inima și începu să vorbească. Mildred — de parcă ar fi avut remușcări pentru ceea ce spusese — se strădui din răputeri să fie agreabilă cu el. Se arătă drăgăstoasă și tandră. Curînd Philip începu să creadă că a fost un prost

lăsându-se copleșit de acel simțămînt de gelozie. După cină, cînd se urcară într-o birjă ca să meargă la un music-hol, Mildred, așezată între cei doi bărbați, luă din proprie inițiativă mîna lui Philip. Furia lui se topi. Deodată, fără să știe cum, își dădu seama că Griffiths o ține pe Mildred de cealaltă mînă. Simți din nou aceeași durere violentă, o adevărată durere fizică și se întrebă, cuprins de panică, ceea ce ar fi putut să se întrebă și mai înainte, dacă nu cumva Mildred și cu Griffiths se iubesc. Nu văzu mai nimic din spectacol din cauză că ochii-i erau înnegurați de suspiciune, furie, spaimă și tristețe ; dar se strădui să ascundă faptul că s-a întîmplat ceva ; continuă să vorbească și să rîdă. Apoi, îl cuprinse o dorință ciudată de a se chinui singur, așa că se ridică de pe scaun spunînd că vrea să se ducă la bar să bea ceva. Mildred și cu Griffiths nu rămăseseră nici o clipă singuri pînă atunci. Acum vroia să-i lase împreună.

— Vin cu tine, zise Griffiths. Și mie mi-e sete.

— Fii serios, rămîi să-i ții de urît lui Mildred.

Philip nu știa de ce a spus asta. Acum îi împingea unul în brațele celuilalt ca să-și facă și mai insuportabilă durerea care-l chinuia. Nu se duse la bar, ci se urcă la balcon, într-un loc de unde îi putea supraveghea fără să fie văzut. Cei doi nici nu mai priveau spectacolul de pe scenă, se uitau zîmbitor unul în ochii celuilalt. Griffiths sporovăia cu simpatia lui limbuție, iar Mildred părea că-i soarbe cuvintele. Pe Philip îl cuprinse o durere îngrozitoare de cap. Stătea acolo în picioare fără să se clintească. Știa că dacă se întoarce îi deranjează. Ei se distrau foarte bine fără el, iar el suferea, și iar suferea. Timpul trecea și acum îl

cuprinsese o sfială îngrozitoare la gîndul că ar trebui să se întoarcă. Știa că ei nu s-au gîndit cîtuși de puțin la el și reflecta cu amărăciune că el plă-tise și cina și biletele de music-hol. Vai, cum își băteau joc de el ! Se îmbujorase la față de rușine. Îi vedea cît de fericiți sînt fără el. Instinctul îi poruncea să-i lase singuri și să se ducă acasă, dar nu-și luase pălăria și pelerina, așa că ar fi fost nevoie de nenumărate explicații. Se întoarse la scaunul lui. I se păru că simte o umbră de necaz în ochii lui Mildred așa că inima i se strînse.

— Dar știu că ai lipsit multă vreme, zise Griffiths cu un zîmbet de bun venit.

— M-am întîlnit cu niște prieteni. Am stat de vorbă cu ei și n-am mai putut scăpa. M-am gîndit de altfel că voi vă simțiți destul de bine și fără mine.

— Eu m-am distrat de minune, zise Griffiths. Nu știu ce părere are Mildred.

Ea rîse încetișor în chip de încuviințare amabilă. Rîsul ei suna atît de vulgar, încît Philip se îngrozi. Le propuse să plece.

— Haidem, zise Griffiths. O să te conducem amîndoi acasă.

Philip bănuî că Mildred propusese acest aranjament ca să nu rămînă singură cu el. În birjă nu-i luă mîna lui Mildred și nici ea nu i-o oferî, dar Philip era conștient tot timpul că o ține în schimb pe a lui Griffiths. Principalul lui gînd era că toată povestea e îngrozitor de vulgară. În timp ce birja înainta, el se întreba ce planuri or fi făcut cei doi ca să se întîlnească fără știrea lui și se blestema pentru că i-a lăsat singuri, ba chiar s-a dat peste cap ca să le permită să facă aranjamente între ei.

— Să reținem trăsura, zise Philip, cînd ajunseră la locuința lui Mildred. Sînt prea obosit ca să merg pe jos pînă acasă.

La întoarcere Griffiths vorbi vesel pîrînd că nu ia în seamă faptul că Philip îi răspunde prin monosilabe. Philip simți că probabil Griffiths și-a dat seama că ceva nu e în regulă. În cele din urmă tăcerea lui Philip deveni prea semnificativă ca să se mai poată lupta cu ea, așa că Griffiths, pierzîndu-și brusc răbdarea, încetă să mai vorbească. Philip ar fi vrut să spună ceva, dar era atît de intimidat încît nu reușea să-și ia inima-n dinți, și totuși timpul trecea și avea să piardă prilejul. Cel mai bine era să afle chiar atunci, pe loc, adevărul. Făcu un efort să vorbească.

— Te-ai îndrăgostit de Mildred ? întrebă el brusc.

— Cine, eu ? rîse Griffiths. De asta te-ai purtat așa caraghios astă seară ? Bineînțeles că nu. Dragul meu, dar cum poți să crezi una ca asta ?

Încercă să-l apuce de umăr pe Philip, dar aceasta se trase într-o parte. Știa că Griffiths minte. Nu avea puterea să-l silească să-i spună că n-a ținut-o de mîină pe fată. Deodată se simți istovit și distrus.

— Pentru tine, Harry, n-are nici o importanță, zise el. Tu ai atîtea femei — nu mi-o lua pe Mildred. E toată viața mea. Am fost îngrozitor de nenorocit.

Glasul i se stinse și nu-și mai putu reține un suspin care izbucni fără voia lui. Îi era grozav de rușine.

— Dragul meu, dar tu știi că n-aș fi în stare să fac ceva care să te doară. Țin prea mult la tine. Am făcut-o doar pe bufonul. Dacă Ți ai fi știut că ai s-o pui la inimă aș fi fost mai atent.

- Adevărat ? întrebă Philip.
— Mă doare-n cot de Mildred. Îți dau cuvîntul meu de onoare.
Philip oftă ușurat. Trăsura se opri la ușa lor.

Capitolul LXXV

A doua zi Philip era bine dispus. Avea grijă să n-o plictisească pe Mildred prea mult cu societatea lui, așa că aranjase să n-o vadă decît la ora cinci. Cînd se duse s-o ia, Mildred era deja gata și Philip o tachină pentru această punctualitate neobișnuită la ea. Era îmbrăcată cu o rochie nouă pe care i-o cumpărase el. Philip făcu observații cu privire la eleganța ei.

— O să trebuiască s-o duc înapoi la croitoreasă ca să mi-o modifice, zise ea. Fusta atîrnă într-o parte.

— O să trebuiască s-o grăbești pe croitoreasă dacă vrei să iei rochia cu tine la Paris.

— O să fie gata la timp.

— Mai sînt doar trei zile. Plecăm cu trenul de ora unsprezece, nu ?

— Dacă vrei.

O lună întreagă avea s-o aibă pe Mildred numai pentru el. Ochii lui o sorbeau cu o adorație flămîndă. De data asta Philip era totuși în stare să ridă puțin de propria lui pasiune.

— Mă întreb ce-oi fi văzînd eu la tine, zîmbi el.

— Vai, ce lucruri drăguțe îmi spui, răspunse ea.

Trupul lui Mildred era atît de subțire încît aproape că i se vedea scheletul. Avea pieptul plat

ca băieții. Gura ei cu buzele palide și înguste era urită și pielea ei avea o ușoară tentă verzuie.

— Cînd om fi în străinătate am să-ți dau pilule „Blaud“ cu ghiotura, îi zise Philip rîzînd. Cînd te aduc înapoi vreau să fii grasă și roșie în obraji.

— Nu vreau să mă îngraș, zise ea.

Mildred nu pomeni despre Griffiths și curînd, în timp ce luau cina, Philip aduse el vorba, mai mult ca s-o tachineze pentru că se simțea sigur de el și de puterea pe care o avea asupra ei :

— Mi se pare că aseară ai flirtat pe rupte cu Harry ?

— Ți-am spus că sînt îndrăgostită de el, rise ea.

— Îmi pare bine să știu că cel puțin el nu e îndrăgostit de tine.

— Dar de unde știi ?

— L-am întrebat.

Mildred șovăi o clipă uitîndu-se la Philip și în ochii ei se ivi o licărire ciudată.

— Vrei să citești scrisoarea pe care am primit-o de la el azi-dimineață ?

Îi înmînă un plic și Philip recunoscu scrisul mare, foarte lizibil al lui Griffiths. Era o scrisoare pe opt pagini, bine scrisă, sinceră și încîntătoare ; se vedea limpede că a așternut-o pe hîrtie un bărbat care e deprins să facă curte femeilor. Îi spunea lui Mildred că o iubește cu patimă, că s-a îndrăgostit de ea din clipa în care a văzut-o, că n-ar vrea s-o iubească pentru că știe cît de mult ține Philip la ea, dar că nu se poate stăpîni. Philip e un băiat tare dulce și el, Griffiths, se simțea grozav de rușinat, dar nu e vina lui, a fost vrăjit pur și simplu. Îi făcea complimente încîntătoare. La sfîrșit îi mulțumea pentru că a acceptat să ia masa cu el a doua zi și-i spunea că pur și simplu nu mai are răbdare pînă cînd o s-o revadă. Philip observă

că scrisoarea e datată din seara anterioară : probabil că Griffiths o scrisese după ce se despărțise de Philip și se deranjase chiar să iasă și s-o pună la cutie în timp ce Philip îl credea culcat.

O citise cu bătaie de inimă care-i făceau pur și simplu rău, dar nu-și trădă cătuși de puțin surprinderea. Îi înapoie lui Mildred scrisoarea zîmbind calm.

— Și ai petrecut bine la prinz ?

— Grozav, zise ea pe un ton apăsător.

Philip simțea că-i tremură mâinile, așa că și le ascunse sub masă.

— Nu trebuie să-l iei prea mult în serios pe Griffiths. Știi că e doar un fluturaș.

Mildred luă scrisoarea și se uită din nou la ea.

— Nici eu nu mă pot stăpîni, zise ea cu un glas pe care încercă să-l facă să pară nonșalant. Nu știu ce m-a apucat.

— Situația mea e nițel cam încurcată, nu ? zise Philip.

Mildred îl fulgeră cu o privire.

— În orice caz, trebuie să recunosc că privești lucrurile cu destul calm.

— Dar ce-ai vrea să fac ? Credeai că o să-mi smulg părul din cap, smocuri, smocuri ?

— Știam eu că o să fii furios pe mine.

— Ce e nostim e că de fapt nici nu sînt furios. Trebuia să-mi închipui că asta o să se întîmple. Am fost un prost că v-am prezentat unul altuia. Știam perfect că el are toate avantajele față de mine ; e mult mai agreabil, e foarte frumos, e mai amuzant, și-ți poate vorbi despre lucrurile care te interesează.

— Nu știu ce vrei să spui cu asta. Nu e vina mea dacă nu sînt deșteaptă, dar nu sînt nici chiar așa

proastă cum mă crezi tu, nici pe departe, asta s-o știi de la mine. Prea faci pe superiorul cu mine, tinere.

— Vrei să te cerți cu mine ? întrebă el cu blîndețe.

— Nu, dar nu văd de ce ar trebui să te porți cu mine de parcă aș fi nu știu ce.

— Iartă-mă, te rog, n-am vrut să te ofensez. Vroiam pur și simplu să discut calm lucrurile cu tine. Cred că nu trebuie să stricăm totul, ci mai degrabă să reparăm ce se poate repara. Am văzut eu că te atrage Griffiths și mi s-a părut foarte firesc. Singurul lucru care mă îndurerează cu adevărat este că el te-a încurajat. El știa cît de îngrozitor de mult te iubesc. Mi se pare un lucru destul de josnic din partea lui că ți-a scris scrisoarea aceea la cinci minute după ce mi-a spus că-l doare-n cot de tine.

— Dacă-ți închipui că o să mă faci să-l plac mai puțin spunînd lucruri urite despre el, să știi că te înșeli.

Philip tăcu o vreme. Nu știa ce cuvinte ar putea folosi pentru a o face să-i înțeleagă punctul de vedere. Vroia să vorbească în termeni detașați și clari, dar era atît de zăpăcit de vîrtejul emoțiilor, încît nu-și mai putea rîndui ca lumea gîndurile.

— N-are rost să sacrifici totul pentru un foc de paie despre care știi bine că nu poate să dureze. La urma urmei el nu ține la nimeni mai mult de zece zile, iar tu ești o ființă destul de rece ; o poveste dintr-asta nu înseamnă prea mult pentru tine.

— Asta e părerea ta.

Mildred îl puneă într-o situație și mai dificilă adoptînd tonul acesta certăreț.

— Dacă ești îndrăgostită de el n-ai ce să-i faci. Eu am să suport lucrurile cum am să pot mai bine. Noi doi ne înțelegem binișor, tu și cu mine, și eu nu m-am purtat urit cu tine, nu-i așa? Am știut întotdeauna că nu ești îndrăgostită de mine, dar de plăcut mă placi, și când o să ajungem la Paris, o să uiți de Griffiths. Dacă te hotărăști să ți-l scoți din minte, ai să vezi că nu e chiar așa de greu și cred că eu am arătat că merit să faci ceva pentru mine.

Mildred nu-i răspunse și își continuă cina în tăcere. Când muțenia deveni apăsătoare, Philip începu să vorbească despre lucruri indifferente. Se prefăcu că nu observă faptul că Mildred e total absentă. Ea îi răspundea numai de formă și nu spunea nimic din proprie inițiativă. În cele din urmă, îl întrerupse brusc pe Philip tocmai când îi povestea ceva.

— Philip, mă tem că n-am să pot să plec sim-bătă. Doctorul zice că nu e momentul.

Philip știa că minte, dar îi răspunse cu o întrebare :

— Când crezi că o să poți să mergi ?

Mildred se uită la el, îl văzu țeapăn și alb ca hîrtia și întoarse capul înfricoșată. În momentul acela îi era cam teamă de el.

— Poate ar fi mai bine să-ți spun chiar acum ca să termin o dată : Nu mai pot veni deloc cu tine.

— Mă gîndeam eu că la asta vrei să ajungi. Dar acum e prea tîrziu ca să te mai răzgîndești. Am luat biletele și toate celelalte.

— Ziceai că nu ții să-mi ceri să merg dacă eu nu vreau. Și eu nu vreau.

— M-am răzgîndit. Nu mai las pe nimeni să-mi joace feste. Trebuie să vii.

— Philip, eu țin foarte mult la tine ca prieten. Dar la altceva nu mă pot gândi fără să mă înfior. Nu țin la tine în felul acela. Zău că n-aș putea, Philip.

— Dar acum o săptămână erai foarte doritoare.

— Atunci era altceva.

— Nu-l cunoscuseși încă pe Griffiths.

— Chiar tu ai spus că dacă sînt îndrăgostită de el n-am ce-i face.

Fața lui Mildred se crispase acum cu un aer posac, și Mildred își ținea ochii ațintiți în farfurie. Philip era alb ca varul de minie. Ar fi vrut să o pocnească peste față cu pumnul strîns și își imagina cum ar arăta Mildred cu un ochi vînat. La o masă alăturată se aflau doi băieți de vreo optsprezece ani care din cînd în cînd îi aruncau ochiade lui Mildred ; Philip se întrebă dacă băieții îl invidiau pentru că ia cina cu o fată drăguță ; poate că și doreau să fie în locul lui. De data asta Mildred rupse tăcerea.

— Ce rost ar avea să plecăm la Paris împreună ? Tot timpul n-aș face decît să mă gîndesc la el. N-ar fi prea amuzant pentru tine.

— Asta-i treaba mea, răspunse el.

Mildred cîntări în minte toate implicațiile răspunsului și roși.

— Bine, dar e o porcărie.

— Ei și ?

— Credeam că ești un *gentleman* în toată puterea cuvîntului.

— Ei bine, te-ai înșelat.

Propriul lui răspuns avu darul de a-l amuza, așa că-l rosti rîzînd.

— Pentru numele lui Dumnezeu, nu rîde, strigă ea. Nu pot veni cu tine, Philip. Îmi pare groaznic

de rău. Știu că nu m-am purtat frumos cu tine, dar dragoste cu sila nu se poate.

— Ai uitat cîte am făcut pentru tine cînd erai la ananghie? Mi-am forfecat banii ca să te întretin pînă ți se naște copilul, ți-am plătit doctorul și toate celelalte, ți-am plătit șederea la Brighton și îți plătesc întreținerea copilului, îți plătesc hainele, îți plătesc fiecare bucățică de ață pe care o ai pe tine.

— Dacă ai fi un *gentleman* nu mi-ai arunca în obraz ceea ce ai făcut pentru mine.

— Ah, pentru numele lui Dumnezeu, taci o dată din gură! De ce crezi tu că-mi pasă dacă sînt sau nu *gentleman*? Dacă aș fi un *gentleman* nu mi-aș pierde timpul cu o șteoalfă vulgară ca tine. Mă doare-n cot dacă mă placi sau nu. M-am plictisit pînă-n gît să mai fiu caraghiosul altora. Ori vii sîmbătă cu mine la Paris, ori dacă nu ai să suferi consecințele.

Obrajii lui Mildred erau roșii de furie și, cînd îi răspunse, glasul ei era aspru și ordinar, lucru pe care de obicei îl ascundea rostind cuvintele cu multă pompă.

— Nu mi-ai plăcut niciodată. De la început nu mi-ai plăcut, dar te-ai băgat în sufletul meu și mie mi se făcea întotdeauna scîrbă cînd mă sărutai. Acuma nu te-aș lăsa să te atingi de mine nici dacă aș ști c-am să crăp de foame.

Philip încercă să înghită mîncarea din farfurie dar mușchii gîtului refuzau să-l asculte. Dădu de dușcă un pahar de băutură și-și aprinse o țigară. Tremura din tot corpul. Nu mai vorbi. Aștepta ca ea să se miște, dar ea ședea acolo fără să scoată un cuvînt, cu ochii țintă la fața de masă albă. Dacă ar fi fost singuri, Philip și-ar fi aruncat brațele pe după gîtul ei și ar fi sărutat-o pă-

timaș; îi plăcea grozav cînd își dădea ea capul pe spate și-și întindea gitul alb și lung sub apăsarea buzelor lui pe gura ei. Stătură un ceas în tăcere și în cele din urmă lui Philip i se păru că ospătarul a început să-i privească cu oarecare curiozitate. Îl chemă să le facă socoteala.

— Mergem ? zise atunci Philip cu un glas fără relief.

Mildred nu răspunse dar își strînse poșeta și mînușile. Apoi își puse haina.

— Cînd te mai vezi cu Griffiths ?

— Miine, răspunse ea indiferentă.

— Poate ar fi bine să discuți toată problema cu el.

Mildred își deschise mașinal poșeta și găsi în ea o hîrtiuță. O scoase și i-o dădu lui Philip.

— Aici e nota de plată pentru rochie, zise ea cu glas șovăitor.

— Și ce-i cu asta ?

— I-am făgăduit croitoresei că-i dau mîine banii.

— Serios ?

— Asta înseamnă că nu mai vrei să mi-o plătești după ce mi-ai spus că pot să mi-o fac ?

— Da, chiar așa.

— Am să-l rog pe Harry, zise ea îmbujorîndu-se imediat.

— El o să fie bucuros să te ajute. În momentul de față îmi datorează șapte lire și săptămîna trecută fiind la mare ananghie și-a amanetat microscopul.

— Să nu crezi cumva că mă sperii cu asta. Eu pot foarte bine să-mi cîștig existența și singură.

— Asta e cel mai bun lucru pe care-l poți face. Eu n-am de gînd să-ți mai dau nici măcar un sfanț.

Mildred se gîndi că simbătă trebuie să-și plătească chiria, se gîndi și la întreținerea copilului

dar nu spuse nimic. Ieșiră din restaurant și în stradă Philip o întrebă :

— Să-ți chem o birjă ? Eu vreau să merg puțin pe jos.

— Dar n-am nici un ban. Azi după-amiază a trebuit să achit o notă de plată.

— N-o să-ți facă rău să faci câțiva pași pe jos. Dacă vrei să mă vezi miine o să fiu acasă pe la ora ceaiului.

Își scoase pălăria și se îndepărtă cu un aer degajat. Peste o clipă întoarse capul și o văzu că stă cu un aer neajutorat acolo unde o părăsise, privind la circulația străzii. Se întoarse și rîzînd îi strecură în mînă o monedă.

— Uite doi șilingi ca să poți să ajungi acasă.

Înainte ca ea să apuce a-i răspunde, Philip se îndepărtă în grabă.

Capitolul LXXVI

A doua zi după-amiază Philip rămase în camera lui întrebîndu-se dacă o să vină Mildred. Dormise foarte prost. Își petrecuse dimineata la clubul școlii medicale citind un ziar după altul. Era vacanță și mai nici unul dintre studenții pe care-i cunoștea nu se afla în capitală, dar găsi vreo doi cunoșcuți cu care să schimbe o vorbă, mai jucă o partidă de șah ca să poată să treacă mai repede ceasurile acelea apăsătoare. După masa de prînz se simți tare obosit și-l durea atît de îngrozitor capul încît se întoarse la locuința lui și se trînti pe pat ; încercă să citească un roman. Pe Griffiths nu-l zărise de

loc. În seara trecută, cînd se întorsese acasă, Griffiths era plecat ; îl auzise venind dar nu deschisese ca de obicei uşa lui Philip ca să vadă dacă doarme ; iar dimineaţa îl auzise plecînd devreme. Era limpede că Griffiths doreşte să-l evite. Deodată auzi o bătaie uşoară în uşă. Sări în picioare şi deschise. În prag se afla Mildred. Stătea acolo fără să se cîntească.

— Pofteşte, zise Philip.

Închise uşa în urma ei. Mildred se aşeză pe un scaun. Nu ştia cum să înceapă.

— Îţi mulţumesc pentru ăia doi şilingi pe care mi i-ai dat aseară, zise ea.

— A, e un fleac.

Mildred zîmbi puţin. Zîmbetul ei slab îi amintea lui Philip de privirea sfioasă şi uşor linguşitoare a unui căţeluş care a fost bătut pentru pozele făcute şi care vrea să se împace cu stăpînul lui.

— Am luat dejunul cu Harry, zise ea.

— Serios ?

— Philip, dacă tot mai doreşti să vin cu tine sîmbătă, am să vin.

Un freamăt iute de victorie fulgeră prin inima lui Philip dar senzaţia aceasta nu dură decît o clipă ; suspiciunea îi luă locul.

— Din pricina banilor ? întrebă el.

— În parte da, răspunse ea simplu. Harry nu poate face nimic. Aici a rămas dator cu chiria pe cinci săptămîni şi ţie îţi datorează şapte lire şi croitorul îl strînge cu uşa cerîndu-i bani. Ar amaneta bucuros orice ar putea, dar toate lucrurile lui sînt deja amanetate. Eu am făcut tot ce-am putut ca s-o amîn pe croitoreasă cu plata rochiei celei noi şi sîmbătă trebuie să plătesc chiria lo-

cuinței și nu pot găsi de lucru chiar așa în cinci minute. Întotdeauna trebuie să aștepti puțin pînă se ivește un loc liber.

Toate acestea le spunea pe un ton egal, plîngăreț, de parcă ar fi enumerat nedreptățile soartei care trebuiau suportate întrucît erau în firea lucrurilor. Philip nu răspunse. Știa el prea bine tot ce-i spunea ea.

— Dar spuneați că motivele sînt numai în parte financiare, comentă el în cele din urmă.

— Păi, Harry zice că tu te-ai purtat admirabil cu noi amîndoi. I-ai fost un prieten adevărat, zice el, iar pentru mine ai făcut poate mai mult decît ar fi făcut orice alt bărbat. El zice că trebuie să fim corecți. Și mai spunea ceca ce ziceai tu despre el, că e foarte nestatornic din fire, că nu e ca tine și că ar trebui să fii o proastă ca să-ți dau ție cu piciorul de dragul lui. Cu el n-o să dureze, zice, pe cînd cu tine da — astea-s taman vorbele lui.

— Dar tu *vrei* să vii cu mine ? întrebă Philip.

— N-am nimic împotriva.

Philip se uită la ea și colțurile gurii lui se schimonosiră de durere. Triumfase cu adevărat și acum vroia să-și impună punctul de vedere. Dar rîse puțin batjocoritor de propria lui umilință. Mildred ridică repede ochii către el, dar fără să scoată o vorbă.

— Am așteptat cu nerăbdare, cu bucurie în adîncul sufletului, să plec cu tine și credeam că, în sfîrșit, după toată mizeria și nenorocirea, am să fii și eu fericit...

Nu încheie ceea ce vroia să spună. Pe neașteptate, Mildred izbucni într-un hohot de plîns. Ședea pe scaunul pe care stătuse și Norah și plînsese și, ca și Norah, își ascunse fața în spe-

teaza scaunului, în scobitura din tapiserie făcută de capetele care se sprijiniseră acolo.

„Nu prea am noroc la femei“, se gândi Philip. Suspinele zguduiau trupul fragil al lui Mildred. Philip nu văzuse niciodată o femeie plângînd așa de tare, lăsîndu-se total în voia disperării. Era un spectacol îngrozitor de dureros și lui i se sfișia inima. Fără să-și dea seama ce face, se apropie de ea și o cuprinse cu brațele ; Mildred nu se împotrivi ci, în nenorocirea ei, se lăsă în voia alintărilor lui. Philip îi șopti cuvinte de mîngiere. Nici nu prea știa ce spune și de nenumărate ori se aplecă asupra ei și o sărută.

— Ești tare nefericită ? întrebă el în cele din urmă.

— Mai bine muream, gemu ea. Mai bine muream din facere.

Pălăria o deranja, așa că Philip i-o scoase. O făcu să se așeze mai bine pe scaun, iar el se duse și se instalează la masă, cu ochii la Mildred.

— Mare nenorocire e dragostea, nu-i așa ? zise el. Cum dracu de le mai trece unora prin cap să se îndrăgostească ?

Curînd suspinele ei se mai ogoiră și ea rămase pe scaun istovită, cu capul dat pe spate, cu brațele atîrnîndu-i. Avea aerul grotesc al unui manechin de care se slujesc pictorii pentru a-l drapa.

— Nu știam că-l iubești atît de mult, zise Philip.

Philip înțelegea destul de bine dragostea lui Griffiths pentru că se punea în locul lui și vedea cu ochii lui, pipăia cu mîinile lui ; își putea închipui că are el trupul lui Griffiths, că o sărută cu buzele lui și-i zîmbește cu ochii lui albaștri și surizători. Ceea ce-l surprindea era emoția ei. N-o socotise niciodată capabilă de pasiune ; or, ceea

ce vedea el acum era pasiune : în privința asta nu mai încăpea nici o îndoială. Și atunci, în inima lui parcă se rupse ceva. Avu chiar senzația că se frînge ceva înlăuntrul lui și se simți ciudat de slăbit.

— Nu vreau să te fac nefericită. Nu e nevoie să vii cu mine dacă nu vrei. Îți dau și așa banii care-ți trebuie.

Mildred clătină din cap.

— Nu, am spus că vin și am să vin.

— Dar ce rost are din moment ce ești bolnavă de dragoste pentru el.

— Da, asta e cuvîntul. Sînt bolnavă de dragoste. Știu că n-o să dureze, așa cum știe și el, dar în clipa asta...

Mildred se opri și închise ochii de parcă ar fi fost pe punctul de a leșina. Lui Philip îi veni o idee ciudată și el începu să vorbească pe dată, fără să mai aștepte să se gîndească.

— De ce nu pleci cu el ?

— Cum aş putea s-o fac ? Doar știi că n-avem bani.

— Vă dau eu bani.

— Tu ?

Mildred se ridică în capul oaselor și se uită la el. Ochii ei începură să strălucească și obrajii i se colorară.

— Poate că cel mai bun lucru ar fi să așteptăm pînă-ți trece și pe urmă ai să te întorci la mine.

Acum că făcuse această propunere era chinuit ca de o boală, deși tortura aceasta morbidă îi dădea o senzație ciudată, subtilă. Mildred îl privi cu ochii holbați.

— Bine, dar cum am putea să facem una ca asta, cu banii tăi ? Harry n-ar accepta nici în ruptul capului.

— Ba da, ar accepta, dacă l-ai convinge tu.

Obiecțiile pe care le ridica ea îi dădeau lui ghes să insiste și totuși el ar fi vrut din toată inima ca ea să refuze cu îndrjire.

— Vă dau cinci lire și puteți pleca de sîmbătă pînă luni. Asta-i ușor de făcut. Luni el se duce acasă pînă își ia în primire postul de la Spitalul North London.

— Vai, Philip, tu chiar vorbești serios ? strigă ea împreunîndu-și mîinile. Dacă ne-ai putea permite să plecăm — după aceea te-aș iubi tare mult, aș face orice pentru tine. Sînt sigură că dacă faci asta pentru noi, după aceea o să-mi treacă. Chiar ai vrea să ne dai banii ăștia ?

— Da, zise el.

Dispoziția lui Mildred se schimbă radical. Acum începu să rîdă. Philip vedea că e cuprinsă de o bucurie nebunească. Se sculă de pe scaun și îngenunchie lîngă Philip, luîndu-i mîinile întrale ei.

— Ești un băiat de zahăr, Philip. Ești cel mai bun om pe care l-am cunoscut vreodată. Și n-o să fii supărat pe mine după aceea ?

Philip clătină din cap, zîbind, dar ce chin era în inima lui !

— Îmi dai voie să mă duc să-i spun lui Harry chiar acum ? Și pot să-i zic că tu nu te superi ? El n-o să consimtă nici în ruptul capului dacă nu-i făgăduiesc că n-o să conteze pentru tine. Vai, tu nici nu știi cit de mult îl iubesc ! Și după aceea am să fac tot ce o să vrei tu. Luni vin cu tine la Paris sau oriunde vrei tu.

Mildred se ridică și-și puse pălăria.

— Unde te duci ?

— Mă duc să-l întreb dacă vrea să mă ia.

— Pleci așa curînd ?

— Vrei să mai stau ? Stau, dacă vrei.

Se așază la loc, dar Philip izbucni într-un hohot de râs.

— Nu, n-are importanță. Poate e mai bine să te duci chiar acum. Un singur lucru numai : n-aș putea suporta să dau chiar acum ochii cu Griffiths, m-ar durea prea tare. Spune-i că nu-i port pică sau mai știu eu ce, dar roagă-l să mă evite cât poate.

— Bine. Mildred sări în picioare și-și puse mânușile. Am să-ți comunic ce mi-a spus el.

— Cred că ar fi bine să cinezi cu mine astă-seară.

— S-a făcut.

Mildred întinse fața spre el ca s-o sărute și când el își apăsă buzele pe ale ei, ea îl cuprinse cu brațele pe după gât.

— Ești o scumpete, Philip.

Peste vreo două ceasuri Mildred îi trimise un bilețel spunându-i că o doare capul și nu poate să cineze cu el. Philip aproape că se aștepta la asta. Înțelese că ia masa cu Griffiths. Îl apucă o gelozie cumplită, dar pasiunea aceasta care-i cuprinsese brusc pe cei doi i se părea ceva venit din afară, ca și cum le-ar fi insuflat-o un zeu, și el se simțea neputincios. Găsea absolut firesc ca cei doi să se iubească. Era conștient de toate avantajele pe care le avea Griffiths față de el și mărturisirea că dacă ar fi fost în locul lui Mildred ar fi făcut exact ce făcea și ea. Ceea ce-l rănea cel mai tare era trădarea lui Griffiths ; fuseseră atît de buni prieteni și Griffiths știa cu cîtă pasiune și cu cît devotament o iubea el pe Mildred ; ar fi putut măcar să-l cruțe.

Nu se mai întilni cu Mildred pînă vineri ; între timp era aproape bolnav de dorința de a o revedea ; dar cînd Mildred veni la el și Philip își

dădu seama că-n gândurile ei îl dăduse complet uitării fiind absorbită numai de Griffiths, simți deodată că o urăște. Acum vedea perfect de ce Mildred și Griffiths se iubesc : Griffiths era prost, vai ce prost era ! o știuse el din totdeauna, dar închisese ochii asupra acestui fapt ; era prost și n-avea nimic în cap : farmecul acela al lui ascundea un egoism cumplit ; era gata să sacrifice pe oricine poftelor lui. Și ce stupidă și seacă era viața pe care o ducea — se învîrtea fără rost prin bariuri, bea prin music-holuri și zbura de la o femeie la alta — toate niște amoruri lipsite de profunzime ! Nu citea niciodată o carte, era orb la toate lucrurile care nu erau frivole sau vulgare. Nu avea niciodată un gând frumos ; cuvîntul cel mai obișnuit pe buzele lui era „dibaci“. Asta era cea mai grozavă laudă pe care o aducea cuiva. Dibaci ! Nici nu era de mirare că Mildred îi plăcea. Erau făcuți unul pentru altul.

Philip îi vorbi lui Mildred despre lucruri care n-aveau deloc importanță nici pentru unul, nici pentru celălalt. Știa că Mildred ar fi vrut să-i vorbească despre Griffiths, dar el nu-i oferă nici un prilej. Nu pomeni nici măcar în treacăt de faptul că ea refuzase să ia masa cu el cu două zile înainte, invocînd un pretext stupid. Se purtă cît mai rece și nepăsător cu ea, încercînd s-o facă să creadă că i-a devenit deodată indiferentă ; și își folosi la maximum iscusința lui deosebită de a spune mici lucruri despre care știa precis că o vor jigni ; erau însă atît de vagi și atît de fine în cruzimea lor, încît ea n-avea cum să protesteze. În cele din urmă Mildred se ridică.

— Mă tem că ar fi timpul să plec, zise ea.

— Îmi închipui că ai o mulțime de treburi, răspunse el.

Mildred îi întinse mîna, el i-o luă, îi spuse la revedere și deschise ușa. Știa despre ce ar fi vrut Mildred să vorbească și mai știa și că aerul lui rece și ironic o intimidează. Adeseori aerul lui de sfiiciune îl făcea să pară atît de rece încît fără voia lui îi intimida pe oameni și, întrucît descoperise acest lucru, nu-i era greu să adopte aceeași atitudine cînd se ivea prilejul.

— N-ai uitat ce ai promis ? zise ea în cele din urmă, în timp ce el îi ținea ușa deschisă.

— Ce anume ?

— Chestia cu banii.

— Cît îți trebuie ?

Vorbea anume pe un ton atît de glacial, încît cuvintele lui sunară teribil de jignitoare. Mildred roși. Philip își dădu seama că în momentul acela fata îl urăște și se mira și el de capacitatea ei de a se stăpîni să nu se năpustească asupra lui. Philip vroia s-o facă să sufere.

— Mîine trebuie să plătesc rochia și chiria. Asta-i tot. Harry nu vrea să meargă, așa că n-o să avem nevoie de bani pentru asta.

Lui Philip îi zvîcni inima să-i spargă pieptul. Scăpă clanța din mînă. Ușa se închise singură.

— De ce nu vrea ?

— Zice că nu putem s-o facem, sau în orice caz nu pe banii tăi.

Un diavol puse stăpînire pe Philip. Un diavol al autotorturării care pîndea întotdeauna ascuns în umbră, undeva înlăuntrul lui și, cu toate că doorea din tot sufletul ca Griffiths să nu plece cu Mildred, nu se putu stăpîni ; își puse în cap cu tot dinadinsul să-l convingă pe Griffiths prin intermediul ei.

— Nu vād de ce n-ați face-o, din moment ce eu sînt dispus să vă dau banii, zise el.

— Asta i-am spus și eu.

— Eu ziceam că dacă ar fi vrut cu adevărat să meargă, n-ar mai sta pe gânduri.

— A, nu e vorba de asta. De vrut vrea, și încă cum ! Ar pleca în clipa asta, dacă ar avea bani.

— Dacă face atâtea mofturi îți dau *ție* banii.

— I-am zis că dacă vrea, tu n-ai face decît să-i împrumuți banii și noi ți-i-am da înapoi de îndată ce am putea.

— Cred că asta e ceva nou pentru tine, să trebuiască să te rogi în genunchi ca să-l faci pe un bărbat să te ia cu el în *week-end*.

— Mda, cam așa ceva, nu ? zise ea cu un rîs nerușinat.

Philip simți un fior prin șira spinării.

— Atunci ce ai de gînd să faci ? întrebă el.

— Nimic. Harry pleacă miine seară. Nu mai poate întîrzia.

Asta avea să fie salvarea lui Philip. Dacă Grifiths era departe, o putea aduce pe Mildred înapoi la el. Mildred nu cunoștea pe nimeni la Londra și unica societate pe care o putea avea era el, iar cînd aveau să rămînă numai ei doi o va putea face să uite curînd de dragostea nebună care o cuprinsese. Dacă nu mai spunea nimic altceva era în siguranță. Dar simțea o dorință diabolică să înfrîngă toate scrupulele lor, vroia să știe cît de abominabil erau în stare să se poarte cu el ; dacă-i mai ispita puțin, aveau să cedeze și simțea o bucurie feroce la gîndul rușinii lor. Deși fiecare cuvînt pe care-l rostea era un chin pentru el, Philip găsea o plăcere îngrozitoare în această tortură.

— S-ar zice că e acum ori niciodată.

— Cam așa i-am spus și eu, zise ea.

În glasul ei era o umbră de pasiune care-l impresionă pe Philip. De nervos ce era își rodea unghiile.

— Unde vă gîndeați să vă duceți ?

— A, la Oxford. Știi, acolo și-a făcut el universitatea. Zicea că vrea să-mi arate și mie colegiile.

Philip își aminti că odată îi propusese lui Mildred să plece o zi la Oxford și ea se împotrivise cu încăpăținare explicîndu-i cîtă plictiseală îi producea numai gîndul de a vedea lucrurile acelea.

— Și s-ar părea că o să aveți vreme frumoasă. S-ar putea să fie plăcut acolo în perioada asta.

— Eu am făcut tot ce am putut ca să-l conving.

— De ce nu mai încerci o dată ?

— Să-i spun că tu vrei să ne ducem ?

— Nu cred că e nevoie să mergi chiar pînă acolo, zise Philip.

Timp de un minut sau două Mildred rămase cu ochii la el. Philip se strădui să o privească cu ochi prietenoși. O ura, o disprețuia, o iubea din adîncul inimii.

— Uite ce am să fac : am să mă duc să văd dacă nu poate aranja lucrurile. Și pe urmă, dacă zice da am să trec miine să iau banii de la tine. Cînd ești acasă ?

— Am să mă întorc aici după prînz și am să aștept.

— E în regulă.

— Îți dau acum banii pentru rochie și pentru chirie.

Se duse la birou și scoase toți banii care mai rămăseseră. Rochia costa șase lire ; în afară de

asta, mai erau de plătit chiria, masa ei și întreținerea copilului pe o săptămână. Îi dădu opt lire și zece șilingi.

— Mersi frumos, zise ea.

Mildred plecă.

Capitolul LXXVII

După ce își luă prânzul la restaurantul de la subsolul școlii medicale, Philip se întoarse în garsoniera lui. Era sîmbătă, și proprietăreasa făcea curățenie pe scări.

— Domnul Griffiths e acasă ? întrebă el.

— Nu, domnule. A plecat azi dimineată, curînd după ce ați ieșit dumneavoastră.

— Și nu se mai întoarce ?

— Cred că nu, domnule. Și-a luat și bagajele.

Philip se întrebă ce-or fi însemnînd toate astea ? Puse mîna pe o carte și începu să citească. Era *Călătorie la Mecca* de Burton¹. Tocmai o luase de la biblioteca publică Westminster ; citi prima pagină dar nu înțelese nimic din ea pentru că gîndurile îi rătăceau într-altă parte. Tot timpul trăgea cu urechea așteptînd să audă soneria. Nu îndrăznea să spere că Griffiths a și plecat fără Mildred, la casa părinților lui din comitatul Cumberland. Mildred trebuia să vină din moment în moment să-și ia banii. Philip strînse din dinți și citi mai departe ; făcu o încercare disperată de

¹ *Relatare personală a unui pelerinaj la Mecca* (1855), opera principală a exploratorului englez Sir Richard Francis Burton (1821—1890).

a-și concentra atenția ; frazele se gravau în creierul lui datorită efortului său, dar chinul pe care-l îndura le deforma total. Ar fi dat nu știu ce să nu le fi făcut propunerea aceea oribilă de a le oferi banii ; dar acum, după ce-o făcuse, nu mai avea puterea de a-și călca cuvîntul, nu atîta din pricina lui Mildred, cît dintr-a lui. Avea în el o încăpăținare morbidă care-l silea să facă lucrurile în privința cărora se hotărîse. Constată că cele trei pagini pe care le citise nu-i făcuseră absolut nici o impresie ; se întoarse la primul paragraf și reluă lectura de la început ; se trezi citind aceeași frază de nenumărate ori ; și acum se întrețesea cu gîndurile lui, îngrozitor, ca o formulă magică dintr-un coșmar. Un lucru pe care l-ar fi putut face ar fi fost să iasă în oraș și să nu se mai întoarcă pînă la miezul nopții ; în felul ăsta cei doi nu mai puteau pleca și parcă-i vedea trecînd din oră-n oră pe la ușa lui ca să-l caute. Savura din plin gîndul dezamăgirii lor. Își repeta mașinal în sinea lui aceeași frază. Dar nu era în stare să facă una ca asta. N-au decît să vină și să-și ia banii și atunci o să știe și el pînă la ce treaptă a infamiei, treapta cea mai de jos, se puteau coborî oamenii. Acum nu mai putea citi deloc. Pur și simplu nu mai vedea cuvintele. Se lăsă pe spe-teaza scaunului, închise ochii și țeapăn de tristețe o aștepta pe Mildred.

Intră proprietăreasa.

— Vreți s-o primiți pe doamna Miller ?

— Poftiți-o înăuntru.

Philip căută să-și vină în fire ca s-o poată întîmpina fără să-i arate ce simte în momentul acela. Instinctul îl îmboldea să se arunce în genunchi la picioarele ei, s-o apuce de mîini și s-o roage să nu plece ; dar știa că nu e chip s-o înduioșezi

pe Mildred ; și după toate, avea să-i mai și povestească lui Griffiths cum s-a purtat Philip și ce vorbe a rostit. Îi fu rușine.

— Ei, cum rămîne cu excursia ? o întrebă el vesel.

— Plecăm. Harry e afară. I-am spus că nu vrei să-l vezi, așa că te-a evitat. Dar vrea să te întrebe dacă îi dai voie să intre doar o clipă ca să-și ia rămas bun de la tine.

— Nu, nu vreau să dau ochii cu el, zise Philip. Se vedea de la o poștă că lui Mildred puțin îi pasă dacă Philip se întâlnește sau nu cu Griffiths. Acum că venise Mildred, Philip vroia doar s-o știe plecată cît mai curînd.

— Poftim cele cinci lire. Acum te-aș ruga să pleci.

Mildred luă banii și-i mulțumi. Se întoarse spre ușă.

— Cînd veniți înapoi ? întrebă el.

— A, luni. Harry o să trebuiască să plece acasă.

Philip știa că ceea ce o să spună acum o să fie umilitor, dar era pierit de gelozie și dorință.

— Atunci am să te revăd, nu ?

Nu-și putu stăpîni tonul rugător al acestor vorbe.

— Bineînțeles. Te anunț de îndată ce mă întorc.

Philip îi strînse mîna. Ascuns îndărătul perdelelor o privi cum sare într-o trăsură oprită la scară. Trăsura se îndepărtă. Apoi se trînti pe pat și-și ascunse fața în miini. Simțea că-i dau lacrimile și era furios pe el însuși ; strînse din pumni și își încordă toate puterile ca să nu plîngă ; dar nu se putu stăpîni ; fără voia lui îi izbucniră din piept suspine de durere.

Într-un tîrziu se ridică istovit și rușinat și se spălă pe față. Își pregăti un whisky cu foarte puțin sifon. Se simți ceva mai bine după ce-l bău. Apoi

dădu cu ochii de biletele pentru Paris rămase pe polița căminului și cuprins de furie le luă și le aruncă pe foc. Știa că ar fi putut să-și recupereze banii cheltuiți, dar era o ușurare pentru el să le distrugă. După aceea ieși în oraș căutînd tovărășia cuiva. La clubul studentesc nu era nimeni. Simțea că înnebunește dacă nu poate găsi un om cu care să schimbe o vorbă. Dar Lawson era în străinătate ; se duse la Hayward ; servitoarea care-i deschise ușa îi spuse că domnul Hayward a plecat să petreacă *week-end-ul* la Brighton. Atunci Philip se duse la o galerie de pictură, dar era tocmai ora închiderii. Nu știa ce să facă. Îi venea să înnebunească. Și se gîndi la Griffiths și la Mildred care plecau la Oxford și ședeau față-n față într-un compartiment de tren, fericiți. Se întoarse acasă, dar locuința lui îl umplea de groază pentru că acolo suferise atît de cumplit ; mai încercă o dată să-l citească pe Burton dar în timp ce citea își spusese într-una că a fost un zezec ; el le propusese să plece, le oferise și bani, le vîrîse banii pe gît cu de-a sila ; putea să-și închipuie ce o să se întîmple cînd i-l prezentase pe Griffiths lui Mildred ; propria lui pasiune violentă era suficientă ca să stîrnească dorința celuiilalt. Între timp probabil că ajunseseră la Oxford. O să se instaleze probabil într-o pensiune de pe John Street ; Philip nu fusese niciodată la Oxford, dar Griffiths îi vorbise atîta despre acest oraș încît știa precis unde o să se ducă ; și o să ia masa la „Clarendon“ ; Griffiths avea obiceiul să cîneze acolo cînd pleca în vîjiială. Philip se duse și el să mănînce ceva într-un restaurant din preajma gării Charing Cross ; își pusese în gînd să se ducă la un spectacol și după cină își găsi cu mare greutate un loc la parter la un teatru unde se juca o piesă de Oscar

Wilde. Se întrebă dacă și Mildred o să se ducă în seara aceea la vreun spectacol cu Griffiths ; trebuiau și ei să-și omoare timpul cumva ; erau prea proști, și unul și celălalt, ca să se mulțumească cu conversația ; îi făcea o plăcere feroce să-și amintească de vulgaritatea minților lor, care-i făcea să fie atât de potriviți unul pentru celălalt. Urmări piesa cu gândul în altă parte, încercînd să se înveselească cu cite un pahar de whisky sorbit la fiecare pauză ; nu era deprins cu alcoolul, așa că băutura își făcu repede efectul asupra lui ; numai că la el beția era sălbatică și morocănoasă. Cînd se termină spectacolul mai bău încă un pahar. Nu se putea culca, știa bine că n-o să fie în stare să doarmă și-i era teamă de tablourile pe care avea să i le stîrnească dinaintea ochilor imaginația lui vie. Încercă să nu se gîndească la ei. Știa că a băut prea mult. Acum îl cuprihse dorința de a face niște lucruri oribile, sordide ; vroia să se bălăcească în mocirlă ; toată ființa lui tinjea după o stare de animalitate ; vroia să umble în patru labe.

Țîrîndu-și piciorul bont merse în sus pe Picadilly, bosumflat din pricina beției, cu inima sfișiată de furie și supărare. Îl opri o prostituată vopsită violent care-l apucă de braț ; el o împinse brutal într-o parte spunîndu-i cuvinte aspre. Mai merse cîțiva pași și apoi se opri. La urma urmei ce-mi era una și ce-mi era alta ? Îi părea rău că-i vorbise atât de urît. Se apropie de ea.

— Ascultă, începu el.

— Du-te naibii, îi răspunse ea.

Philip rise.

— Vroiam doar să te întreb dacă n-ai fi dispusă să-mi faci onoarea de a supa cu mine astă seară ?

Femeia îl privi uimită și o vreme șovăi. Își dădea seama că e beat.

— N-am nimic împotrivă.

Îl amuză faptul că ea folosește o expresie pe care o auzise din gura lui Mildred. O duse la unul din restaurantele la care mersese adesea cu Mildred. Observă că în timp ce mergeau alături pe stradă ea se uita în jos la piciorul lui.

— Am un picior beteag, îi zise el. Ai ceva împotrivă ?

— Dar știu că ești nostim ! rîse ea.

Cînd ajunsese acasă pe Philip îl dureau oasele și în cap simțea niște lovituri de ciocan atît de supărătoare încît îi venea să țipe. Mai bău încă un whisky cu sifon ca să se liniștească și ducîndu-se la culcare căzu într-un somn fără vise pînă aproape de amiază.

Capitolul LXXVIII

În sfîrșit veni și ziua de luni și Philip socoti că îndelungatul său chin e pe sfîrșite. Cercetînd mersul trenurilor constată că Griffiths nu putea ajunge în seara aceea acasă decît dacă lua acceleratul de ora unu de la Oxford și bănuia că Mildred avea să se urce într-un alt tren care pornea cîteva minute mai tîrziu spre Londra. Dorința lui era să se ducă s-o întîmpine la gară, dar se gîndi că poate Mildred ar prefera să fie lăsată în pace o zi ; poate că o să-l anunțe că s-a întors lăsîndu-i un bilețel spre seară, iar dacă nu, Philip o să se ducă a doua zi dimineța la lo-

cuința ei ; se simțea tare timorat. Era cuprins de o ură cumplită împotriva lui Griffiths, dar pentru Mildred, indiferent de tot ce se petrecuse, nu simțea decît o dorință sfișietoare. Acum îi părea bine că Hayward nu fusese la Londra simbătă după amiază cînd, înnebunit, plecase în căutarea unui om care să-l consoleze : Philip nu s-ar fi putut ține să nu-i povestească totul și Hayward ar fi fost uluit de slăbiciunea lui. L-ar fi disprețuit și poate s-ar fi arătat șocat sau dezgustat de faptul că Philip mai putea lua în considerație ideea de a și-o face pe Mildred amantă după ce ea se dăduse unui alt bărbat. Dar ce-i păsa lui Philip dacă lucrul era șocant sau dezgustător ? El era gata pentru orice compromis, pregătit pentru umilințe încă și mai degradante, numai și numai să-și poată satisface dorința.

Către seară pașii îl purtară aproape fără voie pînă la casa în care stătea Mildred și Philip înălță ochii spre fereastra ei. Nu era luminată. Nu avu curajul să întrebe dacă s-a întors. Avea încredere în făgăduiala ei. Dar dimineța nu găsi nici o scrisoare de la ea și, cînd o căută acasă pe la prînz, servitoarea îi spuse că Mildred n-a sosit. Philip nu mai înțelegea nimic. Știa că Griffiths trebuia neapărat să ajungă acasă cu o zi înainte întrucît urma să fie cavaler de onoare la o cununie, iar Mildred n-avea nici un ban. Își frămînta mintea cu diferite presupuneri în legătură cu ce s-ar fi putut întîmpla. Reveni la casa ei după amiaza și-i lăsă un bilet prin care — calm de parcă evenimentele din ultima vreme nici nu s-ar fi produs — o invita să cîneze cu el în seara aceea. Pomeni locul și ora la care urmau să se întîlnească și, sperînd în ciuda evidenței, se duse acolo ; o așteptă o oră dar ea nu apărui. Miercuri dimineța,

fiindu-i rușine să se ducă iarăși la casa ei trimise un comisionar cu o scrisoare și-i dădu instrucțiuni să aștepte răspuns ; dar peste o oră băiatul se întoarse cu scrisoarea lui Philip nedeschisă și cu răspunsul că doamna nu s-a întors încă din provincie. Philip se pierdu de tot cu firea. Această ultimă decepție depășea limitele îndurării lui. Își repetă de nenumărate ori că o urăște pe Mildred, că-i e scîrbă de ea și, punînd această nouă dezamăgire pe seama lui Griffiths, simți că-l urăște așa de tare, încît își dădu seama în ce constă voluptatea crimei ; se plimbă de colo pînă colo gîndindu-se ce bucurie ar fi să-l înlănească întimplător într-o noapte întunecoasă și să-i înfigă cuțitul în gît, în dreptul arterei carotide, lăsîndu-l apoi să moară pe stradă ca un cîine. Philip înnebunise de durere și de furie. Deși nu-i plăcea whisky-ul, bea ca să-și uite gîndurile lui apăsătoare. Se culcă beat și marți seara și miercuri seara.

Joi dimineata se sculă foarte tîrziu și, cu ochii cîrpiți, cu fața suptă, se duse șovăind pînă în camera cealaltă să vadă dacă a primit ceva scrisori. Simți un junghi ciudat în inimă cînd recunoscuse scrisul lui Griffiths.

„Dragă bătrîne,

Nu prea știu cum să-ți scriu și totuși simt că trebuie neapărat s-o fac. Sper că nu ești prea furios pe mine. Îmi dau seama că n-aș fi trebuit să plec cu Milly, dar pur și simplu nu m-am putut stăpîni. Mi-a luat pur și simplu piuitul și aș fi fost în stare să fac orice ca să pun mîna pe ea. Cînd mi-a spus că ne-ai oferit bani pentru plecare pur și simplu n-am putut să rezist. Iar acum că totul s-a terminat mi-e tare rușine și îmi pare

rău că am fost atît de prost. Tare aş vrea să-mi scrii şi să-mi spui că nu eşti supărat pe mine şi vreau să-mi dai voie să trec să te văd. Am fost tare jignit cînd i-ai spus lui Milly că nu vrei să dai ochii cu mine. Scrie-mi măcar un rînd, hai, fii băiat bun, şi spune-mi că mă ierţi. O să mă simt mai uşurat. Eu ziceam că nu te-ai supărat pentru că altfel nu ne-ai fi oferit banii. Dar ştiu că n-ar fi trebuit să-i primesc. Am sosit acasă luni şi Milly vroia să îmi rămînă singură la Oxford vreo două zile. Se întoarce miercuri la Londra aşa că probabil pînă să primeşti scrisoarea asta te-ai şi văzut cu ea şi nădăjduiesc că totul o să fie în regulă. Te rog scrie-mi şi spune-mi că mă ierţi. Fii bun şi scrie-mi de îndată.

Al tău dintotdeauna

Harry“.

Philip rupse furios scrisoarea. N-avea de gînd să-i răspundă niciodată. Îl dispreţuia pe Griffiths pentru că-şi cerea scuze şi-l scoteau din sărute muştrările lui de conştiinţă. Omul poate să facă o ticăloşie dacă are chef, dar s-o regrete după aceea e un lucru vrednic de dispreţ. Scrisoarea i se păru laşă şi ipocrită. Îl dezgusta şi tonul ei sentimental.

„Ar fi foarte uşor dacă după ce-ai făcut o ticăloşie ai putea să repari totul spunînd că-ţi pare rău“, mormăi el în sinea lui.

Spera din toată inima că într-o bună zi o să aibă prilejul de a-i face un rău lui Griffiths.

Dar în orice caz în felul ăsta aflase cel puţin că Mildred e la Londra. Se îmbracă în grabă, fără să-şi mai piardă timpul cu bărbieritul, îşi sorbi ceaiul şi luă o birjă pînă la locuinţa ei.

Calul abia se țira, sau cel puțin așa i se părea lui. Nerăbdarea de a o vedea îi provoca o adevărată durere și fără să-și dea seama adresă o rugăciune Dumnezeuului în care nu credea, ca s-o facă pe Mildred să-l primească amabil. Nu vroia decît să uite totul. Sună cu inima cît un purice. Își uită toate suferințele în dorința pătimașă de a o mai strînge o dată în brațe.

— Doamna Miller e acasă ? întrebă el vesel.

— A plecat, răspunse servitoarea.

Philip se uită la ea cu ochi timpți.

— S-a întors acum vreun ceas și și-a luat lucrurile.

O clipă Philip nu știu ce să spună.

— I-ai dat scrisoarea mea ? Ți-a spus unde pleacă ?

Apoi înțelese că Mildred l-a tras iar pe sfoară. N-avea de gînd să se întoarcă la el. Se strădui să salveze aparențele.

— A, da, cine știe, probabil că o să mă anunțe într-un fel sau altul. Poate că mi-a scris pe altă adresă.

Plecă și se întoarse deznădăjduit în garsoniera lui. Trebuia să-și închipuie că o să-i joace festa asta ; ea nu ținuse niciodată la el și-și bătuse joc de el de la început ; n-avea pic de milă în inima ei, pic de bunătate sau de îndurare. Philip n-avea altceva de făcut decît să accepte inevitabilul. Durerea lui era cumplită și ar fi preferat să moară decît s-o mai îndure ; ba chiar îi dădu prin gînd că ar fi mai bine să termine toată povestea : putea să se arunce în Tamisa sau să-și culce capul pe șina trenului ; dar nici nu formulase bine acest gînd că se și revoltă împotriva unei asemenea idei. Rațiunea îi spunea că timpul va face ca nefericirea lui să treacă ; dacă făcea eforturi serioase

ar fi putut s-o uite ; și ar fi fost grotesc să se omoare din pricina unei pațachine ordinare. În fond n-avea decît o viață de trăit și ar fi fost o adevărată nebunie să-i dea cu piciorul. *Simțea* că n-o să fie în stare să-și învingă pasiunea, dar *știa* că la urma urmei era doar o chestiune de timp.

N-avea să mai rămînă la Londra. Acolo totul îi amintea de nefericirea lui. Îi telegrafie lui unchiu-său ca să-l anunțe că vine la Blackstable și, făcîndu-și în grabă bagajele, luă primul tren pe care-l putu prinde. Vroia să scape din garsoniera sordidă în care îndurase atîtea suferințe. Vroia să respire aer curat. Îi era scîrbă de el însuși. *Simțea* că și-a cam pierdut mințile.

De cînd se făcuse om în toată firea, Philip avea la dispoziție cea mai bună cameră de musafiri ori de cîte ori venea la casa parohială. Era camera din colț și în fața unei ferestre se afla un copac bătrîn care astupa vederea, dar de la cealaltă fereastră vedeai, dincolo de grădină și de gazonul casei parohiale, pajiști întinse. Philip ținea minte încă din copilărie tapetul de pe pereți. Ici-colo se afla cîte o acuarelă curioasă în stilul primei perioade victoriene făcută de un prieten din tinerețe al protopopului. Aveau un farmec ofilit. În jurul mesuței de toaletă erau draperii de muselină cam bătoasă. Hainele ți le țineai într-un scrin vechi. Philip oftă încîntat ; niciodată nu-și dăduse seama că toate lucrurile acestea ar avea vreo însemnătate pentru el. La casa parohială viața mergea pe făgașul ei obișnuit. Nici o mobilă nu fusese mutată din loc ; protopopul mîncă aceleași lucruri, făcea în fiecare zi aceeași plimbare ; se

mai îngrășase puțin și acum era încă și mai tăcut și mai mărginit. Se deprinsese să trăiască fără nevastă-sa și nu-i simțea aproape de loc lipsa. Se ciondănea ca și altădată cu Josiah Graves. Philip se duse să-i facă o vizită paracliserului. Îl găsi ceva mai slab, ceva mai alb la față și un pic mai auster ; și acum își mai manifesta înclinația spre autocrație și tot mai condamna folosirea lumînărilor în altar. Magazinele orașului erau la fel de caraghioase și de agreabile ca și pe vremuri ; Philip se opri în fața aceuia în care se vindeau lucruri utile pentru marinari — cizme de matelot, prelate, unelte de pescuit, și-și aminti că în copilărie simțise acolo fiorul palpitant al mării și magia aventuroasă a necunoscutului.

Nu-și putea stăpîni bătăile inimii ori de cîte ori venea poștașul, sperînd că doar — doar i-o trimite proprietăreasa de la Londra vreo scrisoare primită de la Mildred ; dar de fapt știa că n-ar trebui să aștepte așa ceva. Acum, cînd era în stare să mediteze mai calm asupra acestor lucruri, înțelese că străduindu-se s-o silească pe Mildred să-l iubească încercase de fapt imposibilul. Nu-și dădea seama ce anume trece de la un bărbat la o femeie, de la o femeie la un bărbat ca să-l facă pe unul din ei sclavul celuilalt ; din comoditate îi puteai spune instinct sexual ; dar dacă nu era vorba decît de asta, atunci nu înțelegea de ce stirnește o atracție atît de violentă față de o anumită persoană și nu față de alta. Era irezistibil ; mintea nu se putea război cu acest lucru ; prietenia, recunoștința, interesul erau neputincioase în comparație cu el. Pentru că din punct de vedere sexual nu reușise s-o atragă pe Mildred, nimic din ceea ce făcea el nu avea nici un efect asupra ei. Această idee îl revoltă ; făcea ca natura umană să pară

îngrozitoare ; și simți deodată că inimile oamenilor au tot felul de unghere întunecoase. Pentru că Mildred se arătase indiferentă față de el, o socotise asexuată ; înfățișarea ei anemică și buzele subțiri, corpul ei cu șoldurile înguste și pieptul plat, placiditatea ei, toate acestea îi întâreau presupunerea ; și totuși, ea era capabilă de pasiuni vulcanice care o determinau să riște totul pentru a și le satisface. Nu înțelesese niciodată aventura ei cu Emil Miller ; i se păruse cu totul surprinzătoare pentru firea ei și ea nu fusese niciodată în stare să i-o explice ; dar acum, după ce o văzuse cu Griffiths știa că exact același lucru se întâmplase și atunci ; fusese luată pe sus de o dorință mistuitoare. Încercă să descopere ce anume calități aveau acești doi bărbați de putuseră exercita o atracție atât de stranie asupra ei. Amândoi manifestau o înclinație vulgară spre glumă care-i gîdila lui Mildred simțul ieftin al umorului, amândoi aveau o fire oarecum ordinară ; dar poate că ceea ce o cucerise la ei fusese aerul puternic de mascul, o caracteristică predominantă la amândoi, și care se vedea de la o poștă. Mildred tînjea după o spoială ieftină de rafinament ; se scutura înfiorată în fața realităților vieții, în special cele referitoare la viața sexuală, socotea funcțiunile fiziologice drept indecente, folosea tot felul de eufemisme pentru obiectele banale și întotdeauna alegea un cuvînt complicat în locul unui simplu, socotindu-l mai de bon-ton ; brutalitatea acestor bărbați era ca un bici care-i lovea umerii slabi și ea tresărea înfiorată de o durere voluptoasă.

Într-o singură privință luase Philip o hotărîre definitivă. N-avea în nici un caz să se mai întoarcă în locuința unde suferise atîtea chinuri.

Îi scrisese proprietăresei ca să-i dea preavizul necesar. Vroia să aibă în jurul lui numai lucruri care-i aparțineau. Se hotărî să închirieze camere nemobilate ; ar fi fost mai plăcut și scăpa și mai ieftin ; acest aspect trebuia luat urgent în considerație pentru că în ultimele optsprezece luni cheltuise aproape șapte sute de lire. Acum trebuia să le compenseze printr-o economie cît se poate de severă. Din cînd în cînd se gîndea cuprins de panică la viitor ; făcuse o prostie cumplită cheltuind atîția bani cu Mildred ; dar știa că dacă s-ar afla din nou în aceeași situație tot așa ar proceda. Uneori se amuza la gîndul că prietenii lui — pentru că avea o față care nu exprima foarte viu sentimentele și mișcările destul de lente — îl considerau un om hotărît, încăpăținat și calm. Îl socoteau un om rațional și-i laudau înțelepciunea ; dar el știa că expresia lui placidă nu-i altceva decît o mască adoptată inconștient care acționa la fel ca și culoarea proteguitoare a fluturilor ; și se mira singur ce lipsit de voință este. I se părea că pînă și cea mai slabă emoție îl poate doborî la pămînt, ca o frunză în bătaia vîntului, și cînd era cuprins de pasiune își pierde și ultima fărîmă de putere. N-avea nici pic de stăpînire de sine. Părea doar că o posedă, pentru că se arăta indiferent față de multe din lucrurile care-i mișcau pe alții.

Medită cu oarecare ironie asupra filozofiei pe care și-o alcătuisese singur fiindcă nu-i fusese de prea mult folos în conjunctura prin care trecuse ; și se întrebă dacă gîndurile îl ajută cu adevărat pe om în vreuna din problemele critice ale vieții ; lui i se părea mai degrabă că e purtat de colo pînă colo de o putere care, deși lăuntrică, îi e străină și care-l împinge din urmă ca acea

suflare de vînt a iadului care-i mîna pe Paolo și Francesca¹ mereu înainte. Se gîndea la ce o să facă, dar cînd sosea timpul să acționeze se trezea, fără să știe de ce, neputincios, pradă instinc-telor și emoțiilor. Se purta de parcă ar fi fost o mașină acționată de două forțe — mediul și pro-pria sa personalitate ; rațiunea lui era un martor din afară, care observa realitățile, dar n-avea ca-pacitatea de a interveni ; era ca zeii aceia ai lui Epicur care vedeau faptele oamenilor din înălți-mile empiree unde se aflau, dar nu aveau nici-decum puterea de a schimba măcar o fărîmă din tot ce se întîmpla.

¹ Paolo Malatesta și Francesca da Rimini, amanți damnați care apar în *Infernul* lui Dante (Cîntul V).

Redactor : BIANCA SCHÄCHTER
Tehnoredactor : TRAIAN ARGETOIANU

Apărut 1970. Hîrtie ziar de 50 g/m². Format 700×920/32. Coli ed. 15,52. Coli tipar 11,25. A. nr. 5846/1970. C.Z. pentru bibliotecile mari și mici 32—31=59.

Tiparul executat sub comanda nr. 318
la Combinatul Poligrafic „Casa Scin-
teii”, Piața Scînteii nr. 1, București,
Republica Socialistă România.

Scanare și prelucrare digitală

de

Anonim

și

CAT Graur

Antwerpen

2025

